BIBLIOTHECA LATINA · TEXTUS LATINUS

Comoediae (Andria, Heauton timorumenos, Eunuchus, Phormio, Hecyra, Adelphoe)

Publius Terentius Afer

Texto latino: *Publii Terentii Comoediae sex*, ed. Edward St. John Parry (Londres: Whitaker and Co. / George Bell, 1857)

https://oaleffemanuel.github.io/bibliotheca-latina/leituras/terentius-comoediae.html

Fonte e licença

Texto latino: Publii Terentii Comoediae sex, ed. Edward St. John Parry (Londres: Whitaker and Co. / George Bell, 1857). Transcrição digital: Perseus Digital Library, Tufts University (PerseusDL/canonical-latinLit), CC BY-SA 4.0. Adaptação de formato (texto, PDF, EPUB) pela Bibliotheca Latina, distribuída sob a mesma licença CC BY-SA 4.0.

Licença: CC BY-SA 4.0 (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.pt-br). Você pode copiar, redistribuir e adaptar este arquivo, dando o crédito acima e mantendo a mesma licença.

Transcrição: https://github.com/PerseusDL/canonical-latinLit/blob/128a05afa9cc7179ab18f8d05f78a9f1dd50e415/data/phi0134/phi001/phi0134.phi001.perseus-lat2.xml; https://github.com/PerseusDL/canonical-latinLit/blob/128a05afa9cc7179ab18f8d05f78a9f1dd50e415/data/phi0134/phi002/phi0134.phi002.perseus-lat2.xml; https://github.com/PerseusDL/canonical-latinLit/blob/128a05afa9cc7179ab18f8d05f78a9f1dd50e415/data/phi0134/phi003/phi0134.phi003.perseus-lat2.xml; https://github.com/PerseusDL/canonical-latinLit/blob/128a05afa9cc7179ab18f8d05f78a9f1dd50e415/data/phi0134/phi004/phi0134.phi004.perseus-lat2.xml; https://github.com/PerseusDL/canonical-latinLit/blob/128a05afa9cc7179ab18f8d05f78a9f1dd50e415/data/phi0134/phi005/phi0134.phi005.perseus-lat2.xml; https://github.com/PerseusDL/canonical-latinLit/blob/128a05afa9cc7179ab18f8d05f78a9f1dd50e415/data/phi0134/phi006/phi0134.phi006.perseus-lat2.xml

Alterações em relação à fonte

- Notas do editor e variantes do aparato crítico omitidas (material editorial, não texto latino).
- Acréscimos do editor entre 〈 〉, supressões propostas pelo editor entre [ ], lacunas como * * *, como na edição impressa.
- Correções de digitalização marcadas pela Perseus (<choice>/<corr>) aplicadas; abreviaturas mantidas como impressas.
- Grafia, maiúsculas, u/v, pontuação e ordem do texto mantidas como na edição; nenhuma modernização.
- Espaços e quebras de linha do arquivo XML normalizados; numeração de livros, capítulos, seções e versos preservada.

- Reúne 6 arquivos TEI da Perseus (um por comédia), na ordem da edição.

Omitido: notas e aparato crítico do editor; introduções, comentários e traduções da edição impressa; listas de personagens (dramatis personae) da edição.

Gerado em 2026-10-18 pela Bibliotheca Latina. O texto latino não foi modernizado nem resumido.

Andria

Actus front

subject INTRODUCTION. THE Andria derives its name from Glycerium, the heroine of the play; who was from Andros. Upon her previous history turns the dénouement of the plot. Chremes and Phania were brothers, two Athenian citizens. On occasion of a voyage to Asia Chremes had left his only daughter Pasibula with Phania, who shortly afterwards followed his brother to Asia to escape from a war that was raging in Greece. He was overtaken by a storm, and shipwrecked, together with Pasibula, upon the island Andros. He there attached himself as a client to a citizen, who entertained him liberally, and upon his death, which occurred shortly after, adopted Pasibula and brought her up with his own daughter Chrysis, having changed her name to Glycerium. Chrysis upon the death of her father went to Athens with her reputed sister, and, after making shift for an honest livelihood, at last took up the profession of a courtezan. At her house many young men congregated, and among others Pamphilus, the son of Simo, who there saw and fell in love with Glycerium, and became her accepted lover, making her a promise of marriage, which was rendered more binding by the parting injunctions of Chrysis, who upon her deathbed commended Glycerium as a sacred trust to Pamphilus. Meanwhile Pamphilus has another affair on his hands. For Chremes has had another daughter since the loss of Pasibula, and is very anxious that she should be well married to such an excellent young man as Pamphilus, who, happily, while enjoying himself in his own way, has gained a character which is the admiration of every one. So Philumena and Pamphilus are betrothed by their parents, entirely without the knowledge of the bridegroom elect. All this time Simo has fully believed in his son's excellence; but is undeceived by an event which takes place at the funeral of Chrysis, where Pamphilus shows

something more than an ordinary solicitude for a young woman whom Simo ascertains to be the sister of Chrysis. The matter takes wind, and reaches the ears of Chremes, with the additional circumstance of Pamphilus' connexion with her, upon which he breaks off the match.

This brings us to the point at which the action of the play commences. Simo determines to tell Pamphilus that he is to be married to Philumena, hoping to place him in a dilemma; for if he refused, then he could take him severely to task; if he consented, then Chremes might be gained over, and after all the match might take place. Accordingly he tells Pamphilus by the way in the Forum that he is to be married that very day. Pamphilus returns home in amazement; but is met by Mysis, servant of Glycerium, who revives his old affection for her mistress. Davus meanwhile sifts the whole matter to the bottom; finds that the marriage is a pretence, and accordingly recommends Pamphilus to humour his father to the utmost, and express his entire readiness to marry as soon as he pleases. At the same time he is to keep up his intimacy with Glycerium, that Chremes may be as shy of his connexion as he is now. Meanwhile there is a by-plot at work. One Charinus, a friend of Pamphilus, who is in love with Philumena, hears with dismay that she is to be married to his friend, and urges him to do all in his power to defer the marriage if possible. So affairs stand when Glycerium is brought to bed of a son, Simo, who hears what is going on, imagining, and being confirmed by Davus in the belief, that this is merely an artifice of Glycerium and her friends to prevent Pamphilus' marriage. He accordingly again treats with Chremes on the subject of the marriage of Pamphilus and Philumena, and extorts a reluctant consent. This places Davus in a great strait; for Pamphilus now reproaches him with his untoward advice, which has got him into this mischief; and Charinus too is indignant to the last degree at the treachery of Pamphilus. As a last resource Davus places the child before Simo's door, and contrives that Chremes shall hear its history from Mysis. This causes a fresh rupture between

Chremes and Simo. At this moment there arrives a native of Andros, Crito, next of kin to Chrysis, who has come to Athens to claim her property. He clears up the previous history of Glycerium, who is joyfully recognized as Chremes' daughter, and all parties are made happy; Simo being with some difficulty gained over to forgive past offences, and to receive his son and Davus into favour again.

ANDRIA. ACTA LUDIS MEGALENSIB M. FULVIO ET M. GLABRIONE AEDILIB. CURULIB. EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRAENESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII FILIUS, TIBIIS PARIBUS DEXTRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRAECA. EDITA M. MARCELLO, CN. SULPITIO COSS.

Actus prologue, scaena pr

PROLOGUS

Poeta quum primum animum ad scribendum appulit,
Id sibi negoti credidit solum dari
Populo ut placerent quas fecisset fabulas.
Verum aliter evenire multo intelligit.
Nam in prologis scribundis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, sed qui malevoli
Veteris poetae maledictis respondeat.
Nunc quam rem vitio dent quaeso animum advortite.
Menander fecit Andriam et Perinthiam.
Qui utramvis recte norit ambas noverit.
Non ita dissimili sunt argumento, sed tamen
Dissimili oratione sunt factae ac stilo.
Quae convenere in Andriam ex Perinthia
Fatetur transtulisse atque usum pro suis.

Id isti vituperant factum; atque in eo disputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciuntne intelligendo ut nihil intelligant.
Qui quum hunc accusant Naevium, Plautum, Ennium
Accusant, quos hic noster auctores habet:
Quorum aemulari exoptat negligentiam
Potius, quam istorum obscuram diligentiam.
Dehinc ut quiescant porro moneo et desinant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.
Favete, adeste aequo animo, et rem cognoscite,
Ut pernoscatis, ecquid spei sit reliquum,
Posthac quas faciet de integro comoedias,
Spectandae an exigendae sint vobis prius.

Actus I, scaena 1

(SIMO. SOSIA.)

SIMO

Vos istaec intro auferte: abite. Sosia,
Adesdum: paucis te volo.

SOSIA

Dictum puta:
Nempe ut curentur recte haec.

SIMO

Immo aliud.

SOSIA

Quid est
Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?

SIMO

Nihil istac opus est arte ad hanc rem quam paro:
Sed iis quas semper in te intellexi sitas,
Fide et taciturnitate.

SOSIA

Exspecto quid velis.

SIMO

Ego postquam te emi, a parvulo ut semper tibi
Apud me iusta et clemens fuerit servitus
Scis: feci e servo ut esses libertus mihi.
Propterea quod servibas liberaliter.
Quod habui summum pretium, persolvi tibi.

SOSIA

In memoria habeo.

SIMO

Haud muto factum.

SOSIA

Gaudeo
Si tibi quid feci aut facio quod placet, Simo,
Et gratum id fuisse advorsum te habeo gratiam.
Sed mihi hoc molestum est: nam istaec commemoratio
Quasi exprobratio est immemoris benefici.
Quin tu uno verbo dic quid est quod me velis.

SIMO

Ita faciam: hoc primum in hac re praedico tibi;
Quas credis esse has non sunt verae nuptiae.

SOSIA

Cur simulas igitur?

SIMO

Rem omnem a principio audies;
Eo pacto et gnati vitam, et consilium meum
Cognosces, et quid facere in hac re te velim.
Nam is postquam excessit ex ephebis, Sosia,
Liberius vivendi fuit potestas: nam antea
Qui scire posses, aut ingenium noscere,
Dum aetas, metus, magister, prohibebant?

SOSIA

Ita est.

SIMO

Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
Ut animum ad aliquod studium adiungant, aut equos
Alere aut canes ad venandum, aut ad philosophos:
Horum ille nihil egregie praeter caetera
Studebat: et tamen omnia haec mediocriter.
Gaudebam.

SOSIA

Non iniuria: nam id arbitror
Apprime in vita esse utile ut ne quid nimis.

SIMO

Sic vita erat: facile omnes perferre ac pati
Cum quibus erat cunque una: iis sese dedere:
Eorum obsequi studiis: advorsus nemini:
Nunquam praeponens se illis: ita facillime

Sine invidia laudem invenias et amicos pares.

SOSIA

Sapienter vitam instituit: namque hoc tempore
Obsequium amicos, veritas odium parit.

SIMO

Interea mulier quaedam abhinc triennium
Ex Andro commigravit huc viciniae,
Inopia et cognatorum negligentia
Coacta, egregia forma atque aetate integra.

SOSIA

Hei vereor ne quid Andria apportet mali.

SIMO

Primum haec pudice vitam parce ac duriter
Agebat, lana ac tela victum quaeritans.
Sed postquam amans accessit, pretium pollicens,
Unus et item alter, ita ut ingenium est omnium
Hominum a labore proclive ad libidinem,
Accepit conditionem, dein quaestum occipit.
Qui tum illam amabant forte, ita ut fit, filium
Perduxere illuc secum ut una esset meum.
Egomet continuo mecum, Certe captus est,
Habet. Observabam mane illorum servulos
Venientes aut abeuntes: rogitabam, Heus puer,
Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? Nam Andriae
Illi id erat nomen.

SOSIA

Teneo.

SIMO

Phaedrum, aut Cliniam
Dicebant, aut Niceratum; nam hi tres tum simul
Amabant. Eho, quid Pamphilus? Quid? symbolam
Dedit, coenavit. Gaudebam. Item alio die
Quaerebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
Quidquam attinere. Enimvero spectatum satis
Putabam, et magnum exemplum continentiae.
Nam qui cum ingeniis conflictatur eiusmodi,
Neque commovetur animus in ea re tamen,
Scias posse habere iam ipsum suae vitae modum.
Cum id mihi placebat tum uno ore omnes omnia
Bona dicere, et laudare fortunas meas
Qui gnatum haberem tali ingenio praeditum.
Quid verbis opus est? hac fama impulsus Chremes,
Ultro ad me venit unicam gnatam suam
Cum dote summa filio uxorem ut daret.
Placuit; despondi. Hic nuptiis dictus est dies.

SOSIA

Quid obstat cur non verae fiant?

SIMO

Audies.
Fere in diebus paucis quibus haec acta sunt
Chrysis vicina haec moritur.

SOSIA

O factum bene!
Beasti; metui a Chryside.

SIMO

Ibi tum filius
Cum illis qui amabant Chrysidem una aderat frequens;
Curabat una funus, tristis interim,
Nonnunquam collacrumabat: placuit tum id mihi.
Sic cogitabam; Hic, parvae consuetudinis
Causa, mortem huius tam fert familiariter:
Quid si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri?
Haec ego putabam esse omnia humani ingeni
Mansuetique animi officia. Quid multis moror?
Egomet quoque eius causa in funus prodeo,
Nihil suspicans etiam mali.

SOSIA

Hem, quid est?

SIMO

Scies.
Effertur: imus. Interea inter mulieres
Quae ibi aderant forte unam adspicio adolescentulam,
Forma.

SOSIA

Bona fortasse.

SIMO

Et vultu, Sosia,
Adeo modesto, adeo venusto, ut nihil supra.
Quia tum mihi lamentari praeter caeteras
Visa est, et quia erat forma praeter caeteras
Honesta et liberali, accedo ad pedisequas;
Quae sit rogo. Sororem esse aiunt Chrysidis.

Percussit illico animum: at at! hoc illud est,
Hinc illae lacrumae; haec illa est misericordia.

SOSIA

Quam timeo, quorsum evadas.

SIMO

Funus interim
Procedit: sequimur: ad sepulcrum venimus:
In ignem posita est: fletur. Interea haec soror
Quam dixi ad flammam accessit imprudentius,
Satis cum periclo. Ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene dissimulatum amorem et celatum indicat.
Accurrit: mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa, ut consuetum facile amorem cerneres,
Reiecit se in eum flens quam familiariter.

SOSIA

Quid ais?

SIMO

Redeo inde iratus atque aegre ferens.
Nec satis ad obiurgandum causae. Diceret,
Quid feci? quid commerui aut peccavi pater?
Quae sese in ignem iniicere voluit, prohibui,
Servavi. Honesta oratio est.

SOSIA

Recte putas.
Nam si illum obiurges vitae qui auxilium tulit,
Quid facias illi qui dederit damnum aut malum?

SIMO

Venit Chremes postridie ad me clamitans,
Indignum facinus; comperisse Pamphilum
Pro uxore habere hanc peregrinam. Ego illud sedulo
Negare factum; ille instat factum: denique
Ita tum discedo ab illo, ut qui se filiam
Neget daturum.

SOSIA

Non tu ibi gnatum?

SIMO

Ne haec quidem
Satis vehemens causa ad obiurgandum.

SOSIA

Qui cedo?

SIMO

Tute ipse his rebus finem praescripsti pater.
Prope adest cum alieno more vivendum est mihi:
Sine nunc meo me vivere interea modo.

SOSIA

Qui igitur relictus est obiurgandi locus?

SIMO

Si propter amorem uxorem nolit ducere,
Ea primum ab illo animadvertenda iniuria est.
Et nunc id operam do ut per falsas nuptias
Vera obiurgandi causa sit si deneget:
Simul sceleratus Davus siquid consili

Habet ut consumat nunc cum nihil obsint doli;
Quem ego credo manibus pedibus obnixe omnia
Facturum; magis id adeo mihi ut incommodet
Quam ut obsequatur gnato.

SOSIA

Quapropter?

SIMO

Rogas?
Mala mens, malus animus. Quem quidem ego si sensero—
Sed quid opus est verbis? Sin eveniat quod volo,
In Pamphilo ut nil sit morae, restat Chremes,
Qui mi exorandus est: et spero confore.
Nunc tuum est officium has bene ut adsimules nuptias:
Perterrefacias Davum: observes filium,
Quid agat, quid cum illo consili captet.

SOSIA

Sat est:
Curabo: eamus nunc iam intro.

SIMO

I prae, sequar.

Actus I, scaena 2

(SIMO. DAVUS.)

SIMO

Non dubium est quin uxorem nolit filius:
Ita Davum modo timere sensi, ubi nuptias
Futuras esse audivit. Sed ipse exit foras.

DAVUS

Mirabar hoc si sic abiret, et heri semper lenitas
Verebar quorsum evaderet:
Qui postquam audierat non datum iri filio uxorem suo
Numquam cuiquam nostrum verbum fecit, neque id aegre tulit.

SIMO

At nunc faciet; neque, ut opinor, sine tuo magno malo.

DAVUS

Id voluit, nos sic nec opinantes duci falso gaudio,
Sperantes, iam amoto metu, interea oscitantes opprimi,
Ut ne esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias:
Astute.

SIMO

Carnufex, quae loquitur?

DAVUS

Herus est, neque provideram.

SIMO

Dave.

DAVUS

Hem, quid est?

SIMO

Ehodum ad me!

DAVUS

Quid hic volt?

SIMO

Quid ais?

DAVUS

Qua de re?

SIMO

Rogas?
Meum gnatum rumor est amare.

DAVUS

Id populus curat scilicet.

SIMO

Hocine agis, an non?

DAVUS

Ego vero istuc.

SIMO

Sed nunc ea me exquirere
Iniqui patris est. Nam quod antehac fecit nihil ad me adtinet.
Dum tempus ad eam rem tulit, sivi animum ut expleret suum:
Nunc hic dies aliam vitam affert, alios mores postulat.
Dehinc postulo, sive aequum est te oro, Dave, ut redeat iam in viam.

DAVUS

Hoc quid sit?

SIMO

Omnes qui amant graviter sibi dari uxorem ferunt.

DAVUS

Ita aiunt.

SIMO

Tum siquis magistrum cepit ad eam rem improbum
Ipsum animum aegrotum ad deteriorem partem plerumque applicat.

DAVUS

Non hercle intelligo.

SIMO

Non? hem!

DAVUS

Non: Davus sum, non Oedipus.

SIMO

Nempe ergo aperte vis quae restant me loqui.

DAVUS

Sane quidem.

SIMO

Si sensero hodie quicquam in his te nuptiis
Fallaciae conari quo fiant minus,
Aut velle in ea re ostendi quam sis callidus,
Verberibus caesum te in pistrinum Dave dedam usque ad necem,
Ea lege atque omine, ut si te inde exemerim ego pro te molam.
Quid, hoc intellextin? an nondum etiam ne hoc quidem?

DAVUS

Immo callide;

Ita aperte ipsam rem modo locutus nil circuitione usus es.

SIMO

Ubi vis facilius passus sim, quam in hac re, me deludier.

DAVUS

Bona verba, quaeso.

SIMO

Irrides: nil me fallis. Edico tibi
Ne temere facias: neque tu hoc dicas tibi non praedictum. Cave.

Actus I, scaena 3

(DAVUS.)

DAVUS

Enimvero, Dave, nil loci est segnitiae neque socordiae,
Quantum intellexi modo senis sententiam de nuptiis:
Quae si non astu providentur me aut herum pessum dabunt.
Nec quid agam certum est: Pamphilumne adiutem an auscultem seni.
Si illum relinquo eius vitae timeo: sin opitulor huius minas;
Cui verba dare difficile est. Primum iam de amore hoc comperit:
Me infensus servat ne quam faciam in nuptiis fallaciam.
Si senserit perii: aut si lubitum fuerit causam ceperit,
Quo iure quaque iniuria praecipitem in pistrinum dabit.
Ad haec mala hoc mihi accedit etiam: haec Andria,
Si ista uxor sive amica est, gravida e Pamphilo est.
Audireque eorum est operae pretium audaciam:
Nam inceptio est amentium haud amantium:
Quicquid peperisset decreverunt tollere:

Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
Civem Atticam esse hanc. Fuit olim hinc quidam senex,
Mercator: navem is fregit apud Andrum insulam:
Is obiit mortem: ibi tum hanc eiectam Chrysidis
Patrem recepisse orbam, parvam: Fabulae.
Mihi quidem hercle non fit verisimile; atque ipsis commentum placet.
Sed Mysis ab ea egreditur: at ego hinc me ad forum ut
Conveniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

Actus I, scaena 4

(MYSIS.)

MYSIS

Audivi Archylis iamdudum: Lesbiam adduci iubes.
Sane pol illa temulenta est mulier et temeraria,
Nec satis digna cui committas primo partu mulierem;
Tamen eam adducam. Importunitatem spectate aniculae,
Quia compotrix eius est. Di date facultatem obsecro
Huic pariundi, atque illi in aliis potius peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? Vereor quid siet.
Opperiar ut sciam numquidnam haec turbae tristitia adferat.

Actus I, scaena 5

(PAMPHILUS. MYSIS.)

PAMPHILUS

Hocine est humanum factum aut inceptum? hocine est officium patris?

MYSIS

Quid illud est?

PAMPHILUS

Pro deum atque hominum fidem, quid est si non haec contumelia est?
Uxorem decrerat dare sese mihi hodie: nonne oportuit
Praescisse me ante? nonne prius communicatum oportuit?

MYSIS

Miseram me, quod verbum audio?

PAMPHILUS

Quid Chremes qui denegarat se commissurum mihi
Gnatam suam uxorem? id mutavit, quia me immutatum videt.
Itan obstinate operam dat ut me a Glycerio miserum abstrahat:
Quod si fit pereo funditus.
Adeon' hominem esse invenustum aut infelicem quemquam ut ego sum?
Pro deum atque hominum fidem!
Nullon' ego Chremetis pacto adfinitatem effugere potero?
Quot modis contemptus, spretus? facta, transacta omnia: hem,
Repudiatus repetor: quamobrem? nisi si id est quod suspicor:
Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest,
Itur ad me.

MYSIS

Oratio haec me miseram exanimavit metu.

PAMPHILUS

Nam quid ego nunc dicam de patre? ah
Tantam rem tam neglegenter agere! praeteriens modo

Mihi apud forum, Uxor tibi ducenda est, Pamphile, hodie, inquit, para:
Abi domum. Id mi visus est dicere, Abi cito, et suspende te.
Obstipui: censen' me verbum potuisse ullum proloqui? aut
Ullam causam, saltem ineptam, falsam, iniquam? Obmutui.
Quod si ego rescissem id prius quid facerem, si quis nunc me roget?
Aliquid facerem ut hoc ne facerem. Sed nunc quid primum exsequar?
Tot me impediunt curae, quae meum animum divorsae trahunt,
Amor, misericordia huius, nuptiarum sollicitatio,
Tum patris pudor qui me tam leni passus animo est usque adhuc
Quae meo quomque animo libitum est facere. Eine ego ut advorser? hei mihi!
Incertum est quid agam.

MYSIS

Misera timeo incertum hoc quorsum accidat.
Sed nunc peropus est, aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa adversum hunc loqui.
Dum in dubio est animus, paulo momento huc vel illuc impellitur.

PAMPHILUS

Quis hic loquitur? Mysis? salve.

MYSIS

O salve, Pamphile.

PAMPHILUS

Quid agit?

MYSIS

Rogas?
Laborat e dolore; atque ex hoc misera sollicita est, diem
Quia olim in hunc sunt constitutae nuptiae: tum autem hoc timet,
Ne deseras se.

PAMPHILUS

Hem, egone istuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miseram sinam
Quae mihi suum animum atque omnem vitam credidit,
Quam ego animo egregie caram pro uxore habuerim?
Bene et pudice eius doctum atque eductum sinam
Coactum egestate ingenium immutarier?
Non faciam.

MYSIS

Haud vereor si in te solo sit situm;
Sed ut vim queas ferre.

PAMPHILUS

Adeone me ignavum putas,
Adeone porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum,
Ut neque me consuetudo neque amor neque pudor
Commoveat neque commoneat ut servem fidem?

MYSIS

Unum hoc scio, esse meritam ut memor esses sui.

PAMPHILUS

Memor essem? o Mysis Mysis, etiam nunc mihi
Scripta illa sunt in animo dicta Chrysidis

De Glycerio. Iam ferme moriens me vocat:
Accessi: vos semotae: nos soli: incipit:
Mi Pamphile, huius formam atque aetatem vides:
Nec clam te est quam illi utraeque res nunc utiles
Et ad pudicitiam et ad rem tutandam sient.
Quod ego te per hanc dextram oro et ingenium tuum,
Per tuam fidem, perque huius solitudinem,
Te obtestor, ne abs te hanc segreges neu deseras,
Si te in germani fratris dilexi loco,
Sive haec te solum semper fecit maximi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
Te isti virum do amicum tutorem patrem.
Bona nostra haec tibi permitto et tuae mando fidei.
Hanc mihi in manum dat: mors continuo ipsam occupat.
Accepi: acceptam servabo.

MYSIS

Ita spero quidem.

PAMPHILUS

Sed cur tu abis ab illa?

MYSIS

Obstetricem arcesso.

PAMPHILUS

Propera, atque audin'?
Verbum unum cave de nuptiis, ne ad morbum hoc etiam.

MYSIS

Teneo.

Actus II, scaena 1

(CHARINUS. BYRRHIA. PAMPHILUS.)

CHARINUS

Quid ais Byrrhia? daturne illa Pamphilo hodie nuptum?

BYRRHIA

Sic est.

CHARINUS

Qui scis?

BYRRHIA

Apud forum modo e Davo audivi.

CHARINUS

Vae misero mihi.
Ut animus in spe atque in timore usque antehac attentus fuit,
Ita postquam adempta spes est lassus cura confectus stupet.

BYRRHIA

Quaeso edepol, Charine, quoniam non potest id fieri quod vis,
Id velis quod possit.

CHARINUS

Nil volo aliud nisi Philumenam.

BYRRHIA

Ah,
Quanto satius est te id dare operam qui istum amorem ex animo amoveas,
Quam id loqui quo magis libido frustra incendatur tua.

CHARINUS

Facile omnes cum valemus recta consilia aegrotis damus.
Tu si hic sis aliter sentias.

BYRRHIA

Age age, ut libet.

CHARINUS

Sed Pamphilum
Video: omnia experiri certum est prius quam pereo.

BYRRHIA

Quid hic agit?

CHARINUS

Ipsum hunc orabo: huic supplicabo: amorem huic narrabo meum:
Credo impetrabo ut aliquot saltem nuptiis prodat dies:
Interea fiet aliquid, spero.

BYRRHIA

Id aliquid nihil est.

CHARINUS

Byrrhia,
Quid tibi videtur? adeon' ad eum?

BYRRHIA

Quidni? Si nihil impetres,
Ut te arbitretur sibi paratum moechum si illam duxerit?

CHARINUS

Abin' hinc in malam rem cum suspicione istac, scelus?

PAMPHILUS

Charinum video: salve.

CHARINUS

O salve Pamphile.
Ad te advenio spem, salutem, auxilium, consilium expetens.

PAMPHILUS

Neque pol consili locum habeo, neque auxili copiam.
Sed istuc quidnam est?

CHARINUS

Hodie uxorem ducis?

PAMPHILUS

Aiunt.

CHARINUS

Pamphile,
Si id facis hodie postremum me vides.

PAMPHILUS

Quid ita?

CHARINUS

Hei mihi,
Vereor dicere: huic dic quaeso Byrrhia.

BYRRHIA

Ego dicam.

PAMPHILUS

Quid est?

BYRRHIA

Sponsam hic tuam amat.

PAMPHILUS

Nae iste haud mecum sentit: Ehodum dic mihi:
Numquidnam amplius tibi cum illa fuit Charine?

CHARINUS

Ah Pamphile
Nihil.

PAMPHILUS

Quam vellem.

CHARINUS

Nunc te per amicitiam et per amorem obsecro
Principio ut ne ducas.

PAMPHILUS

Dabo equidem operam.

CHARINUS

Sed si id non potes,
Aut tibi nuptiae haec sunt cordi.

PAMPHILUS

Cordi?

CHARINUS

Saltem aliquot dies
Profer, dum proficiscor aliquo ne videam.

PAMPHILUS

Audi nunc iam.
Ego Charine neutiquam officium liberi esse hominis puto
Cum is nihil promereat postulare id gratiae adponi sibi.
Nuptias effugere ego istas malo, quam tu adipiscier.

CHARINUS

Reddidisti animum.

PAMPHILUS

Nunc si quid potes aut tute aut hic Byrrhia,
Facite, fingite, invenite, efficite qui detur tibi:
Ego id agam qui mihi ne detur.

CHARINUS

Sat habeo.

PAMPHILUS

Davom optume
Video cuius consilio fretus sum.

CHARINUS

At tu hercle haud quidquam mihi;
Nisi ea quae nihil opus sunt sciri. Fugin' hinc?

BYRRHIA

Ego vero ac libens.

Actus II, scaena 2

(DAVUS. CHARINUS. PAMPHILUS.)

DAVUS

Di boni, boni quid porto! sed ubi inveniam Pamphilum,
Ut metum in quo nunc est adimam, atque expleam animum gaudio?

CHARINUS

Laetus est nescio quid.

PAMPHILUS

Nihil est: nondum haec rescivit mala.

DAVUS

Quem ego nunc credo, si iam audierit sibi paratas nuptias—

CHARINUS

Audin' tu illum?

DAVUS

toto me oppido exanimatum quaerere.
Sed ubi quaeram? quo nunc primum intendam?

CHARINUS

Cessas adloqui?

DAVUS

Abeo.

PAMPHILUS

Dave: ades. Resiste.

DAVUS

Quis homo est, qui me? O Pamphile,
Te ipsum quaero. Euge Charine: ambo opportune. Vos volo.

PAMPHILUS

Dave, perii.

DAVUS

Quin tu hoc audi.

PAMPHILUS

Interii.

DAVUS

Quid timeas scio.

CHARINUS

Mea quidem hercle certe in dubio vita est.

DAVUS

Et quid tu scio.

PAMPHILUS

Nuptiae mihi.

DAVUS

Etsi scio.

PAMPHILUS

Hodie.

DAVUS

Obtundis, tametsi intellego.
Id paves ne ducas tu illam, tu autem ut ducas.

CHARINUS

Rem tenes.

PAMPHILUS

Istuc ipsum.

DAVUS

Atque istuc ipsum nihil pericli est: me vide.

PAMPHILUS

Obsecro te, quam primum hoc me libera miserum metu.

DAVUS

Hem,
Libero; tibi uxorem non dat iam Chremes.

PAMPHILUS

Qui scis?

DAVUS

Scies.
Tuus pater me modo prehendit: ait tibi uxorem dari
Hodie; item alia multa quae nunc non est narrandi locus.
Continuo ad te properans percurro ad forum ut dicam tibi haec.
Ubi te non invenio ibi ascendo in quendam excelsum locum.
Circumspicio; nusquam. Ibi forte huius video Byrrhiam;
Rogo: negat vidisse. Mihi molestum. Quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipsa re mihi incidit suspicio: hem,
Paululum obsoni: ipsus tristis: de improviso nuptiae:
Non cohaerent.

PAMPHILUS

Quorsumnam istuc?

DAVUS

Ego me continuo ad Chremem.
Cum illo advenio solitudo ante ostium: iam id gaudeo.

CHARINUS

Recte dicis.

PAMPHILUS

Perge.

DAVUS

Maneo: interea introire neminem
Video exire neminem, matronam nullam in aedibus,
Nil ornati, nil tumulti: accessi: intro aspexi.

PAMPHILUS

Scio.
Magnum signum.

DAVUS

Num videntur convenire haec nuptiis?

PAMPHILUS

Non opinor Dave.

DAVUS

Opinor narras? non recte accipis.
Certa res est. Etiam puerum inde abiens conveni Chremi
Olera et pisciculos minutos ferre obolo in coenam seni.

CHARINUS

Liberatus sum hodie Dave tua opera.

DAVUS

Ac nullus quidem.

CHARINUS

Quid ita? Nempe huic prorsus illam non dat.

DAVUS

Ridiculum caput,
Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem ducere:
Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis.

CHARINUS

Bene mones.
Ibo: etsi hercle saepe iam me spes haec frustrata est. Vale.

Actus II, scaena 3

(PAMPHILUS. DAVUS.)

PAMPHILUS

Quid igitur sibi vult pater? cur simulat?

DAVUS

Ego dicam tibi.
Si id succenseat nunc quia non det tibi uxorem Chremes,
Ipsus sibi esse iniurius videatur, neque id iniuria,
Prius quam tuum ut sese habeat animum ad nuptias perspexerit.
Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tum illae turbae fient.

PAMPHILUS

Quidvis patiar.

DAVUS

Pater est Pamphile.
Difficile est: tum haec sola est mulier: dictum ac factum invenerit
Aliquam causam quamobrem eiiciat oppido.

PAMPHILUS

Eiiciat?

DAVUS

Cito.

PAMPHILUS

Cedo igitur quid faciam Dave?

DAVUS

Dic te ducturum.

PAMPHILUS

Hem.

DAVUS

Quid est?

PAMPHILUS

Egon dicam?

DAVUS

Cur non?

PAMPHILUS

Numquam faciam.

DAVUS

Ne nega.

PAMPHILUS

Suadere noli.

DAVUS

Ex ea re quid fiat vide.

PAMPHILUS

Ut ab illa excludar huc concludar.

DAVUS

Non ita est.
Nempe hoc sic esse opinor: dicturum patrem,
Ducas volo hodie uxorem: tu, ducam, inquies:
Cedo quid iurgabit tecum? Hic reddes omnia
Quae nunc sunt certa ei consilia incerta ut sient,
Sine omni periclo: nam hocce haud dubium est quin Chremes
Tibi non det gnatam. Nec tu ea causa minueris
Haec quae facis ne is mutet suam sententiam.
Patri dic velle, ut cum velit tibi iure irasci non queat.
Nam quod tu speres propulsabo facile. Uxorem his moribus
Dabit nemo; inveniet inopem potius quam te corrumpi sinat.
Sed si te aequo animo ferre accipiet, neglegentem feceris:
Aliam otiosus quaeret: interea aliquid acciderit boni.

PAMPHILUS

Itan credis?

DAVUS

Haud dubium id quidem est.

PAMPHILUS

Vide quo me inducas.

DAVUS

Quin taces?

PAMPHILUS

Dicam. Puerum autem ne resciscat mihi esse ex illa cautio est:
Nam pollicitus sum suscepturum.

DAVUS

O facinus audax!

PAMPHILUS

Hanc fidem
Sibi me obsecravit qui se sciret non deserturum ut darem.

DAVUS

Curabitur. Sed pater adest. Cave te esse tristem sentiat.

Actus II, scaena 4

(SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.)

SIMO

Reviso quid agant aut quid captent consili.

DAVUS

Hic nunc non dubitat quin te ducturum neges.
Venit meditatus alicunde ex solo loco:
Orationem sperat invenisse se
Qui differat te: proin tu fac apud te ut sies.

PAMPHILUS

Modo ut possim Dave.

DAVUS

Crede inquam hoc mihi Pamphile,
Numquam hodie tecum commutaturum patrem
Unum esse verbum si te dices ducere.

Actus II, scaena 5

(BYRRHIA. SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.)

BYRRHIA

Herus me relictis rebus iussit Pamphilum
Hodie observare, ut quid ageret de nuptiis
Scirem: id propterea nunc hunc venientem sequor.
Ipsum adeo praesto video cum Davo: hoc agam.

SIMO

Utrumque adesse video.

DAVUS

Hem, serva.

SIMO

Pamphile!

DAVUS

Quasi de inproviso respice ad eum.

PAMPHILUS

Ehem pater.

DAVUS

Probe.

SIMO

Hodie uxorem ducas ut dixi volo.

BYRRHIA

Nunc nostrae timeo parti quid hic respondeat.

PAMPHILUS

Neque istic neque alibi tibi erit usquam in me mora.

BYRRHIA

Hem.

DAVUS

Obmutuit.

BYRRHIA

Quid dixit?

SIMO

Facis ut te decet
Cum istuc quod postulo impetro cum gratia.

DAVUS

Sum verus?

BYRRHIA

Herus, quantum audio, uxore excidit.

SIMO

I nunc iam intro; ne in mora cum opus sit sies.

PAMPHILUS

Eo.

BYRRHIA

Nullane in re esse homini cuiquam fidem?
Verum illud verbum est, vulgo quod dici solet,
Omnes sibi malle melius esse quam alteri.
Ego illam vidi virginem; forma bona
Memini videre: quo aequior sum Pamphilo,
Si se illam in somnis quam illum amplecti maluit.
Renuntiabo, ut pro hoc malo mihi det malum.

Actus II, scaena 6

(DAVUS. SIMO.)

DAVUS

Hic nunc me credit aliquam sibi fallaciam
Portare, et ea me hic restitisse gratia.

SIMO

Quid Davus narrat?

DAVUS

Aeque quicquam nunc quidem.

SIMO

Nihilne? hem.

DAVUS

Nihil prorsus.

SIMO

Atqui expectabam quidem.

DAVUS

Praeter spem evenit: sentio: hoc male habet virum.

SIMO

Potin es mihi verum dicere?

DAVUS

Nihil facilius.

SIMO

Num illi molestae quippiam hae sunt nuptiae
Huiusce propter consuetudinem hospitae?

DAVUS

Nihil hercle: aut, si adeo, bidui est aut tridui
Haec sollicitudo: nosti: deinde desinet.
Etenim ipsus secum recta reputavit via.

SIMO

Laudo.

DAVUS

Dum licitum est ei, dumque aetas tulit,
Amavit: tum id clam: cavit ne umquam infamiae
Ea res sibi esset, ut virum fortem decet:
Nunc uxore opus est: animum ad uxorem appulit.

SIMO

Subtristis visus est esse aliquantulum mihi.

DAVUS

Nil propter hanc rem: sed est quod succenset tibi.

SIMO

Quidnam est?

DAVUS

Puerile est.

SIMO

Quid est?

DAVUS

Nihil.

SIMO

Quin dic quid est?

DAVUS

Ait nimium parce facere sumptum.

SIMO

Mene?

DAVUS

Te.
Vix, inquit, drachmis est obsonatum decem:
Num filio videtur uxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad coenam meorum aequalium
Potissimum nunc? et, quod dicendum hic siet,
Tu quoque perparce nimium. Non laudo.

SIMO

Tace.

DAVUS

Commovi.

SIMO

Ego istaec recte ut fiant videro.
Quidnam hoc rei est? quid hic vult veterator sibi?
Nam si hic mali est quicquam, hem illic est huic rei caput.

Actus III, scaena 1

(MYSIS. SIMO. DAVUS. LESBIA. GLYCERIUM.)

MYSIS

Ita pol quidem res est ut dixti Lesbia:
Fidelem haud ferme mulieri invenias virum.

SIMO

Ab Andria est ancilla haec.

DAVUS

Quid narras?

SIMO

Ita est.

MYSIS

Sed hic Pamphilus—

SIMO

Quid dicit?

MYSIS

firmavit fidem.

SIMO

Hem.

DAVUS

Utinam aut hic surdus aut haec muta facta sit.

MYSIS

Nam quod peperisset iussit tolli.

SIMO

O Iupiter!
Quid ego audio? Actum est siquidem haec vera praedicat.

LESBIA

Bonum ingenium narras adolescentis.

MYSIS

Optimum.
Sed sequere me intro, ne in mora illi sis.

LESBIA

Sequor.

DAVUS

Quod remedium nunc huic malo inveniam?

SIMO

Quid hoc?
Adeone est demens? Ex peregrina? Iam scio; ah!
Vix tandem sensi stolidus.

DAVUS

Quid hic sensisse ait?

SIMO

Haec primum adfertur iam mihi ab hoc fallacia:
Hanc simulant parere quo Chremetem absterreant.

GLYCERIUM

Iuno Lucina fer opem, serva me, obsecro.

SIMO

Hui tam cito? ridiculum: postquam ante ostium
Me audivit stare approperat. Non sat commode
Divisa sunt temporibus tibi, Dave, haec.

DAVUS

Mihin?

SIMO

Num immemor es discipuli?

DAVUS

Ego quid narres nescio.

SIMO

Hicine me si imparatum in veris nuptiis
Adortus esset quos mihi ludos redderet?
Nunc huius periclo fit, ego in portu navigo.

Actus III, scaena 2

(LESBIA. SIMO. DAVUS.)

LESBIA

Adhuc Archylis quae assolent quaeque oportet
Signa esse ad salutem omnia huic esse video.
Nunc primum fac istaec lavet: post deinde
Quod iussi ei dari bibere et quantum imperavi
Date: mox ego huc revertar.
Per ecastor scitus puer est natus Pamphilo.
Deos quaeso ut sit superstes, quandoquidem ipse est ingenio bono,
Cumque huic est veritus optimae adulescenti facere iniuriam.

SIMO

Vel hoc quis non credat qui te norit abs te esse ortum?

DAVUS

Quidnam id est?

SIMO

Non imperabat coram quid opus facto esset puerperae:
Sed postquam egressa est illis quae sunt intus clamat de via.
O Dave, itan contemnor abs te? aut itane tandem idoneus
Tibi videor esse quem tam aperte fallere incipias dolis?
Saltem accurate, ut metui videar certe si resciverim.

DAVUS

Certe hercle nunc hic se ipsus fallit haud ego.

SIMO

Edixin tibi,
Interminatus sum ne faceres? num veritus? quid retulit?
Credon tibi hoc, nunc peperisse hanc e Pamphilo?

DAVUS

Teneo quid erret: et quid agam habeo.

SIMO

Quid taces?

DAVUS

Quid credas? quasi non tibi renunciata sint haec sic fore.

SIMO

Mihin quisquam?

DAVUS

Eho an tute intellexti hoc assimulari?

SIMO

Irrideor.

DAVUS

Renunciatum est: nam qui istaec tibi incidit suspicio?

SIMO

Qui? quia te noram.

DAVUS

Quasi tu dicas factum id consilio meo.

SIMO

Certe enim scio.

DAVUS

Non satis me pernosti etiam qualis sim Simo.

SIMO

Ego non te?

DAVUS

Sed si quid narrare occoepi, continuo dari
Tibi verba censes falso: itaque hercle nihil iam muttire audeo.

SIMO

Hoc ego scio unum neminem peperisse hic.

DAVUS

Intellexti.
Sed nihilo setius mox deferent puerum huc ante ostium.
Id ego iam nunc tibi renuntio here futurum, ut sis sciens.
Ne tu hoc mihi posterius dicas Davi factum consilio aut dolis.
Prorsus a me opinionem hanc tuam esse ego amotam volo.

SIMO

Unde id scis?

DAVUS

Audivi et credo: multa concurrunt simul
Qui coniecturam hanc nunc facio. Iam primum haec se e Pamphilo
Gravidam dixit esse; inventum est falsum: nunc, postquam videt
Nuptias domi apparari, missa est ancilla ilico
Obstetricem arcessitum ad eam, et puerum ut afferret simul.
Hoc nisi fit puerum ut tu videas, nihil moventur nuptiae.

SIMO

Quid ais? Quom intellexeras
Id consili capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?

DAVUS

Quis igitur eum ab illa abstraxit nisi ego? nam omnes nos quidem
Scimus quam misere hanc amarit: nunc sibi uxorem expetit.
Postremo id mihi da negoti: tu tamen idem has nuptias
Perge facere ita ut facis: et id spero adiuturos deos.

SIMO

Immo abi intro: ibi me opperire, et quod parato opus est para.
Non impulit me haec nunc omnino ut crederem:
Atque haud scio an quae dixit sint vera omnia:
Sed parvi pendo: illud mihi multo maximum est
Quod mihi pollicitus est ipse gnatus. Nunc Chremem
Conveniam: orabo gnato uxorem: si impetro,
Quid alias malim quam hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitus est haud dubium est mihi
Si nolit quin eum merito possim cogere.
Atque adeo in ipso tempore eccum ipsum obviam.

Actus III, scaena 3

(SIMO. CHREMES.)

SIMO

Iubeo Chremetem.

CHARINUS

O, te ipsum quaerebam.

SIMO

Et ego te.

CHARINUS

Optato advenis.
Aliquot me adiere ex te auditum qui aiebant hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id viso tune an illi insaniant.

SIMO

Ausculta paucis: et quid ego te velim et tu quod quaeris scies.

CHARINUS

Ausculto: loquere quid velis.

SIMO

Per te deos oro et nostram amicitiam Chreme
Quae incepta a parvis cum aetate accrevit simul,
Perque unicam gnatam tuam et gnatum meum,
Cuius tibi potestas summa servandi datur,
Ut me adiuves in hac re, atque ita ut nuptiae
Fuerant futurae fiant.

CHARINUS

Ah ne me obsecra:
Quasi hoc te orando a me impetrare oporteat.
Alium esse censes nunc me atque olim cum dabam?
Si in rem est utrique ut fiant, arcessi iube.
Sed si ex ea re plus mali est quam commodi
Utrique, id oro te in commune ut consulas,
Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.

SIMO

Immo ita volo itaque postulo ut fiat Chreme:
Neque postulem abs te nisi ipsa res moneat.

CHARINUS

Quid est?

SIMO

Irae sunt inter Glycerium et gnatum.

CHARINUS

Audio.

SIMO

Ita magnae ut sperem posse avelli.

CHARINUS

Fabulae.

SIMO

Profecto sic est.

CHARINUS

Sic hercle ut dicam tibi:
Amantium irae amoris integratio est.

SIMO

Hem, id te oro ut ante eamus dum tempus datur,
Dumque eius libido occlusa est contumeliis,
Prius quam harum scelera et lacrimae confictae dolis
Reducunt animum aegrotum ad misericordiam:
Uxorem demus: spero consuetudine et
Coniugio liberali devinctum Chreme
Dein facile ex illis sese emersurum malis.

CHARINUS

Tibi ita hoc videtur: at ego non posse arbitror

Neque illum hanc perpetuo habere, neque me perpeti.

SIMO

Qui scis ergo istuc nisi periclum feceris?

CHARINUS

At istuc periclum in filia fieri grave est.

SIMO

Nempe incommoditas denique huc omnis redit:
Si eveniat quod Di prohibeant, discessio.
At si corrigitur, quot commoditates vide:
Principio amico filium restitueris;
Tibi generum firmum et filiae invenias virum.

CHARINUS

Quid istic? si ita istuc animum induxti esse utile,
Nolo tibi ullum commodum in me claudier.

SIMO

Merito te semper maximi feci Chreme.

CHARINUS

Sed quid ais?

SIMO

Quid?

CHARINUS

Qui scis eos nunc discordare inter se?

SIMO

Ipsus mihi Davus qui intimus est eorum consiliis dixit;

Et is mihi suadet nuptias quantum queam ut maturem.
Num censes faceret filium nisi sciret eadem haec velle?
Tute adeo iam eius verba audies. Heus evocate huc Davum.
Atque eccum: video ipsum foras exire.

Actus III, scaena 4

(DAVUS. SIMO. CHREMES.)

DAVUS

Ad te ibam.

SIMO

Quidnam est?

DAVUS

Cur uxor non accersitur? iam advesperascit.

SIMO

Audin tu illum?
Ego dudum non nihil veritus sum Dave abs te, ne faceres idem
Quod vulgus servorum solet dolis ut me deluderes
Propterea quod amat filius.

DAVUS

Egone istuc facerem?

SIMO

Credidi:
Idque adeo metuens vos celavi quod nunc dicam.

DAVUS

Quid?

SIMO

Scies:
Nam propemodum habeo iam fidem.

DAVUS

Tandem cognosti qui siem?

SIMO

Non fuerant nuptiae futurae.

DAVUS

Quid? non?

SIMO

Sed ea gratia
Simulavi vos ut pertentarem.

DAVUS

Quid ais?

SIMO

Sic res est.

DAVUS

Vide,
Numquam istuc ego quivi intellegere. Vah consilium callidum.

SIMO

590 Hoc audi: ut hinc te introire iussi opportune hic fit mihi obviam.

DAVUS

Hem,
Numnam periimus?

SIMO

Narro huic quae tu dudum narrasti mihi.

DAVUS

Quidnam audio?

SIMO

Gnatam ut det oro, vixque id exoro.

DAVUS

Occidi.

SIMO

Hem,
Quid dixisti?

DAVUS

Optime inquam factum.

SIMO

Nunc per hunc nulla est mora.

CHARINUS

Domum modo ibo: ut apparentur dicam: atque huc renuntio.

SIMO

595 Nunc te oro Dave quoniam solus mihi effecisti has nuptias—

DAVUS

Ego vero solus.

SIMO

corrigere mihi gnatum porro enitere.

DAVUS

Faciam hercle sedulo.

SIMO

Potes nunc dum animus irritatus est.

DAVUS

Quiescas.

SIMO

Age igitur ubi nunc est ipsus?

DAVUS

Mirum ni domi est.

SIMO

Ibo ad eum: atque eadem haec tibi quae dixi dicam itidem illi.

DAVUS

Nullus sum.
Quid causae est quin hinc in pistrinum recta proficiscar via?
Nihil est preci loci relictum; iam perturbavi omnia:
Herum fefelli; in nuptias conieci herilem filium;
Feci hodie ut fierent insperante hoc atque invito Pamphilo. Hem
Astutias! quod si quiessem nihil evenisset mali.
Sed eccum video ipsum: occidi.
Utinam mihi esset aliquid hic quo me nunc praecipitem darem.

Actus III, scaena 5

(PAMPHILUS. DAVUS.)

PAMPHILUS

Ubi illic est scelus qui me perdidit?

DAVUS

Perii.

PAMPHILUS

Atque hoc confiteor mihi
Iure obtigisse; quandoquidem tam iners tam nulli consili
Sum. Servon fortunas meas me commisisse futili?
Ergo pretium ob stultitiam fero: sed inultum numquam id auferet.

DAVUS

Posthac incolumem sat scio fore me nunc si hoc devito malum.

PAMPHILUS

Nam quid ego nunc dicam patri? Negabon velle me modo
Qui sum pollicitus ducere? Qua fiducia id facere audeam?
Nec quid me nunc faciam scio.

DAVUS

Nec quid me; atque id ago sedulo.
Dicam aliquid iam inventurum ut huic malo aliquam producam moram.

PAMPHILUS

Ohe.

DAVUS

Visus sum.

PAMPHILUS

Ehodum bone vir quid ais? viden me consiliis tuis
Miserum impeditum esse?

DAVUS

At iam expediam.

PAMPHILUS

Expedies?

DAVUS

Certe Pamphile.

PAMPHILUS

Nempe ut modo.

DAVUS

Immo melius spero.

PAMPHILUS

Oh tibi ego ut credam furcifer?
Tu rem impeditam et perditam restituas? Hem quo fretus siem,
620 Qui me hodie ex tranquillissima re coniecisti in nuptias.
Annon dixi esse hoc futurum?

DAVUS

Dixti.

PAMPHILUS

Quid meritus?

DAVUS

Crucem.

Sed sine paululum ad me redeam: iam aliquid dispiciam.

PAMPHILUS

Hei mihi
Cum non habeo spatium ut de te sumam supplicium ut volo:
Namque hoc tempus praecavere mihi me haud te ulcisci sinit.

Actus IV, scaena 1

(CHARINUS. PAMPHILUS. DAVUS.)

CHARINUS

Hocine est credibile aut memorabile
Tanta vecordia innata cuiquam ut siet
Ut malis gaudeant atque ex incommodis
Alterius sua ut comparent commoda? ah
Idne est verum? immo id est genus hominum pessimum in
Denegando modo quis pudor paululum adest:
Post ubi tempus promissa iam perfici,
Tum coacti necessario se aperiunt,
Et timent: et tamen res premit denegare:
Ibi tum eorum impudentissima oratio est,
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? Heus,
Proximus sum egomet mihi. Attamen Ubi fides,
Si roges, nihil pudet; hic ubi opus est
Non verentur: illic ubi nihil opus est ibi verentur.
Sed quid agam? adeamne ad eum, et cum eo iniuriam hanc expostulem?
Ingeram mala multa? Atque aliquis dicat, Nihil promoveris.
Multum: molestus certe ei fuero: atque animo morem gessero.

PAMPHILUS

Charine et me et te imprudens, nisi quid Di respiciunt, perdidi.

CHARINUS

Itane imprudens? tandem inventa est causa: solvisti fidem.

PAMPHILUS

Quid tandem?

CHARINUS

Etiam nunc me ducere istis dictis postulas?

PAMPHILUS

Quid istuc est?

CHARINUS

Postquam me amare dixi complacita est tibi.
Heu me miserum qui tuum animum ex animo spectavi meo.

PAMPHILUS

Falsus es.

CHARINUS

Nonne tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium,
Nisi me lactasses amantem et falsa spe produceres.
Habeas.

PAMPHILUS

Habeam? ah nescis quantis in malis verser miser;
Quantasque hic suis consiliis mihi confecit sollicitudines
Meus carnufex.

CHARINUS

Quid istuc tam mirum est de te si exemplum capit?

PAMPHILUS

Haud istuc dicas si cognoris vel me vel amorem meum.

CHARINUS

Scio: cum patre altercasti dudum: et is nunc propterea tibi
Succenset: nec te quivit hodie cogere illam ut duceres.

PAMPHILUS

Immo etiam, quo tu minus scis aerumnas meas,
Hae nuptiae non apparabantur mihi:
Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.

CHARINUS

Scio: tu coactus tua voluntate es.

PAMPHILUS

Mane:
Nondum scis.

CHARINUS

Scio equidem illam ducturum esse te.

PAMPHILUS

Cur me enicas? Hoc audi. Numquam destitit
Instare ut dicerem me esse ducturum patri;
Suadere, orare, usque adeo donec perpulit.

CHARINUS

Quis homo istuc?

PAMPHILUS

Davus.—

CHARINUS

Davus?

PAMPHILUS

interturbat.

CHARINUS

Quamobrem?

PAMPHILUS

Nescio:
Nisi mihi deos satis scio fuisse iratos qui eis auscultaverim.

CHARINUS

665 Factum hoc est Dave?

DAVUS

Factum.

CHARINUS

Hem, quid ais scelus?
At tibi Di dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, si omnes hunc coniectum in nuptias
Inimici vellent quod nisi hoc consilium darent?

DAVUS

Deceptus sum at non defatigatus.

CHARINUS

Scio.

DAVUS

Hac non successit, alia aggrediemur via.
Nisi id putas, quia primo processit parum,
Non posse iam ad salutem converti hoc malum.

PAMPHILUS

Immo etiam: nam satis credo si advigilaveris
Ex unis geminas mihi conficies nuptias.

DAVUS

Ego Pamphile hoc tibi pro servitio debeo,
Conari manibus pedibus noctesque et dies;
Capitis periclum adire, dum prosim tibi:
Tuum est si quid praeter spem evenit mihi ignoscere.
Parum succedit quod ago: at facio sedulo.
Vel melius tute reperi, me missum face.

PAMPHILUS

Cupio: restitue in quem me accepisti locum.

DAVUS

Faciam.

PAMPHILUS

At iam hoc opus est.

DAVUS

Hem! sed, mane. Concrepuit a Glycerio ostium.

PAMPHILUS

Nihil ad te.

DAVUS

Quaero.

PAMPHILUS

Hem, nuncin demum?

DAVUS

At iam hoc tibi inventum dabo.

Actus IV, scaena 2

(MYSIS. PAMPHILUS. CHARINUS. DAVUS.)

MYSIS

Iam ubi ubi erit inventum tibi curabo et mecum adductum
685 Tuum Pamphilum: tu modo anime mi noli te macerare.

PAMPHILUS

Mysis.

MYSIS

Quid est? Ehem Pamphile, opportune te mihi offers.

PAMPHILUS

Quid est?

MYSIS

Orare iussit si se ames hera iam ut ad sese venias:
Videre ait te cupere.

PAMPHILUS

Vah, perii: hoc malum integrascit.
Sicine me atque illam opera tua nunc miseros sollicitarier?

Nam idcirco arcessor, nuptias quod mihi apparari sensit.

CHARINUS

Quibus quidem quam facile potuerat quiesci si hic quiesset.

DAVUS

Age si hic non insanit satis sua sponte instiga.

MYSIS

Atque edepol
Ea res est: proptereaque nunc misera in maerore est.

PAMPHILUS

Mysis,
Per omnes tibi adiuro deos numquam eam me deserturum;
Non si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes homines.
Hanc mihi expetivi, contigit: conveniunt mores: valeant
Qui inter nos discidium volunt: hanc nisi mors mihi adimet nemo.

MYSIS

Resipisco.

PAMPHILUS

Non Apollinis magis verum atque hoc responsum est.
Si poterit fieri ut ne pater per me stetisse credat
Quo minus hae fierent nuptiae, volo. Sed si id non poterit,
Id faciam in proclivi quod est per me stetisse ut credat.
Quis videor?

CHARINUS

Miser aeque atque ego.

DAVUS

Consilium quaero.

CHARINUS

Fortis!

PAMPHILUS

Scio quid conere?

DAVUS

Hoc ego tibi profecto effectum reddam.

PAMPHILUS

Iam hoc opus est.

DAVUS

Quin iam habeo.

CHARINUS

Quid est?

DAVUS

Huic, non tibi habeo, ne erres.

CHARINUS

705 Sat habeo.

PAMPHILUS

Quid facies? cedo.

DAVUS

Dies mihi hic ut satis sit vereor
Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas.

Proinde hinc vos amolimini: nam mihi impedimento estis.

PAMPHILUS

Ego hanc visam.

DAVUS

Quid tu? quo hinc te agis?

CHARINUS

Verum vis dicam?

DAVUS

Immo etiam
Narrationis incipit mihi initium.

CHARINUS

Quid me fiet?

DAVUS

Eho tu impudens non satis habes quod tibi dieculam addo
Quantum huic promoveo nuptias?

CHARINUS

Dave attamen.

DAVUS

Quid ergo?

CHARINUS

Ut ducam.

DAVUS

Ridiculum.

CHARINUS

Huc face ad me ut venias si quid poteris.

DAVUS

Quid veniam? nihil habeo.

CHARINUS

At tamen siquid.

DAVUS

Age veniam.

CHARINUS

Si quid
Domi ero.

DAVUS

Tu Mysis dum exeo parumper opperire hic.

MYSIS

715 Quapropter?

DAVUS

Ita facto est opus.

MYSIS

Matura.

DAVUS

Iam inquam hic adero.

Actus IV, scaena 3

(MYSIS. DAVUS.)

MYSIS

Nihilne esse proprium cuiquam? Di vestram fidem:
Summum bonum esse herae putavi hunc Pamphilum,
Amicum, amatorem, virum in quovis loco
Paratum: verum ex eo nunc misera quem capit
Dolorem! facile hic plus mali est, quam illic boni.
Sed Davus exit. Mi homo quid istuc obsecro est?
Quo portas puerum?

DAVUS

Mysis nunc opus est tua
Mihi ad hanc rem exprompta memoria atque astutia.

MYSIS

Quidnam incepturus?

DAVUS

Accipe a me hunc ocius,
Atque ante nostram ianuam appone.

MYSIS

Obsecro
Humine?

DAVUS

Ex ara hinc sume verbenas tibi
Atque eas substerne.

MYSIS

Quamobrem id tute non facis?

DAVUS

Quia si forte opus sit ad herum iurandum mihi
Non apposuisse ut liquido possim.

MYSIS

Intelligo:
Nova nunc religio in te istaec incessit cedo?

DAVUS

Move ocius te, ut quid agam porro intelligas.
Pro Iupiter.

MYSIS

Quid est?

DAVUS

Sponsae pater intervenit.
Repudio quod consilium primum intenderam.

MYSIS

Nescio quid narres.

DAVUS

Ego quoque hinc ab dextera
Venire me assimulabo: tu ut subservias
Orationi ut quomque opus sit verbis vide.

MYSIS

Ego quid agas nihil intelligo: sed si quid est
Quod mea opera opus sit vobis, aut tu plus vides,

Manebo, ne quod vestrum remorer commodum.

Actus IV, scaena 4

(CHREMES. MYSIS. DAVUS.)

CHREMES

Revertor postquam quae opus fuere ad nuptias
Gnatae paravi, ut iubeam arcessi. Sed quid hoc?
Puer hercle est. Mulier tune apposuisti hunc?

MYSIS

Ubi illic est?

CHREMES

Non mihi respondes?

MYSIS

Nusquam est: vae miserae mihi,
Reliquit me homo atque abiit.

DAVUS

Di vestram fidem,
Quid turbae est apud forum? quid illic hominum litigant?
Tum annona cara est: quid dicam aliud nescio.

MYSIS

Cur tu obsecro hic me solam?

DAVUS

Quae est haec fabula?
Eho Mysis, puer hic unde est? quisve huc attulit?

MYSIS

Satin sanus es qui me id rogites?

DAVUS

Quem igitur rogem?
Qui hic neminem alium videam.

CHREMES

Miror unde sit.

DAVUS

Dictura es quod rogo?

MYSIS

Au.

DAVUS

Concede ad dexteram.

MYSIS

Deliras: non tute ipse?

DAVUS

Verbum si mihi
Unum praeterquam quod te rogo faxis cave.

MYSIS

Male dicis?

DAVUS

Undest? Dic clare.

MYSIS

A nobis.

DAVUS

Attatae!
Mirum vero impudenter mulier si facit
Meretrix.

CHREMES

Ab Andria est haec quantum intelligo.

DAVUS

Adeon videmur vobis esse idonei
In quibus sic illudatis?

CHREMES

Veni in tempore.

DAVUS

Propera adeo puerum tollere hinc ab ianua:
Mane: cave quoquam ex istoc excessis loco.

MYSIS

Di te eradicent: ita me miseram territas.

DAVUS

Tibi ego dico annon?

MYSIS

Quid vis?

DAVUS

At etiam rogas?

Cedo cuium puerum hic apposuisti? dic mihi.

MYSIS

Tu nescis?

DAVUS

Mitte id quod scio: dic quod rogo.

MYSIS

765 Vestri.

DAVUS

Cuius nostri?

MYSIS

Pamphili.

DAVUS

Hem, quid? Pamphili?

MYSIS

Eho, annon est?

CHREMES

Recte ego semper fugi has nuptias.

DAVUS

O facinus animadvertendum.

MYSIS

Quid clamitas?

DAVUS

Quemne ego heri vidi ad vos afferri vesperi?

MYSIS

O hominem audacem.

DAVUS

Verum. Vidi Cantharam
Suffarcinatam.

MYSIS

Dis pol habeo gratiam
Quum in pariundo aliquot affuerunt liberae.

DAVUS

Ne illa illum haud novit cuius causa haec incipit.
Chremes si positum puerum ante aedes viderit
Suam gnatam non dabit? Tanto hercle magis dabit.

CHREMES

Non hercle faciet.

DAVUS

Nunc adeo ut tu sis sciens,
Nisi puerum tollis iam ego hunc in mediam viam
Provolvam: teque ibidem pervolvam in luto.

MYSIS

Tu pol homo non es sobrius.

DAVUS

Fallacia
Alia aliam trudit; iam susurrari audio

Civem Atticam esse hanc.

CHREMES

Eho.

DAVUS

Coactus legibus
Eam uxorem ducet.

MYSIS

Au obsecro an non civis est?

CHREMES

Iocularium in malum insciens paene incidi.

DAVUS

Quis hic loquitur? o Chreme, per tempus advenis.
Ausculta.

CHREMES

Audivi iam omnia.

DAVUS

Ain tu? haec omnia!

CHREMES

Audivi, inquam, a principio.

DAVUS

Audistine obsecro? Hem
Scelera, hanc iam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic est ille: non te credas Davum ludere.

MYSIS

Me miseram: nihil pol falsi dixi mi senex.

CHREMES

Novi rem omnem: est Simo intus?

DAVUS

Est.

MYSIS

Ne me attigas
Sceleste. Si pol Glycerio non omnia haec—

DAVUS

Eho inepta nescis quid sit actum?

MYSIS

Quid sciam?

DAVUS

Hic socer est. Alio pacto haud poterat fieri
Ut sciret haec quae voluimus.

MYSIS

Praediceres.

DAVUS

Paullum interesse censes ex animo omnia,
Ut fert natura, facias an de industria?

Actus IV, scaena 5

(CRITO. MYSIS. DAVUS.)

CRITO

In hac habitasse platea dictum est Chrysidem
Quae sese inhoneste optavit parere hic divitias
Potius quam in patria honeste pauper viveret.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos perconter video. Salvete.

MYSIS

Obsecro
Quem video? Estne hic Crito sobrinus Chrysidis?
Is est.

CRITO

O Mysis, salve.

MYSIS

Salvus sis Crito.

CRITO

Itan Chrysis? hem.

MYSIS

Nos quidem pol miseras perdidit.

CRITO

Quid vos? quo pacto hic? satin recte?

MYSIS

Nosne? Sic
Ut quimus aiunt, quando ut volumus non licet.

CRITO

Quid Glycerium? iam hic suos parentes repperit?

MYSIS

Utinam.

CRITO

An nondum etiam? Haud auspicato huc me appuli:
Nam pol si id scissem nunquam huc tetulissem pedem:
Semper enim dicta est eius haec atque habita est soror:
Quae illius fuerunt possidet: nunc me hospitem
Lites sequi quam id mihi sit facile atque utile
Aliorum exempla commonent: simul arbitror
Iam aliquem esse amicum et defensorem ei; nam fere
Grandiuscula iam profecta est illinc. Clamitent
Me sycophantam, hereditates persequi,
Mendicum: tum ipsam despoliare non licet.

MYSIS

O optime hospes pol Crito antiquum obtines.

CRITO

Duc me ad eam, quando huc veni, ut videam.

MYSIS

Maxime.

DAVUS

Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

Actus V, scaena 1

(CHREMES. SIMO.)

CHREMES

Satis iam satis Simo spectata erga te amicitia est mea:

Satis pericli coepi adire: orandi iam finem face.
Dum studeo obsequi tibi paene illusi vitam filiae.

SIMO

Immo enim nunc quum maxime abs te postulo atque oro Chreme
Ut beneficium verbis initum dudum nunc re comprobes.

CHREMES

Vide quam iniquus sis prae studio. Dum id efficias quod cupis,
Neque modum benignitatis neque quid me ores cogitas:
Nam si cogites, remittas iam me onerare iniuriis.

SIMO

Quibus?

CHREMES

Ah! rogitas? perpulisti me ut homini adolescentulo
In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria,
Filiam darem in seditionem atque in incertas nuptias,
Eius labore atque eius dolore gnato ut medicarer tuo.
Impetrasti: incepi dum res tetulit: nunc non fert; feras.
Illam hinc civem esse aiunt: puer est natus: nos missos face.

SIMO

Per ego te deos oro ut ne illis animum inducas credere
Quibus id maxime utile est illum esse quam deterrimum.
Nuptiarum gratia haec sunt ficta atque incepta omnia.
Ubi ea causa quamobrem haec faciunt erit adempta his desinent.

CHREMES

Erras: cum Davo egomet vidi iurgantem ancillam.

SIMO

Scio.

CHREMES

At
Vero vultu; quum ibi me adesse neuter tum praesenserat.

SIMO

840 Credo; et id facturas Davus dudum praedixit mihi:
Et nescio qui tibi sum oblitus hodie ac volui dicere.

Actus V, scaena 2

(DAVUS. CHREMES. SIMO. DROMO.)

DAVUS

Animo nunc iam otioso esse impero—

CHREMES

Hem Davum tibi.

SIMO

Unde egreditur?

DAVUS

meo praesidio atque hospitis.

SIMO

Quid illud mali est?

DAVUS

Ego commodiorem hominem, adventum, tempus non vidi.

SIMO

Scelus,
Quem nam hic laudat?

DAVUS

Omnis res est iam in vado.

SIMO

Cesso alloqui?

DAVUS

Herus est: quid agam?

SIMO

O salve bone vir.

DAVUS

Ehem Simo! o noster Chreme!
Omnia apparata iam sunt intus.

SIMO

Curasti probe.

DAVUS

Ubi voles arcesse.

SIMO

Bene sane; id enimvero hinc nunc abest.
Etiam tu hoc respondes? quid istic tibi negoti est?

DAVUS

Mihine?

SIMO

Ita.

DAVUS

Mihine?

SIMO

Tibi ergo.

DAVUS

Modo introii.

SIMO

Quasi ego, quam dudum, rogem.

DAVUS

Cum tuo gnato una.

SIMO

Anne est intus Pamphilus? crucior miser.
Eho, non tu dixti esse inter eos inimicitias, carnufex?

DAVUS

Sunt.

SIMO

Cur igitur hic est?

CHREMES

Quid illum census? cum illa litigat.

DAVUS

Immo vero indignum Chreme iam facinus faxo ex me audias.

Nescio quis senex modo venit: ellum confidens, catus.
Quum faciem videas videtur esse quantivis preti.
Tristis severitas inest in vultu, atque in verbis fides.

SIMO

Quidnam apportas?

DAVUS

Nihil equidem nisi quod illum audivi dicere.

SIMO

Quid ait tandem?

DAVUS

Glycerium se scire civem esse Atticam.

SIMO

Hem,
Dromo, Dromo.

DAVUS

Quid est?

SIMO

Dromo.

DAVUS

Audi.

SIMO

Verbum si addideris. Dromo.

DAVUS

Audi, obsecro.

DROMO

Quid vis?

SIMO

Sublimem hunc intro rape, quantum potes.

DROMO

Quem?

SIMO

Davum.

DAVUS

Quamobrem?

SIMO

Quia libet: rape, inquam.

DAVUS

Quid feci?

SIMO

Rape.

DAVUS

Si quicquam invenies me mentitum, occidito.

SIMO

Nihil audio.
Ego iam te commotum reddam.

DAVUS

Tamen etsi hoc verum est?

SIMO

Tamen.
Cura asservandum vinctum: atque audin? quadrupedem constringito.
Age nunc iam: ego pol hodie, si vivo, tibi
Ostendam herum quid sit pericli fallere,
Et illi, patrem.

CHREMES

Ah, ne saevi tantopere.

SIMO

O Chreme,
Pietatem gnati! nonne te miseret mei;
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age Pamphile, exi Pamphile: ecquid te pudet?

Actus V, scaena 3

(PAMPHILUS. SIMO. CHREMES.)

PAMPHILUS

Quis me vult? perii: pater est.

SIMO

Quid ais, omnium—?

CHREMES

Ah,
Rem potius ipsam dic, ac mitte male loqui.

SIMO

Quasi quicquam in hunc iam gravius dici possiet.
Ain tandem? civis Glycerium est?

PAMPHILUS

Ita praedicant.

SIMO

Ita praedicant! O ingentem confidentiam!
Num cogitat quid dicat? num facti piget?
Num eius color pudoris signum usquam indicat?
Adeo impotenti esse animo ut praeter civium
Morem atque legem et sui voluntatem patris
Tamen hanc habere studeat cum summo probro?

PAMPHILUS

Me miserum!

SIMO

Hem! modone id demum sensti Pamphile?
Olim istuc, olim, cum ita animum induxti tuum
Quod cuperes aliquo pacto efficiendum tibi,
Eodem die istuc verbum vere in te accidit.
Sed quid ego? cur me excrucio? cur me macero
Cur meam senectutem huius sollicito amentia? an
Ut pro huius peccatis ego supplicium sufferam?
Immo habeat; valeat; vivat cum illa.

PAMPHILUS

Mi pater.

SIMO

Quid mi pater? quasi tu huius indigeas patris.
Domus, uxor, liberi inventi invito patre:
Adducti qui illam civem hinc dicant: viceris.

PAMPHILUS

Pater licetne pauca?

SIMO

Quid dices mihi?

CHREMES

Tamen Simo audi.

SIMO

Ego audiam? quid ego audiam
Chreme?

CHREMES

At tandem dicat sine.

SIMO

Age dicat; sino.

PAMPHILUS

Ego me amare hanc fateor: si id peccare est, fateor id quoque.
Tibi pater me dedo: quidvis oneris impone; impera.
Vis me uxorem ducere? hanc amittere? ut potero, feram.
Hoc modo te obsecro, ut ne credas a me allegatum hunc senem.
Sine me expurgem atque illum huc coram adducam.

SIMO

Adducas!

PAMPHILUS

Sine, pater.

CHREMES

Aequum postulat: da veniam.

PAMPHILUS

Sine te hoc exorem.

SIMO

Sino.
Quidvis cupio dum ne ab hoc me falli comperiar Chreme.

CHREMES

Pro peccato magno paulum supplici satis est patri.

Actus V, scaena 4

(CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILUS.)

CRITO

Mitte orare: una harum quaevis causa me ut faciam monet;
905 Vel tu, vel quod verum est, vel quod ipsi cupio Glycerio.

CHREMES

Andrium ego Critonem video? certe is est.

CRITO

Salvus sis, Chreme.

CHREMES

Quid tu Athenas insolens?

CRITO

Evenit: sed hicine est Simo?

CHREMES

Hic.

SIMO

Men quaeris? eho tu Glycerium hinc civem esse ais?

CRITO

Tu negas?

SIMO

Itane huc paratus advenis?

CRITO

Qua de re?

SIMO

Rogas?
Tune impune haec facias? tune hic homines adolescentulos
Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis?
Sollicitando et pollicitando eorum animos lactas—?

CRITO

Sanusne es?

SIMO

Ac meretricios amores nuptiis conglutinas?

PAMPHILUS

Perii! metuo ut substet hospes.

CHREMES

Si Simo hunc noris satis,
Non ita arbitrere: bonus est hic vir.

SIMO

Hic vir sit bonus?
Itane attemperate venit hodie in ipsis nuptiis,
Ut veniret antehac nunquam? est vero huic credendum Chreme?

PAMPHILUS

Ni metuam patrem, habeo pro illa re illum quod moneam probe.

SIMO

Sycophanta.

CRITO

Hem!

CHREMES

Sic Crito est hic: mitte.

CRITO

Videat qui siet.
Si mihi pergit quae volt dicere, ea quae non volt audiet.
Ego istaec moveo, aut curo? non tu tuum malum aequo animo feres?
Nam ego quae dico vera an falsa audieris iam sciri potest.
Atticus quidam olim navi fracta apud Andrum eiectus est,
Et istaec una parva virgo: tum ille egens forte applicat
Primum ad Chrysidis patrem se.

SIMO

Fabulam inceptat.

CHREMES

Sine.

CRITO

Itane vero obturbat?

CHREMES

Perge.

CRITO

Tum is mihi cognatus fuit
Qui eum recepit. Ibi ego audivi ex illo sese esse Atticum.
Is ibi mortuus est.

CHREMES

Eius nomen?

CRITO

Nomen tam cito?

PAMPHILUS

Phania.

CHREMES

Hem, perii.

CRITO

Verum hercle opinor fuisse Phaniam: hoc certo scio
930 Rhamnusium se aiebat esse.

CHREMES

O Iupiter!

CRITO

Eadem haec Chreme
Multi alii in Andro tum audivere.

CHREMES

Utinam id sit quod spero. Eho, dic mihi,
Quid eam tum? suamne esse aibat?

CRITO

Non.

CHREMES

Cuiam igitur?

CRITO

Fratris filiam.

CHREMES

Certe mea est.

CRITO

Quid ais?

SIMO

Quid tu ais?

PAMPHILUS

Arrige aures Pamphile.

SIMO

Qui credis?

CHREMES

Phania ille frater meus fuit.

SIMO

Noram et scio.

CHREMES

Is hinc bellum fugiens, meque in Asiam persequens, proficiscitur.
Tum illam relinquere hic est veritus; postilla nunc primum audio
Quid illo sit factum.

PAMPHILUS

Vix sum apud me, ita animus commotus est metu,
Spe, gaudio, mirando hoc tanto tam repentino bono.

SIMO

Nae istam multimodis tuam inveniri gaudeo.

PAMPHILUS

Credo pater.

CHREMES

At mihi unus scrupulus etiam restat qui me male habet.

PAMPHILUS

Dignus es
Cum tua religione odium: nodum in scirpo quaeris.

CRITO

Quid istuc est?

CHREMES

Nomen non convenit.

CRITO

Fuit hercle huic aliud parvae.

CHREMES

Quid Crito?
Numquid meministi?

CRITO

Id quaero.

PAMPHILUS

Egone huius memoriam patiar meae
Voluptati obstare, cum egomet possim in hac re medicari mihi?
Non patiar. Heus Chreme quod quaeris, Pasibula est.

CRITO

Ipsa est.

CHREMES

Ea est.

PAMPHILUS

Ex ipsa millies audivi.

SIMO

Omnes nos gaudere hoc Chreme
Te credo credere.

CHREMES

Ita me Di ament, credo.

PAMPHILUS

Quid restat, pater?

SIMO

Iam dudum res reduxit me ipsa in gratiam.

PAMPHILUS

O lepidum patrem!
De uxore, ita ut possedi, nihil mutat Chremes.

CHREMES

Causa optima est,
Nisi quid pater ait aliud.

PAMPHILUS

Nempe.

SIMO

Id scilicet.

CHREMES

Dos Pamphile est
Decem talenta.

PAMPHILUS

Accipio.

CHREMES

Propero ad filiam. Eho mecum Crito:
Nam illam me credo haud nosse.

SIMO

Cur non illam huc transferri iubes?

PAMPHILUS

Recte admones. Davo ego istuc dedam iam negoti.

SIMO

Non potest.

PAMPHILUS

Qui non potest?

SIMO

Quia habet aliud magis ex sese et maius.

PAMPHILUS

Quidnam?

SIMO

Vinctus est.

PAMPHILUS

955 Pater non recte vinctus est.

SIMO

Haud ita iussi.

PAMPHILUS

Iube solvi obsecro.

SIMO

Age fiat.

PAMPHILUS

At matura.

SIMO

Eo intro.

PAMPHILUS

O faustum et felicem hunc diem!

Actus V, scaena 5

(CHARINUS. PAMPHILUS.)

CHARINUS

Proviso quid agat Pamphilus; atque eccum.

PAMPHILUS

Aliquis forsan me putet
Non putare hoc verum: at mihi nunc sic esse hoc verum libet.
Ego Deorum vitam propterea sempiternam esse arbitror
960 Quod voluptates eorum propriae sunt; nam mihi immortalitas
Parta est, si nulla aegritudo huic gaudio intercesserit.
Sed quem ego mihi potissimum optem nunc cui haec narrem dari?

CHARINUS

Quid illud gaudi est?

PAMPHILUS

Davum video: nemo est quem mallem omnium;
Nam hunc scio mea solide solum gavisurum gaudia.

Actus V, scaena 6

(DAVUS. PAMPHILUS. CHARINUS.)

DAVUS

965 Pamphilus ubinam hic est?

PAMPHILUS

Dave.

DAVUS

Quis homo est?

PAMPHILUS

Ego sum.

DAVUS

O Pamphile.

PAMPHILUS

Nescis quid mihi obtigerit.

DAVUS

Certe; sed quid mihi obtigerit scio.

PAMPHILUS

Et quidem ego.

DAVUS

More hominum evenit ut quod sim nactus mali
Prius rescisceres tu quam ego illud quod tibi evenit boni.

PAMPHILUS

Mea Glycerium suos parentes repperit.

DAVUS

O factum bene!

CHARINUS

Hem!

PAMPHILUS

970 Pater amicus summus nobis.

DAVUS

Quis?

PAMPHILUS

Chremes.

DAVUS

Narras probe.

PAMPHILUS

Nec mora ulla est quin eam uxorem ducam.

CHARINUS

Num ille somniat
Ea quae vigilans voluit?

PAMPHILUS

Tum de puero Dave?

DAVUS

Ah desine.
Solus est quem diligunt Di.

CHARINUS

Salvus sum si haec vera sunt.
Colloquar.

PAMPHILUS

Quis homo est? O Charine in tempore ipso mihi advenis.

CHARINUS

Bene factum.

PAMPHILUS

Audistine?

CHARINUS

Omnia: age me in tuis secundis respice.
Tuus est nunc Chremes: facturum quae voles scio esse omnia.

PAMPHILUS

Memini: atque adeo longum est nos illum expectare dum exeat.
Sequere hac me intus ad Glycerium nunc. Tu Dave abi domum:
Propere arcesse hinc qui auferant eam. Quid stas? quid cessas?

DAVUS

Eo.
Ne expectetis dum exeant huc: intus despondebitur;
Intus transigetur si quid est quod restet.

Ω

Plaudite.

Heauton timorumenos

Actus front

subject INTRODUCTION. THE plot of the Heautontimorumenos turns, as is often the case, partly upon the recognition of a child which had been exposed as an infant. Sostrata the wife of Chremes had an infant daughter, which her husband refused to bring up, and ordered to be exposed. She gave it to an old woman for that purpose, attaching to its dress a ring, from a superstitious feeling that the child ought not to be entirely disinherited. The old woman, instead of exposing the child, brought her up as her own daughter, and named her Antiphila. When she grew up she attracted the attention of Clinia. son of Menedemus. Their attachment continued for some time before it came to the knowledge of Clinia's father. As soon as he discovered it he began to persecute his son about the affair, till at last the young man, to put an end to the dispute, went to Asia, and there entered the service of the king. No sooner had he gone than his father repented his severity; and finding that his son was past recall, he determined, as the only amends he could make, to inflict upon himself a continual penance. He sold his house, and all his servants except a few to work upon a farm which he purchased. There he kept himself at work from morning to night. Three months passed in this way, and at the end of that time, Clinia, who could not support any longer his absence from his mistress, returns and is received into the house of Chremes, whose son Clitipho had been his friend from his childhood. No sooner has he arrived than his servant Dromo is sent with Syrus, Clitipho's slave, to bring Antiphila to her lover. Syrus discharges his errand more cleverly than was intended; he found Antiphila alone, for her reputed mother, Philtere, had died in the interval, and in circumstances which shewed that she was still faithful to Clinia. Thinking besides to do a stroke of business for his own master, he brings at the same time

Bacchis, Clitipho's mistress, a very different character from Antiphila: and that Chremes may have no suspicion of this connection of his son's, it is arranged that Bacchis shall pass for Clinia's mistress, and Antiphila for one of her servants. While this is going on, Chremes and Menedemus have been talking together; Chremes remonstrating with Menedemus upon his unintelligible conduct in working himself to death instead of superintending his slaves, and Menedemus explaining his reasons by an account of what led to his son's departure, and his consequent determination to punish himself till his return.

Chremes being unable to shake his friend's determination, returns to keep the festival of Bacchus at his own house. There he finds the party assembled, and what with Bacchis and the young men they make a pretty night of it, nearly emptying his cellar, and turning the house upside down. Early next morning Chremes, who has a strong head for an old man, goes to meet his friend Menedemus as he comes out to his work, and informs him of his son's return. He advises him to be cautious in receiving him, tells him what sort of a life he has to expect, and recommends him to do any thing rather than openly encourage his son in such debauchery. Menedemus begs him to do any thing he can to bring about a reunion with his son, even if it be to encourage the young man and Syrus to cheat him in any imaginable way. Chremes enters into the plan: and encourages Syrus to devise some scheme for making Menedemus supply Clinia with the means of indulgence. Syrus has already some such scheme on foot; but it is to be directed against Chremes, for he has promised Bacchis ten minae for her share in the night's amusements, and intends to get it out of his master. So he at once explains to his master a plausible scheme that he has, namely, to induce Menedemus to buy Antiphila from Bacchis, to whom she has been left in pawn by Philtere, on the representation that she is a captive from Caria whom her friends are sure to ransom very handsomely. Meanwhile Sostrata has discovered, through the medium of the aforesaid ring, that Antiphila is her own daughter. This disconcerts Syrus, who now springs a new mine; he sends Bacchis off to Menedemus' house, and explains to Chremes that the only way to deceive Menedemus now, is to pretend that she is Clitipho's mistress, and at the same time to get Clinia to profess an attachment to Antiphila, and desire his father to demand her in

marriage, for then the old man would have to supply him with money for the marriage, which of course would go to his mistress Bacchis. At the same time Chremes is persuaded to release his daughter from her pledge to Bacchis; and the money is given to Clitipho to carry to Bacchis for the purpose forsooth of more fully persuading Menedemus that she is his mistress. At this point the dénouement takes place. Clitipho acts his part of Bacchis' lover a little too well, and all the circumstances are discovered by Menedemus, who proceeds to inform Chremes of the real state of the case. Now the two old men change places, Chremes is enraged beyond measure at having been made the dupe of his dissolute son, and Menedemus has to urge upon him the same maxims of forbearance which Chremes had used to him. Clitipho has to undergo a complete humiliation; but is ultimately received into favour by his father upon his promising to settle and lead a respectable life.

This play is remarkable for a supposed irregularity in its construction, which has made it the subject of an animated controversy among advocates of the Unities. It is clear that the opening scene of the play is laid at evening, when Menedemus is just finishing his day's work. The Third Act commences with the following morning, and in the interval the supper at Chremes' house takes place. This in itself, though an exception to the general arrangement of Terence's plays, is not a very important matter. The theory of the Unities is not to be received as an absolute law for the Drama: and there is nothing in this case which is not abundantly justified by many other instances. Upon this point turns a theory which was first mooted by Scaliger, and afterwards maintained by Madame Dacier,—that this play was acted in two portions: the first two Acts at night, after sunset; and the three remaining Acts the next morning at break of day; the interval between the two parts being taken up with the supper at Chremes' house. This idea proceeds entirely upon the supposed necessity of filling up the interval between the Second and Third Acts; and is, as far as we are informed, entirely gratuitous. Colman has shown the absurdity of the idea very well in his remarks on this subject. Any one who considers that the Roman Drama was performed in the open air, will at once see the improbability of such a mode of representation. The Roman Amphitheatre was at any time a disadvantageous arena for the Drama. What must have been the success of a play, acted partly at night-fall, partly before breakfast next morning? Nothing but a devotion to the Unities could have led to such an idea; and it will be dismissed without any further discussion, now that a more artistic idea of Dramatic Unity is generally recognized.

HEAUTONTIMORUMENOS. ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. CORNELIO LENTULO L. VALERIO FLACCO AEDILIBUS CURULIBUS. EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO ET L. ATTILIUS PRAENESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII. GRAECA EST MENANDRU. ACTA PRIMUM TIBIIS IMPARIBUS; DEINDE DUABUS DEXTRIS. ACTA III. EDITA M. IUVENTIO ET T. SEMPRONIO COSS.

Actus prologue, scaena pr

PROLOGUS

NE cui sit vestrum mirum, cur partes seni
Poeta dederit quae sunt adolescentium,
Id primum dicam: deinde quod veni eloquar.
Ex integra Graeca integram comoediam
Hodie sum acturus Heautontimorumenon;
Duplex quae ex argumento facta est simplici.
Novam esse ostendi, et quae esset: nunc qui scripserit,
Et cuia Graeca sit, ni partem maximam
Existimarem scire vestrum, id dicerem.
Nunc, quamobrem has partes didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit esse me, non prologum.
Vestrum iudicium fecit; me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit a facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode
Qui orationem hanc scripsit quam dicturus sum.
Nam quod rumores distulerunt malevoli,
Multas contaminasse Graecas dum facit
Paucas Latinas; factum hic esse id non negat,
Neque se pigere: et deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum, quo exemplo sibi

Licere id facere quod illi fecerunt putat.
Tum quod malevolus vetus poeta dictitat,
Repente ad studium hunc se applicasse musicum,
Amicum ingenio fretum, haud natura sua;
Arbitrium vestrum, vestra existimatio
Valebit; quamobrem omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquum possit quam aequum oratio.
Facite aequi sitis: date crescendi copiam
Novarum qui spectandi faciunt copiam
Sine vitiis; ne ille pro se dictum existimet,
Qui nuper fecit servo currenti in via
Decesse populum. Cur insano serviat?
De illius peccatis plura dicet cum dabit
Alias novas, nisi finem maledictis facit.
Adeste aequo animo; date potestatem mihi
Statariam agere ut liceat per silentium;
Ne semper servus currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Avarus leno, assidue agendi sint mihi,
Clamore summo, cum labore maximo.
Mea causa causam hanc iustam esse animum inducite,
Ut aliqua pars laboris minuatur mihi.
Nam nunc novas qui scribunt nihil parcunt seni:
Si qua laboriosa est, ad me curritur;
Sin lenis est, ad alium defertur gregem.
In hac est pura oratio. Experimini
In utramque partem ingenium quid possit meum.
Si nunquam avare pretium statui arti meae,
Et eum esse quaestum in animum induxi maximum,
Quam maxime servire vestris commodis;
Exemplum statuite in me, ut adolescentuli

Vobis placere studeant potius quam sibi.

Actus I, scaena 1

(CHREMES. MENEDEMUS.)

CHREMES

Quanquam haec inter nos nupera notitia admodum est,
Inde adeo quod agrum in proximo hic mercatus es,
Nec rei fere sane amplius quicquam fuit;
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
Quod ego in propinqua parte amicitiae puto,
Facit ut te audacter moneam et familiariter,
Quod mihi videre praeter aetatem tuam
Facere, et praeter quam res te adhortatur tua.
Nam proh Deum atque hominum fidem, quid vis tibi?
Quid quaeris? annos sexaginta natus es,
Aut plus eo ut coniicio: agrum in his regionibus
Meliorem, neque preti maioris, nemo habet;
Servos complures: proinde quasi nemo siet,
Ita tute attente illorum officia fungere.
Nunquam tam mane egredior, neque tam vesperi
Domum revertor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre. Denique
Nullum remittis tempus, neque te respicis.
Haec non voluptati tibi esse satis certo scio.
At enim dices, Quantum hic operis fiat, poenitet.
Quod in opere faciendo operae consumis tuae,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.

MENEDEMUS

Chreme, tantumne est ab re tua oti tibi

Aliena ut cures, eaque nihil quae ad te attinent?

CHREMES

Homo sum: humani nihil a me alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta.
Rectum est? ego ut faciam: non est? te ut deterream.

MENEDEMUS

Mihi sic est usus: tibi ut opus facto est, face.

CHREMES

An cuiquam est usus homini se ut cruciet?

MENEDEMUS

Mihi.

CHREMES

Si quid laboris est, nollem: sed quid istuc mali est,
Quaeso? quid de te tantum meruisti?

MENEDEMUS

Eheu!

CHREMES

Ne lacrima: atque istuc quicquid est fac me ut sciam:
Ne retice: ne verere: crede, inquam, mihi,
Aut consolando, aut consilio, aut re iuvero.

MENEDEMUS

Scire hoc vis?

CHREMES

Hac quidem causa qua dixi tibi.

MENEDEMUS

Dicetur.

CHREMES

At istos rastros interea tamen
Appone: ne labora.

MENEDEMUS

Minime.

CHREMES

Quam rem agis?

MENEDEMUS

Sine me vacivum tempus ne quod dem mihi
Laboris.

CHREMES

Non sinam, inquam.

MENEDEMUS

Ah, non aequum facis.

CHREMES

Hui, tam graves hos, quaeso?

MENEDEMUS

Sic meritum est meum.

CHREMES

Nunc loquere.

MENEDEMUS

Filium unicum adolescentulum
Habeo: ah, quid dixi habere me? immo habui, Chreme:
Nunc habeam necne incertum est.

CHREMES

Quid ita istuc?

MENEDEMUS

Scies.
Est e Corintho hic advena anus paupercula:
Eius filiam ille amare coepit perdite,
Prope iam ut pro uxore haberet: haec clam me omnia.
Ubi rem rescivi coepi non humanitus,
Neque ut animum decuit aegrotum adolescentuli,
Tractare; sed vi, et via pervulgata patrum.
Quotidie accusabam. Hem, tibine haec diutius
Licere speras facere me vivo patre,
Amicam ut habeas prope iam in uxoris loco?
Erras, si id credis, et me ignoras, Clinia.
Ego te meum esse dici tantisper volo,
Dum, quod te dignum est, facies: sed si id non facis,
Ego quod me in te sit facere dignum invenero.
Nulla adeo ex re istuc fit nisi ex nimio otio.
Ego istuc aetatis non amori operam dabam,
Sed in Asiam hinc abii propter pauperiem; atque ibi
Simul rem, et belli gloriam armis repperi.
Postremo adeo res rediit: adolescentulus,
Saepe eadem et graviter audiendo victus est,
Et aetate putavit me et benevolentia
Plus scire et providere quam se ipsum sibi.

In Asiam ad regem militatum abiit, Chreme.

CHREMES

Quid ais?

MENEDEMUS

Clam me profectus, menses tres abest.

CHREMES

Ambo accusandi; etsi illud inceptum tamen
Animi est pudentis signum, et non instrenui.

MENEDEMUS

Ubi comperi ex iis qui ei fuere conscii,
Domum revertor moestus, atque animo fere
Perturbato, atque incerto prae aegritudine:
Assido; accurrunt servi, soccos detrahunt;
Video alios festinare, lectos sternere,
Coenam apparare: pro se quisque sedulo
Faciebat quo illam mihi lenirent miseriam.
Ubi video haec, coepi cogitare: Hem! tot mea
Solius solliciti sint causa, ut me unum expleant?
Ancillae tot me vestiant? sumtus domi
Tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,
Quem pariter uti his decuit, aut etiam amplius,
Quod illa aetas magis ad haec utenda idonea est,
Eum ego hinc eieci miserum iniustitia mea.
Malo quidem me dignum quovis deputem,
Si id faciam: nam usque dum ille vitam illam colet
Inopem, carens patria ob meas iniurias,
Interea usque illi de me supplicium dabo,
Laborans, quaerens, parcens, illi serviens.

Ita facio prorsus: nihil relinquo in aedibus
Nec vas, nec vestimentum: conrasi omnia,
Ancillas, servos, nisi eos qui opere rustico
Faciundo facile sumtum exercerent suum:
Omnes produxi ac vendidi: inscripsi ilico
Aedes mercede; quasi talenta ad quindecim
Coegi; agrum hunc mercatus sum; hic me exerceo.
Decrevi tantisper me minus iniuriae,
Chreme, meo gnato facere dum fiam miser;
Nec fas esse ulla me voluptate hic frui,
Nisi ubi ille huc salvus redierit meus particeps.

CHREMES

Ingenio te esse in liberos leni puto,
Et illum obsequentem si quis recte aut commode
Tractaret. Verum nec tu illum satis noveras,
Nec te ille: hocque fit ubi non vere vivitur.
Tu illum numquam ostendisti quanti penderes,
Nec tibi ille est credere ausus quae est aequum patri;
Quod si esset factum haec numquam evenissent tibi.

MENEDEMUS

Ita res est, fateor: peccatum a me maximum est.

CHREMES

Menedeme, at porro recte spero, et illum tibi
Salvum affuturum esse hic confido propediem.

MENEDEMUS

Utinam ita Di faxint.

CHREMES

Facient: nunc, si commodum est,
Dionysia hic sunt; hodie apud me sis volo.

MENEDEMUS

Non possum.

CHREMES

Cur non? quaeso, tandem aliquantulum
Tibi parce: idem absens facere te hoc vult filius.

MENEDEMUS

Non convenit qui illum ad laborem impulerim
Nunc me ipsum fugere.

CHREMES

Sicine est sententia?

MENEDEMUS

Sic.

CHREMES

Bene vale.

MENEDEMUS

Et tu.

CHREMES

Lacrimas excussit mihi,
Miseretque me eius. Sed, ut diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad coenam ut veniat. Ibo, visam si domi est.
Nihil opus fuit monitore: iam dudum domi

Praesto apud me esse aiunt: egomet convivas moror.
Ibo adeo hinc intro: sed quid crepuerunt fores
Hinc a me? quisnam egreditur? huc concessero.

Actus I, scaena 2

(CLITIPHO. CHREMES.)

CLITIPHO

Nihil adhuc est quod vereare, Clinia: haudquaquam etiam cessant:
Et illam simul cum nuntio tibi hic ego affuturam hodie scio:
Proin tu sollicitudinem istam falsam quae te excruciat mittas.

CHREMES

Quicum loquitur filius?

CLITIPHO

Pater adest quem volui: adibo. Pater, opportune advenis.

CHREMES

Quid id est?

CLITIPHO

Hunc Menedemum nostin nostrum vicinum?

CHREMES

Probe.

CLITIPHO

Huic filium scis esse?

CHREMES

Audivi esse in Asia.

CLITIPHO

Non est, pater:
Apud nos est.

CHREMES

Quid ais?

CLITIPHO

Advenientem, e navi egredientem, ilico
Adduxi ad coenam: nam mihi magna cum eo iam inde usque a pueritia
Fuit semper familiaritas.

CHREMES

Voluptatem magnam nuntias.
Quam vellem Menedemum invitatum ut nobiscum esset hodie amplius;
Ut hanc laetitiam nec opinanti primus ei obiicerem domi:
Atque etiam nunc tempus est.

CLITIPHO

Cave faxis: non opus est, pater.

CHREMES

Quapropter?

CLITIPHO

Quia enim incertum est etiam, quid se faciat. Modo venit;
Timet omnia, patris iram et animum amicae se erga ut siet suae:

Eam misere amat: propter eam haec turba atque abitio evenit.

CHREMES

Scio.

CLITIPHO

Nunc servulum ad eam in urbem misit, et ego nostrum una Syrum.

CHREMES

Quid narrat?

CLITIPHO

Quid ille? miserum se esse.

CHREMES

Miserum? quem minus crederes?
Quid reliqui est quin habeat quae quidem in homine dicuntur bona;
Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias?
Atque haec perinde sunt ut illius animus qui ea possidet:
Qui uti scit ei bona; illi qui non utitur recte mala.

CLITIPHO

Immo ille fuit senex importunus semper: et nunc nihil magis
Vereor quam ne quid in illum iratus plus satis faxit, pater.

CHREMES

Illene? sed reprimam me: nam in metu esse hunc illi est utile.

CLITIPHO

Quid tute tecum?

CHREMES

Dicam: ut ut erat, mansum tamen oportuit.
Fortasse aliquantum iniquior erat praeter eius libidinem:
Pateretur; nam quem ferret, si parentem non ferret suum?
Huncine erat aequum ex illius more, an illum ex huius vivere?
Et quod illum insimulat durum, id non est: nam parentum iniuriae
Uniusmodi sunt ferme, paulo qui est homo tolerabilis.
Scortari crebro nolunt; nolunt crebro convivarier:
Praebent exigue sumtum: atque haec sunt tamen ad virtutem omnia.
Verum ubi animus semel se cupiditate devinxit mala,
Necesse est, Clitipho, consilia consequi consimilia: hoc
Scitum est; periculum ex aliis facere, tibi quod ex usu siet.

CLITIPHO

Ita credo.

CHREMES

Ego ibo hinc intro, ut videam nobis quid coenae siet.
Tu, ut tempus est diei, vide sis ne quo hinc abeas longius.

Actus II, scaena 1

(CLITIPHO.)

CLITIPHO

Quam iniqui sunt patres in omnes adolescentes iudices,
Qui aequum esse censent nos iam a pueris ilico nasci senes,
Neque illarum affines esse rerum quas fert adolescentia.
Ex sua libidine moderantur, nunc quae est, non quae olim fuit.
Mihi si unquam filius erit, nae ille facili me utetur patre;

Nam et cognoscendi et ignoscendi dabitur peccati locus;
Non ut meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.
Perii! is mihi, ubi adbibit plus paulo, sua quae narrat facinora!
Nunc ait, Periculum ex aliis facito, tibi quod ex usu siet:
Astutus: nae ille haud scit quam mihi nunc surdo narret fabulam.
Magis nunc me amicae dicta stimulant: Da mihi, atque affer mihi;
Cui quid respondeam nihil habeo; neque me quisquam est miserior:
Nam hic Clinia, etsi is quoque suarum rerum satagit, attamen
Habet bene ac pudice eductam, ignaram artis meretriciae.
Mea est potens, procax, magnifica, sumtuosa, nobilis.
Tum quod dem ei recte est; nam, nihil esse mihi, religio est dicere.
Hoc ego mali non pridem inveni; neque etiamdum scit pater.

Actus II, scaena 2

(CLINIA. CLITIPHO.)

CLINIA

Si mihi secundae res de amore meo essent, iamdudum, scio,
Venissent: sed vereor ne mulier me absente hic corrupta sit.
Concurrunt multae opiniones quae mihi animum exaugeant;
Occasio, locus, aetas, mater cuius sub imperio est mala;
Cui nihil iam praeter pretium dulce est.

CLITIPHO

Clinia.

CLINIA

Hei misero mihi!

CLITIPHO

Etiam caves ne videat forte hinc te a patre aliquis exiens?

CLINIA

Faciam: sed nescio quid profecto mihi animus praesagit mali.

CLITIPHO

Pergin istuc prius diiudicare quam scis quid veri siet?

CLINIA

Si nihil mali esset, iam hic adessent.

CLITIPHO

Iam aderunt.

CLINIA

Quando istuc erit?

CLITIPHO

Non cogitas hinc longule esse? et nosti mores mulierum:
Dum moliuntur, dum conantur, annus est.

CLINIA

O Clitipho,
Timeo.

CLITIPHO

Respira: eccum Dromonem cum Syro: una adsunt tibi.

Actus II, scaena 3

(SYRUS. DROMO. CLITIPHO. CLINIA.)

SYRUS

Ain tu?

DROMO

Sic est.

SYRUS

Verum interea dum sermones caedimus,
Illae sunt relictae.

CLITIPHO

Mulier tibi adest; audin, Clinia?

CLINIA

Ego vero audio nunc demum et video et valeo, Clitipho.

DROMO

Minime mirum, adeo impeditae sunt: ancillarum gregem
Ducunt secum.

CLINIA

Perii. Unde illi sunt ancillae?

CLITIPHO

Men rogas?

SYRUS

Non oportuit relictas: portant quid rerum!

CLINIA

Hei mihi.

SYRUS

Aurum, vestem: et vesperascit, et non noverunt viam.
Factum a nobis stulte est: abidum tu, Dromo, illis obviam,
Propera: quid stas?

CLINIA

Vae misero mihi, quanta de spe decidi!

CLITIPHO

Quid istuc? quae res te sollicitat autem?

CLINIA

Rogitas quid siet?
Viden tu ancillas, aurum, vestem? quam ego cum una ancillula
Hic reliqui. Unde ea esse censes?

CLITIPHO

Vah! nunc demum intelligo.

SYRUS

Di boni, quid turbae est? aedes nostrae vix capient, scio.
Quid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostro miserius?
Sed video eccos quos volebam.

CLINIA

O Iupiter, ubinam est fides?
Dum ego propter te errans patria careo demens, tu interea loci
Conlocupletasti te, Antiphila; et me in his deseruisti malis;
Propter quam in summa infamia sum, et meo patri minus
obsequens;
Cuius nunc pudet me et miseret, qui harum mores cantabat mihi
Monuisse frustra; neque potuisse unquam ab hac me expellere;

Quod tamen nunc faciam: tum quum gratum mihi esse potuit
nolui.
Nemo est miserior me.

SYRUS

Hic de nostris verbis errat videlicet
Quae hic sumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem atque est
accipis:
Nam et vita est eadem, et animus te erga idem ac fuit;
Quantum ex ipsa re coniecturam cepimus.

CLINIA

Quid est, obsecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium est
Quod malim quam me hoc falso suspicarier.

SYRUS

Hoc primum, ut ne quid huius rerum ignores; anus
Quae est dicta mater esse ei antehac non fuit:
Ea obiit mortem: hoc ipsa in itinere alterae
Dum narrat forte audivi.

CLITIPHO

Quaenam est altera?

SYRUS

Mane: hoc quod coepi primum enarrem, Clitipho:
Post istuc veniam.

CLITIPHO

Propera.

SYRUS

Iam primum omnium,

Ubi ventum ad aedes est, Dromo pultat fores:
Anus quaedam prodit: haec ubi aperuit ostium,
Continuo hic se coniecit intro: ego consequor.
Anus foribus obdit pessulum; ad lanam redit.
Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
Quo studio vitam suam te absente exegerit,
Ubi de improviso interventum est mulieri:
Nam ea res dedit tum existimandi copiam
Quotidianae vitae consuetudinem,
Quae cuiusque ingenium ut sit declarat maxime:
Texentem telam studiose ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Eius anuis causa, opinor, quae erat mortua;
Sine auro, tum ornatam ita uti quae ornantur sibi;
Nulla mala re esse expolitam muliebri;
Capillus passus, prolixus, circum caput
Reiectus negligenter: pax.

CLINIA

Syre mi, obsecro,
Ne me in laetitiam frustra coniicias.

SYRUS

Anus
Subtemen nebat: praeterea una ancillula
Erat; ea texebat una, pannis obsita,
Neglecta, immunda illuvie.

CLITIPHO

Si haec sunt, Clinia,
Vera, ita uti credo, quis te est fortunatior?
Scin tu hanc quam dicit sordidatam et sordidam?

Magnum hoc quoque signum est dominam esse extra noxiam,
Quum eius tam negliguntur internuntii:
Nam disciplina est eisdem munerarier
Ancillas primum ad dominas qui affectant viam.

CLINIA

Perge, obsecro te, et cave ne falsam gratiam
Studeas inire. Quid ait, ubi me nominas?

SYRUS

Ubi dicimus redisse te, et rogare uti
Veniret ad te, mulier telam deserit
Continuo, et lacrimis opplet os totum sibi, ut
Facile scires desiderio id fieri tuo.

CLINIA

Prae gaudio, ita me Di ament, ubi sim nescio:
Ita timui.

CLITIPHO

At ego nihil esse scibam, Clinia.
Agedum vicissim, Syre, dic quae illa est altera?

SYRUS

Adducimus tuam Bacchidem.

CLITIPHO

Hem, quid? Bacchidem?
Eho sceleste, quo illam ducis?

SYRUS

Quo ego illam? ad nos scilicet.

CLITIPHO

Ad patremne?

SYRUS

Ad eum ipsum.

CLITIPHO

O hominis impudentem audaciam!

SYRUS

Heus tu,
Non fit sine periclo facinus magnum et memorabile.

CLITIPHO

Hoc vide: in mea vita tu tibi laudem is quaesitum, scelus;
Ubi si paululum modo quid te fugerit, ego perierim.
Quid illo facias?

SYRUS

At enim.

CLITIPHO

Quid enim?

SYRUS

Si sinas, dicam.

CLINIA

Sine.

CLITIPHO

Sino.

SYRUS

Ita res est haec nunc, quasi cum.—

CLITIPHO

Quas, malum, ambages mihi
Narrare occipit?

CLINIA

Syre, verum hic dicit; mitte: ad rem redi.

SYRUS

Enimvero reticere nequeo: multimodis iniurius,
Clitipho, es; neque ferri potis est.

CLINIA

Audiendum hercle est: tace.

SYRUS

Vis amare; vis potiri; vis quod des illi effici:
Tuum esse in potiendo periclum non vis: haud stulte sapis;
Siquidem id sapere est, velle te id quod non potest contingere:
Aut haec cum illis sunt habenda, aut illa cum his mittenda sunt.
Harum duarum conditionum nunc utram malis vide;
Etsi consilium quod cepi rectum esse et tutum scio:
Nam apud patrem tua amica tecum sine metu ut sit copia est.
Tum quod illi argentum es pollicitus eadem hac inveniam via;
Quod ut efficerem orando surdas iam aures reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis?

CLITIPHO

Siquidem hoc fit.

SYRUS

Siquidem. Experiundo scies.

CLITIPHO

Age, age, cedo istuc tuum consilium: quid id est?

SYRUS

Adsimulabimus
Tuam amicam huius esse.

CLITIPHO

Pulchre: cedo quid hic faciet sua?
An ea quoque dicetur huius, si una haec dedecori est parum?

SYRUS

335 Immo ad tuam matrem abducetur.

CLITIPHO

Quid eo?

SYRUS

Longum est, Clitipho,
Si tibi narrem. Quamobrem id faciam vera causa est.

CLITIPHO

Fabulae!
Nihil satis firmi video quamobrem accipere hunc mihi expediat metum.

SYRUS

Mane. Habeo aliud, si istud metuis; quod ambo confiteamini
Sine periclo esse.

CLITIPHO

Huiusmodi, obsecro, aliquid reperi.

SYRUS

Maxime.
Ibo obviam hinc: dicam ut revertantur domum.

CLITIPHO

Hem!
Quid dixti?

SYRUS

Ademtum tibi iam faxo omnem metum,
In aurem utramvis otiose ut dormias.

CLITIPHO

Quid ago nunc?

CLINIA

Tune? quod boni est—

CLITIPHO

Syre, dic modo
Verum.

SYRUS

Age modo, hodie sero ac nequicquam voles.

CLINIA

Datur: fruare dum licet, nam nescias—

CLITIPHO

Syre, inquam.

SYRUS

Perge porro; tamen istuc ago.
Eius sit potestas posthac an nunquam tibi.

CLITIPHO

Verum hercle istuc est. Syre, Syre inquam, heus, heus, Syre.

SYRUS

Concaluit: quid vis?

CLITIPHO

Redi, redi.

SYRUS

Adsum: dic quid est?
Iam hoc quoque negabis tibi placere?

CLITIPHO

Immo, Syre,
Et me, et meum amorem, et famam permitto tibi.
Tu es iudex: ne quid accusandus sis vide.

SYRUS

Ridiculum est te istuc me admonere, Clitipho;
Quasi istic minor mea res agatur quam tua.
Hic si quid nobis forte adversi evenerit,
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera;
Quapropter haec res neutiquam neglectu est mihi.
Sed istunc exora ut suam esse assimulet.

CLINIA

Scilicet

Facturum me esse: in eum iam res rediit locum
Ut sit necessus.

CLITIPHO

Amo te merito, Clinia.

CLINIA

Verum illa ne quid titubet.

SYRUS

Perdocta est probe.

CLITIPHO

At hoc demiror, qui tam facile potueris
Persuadere illi quae solet quos spernere!

SYRUS

In tempore ad eam veni, quod rerum omnium est
Primum: nam quendam misere offendi militem
Eius noctem orantem: haec arte tractabat virum,
Ut illius animum cupidum inopia incenderet;
Eademque ut esset apud te hoc quam gratissimum.
Sed heus tu, vide sis ne quid imprudens ruas:
Patrem novisti ad has res quam sit perspicax:
Ego te autem novi quam esse soleas impotens:
Inversa verba, eversas cervices tuas,
Gemitus, screatus, tussis, risus abstine.

CLITIPHO

Laudabis.

SYRUS

Vide sis.

CLITIPHO

Tutemet mirabere.

SYRUS

375 Sed quam cito sunt consecutae mulieres!

CLITIPHO

Ubi sunt? cur retines?

SYRUS

Iam nunc haec non est tua.

CLITIPHO

Scio; apud patrem: at nunc interim.

SYRUS

Nihilo magis.

CLITIPHO

Sine.

SYRUS

Non sinam, inquam.

CLITIPHO

Quaeso, paulisper.

SYRUS

Veto.

CLITIPHO

Saltem salutare.

SYRUS

Abeas, si sapis.

CLITIPHO

Eo.
Quid istic?

SYRUS

Manebit.

CLITIPHO

O hominem felicem!

SYRUS

Ambula.

Actus II, scaena 4

(BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRUS.)

BACCHIS

Edepol te, mea Antiphila, laudo et fortunatam iudico,
Id quum studuisti, isti formae ut mores consimiles forent:
Minimeque, ita me Di ament, miror, si te sibi quisque expetit.
Nam mihi quale ingenium haberes fuit indicio oratio.
Et quum egomet nunc mecum in animo vitam tuam considero,
Omniumque adeo vestrarum vulgus quae abs se segregant;
Et vos esse istiusmodi, et nos non esse, haud mirabile est.
Nam expedit bonas esse vobis: nos quibuscum est res non sinunt.
Quippe forma impulsi nostra nos amatores colunt:
Haec ubi immutata est, illi suum animum alio conferunt.
Nisi si prospectum interea aliquid est, desertae vivimus.

Vobis cum uno semel ubi aetatem agere decretum est viro,
Cuius mos maxime est consimilis vostrum, hi se ad vos applicant.
Hoc beneficio utrique ab utrisque vero devincimini,
Ut numquam ulla amori vestro incidere possit calamitas.

ANTIPHILA

Nescio alias: me quidem semper scio fecisse sedulo
Ut ex illius commodo meum compararem commodum.

CLINIA

Ah!
Ergo, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in patriam facis:
Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuere quos cepi leves
Praeterquam tui carendum quod erat.

SYRUS

Credo.

CLINIA

Syre, vix suffero.
Hocine me miserum non licere meo modo ingenium frui?

SYRUS

Immo, ut patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam duras dabit.

BACCHIS

Quisnam hic adolescens est qui intuitur nos?

ANTIPHILA

Ah, retine me, obsecro.

BACCHIS

Amabo, quid tibi est?

ANTIPHILA

Disperii, perii misera.

BACCHIS

Quid stupes,
Antiphila?

ANTIPHILA

Videon Cliniam an non?

BACCHIS

Quem vides?

CLINIA

Salve, anime mi.

ANTIPHILA

O mi exspectate, salve.

CLINIA

Ut vales?

ANTIPHILA

Salvum advenisse gaudeo.

CLINIA

Teneone te,
Antiphila, maxime animo exoptata meo?

SYRUS

Ite intro: nam vos iamdudum exspectat senex.

Actus III, scaena 1

(CHREMES. MENEDEMUS.)

CHREMES

Luciscit hoc iam: cesso pultare ostium
Vicini, primum ex me ut sciat sibi filium
Redisse? etsi adolescentem hoc nolle intelligo.
Verum quum videam miserum hunc tam excruciarier
Eius abitu, celem tam insperatum gaudium,
Cum illi pericli nihil ex indicio siet?
Haud faciam: nam, quod potero, adiutabo senem;
Ita ut filium meum amico atque aequali suo
Video inservire, et socium esse in negotiis;
Nos quoque senes est aequum senibus obsequi.

MENEDEMUS

Aut ego profecto ingenio egregie ad miserias
Natus sum: aut illud falsum est, quod vulgo audio
Dici, diem adimere aegritudinem hominibus:
Nam mihi quidem quotidie augescit magis
De filio aegritudo; et quanto diutius
Abest, magis cupio tanto et magis desidero.

CHREMES

Sed ipsum foras egressum video: ibo, alloquar.
Menedeme, salve: nuntium apporto tibi,
Cuius maxime te fieri participem cupis.

MENEDEMUS

Numquidnam de gnato meo audisti, Chreme?

CHREMES

Valet atque vivit.

MENEDEMUS

Ubinam est, quaeso?

CHREMES

Apud me domi.

MENEDEMUS

Meus gnatus?

CHREMES

Sic est.

MENEDEMUS

Venit?

CHREMES

Certe.

MENEDEMUS

Clinia
Meus venit?

CHREMES

Dixi.

MENEDEMUS

Eamus: duc me ad eum, obsecro.

CHREMES

Non vult te scire se redisse etiam, et tuum
Conspectum fugitat, propter peccatum; tum hoc timet,
Ne tua duritia antiqua illa etiam adaucta sit.

MENEDEMUS

Non tu ei dixisti ut essem?

CHREMES

Non.

MENEDEMUS

Quamobrem, Chreme?

CHREMES

Quia pessime istoc in te atque in illum consulis,
Si te tam leni et victo animo esse ostenderis.

MENEDEMUS

Non possum: satis iam satis pater durus fui.

CHREMES

Ah!
Vehemens in utramque partem, Menedeme, es nimis,
Aut largitate nimia, aut parsimonia.
In eandem fraudem ex hac re atque ex illa incides.
Primum; olim potius quam paterere filium
Commetare ad mulierculam, quae paululo
Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
Proterruisti hinc: ea coacta ingratiis
Postilla coepit victum vulgo quaerere.
Nunc cum sine magno intertrimento non potest

Haberi, quidvis dare cupis: nam ut tu scias
Quam ea nunc instructa pulchre ad perniciem siet,
Primum, iam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veste atque auro. Satrapes si siet
Amator, nunquam sufferre eius sumtus queat;
Nedum tu possis.

MENEDEMUS

Estne ea intus?

CHREMES

Sit rogas?
Sensi: namque ei unam coenam atque eius comitibus
Dedi; quod si iterum mihi sit danda, actum siet.
Nam ut alia omittam, pytissando modo mihi
Quid vini absumsit! Sic hoc, dicens; Asperum,
Pater, hoc est; aliud lenius sodes vide.
Relevi dolia omnia, omnes serias;
Omnes sollicitos habui: atque haec una nox.
Quid te futurum censes quem assidue exedent?
Sic me Di amabunt, ut me tuarum miseritum est,
Menedeme, fortunarum.

MENEDEMUS

Faciat quod libet:
Sumat, consumat, perdat, decretum est pati,
Dum illum modo habeam mecum.

CHREMES

Si certum est tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Ut ne cientem sentiat te id sibi dare.

MENEDEMUS

Quid faciam?

CHREMES

Quidvis potius quam quod cogitas:
Per alium quemvis ut des; falli te sinas
Technis per servulum; etsi subsensi id quoque,
Illos ibi esse et id agere inter se clanculum.
Syrus cum illo vestro consusurrat; conferunt
Consilia ad adolescentes: et tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est quam illo minam.
Non nunc pecunia agitur; sed illud, quomodo
Minimo periclo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum ille intellexerit,
Prius proditurum te tuam vitam, et prius
Pecuniam omnem, quam abs te amittas filium; hui,
Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris!
Tibi autem porro ut non sit suave vivere:
Nam deteriores omnes sumus licentia.
Quodcunque inciderit in mentem volet: neque id
Putabit, pravum siet an rectum quod petet.
Tu rem perire et ipsum non poteris pati.
Dare denegaris; ibit ad illud ilico,
Quo maxime apud te se valere sentiet:
Abiturum se abs te esse ilico minabitur.

MENEDEMUS

Videre verum, atque ita uti res est, dicere.

CHREMES

Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quaero tibi qui filium restituerem.

MENEDEMUS

Cedo dextram: porro te idem oro ut facias, Chreme.

CHREMES

Paratus sum.

MENEDEMUS

Scin quid nunc facere te volo?

CHREMES

Dic.

MENEDEMUS

Quod sensisti illos me incipere fallere.
Id ut maturent facere: cupio illi dare
Quod vult: cupio iam videre.

CHREMES

Operam dabo.
Paulum negoti mihi obstat: Simus et Crito
Vicini nostri hic ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum: ibo ac dicam, ut dixeram
Operam daturum me, hodie non posse his dare.
Continuo hic adero.

MENEDEMUS

Ita quaeso. Di vestram fidem!
Ita comparatam esse hominum naturam omnium,
Aliena ut melius videant et diiudicent
Quam sua? an eo fit quia in re nostra aut gaudio
Sumus praepediti nimio aut aegritudine?
Hic mihi quanto nunc plus sapit quam egomet mihi!

CHREMES

Dissolvi me otiosus operam ut tibi darem.
Syrus est prehendendus, atque adhortandus mihi.
A me nescio quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere sentiant.

Actus III, scaena 2

(SYRUS. CHREMES.)

SYRUS

Hac illac circumcursa: inveniendum est tamen
Argentum: intendenda in senem est fallacia.

CHREMES

Num me fefellit hosce id struere? Videlicet
[Quia] Cliniae ille servus tardiusculus est,
Idcirco huic nostro tradita est provincia.

SYRUS

Quis hic loquitur? Perii. Numnam haec audivit?

CHREMES

Syre.

SYRUS

Hem.

CHREMES

Quid tu istic?

SYRUS

Recte equidem: sed te miror, Chreme,

Tam mane qui heri tantum biberis.

CHREMES

Nihil nimis.

SYRUS

Nihil narras? visa vero est, quod dici solet,
Aquilae senectus.

CHREMES

Heia.

SYRUS

Mulier commoda et
Faceta haec meretrix.

CHREMES

Sane, idem visa est mihi.

SYRUS

Et quidem hercle forma luculenta.

CHREMES

Sic satis.

SYRUS

Ita non ut olim; sed uti nunc, sane bona:
Minimeque miror Clinia hanc si deperit.
Sed habet patrem quendam avidum, miserum, atque aridum,
Vicinum hunc: nostine? At quasi is non divitiis
Abundet, gnatus eius profugit inopia.
Scis esse factum ut dico?

CHREMES

Quid ego nesciam?
Hominem pistrino dignum.

SYRUS

Quem?

CHREMES

Istunc servulum
Dico adolescentis.

SYRUS

Syre, tibi timui male.

CHREMES

Qui passus est id fieri.

SYRUS

Quid faceret?

CHREMES

Rogas?
Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
Unde esset adolescenti amicae quod daret;
Atque hunc difficilem invitum servaret senem.

SYRUS

Garris.

CHREMES

Haec facta ab illo oportebat, Syre.

SYRUS

Eho quaeso, laudas qui heros fallunt?

CHREMES

In loco
Ego vero laudo.

SYRUS

Recte sane.

CHREMES

Quippe quia
Magnarum saepe id remedium aegritudinum est.
Huic iam mansisset unicus gnatus domi.

SYRUS

Iocone an serio illaec dicat, nescio;
Nisi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis.

CHREMES

Et nunc quid exspectat, Syre? an dum hinc denuo
Abeat, cum tolerare huius sumtus non queat?
Nonne ad senem aliquam fabricam fingit?

SYRUS

Stolidus est.

CHREMES

At te adiutare oportet adolescentuli
Causa.

SYRUS

Facile equidem facere possum, si iubes:

Etenim quo pacto id fieri soleat calleo.

CHREMES

Tanto hercle melior.

SYRUS

Non est mentiri meum.

CHREMES

Fac ergo.

SYRUS

At heus tu, facitodum eadem haec memineris,
Si quid huius simile forte aliquando evenerit,
Ut sunt humana, tuus ut faciat filius.

CHREMES

Non usus veniet, spero.

SYRUS

Spero hercle ego quoque.
Neque eo nunc dico, quo quicquam illum senserim:
Sed si quid, ne quid. Quae sit eius aetas vides.
Et nae ego te, si usus veniat, magnifice, Chreme,
Tractare possim.

CHREMES

De istoc, quum usus venerit,
Videbimus quid opus sit: nunc istuc age.

SYRUS

Nunquam commodius unquam herum audivi loqui,
Nec quum male facerem crederem mihi impunius

Licere. Quisnam a nobis egreditur foras?

Actus III, scaena 3

(CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.)

CHREMES

Quid istuc, quaeso? qui istic mos est, Clitipho? itane fieri
oportet?

CLITIPHO

Quid ego feci?

CHREMES

Vidine ego te modo manum in sinum huic meretrici
Inserere?

SYRUS

Acta haec res est: perii.

CLITIPHO

Mene?

CHREMES

Hisce oculis; ne nega.
Facis adeo indigne iniuriam illi, qui non abstineas manum:
Nam istaec quidem contumelia est,
Hominem amicum recipere ad te, atque eius amicam subagitare.
Vel heri in vino quam immodestus fuisti!

SYRUS

Factum.

CHREMES

Quam molestus!
Ut equidem, ita me Di ament, metui quid futurum denique esset.
Novi ego amantium animum: advertunt graviter quae non censeas.

CLITIPHO

At mihi fides apud hunc est nihil me istius facturum, pater.

CHREMES

Esto: at certe concedas hinc aliquo ab ore eorum aliquantisper.
Multa fert libido: ea prohibet facere tua praesentia.
Ego de me facio coniecturam: nemo est meorum amicorum hodie
Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho, audeam;
Apud alium prohibet dignitas, apud alium ipsius facti pudet,
Ne ineptus, ne protervus videar; quod illum facere credito.
Sed nostrum est intelligere, utcumque atque ubicumque opus sit obsequi.

SYRUS

Quid istic narrat?

CLITIPHO

Perii.

SYRUS

Clitipho, haec ego praecipio tibi?
Hominis frugi et temperantis functus es officium?

CLITIPHO

Tace sodes.

SYRUS

Recte sane.

CHREMES

Syre, pudet me.

SYRUS

Credo; neque id iniuria.
Quin mihi molestum est.

CLITIPHO

Pergis hercle?

SYRUS

Verum dico quod videtur.

CLITIPHO

Non accedam ad illos?

CHREMES

Eho quaeso, una accedendi via est?

SYRUS

Actum est: hic prius se indicarit quam ego argentum effecero.
585 Chreme, vin tu homini stulto mihi auscultare?

CHREMES

Quid faciam?

SYRUS

Iube hunc
Abire hinc aliquo.

CLITIPHO

Quo hinc abeam ego?

SYRUS

Quo? quo libet: da illis locum.
Abi deambulatum.

CLITIPHO

Deambulatum quo?

SYRUS

Vah! quasi desit locus.
Abi sane istac, istorsum, quo vis.

CHREMES

Recte dicit: censeo.

CLITIPHO

Di te eradicent, Syre, qui me hinc extrudis.

SYRUS

At
Tu pol tibi istas posthac comprimito manus.
Censen vero? quid illum porro credis facturum, Chreme,
Nisi eum, quantum tibi opis Di dant, servas, castigas, mones?

CHREMES

Ego istuc curabo.

SYRUS

Atqui nunc, here, hic tibi asservandus est.

CHREMES

Fiet.

SYRUS

Si sapias: nam mihi iam minus minusque obtemperat.

CHREMES

Quid tu? ecquid de illo quod dudum tecum egi egisti, Syre? aut
Repperisti, tibi quod placeat? an nondum etiam?

SYRUS

De fallacia
Dicis? st! inveni nuper quandam.

CHREMES

Frugi es: cedo, quid est?

SYRUS

Dicam: verum, ut aliud ex alio incidit.

CHREMES

Quidnam, Syre?

SYRUS

Pessima haec est meretrix.

CHREMES

Ita videtur.

SYRUS

Immo si scias.
Vah, vide, quod inceptet facinus. Fuit quaedam anus Corinthia
Hic: huic drachmarum argenti haec mille dederat mutuum.

CHREMES

Quid tum?

SYRUS

Ea mortua est: reliquit filiam adolescentulam.
Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento.

CHREMES

Intelligo.

SYRUS

Hanc secum huc adduxit, ea quae est nunc apud uxorem tuam.

CHREMES

Quid tum?

SYRUS

Cliniam orat sibi uti id nunc det; illam illi tamen
Post daturam. Mille nummum poscit.

CHREMES

Et poscit quidem?

SYRUS

Hui,
Dubium id est?

CHREMES

Ego sic putavi: quid nunc facere cogitas?

SYRUS

Egone? ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captam ex Caria
Ditem et nobilem; si redimat, magnum inesse in ea lucrum.

CHREMES

Erras.

SYRUS

Quid ita?

CHREMES

Pro Menedemo nunc tibi ego respondeo:
Non emo: quid ais?

SYRUS

Optata loquere.

CHREMES

Atqui non est opus.

SYRUS

Non opus est?

CHREMES

Non hercle vero.

SYRUS

Quid istuc? miror.

CHREMES

Iam scies.
Mane, mane: quid est quod tam a nobis graviter crepuerunt fores?

Actus IV, scaena 1

(SOSTRATA. CHREMES. NUTRIX. SYRUS.)

SOSTRATA

Nisi me animus fallit, hic profecto est annulus quem ego suspicor
Is quicum exposita est gnata.

CHREMES

Quid volt sibi, Syre, haec oratio?

SOSTRATA

Quid est? isne tibi videtur?

NUTRIX

Dixi equidem ubi mihi ostendisti ilico
Eum esse.

SOSTRATA

At ut satis contemplata modo sis, mea nutrix.

NUTRIX

Satis.

SOSTRATA

Abi iam nunc intro, atque illa si iam laverit mihi nuntia:
Hic ego virum interea opperibor.

SYRUS

Te vult: videas, quid velit.
Nescio quid tristis est: non temere est: metuo quid sit.

CHREMES

Quid siet?
Nae, ista hercle magno iam conatu magnas nugas dixerit.

SOSTRATA

Ehem mi vir.

CHREMES

Ehem mea uxor.

SOSTRATA

Te ipsum quaero.

CHREMES

Loquere quid velis.

SOSTRATA

Primum hoc te oro ne quid credas me adversum edictum tuum
Facere esse ausam.

CHREMES

Vin me istuc tibi, etsi incredibile est, credere?
Credo.

SYRUS

Nescio quid peccati portet haec purgatio.

SOSTRATA

Meministin me esse gravidam, et mihi te maximopere dicere,
Si puellam parerem nolle tolli?

CHREMES

Scio quid feceris:
Sustulisti.

SYRUS

Sic est factum, domina, ergo herus damno auctus est.

SOSTRATA

Minime: sed erat hic Corinthia anus haud impura: ei dedi
Exponendam.

CHREMES

O Iupiter, tantamne esse in animo inscitiam!

SOSTRATA

Perii: quid ego feci?

CHREMES

Rogitas?

SOSTRATA

Si peccavi, mi Chreme,
Insciens feci.

CHREMES

Id equidem ego si tu neges, certo scio
Te inscientem atque imprudentem dicere ac facere omnia:
Tot peccata in hac re ostendis: nam iam primum, si meum
Imperium exsequi voluisses, interemtam oportuit;
Non simulare mortem verbis, re ipsa spem vitae dare.
At id omitto: misericordia, animus maternus: sino.
Quam bene vero abs te prospectum est! quid voluisti? cogita.
Nempe anui illi prodita abs te filia est planissime,
Per te vel uti quaestum faceret, vel uti veniret palam.
Credo id cogitasti: Quidvis satis est dum vivat modo.
Quid cum illis agas, qui neque ius, neque bonum atque aequum
sciunt?
Melius, peius; prosit, obsit; nihil vident, nisi quod libet.

SOSTRATA

Mi Chreme, peccavi, fateor: vincor: nunc hoc te obsecro,
Quanto tuus est animus natu gravior, ignoscentior,
Ut meae stultitiae in iustitia tua sit aliquid praesidi.

CHREMES

Scilicet equidem istuc factum ignoscam: verum, Sostrata,
Male docet te mea facilitas multa. Sed istuc, quicquid est,
Qua hoc occeptum est causa loquere.

SOSTRATA

Ut stultae et misere omnes sumus
Religiosae, quum exponendam do illi, de digito annulum
Detraho; et eum edico ut una cum puella exponeret;
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.

CHREMES

Istuc recte: conservasti te atque illam.

SOSTRATA

Is hic est annulus.

CHREMES

Unde habes?

SOSTRATA

Quam Bacchis secum adduxit adolescentulam.

SYRUS

Hem!

CHREMES

Quid ea narrat?

SOSTRATA

Ea lavatum dum it servandum mihi dedit.
Animum non adverti primum; sed postquam aspexi, ilico
Cognovi: ad te exsilui.

CHREMES

Quid nunc suspicare, aut invenis
De illa?

SOSTRATA

Nescio; nisi ut ex ipsa quaeras unde hunc habuerit,
Si potis est reperiri.

SYRUS

Interii: plus spei video quam volo.
660 Nostra est, si ita est.

CHREMES

Vivitne illa cui tu dederas?

SOSTRATA

Nescio.

CHREMES

Quid renuntiavit olim?

SOSTRATA

Fecisse id quod iusseram.

CHREMES

Nomen mulieris cedo quod sit, ut quaeratur.

SOSTRATA

Philtere.

SYRUS

Ipsa est: mirum ni illa salva est, et ego perii.

CHREMES

Sostrata,
Sequere me intro hac.

SOSTRATA

Ut praeter spem evenit. Quam timui male
Ne nunc animo ita esses duro ut olim in tollenda, Chreme!

CHREMES

Non licet hominem esse saepe ita ut volt, si res non sinit.
Nunc ita tempus est mihi ut cupiam filiam; olim nihil minus.

Actus IV, scaena 2

(SYRUS.)

SYRUS

Nisi me animus fallit, haud permultum a me aberit infortunium:
Ita hac re in angustum oppido nunc meae coguntur copiae;
Nisi aliquid video ne esse amicam hanc gnati resciscat senex.
Nam quod de argento sperem, aut posse postulem me fallere,
Nihil est: triumpho si licet me latere tecto abscedere.
Crucior, bolum tantum mihi ereptum tam de subito e faucibus.
Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro ineunda est mihi.
Nihil tam difficile est quin quaerendo investigari possiet.

Quid si hoc nunc sic incipiam? Nihil est. Quid si sic? Tantundem egero.
At sic opinor. Non potest. Immo optime. Euge, habeo optimam.
Retraham hercle opinor ad me idem illud fugitivum argentum tamen.

Actus IV, scaena 3

(CLINIA. SYRUS.)

CLINIA

Nulla mihi res posthac potest iam intervenire tanta
Quae mihi aegritudinem afferat: tanta haec laetitia oborta est.
Dedo patri me nunc iam ut frugalior sim quam vult.

SYRUS

Nihil me fefellit: cognita est, quantum audio huius verba.
Istuc tibi ex sententia tua obtigisse laetor.

CLINIA

O mi Syre, audistine obsecro?

SYRUS

Quidni, qui usque una adfuerim?

CLINIA

Cuiquam aeque audisti commodius quicquam evenisse?

SYRUS

Nulli.

CLINIA

Atque ita me Di ament ut ego nunc non tam meapte causa

Laetor quam illius quam ego scio esse honore quovis dignam.

SYRUS

Ita credo: sed nunc, Clinia, age, da te mihi vicissim:
Nam amici quoque res est videnda in tuto ut collocetur;
690 Ne quid de amica nunc senex.

CLINIA

O Iupiter!

SYRUS

Quiesce.

CLINIA

Antiphila mea nubet mihi.

SYRUS

Sicine mihi interloquere?

CLINIA

Quid faciam, Syre mi? gaudeo: fer me.

SYRUS

Fero hercle vero.

CLINIA

Deorum vitam apti sumus.

SYRUS

Frustra operam, opinor, sumo.

CLINIA

Loquere; audio.

SYRUS

At iam hoc non ages.

CLINIA

Agam.

SYRUS

Videndum est, inquam,
Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut collocetur:
Nam si nunc a nobis abis, et Bacchidem hic relinquis,
Noster resciscet ilico esse amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris, celabitur itidem ut celata adhuc est.

CLINIA

At enim istoc nihil est magis, Syre, meis nuptiis adversum:
Nam quo ore appellabo patrem? Tenes quid dicam?

SYRUS

Quidni?

CLINIA

Quid dicam? quam causam afferam?

SYRUS

Quin nolo mentiare.
Aperte ita ut res sese habet narrato.

CLINIA

Quid ais?

SYRUS

Iubeo;
Illam te amare et velle uxorem: hanc esse Clitiphonis.

CLINIA

Bonam atque iustam rem oppido imperas, et factu facilem;
Et scilicet iam me hoc voles patrem exorare ut celet
Senem vestrum.

SYRUS

Immo, ut recta via rem narret ordine omnem.

CLINIA

Hem,
Satin sanus es, aut sobrius? tu quidem illum plane prodis.
Nam qui ille poterit esse in tuto? dic mihi.

SYRUS

Huic equidem consilio palmam do: hic me magnifice effero,
Qui vim tantam in me et potestatem habeam tantae astutiae,
Vera dicendo ut eos ambos fallam; ut quum narret senex
Vester nostro istam esse amicam gnati, non credat tamen.

CLINIA

At enim spem istoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis:
Nam, dum amicam hanc meam esse credet, non committet filiam.
Tu fortasse quid me fiat parvi pendis dum illi consulas.

SYRUS

Quid, malum, me aetatem censes velle id assimularier?
Unus est dies, dum argentum eripio: pax: nihil amplius.

CLINIA

Tantum sat habes? quid tum, quaeso, si hoc pater resciverit?

SYRUS

Quid si redeo ad illos qui aiunt, Quid si nunc coelum ruat?

CLINIA

Metuo quid agam.

SYRUS

Metuis? quasi non ea potestas sit tua,
Quo velis in tempore ut te exsolvas, rem facias palam.

CLINIA

Age, age, traducatur Bacchis.

SYRUS

Optime ipsa exit foras.

Actus IV, scaena 4

(BACCHIS. CLINIA. SYRUS. DROMO. PHRYGIA.)

BACCHIS

Satis pol proterve me Syri promissa huc induxerunt;
Decem minas quas mihi dare pollicitus est. Quod si is nunc
Me deceperit, saepe obsecrans me ut veniam frustra veniet.
Aut quum venturam dixero et constituero; quum is certo
Renuntiarit; Clitipho cum in spe pendebit animi;
Decipiam, ac non veniam: Syrus mihi tergo poenas pendet.

CLINIA

Satis scite promittit tibi.

SYRUS

Atqui tu hanc iocari credis?

Faciet, nisi caveo.

BACCHIS

Dormiunt: ego pol istos commovebo.
Mea Phrygia, audisti modo iste homo quam villam demonstravit Charini?

PHRYGIA

Audivi.

BACCHIS

Proximam esse huic fundo ad dextram?

PHRYGIA

Memini.

BACCHIS

Curriculo percurre: apud eum miles Dionysia agitat.

SYRUS

Quid inceptat?

BACCHIS

Dic me hic oppido esse invitam, atque asservari;
Verum aliquo pacto verba me his daturam esse, et venturam.

SYRUS

Perii hercle. Bacchis, mane, mane: quo mittis istanc quaeso?
Iube maneat.

BACCHIS

I.

SYRUS

Quin est paratum argentum.

BACCHIS

Quin ego maneo.

SYRUS

Atqui iam dabitur.

BACCHIS

Ut libet: num ego insto?

SYRUS

At scin quid, sodes?

BACCHIS

Quid?

SYRUS

Transeundum nunc tibi ad Menedemum est, et tua pompa
740 Eo traducenda est.

BACCHIS

Quam rem agis, scelus?

SYRUS

Egone? argentum cudo
Quod tibi dem.

BACCHIS

Dignam me putas quam illudas?

SYRUS

Non est temere.

BACCHIS

Etiamne tecum res hic mihi est?

SYRUS

Minime: tuum tibi reddo.

BACCHIS

Eatur.

SYRUS

Sequere hac. Heus, Dromo.

DROMO

Quis me vult?

SYRUS

Syrus.

DROMO

Quid est rei?

SYRUS

Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos propere.

DROMO

745 Quamobrem?

SYRUS

Ne quaeras: efferant quae secum huc attulerunt.
Sperabit sumtum tibi senex levatum esse harum abitu.

Nae ille haud scit paullum lucri quantum ei damni apportet.
Tu nescis id quod scis, Dromo, si sapies.

DROMO

Mutum dices.

Actus IV, scaena 5

(CHREMES. SYRUS.)

CHREMES

Ita me Di amabunt ut nunc Menedemi vicem
Miseret me tantum devenisse ad eum mali.
Hancine mulierem alere cum illa familia?
Etsi scio hosce aliquot dies non sentiet;
Ita magno desiderio fuit ei filius:
Verum ubi videbit tantos sibi sumtus domi
Quotidiano fieri, nec fieri modum,
Optabit rursum ut abeat ab se filius.
Syrum optime eccum!

SYRUS

Cesso hunc adoriri?

CHREMES

Syre.

SYRUS

Hem.

CHREMES

Quid est?

SYRUS

Te mihi ipsum iam dudum optabam dari.

CHREMES

Videre egisse iam nescio quid cum sene.

SYRUS

De illo quod dudum? dictum ac factum reddidi.

CHREMES

Bonane fide?

SYRUS

Bona hercle.

CHREMES

Non possum pati
Quin tibi caput demulceam. Accede huc, Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac libens.

SYRUS

At si scias, quam scite in mentem venerit.

CHREMES

Vah, gloriare evenisse ex sententia?

SYRUS

Non hercle vero: verum dico.

CHREMES

Dic, quid est?

SYRUS

Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem
Menedemo dixit Clinia; et ea gratia
Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.

CHREMES

Probe.

SYRUS

Dic sodes.

CHREMES

Nimium, inquam.

SYRUS

Immo sic satis.
Sed porro ausculta quod superest fallaciae.
Sese ipse dicet tuam vidisse filiam;
Eius sibi complacitam formam, postquam aspexerit;
Hanc cupere uxorem.

CHREMES

Modone quae inventa est?

SYRUS

Eam.
Et quidem iubebit posci.

CHREMES

Quamobrem istuc, Syre?
Nam prorsum nihil intelligo.

SYRUS

Hui! tardus es.

CHREMES

Fortasse.

SYRUS

Argentum dabitur ei ad nuptias,
Aurum, atque vestem, qui,—tenesne?

CHREMES

Comparet?

SYRUS

Id ipsum.

CHREMES

At ego illi neque do, neque despondeo.

SYRUS

780 Non? quamobrem?

CHREMES

Quamobrem? me rogas? Homini fugitivo dabo?

SYRUS

Non ego dicebam in perpetuum illam illi ut dares;
Verum ut simulares.

CHREMES

Non mea est simulatio.
Ita tu istaec tua misceto ne me admisceas.
Ego cui daturus non sum ut ei despondeam?

SYRUS

Credebam.

CHREMES

Minime.

SYRUS

Scite poterat fieri.
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere iusseras,
Eo coepi.

CHREMES

Credo.

SYRUS

Caeterum equidem istuc, Chreme,
Aequi bonique facio.

CHREMES

Atqui cummaxime
Volo te dare operam ut fiat, verum alia via.

SYRUS

Fiat: quaeratur aliud: sed illud quod tibi
Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
Id nunc reddendum est illi: neque tu scilicet
Eo nunc confugies: Quid mea? num datum mihi est?
Num iussi? num illa oppignerare filiam
Meam, me invito, potuit? Verum illud, Chreme,
Dicunt, Ius summum saepe summa malitia est.

CHREMES

Haud faciam.

SYRUS

Immo aliis si licet, tibi non licet.
Omnes te in lauta et bene acta parte putant.

CHREMES

Quin egomet iam ad eam deferam.

SYRUS

Immo filium
Iube potius.

CHREMES

Quamobrem?

SYRUS

Quia enim in hunc suspicio est
Translata amoris.

CHREMES

Quid tum?

SYRUS

Quia videbitur
Magis verisimile id esse, quum hic illi dabit:
Simul et conficiam facilius ego, quod volo.
Ipse adeo adest: abi, effer argentum.

CHREMES

Effero.

Actus IV, scaena 6

(CLITIPHO. SYRUS.)

CLITIPHO

Nulla est tam facilis res quin difficilis siet,
Quam invitus facias. Vel me haec deambulatio,
Quam non laboriosa, ad languorem dedit.
Nec quicquam magis nunc metuo quam ne denuo
Miser aliquo extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
Ut te quidem omnes Dii Deaeque, quantum est, Syre,
Cum tuo istoc invento, cumque incepto perduint.
Huiusmodi res semper comminiscere,
Ubi me excarnifices.

SYRUS

I tu hinc quo dignus es.
Quam pene tua me perdidit protervitas!

CLITIPHO

Vellem hercle factum: ita meritus es.

SYRUS

Meritus? quomodo?
Nae me istuc ex te prius audivisse gaudeo
Quam argentum haberes, quod daturus iam fui.

CLITIPHO

Quid igitur dicam tibi vis? abiisti, mihi
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.

SYRUS

Iam non sum iratus: sed scin ubi nunc sit tibi

Tua Bacchis?

CLITIPHO

Apud nos.

SYRUS

Non.

CLITIPHO

Ubi ergo?

SYRUS

Apud Cliniam.

CLITIPHO

Perii.

SYRUS

Bono animo es: iam argentum ad eam deferes
Quod ei es pollicitus.

CLITIPHO

Garris: unde?

SYRUS

A tuo patre.

CLITIPHO

Ludis fortasse me.

SYRUS

Ipsa re experibere.

CLITIPHO

Nae ego fortunatus homo sum: deamo te, Syre.

SYRUS

Sed pater egreditur: cave quicquam admiratus sies
Qua causa id fiat: obsecundato in loco.
Quod imperabit facito; loquitor paucula.

Actus IV, scaena 7

(CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.)

CHREMES

Ubi Clitipho nunc est?

SYRUS

Eccum me, inque.

CLITIPHO

Eccum hic tibi.

CHREMES

Quid rei esset dixti huic?

SYRUS

Dixi pleraque omnia.

CHREMES

Cape hoc argentum ac defer.

SYRUS

Hei, quid stas? lapis?
Quin accipis?

CLITIPHO

Cedo sane.

SYRUS

Sequere hac me ocius.
Tu hic nos dum eximus interea opperibere;
Nam nihil est illic quod moremur diutius.

CHREMES

Minas quidem iam decem habet a me filia,
Quas pro alimentis esse nunc duco datas:
Hasce ornamentis consequentur alterae.
Porro haec talenta dotis adposcent duo.
Quam multa iniusta ac prava fiunt moribus!
Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus est
Aliquis labore inventa mea cui dem bona.

Actus IV, scaena 8

(MENEDEMUS. CHREMES.)

MENEDEMUS

Multo omnium nunc me fortunatissimum
Factum puto esse, gnate, quum te intelligo
Resipisse.

CHREMES

Ut errat.

MENEDEMUS

Te ipsum quaerebam, Chreme.
Serva, quod in te est, filium et me et familiam.

CHREMES

Cedo quid vis faciam?

MENEDEMUS

Invenisti hodie filiam.

CHREMES

Quid tum?

MENEDEMUS

Hanc sibi uxorem dari vult Clinia.

CHREMES

Quaeso quid tu hominis es?

MENEDEMUS

Quid est?

CHREMES

Iamne oblitus es
Inter nos quid sit dictum de fallacia,
Ut ea via abs te argentum auferretur?

MENEDEMUS

Scio.

CHREMES

Ea res nunc agitur ipsa.

MENEDEMUS

Quid dixti, Chreme?
Immo haec quidem, quae apud me est, Clitiphonis est
Amica.

CHREMES

Ita aiunt: et tu credis omnia:
Et illum aiunt velle uxorem, ut, quum desponderim,
Des qui aurum ac vestem atque alia quae opus sunt comparet.

MENEDEMUS

Id est profecto: id amicae dabitur.

CHREMES

Scilicet
Daturum.

MENEDEMUS

Vah, frustra sum igitur gavisus miser.
Quidvis tamen iam malo quam hunc amittere.
Quid nunc renuntiem abs te responsum, Chreme,
Ne sentiat me sensisse, atque aegre ferat?

CHREMES

Aegre? nimium illi, Menedeme, indulges.

MENEDEMUS

Sine.
Inceptum est: perfice hoc mihi perpetuo, Chreme.

CHREMES

Dic convenisse; egisse te de nuptiis.

MENEDEMUS

Dicam: quid deinde?

CHREMES

Me facturum esse omnia;

Generum placere: postremo etiam, si voles,
Desponsam quoque esse dicito.

MENEDEMUS

Hem, istuc volueram.

CHREMES

Tanto ocius te ut poscat, et tu id quod cupis
Quam ocissime ut des.

MENEDEMUS

Cupio.

CHREMES

Nae tu propediem,
Ut istam rem video, istius obsaturabere.
Sed haec ut ut sunt, cautim et paulatim dabis,
Si sapies.

MENEDEMUS

Faciam.

CHREMES

Abi intro; vide quid postulet.
Ego domi ero, si quid me voles.

MENEDEMUS

Sane volo:
Nam te sciente faciam, quicquid egero.

Actus V, scaena 1

(MENEDEMUS. CHREMES.)

MENEDEMUS

Ego me non tam astutum, neque ita perspicacem esse certo scio:
Sed hic adiutor meus et monitor et praemonstrator Chremes
Hoc mihi praestat. In me quidvis harum rerum convenit
Quae sunt dicta in stultum; caudex, stipes, asinus, plumbeus:
In illum nihil potest; nam exsuperat eius stultitia haec omnia.

CHREMES

Ohe, iam desine Deos, uxor, gratulando obtundere,
Tuam esse inventam gnatam; nisi illos ex tuo ingenio iudicas,
Ut nihil credas intelligere nisi idem dictum sit centies.
Sed interim, quid illic iam dudum gnatus cessat cum Syro?

MENEDEMUS

Quos ais homines, Chreme, cessare?

CHREMES

Ehem, Menedeme, advenis?
Dic mihi, Cliniae quae dixi nuntiastine?

MENEDEMUS

Omnia.

CHREMES

Quid ait?

MENEDEMUS

Gaudere adeo coepit quasi qui cupiunt nuptias.

CHREMES

Ha ha he!

MENEDEMUS

Quid risisti?

CHREMES

Servi venere in mentem Syri
Callidítates.

MENEDEMUS

Itane?

CHREMES

Vultus quoque hominum fingit scelus.

MENEDEMUS

Gnatus quod se adsimulat laetum, id dicis?

CHREMES

Id.

MENEDEMUS

Idem istuc mihi
Venit in mentem.

CHREMES

Veterator!

MENEDEMUS

Magis, si magis noris, putes
Ita rem esse.

CHREMES

Ain tu?

MENEDEMUS

Quin tu ausculta.

CHREMES

Mane. Hoc prius scire expeto,
Quid perdideris. Nam ubi desponsam nuntiasti filio,
Continuo iniecisse verba tibi Dromonem scilicet,
Sponsae vestem, aurum, atque ancillas opus esse, argentum ut dares.

MENEDEMUS

Non.

CHREMES

Quid? non?

MENEDEMUS

Non, inquam.

CHREMES

Neque ipse gnatus?

MENEDEMUS

Nihil prorsus, Chreme:
Magis unum etiam instare ut hodie conficerentur nuptiae.

CHREMES

Mira narras. Quid Syrus meus? ne is quidem quicquam?

MENEDEMUS

Nihil.

CHREMES

Quamobrem nescio.

MENEDEMUS

Equidem miror, qui alia tam plane scias.
Sed ille tuum quoque Syrus idem mire finxit filium,
Ut ne paululum quidem subolat, esse amicam hanc Cliniae.

CHREMES

900 Quid ais?

MENEDEMUS

Mitto iam osculari atque amplexari: id nihil puto.

CHREMES

Quid est, quod amplius simuletur?

MENEDEMUS

Vah!

CHREMES

Quid est?

MENEDEMUS

Audi modo:
Est mihi ultimis conclave in aedibus quoddam retro:
Huc est intro latus lectus; vestimentis stratus est.

CHREMES

Quid postquam hoc est factum?

MENEDEMUS

Dictum factum, huc abiit Clitipho.

CHREMES

905 Solus?

MENEDEMUS

Solus.

CHREMES

Timeo.

MENEDEMUS

Bacchis consecuta est ilico.

CHREMES

Sola?

MENEDEMUS

Sola.

CHREMES

Perii.

MENEDEMUS

Ubi abiere intro, operuere ostium.

CHREMES

Hem,
Clinia haec fieri videbat?

MENEDEMUS

Quidni? mecum una simul.

CHREMES

Fili est amica Bacchis, Menedeme. Occidi.

MENEDEMUS

Quamobrem?

CHREMES

Decem dierum vix mihi est familia.

MENEDEMUS

Quid? istuc times quod ille operam amico dat suo?

CHREMES

Immo quod amicae.

MENEDEMUS

Si dat.

CHREMES

An dubium id tibi est?
Quemquamne animo tam communi esse, aut leni putas,
Qui se vidente amicam patiatur suam?—

MENEDEMUS

Quidni? quo verba facilius dentur mihi.

CHREMES

Derides merito. Mihi nunc ego succenseo.
Quot res dedere ubi possem persentiscere,
Nisi essem lapis? Quae vidi! Vae misero mihi.
At nae illud haud inultum, si vivo, ferent:
Nam iam-

MENEDEMUS

Non tu te cohibes? non te respicis?
Non tibi ego exempli satis sum?

CHREMES

Prae iracundia,
Menedeme, non sum apud me.

MENEDEMUS

Tene istuc loqui?
Nonne id flagitium est, te aliis consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?

CHREMES

Quid faciam?

MENEDEMUS

Id quod me fecisse aiebas parum.
Fac te patrem esse sentiat; fac ut audeat
Tibi credere omnia, abs te petere et poscere;
Ne quam aliam quaerat copiam, ac te deserat.

CHREMES

Immo abeat multo malo quovis gentium,
Quam hic per flagitium ad inopiam redigat patrem:
Nam, si illi pergo suppeditare sumtibus,
Menedeme, mihi illaec vero ad rastros res redit.

MENEDEMUS

Quot incommoditates in hac re accipies, nisi caves?
Difficilem ostendes te esse, et ignosces tamen
Post; et id ingratum.

CHREMES

Ah, nescis quam doleam.

MENEDEMUS

Ut libet.
Quid hoc quod volo, ut illa nubat nostro? nisi quid est
Quod mavis.

CHREMES

Immo et gener et affines placent.

MENEDEMUS

Quid dotis dicam te dixisse filio?
Quid obticuisti?

CHREMES

Dotis?

MENEDEMUS

Ita dico.

CHREMES

Ah!

MENEDEMUS

Chreme,
Ne quid vereare si minus: nihil nos dos movet.

CHREMES

Duo talenta pro re nostra ego esse decrevi satis.
Sed ita dictu opus est, si me vis salvum esse, rem, et filium,
Me mea omnia bona doti dixisse illi.

MENEDEMUS

Quam rem agis?

CHREMES

Id mirari te simulato, et illum hoc rogitato simul,
Quamobrem id faciam.

MENEDEMUS

Quin ego vero quamobrem id facias nescio.

CHREMES

Egone? ut eius animum, qui nunc luxuria et lascivia
Diffluit, retundam, redigam ut quo se vertat nesciat.

MENEDEMUS

Quid agis?

CHREMES

Mitte; sine me in hac re gerere mihi morem.

MENEDEMUS

Sino.
Itane vis?

CHREMES

Ita.

MENEDEMUS

Fiat.

CHREMES

Age iam uxorem ut arcessat paret.
Hic ita ut liberos est aequum dictis confutabitur.
Sed Syrum.

MENEDEMUS

Quid eum?

CHREMES

Egone? si vivo, adeo exornatum dabo,
Adeo depexum, ut dum vivat meminerit semper mei;
Qui sibi me pro ridiculo ac delectamento putat.
Non, ita me Di ament, auderet haec facere viduae mulieri,
Quae in me fecit.

Actus V, scaena 2

(CLITIPHO. MENEDEMUS. CHREMES. SYRUS.)

CLITIPHO

Itane tandem quaeso, Menedeme, ut pater
Tam in brevi spatio omnem de me eiecerit animum patris?
Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser?
Vulgo faciunt.

MENEDEMUS

Scio tibi esse hoc gravius multo ac durius,
Cui fit; verum ego haud minus aegre patior. Id qui nescio,
Nec rationem capio, nisi quod tibi bene ex animo volo.

CLITIPHO

Hic patrem adstare aibas?

MENEDEMUS

Eccum.

CHREMES

Quid me incusas, Clitipho?

Quicquid ego huius feci, tibi prospexi et stultitiae tuae.
Ubi te vidi animo esse omisso, et suavia in praesentia
Quae essent prima habere, neque consulere in longitudinem,
Cepi rationem ut neque egeres, neque ut haec posses perdere.
965 Ubi cui decuit primo tibi non licuit per te mihi dare,
Abii ad proximos qui erant tibi; eis commisi et credidi:
Ibi tuae stultitiae semper erit praesidium, Clitipho;
Victus, vestitus, quo in tectum te receptes.

CLITIPHO

Hei mihi!

CHREMES

Satius est quam te ipso herede haec possidere Bacchidem.

SYRUS

970 Disperii: scelestus quantas turbas concivi insciens!

CLITIPHO

Emori cupio.

CHREMES

Prius quaeso disce quid sit vivere:
Ubi scies, si displicebit vita, tum istoc utitor.

SYRUS

Here, licetne?

CHREMES

Loquere.

SYRUS

At tuto?

CHREMES

Loquere.

SYRUS

Quae ista est pravitas,
Quaeve amentia est, quod peccavi ego id obesse huic?

CHREMES

Ilicet.
Ne te admisce: nemo accusat, Syre, te; nec tu aram tibi
Nec precatorem pararis.

SYRUS

Quid agis?

CHREMES

Nihil succenseo,
Nec tibi nec huic: nec vos est aequum quod facio mihi.

SYRUS

Abiit; vah, rogasse vellem.

CLITIPHO

Quid?

SYRUS

Unde mihi peterem cibum:
Ita nos alienavit: tibi iam esse ad sororem intelligo.

CLITIPHO

Adeon rem rediisse ut periculum etiam fame mihi sit, Syre?

SYRUS

Modo liceat vivere, est spes—

CLITIPHO

Quae?

SYRUS

nos esurituros satis.

CLITIPHO

Irrides in re tanta, neque me quicquam consilio adiuvas?

SYRUS

Immo et ibi nunc sum, et usque id egi dudum, dum loquitur pater;
Et, quantum ego intelligere possum—

CLITIPHO

Quid?

SYRUS

non aberit longius.

CLITIPHO

985 Quid id ergo?

SYRUS

Sic est, non esse horum te arbitror.

CLITIPHO

Quid istuc, Syre?
Satin sanus es?

SYRUS

Ego dicam quod mihi in mentem: tu diiudica.
Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio
Quae propior esset, te indulgebant, tibi dabant: nunc filia
Postquam est inventa vera, inventa est causa qua te expellerent.

CLITIPHO

Est verisimile.

SYRUS

An tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas?

CLITIPHO

Non arbitror.

SYRUS

Nunc aliud specta: matres omnes filiis
In peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria
Solent esse: id non fit.

CLITIPHO

Verum dicis: quid nunc faciam, Syre?

SYRUS

Suspicionem istanc ex illis quaere; rem profer palam:
Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces cito, aut
Scibis cuius sis.

CLITIPHO

Recte suades; faciam.

SYRUS

Sat recte hoc mihi

In mentem venit: namque adolescens quam minima in spe situs erit
Tam facillime patris pacem in leges conficiet suas.
Etiam haud scio an uxorem ducat; ac Syro nihil gratiae.
Quid hoc autem? senex exit foras: ego fugio: adhuc quod factum est
Miror, continuo non iussisse abripi me. Ad Menedemum hunc pergam:
Eum mihi precatorem paro: seni nostro fidei nihil habeo.

Actus V, scaena 3

(SOSTRATA. CHREMES.)

SOSTRATA

Profecto nisi caves tu homo, aliquid gnato conficies mali:
Idque adeo miror quomodo
Tam ineptum quicquam tibi in mentem venire, mi vir, potuerit.

CHREMES

Oh, pergin mulier esse? Nullamne ego rem unquam in vita mea
Volui quin tu in ea re mihi fueris adversatrix, Sostrata?
At si rogitem iam, quid est quod peccem, aut quamobrem hoc faciam, nescias:
In qua re nunc tam confidenter restas, stulta.

SOSTRATA

Ego nescio?

CHREMES

Immo scis, potius quam quidem redeat ad integrum haec eadem oratio.

SOSTRATA

Oh, iniquus es, qui me tacere de re tanta postules.

CHREMES

Non postulo: iam loquere: nihilo minus ego hoc faciam tamen.

SOSTRATA

Facies?

CHREMES

Verum.

SOSTRATA

Non vides quantum mali ex ea re excites?
Subditum se suspicatur.

CHREMES

Subditum, ain tu?

SOSTRATA

Certe sic erit, inquam, mi vir.

CHREMES

1015 Confitere tuum non esse.

SOSTRATA

Au obsecro te, istuc inimicis siet.
Egon confitear meum non esse filium qui sit meus?

CHREMES

Quid? metuis ne non, quum velis, convincas esse illum tuum?

SOSTRATA

Quod filia est inventa?

CHREMES

Non; sed, quod magis credendum siet,
Id quod est consimilis moribus,
Convincas facile ex te natum; nam tui similis est probe;
Nam illi nihil viti est relictum, quin sit et idem tibi.
Tum praeterea talem nisi tu nulla pareret filium.
Sed ipse egreditur: quam severus! rem cum videas, censeas.

Actus V, scaena 4

(CLITIPHO. SOSTRATA. CHREMES.)

CLITIPHO

Si unquam ullum fuit tempus, mater, quum ego voluptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obsecro,
Eius ut memineris, atque inopis nunc te miserescat mei:
Quod peto, et volo, parentes meos ut commonstres mihi.

SOSTRATA

Obsecro, mi gnate, ne istuc in animum inducas tuum,
Alienum esse te.

CLITIPHO

Sum.

SOSTRATA

Miseram me! hocine quaesisti, obsecro?
Ita mihi atque huic sis superstes ut ex me atque ex hoc natus es.
Et cave posthac, si me amas, unquam istuc verbum ex te audiam.

CHREMES

At ego, si me metuis, mores cave in te esse istos sentiam.

CLITIPHO

Quos?

CHREMES

Si scire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, heluo,
Ganeo, damnosus: crede, et nostrum te esse credito.

CLITIPHO

Non sunt haec parentis dicta.

CHREMES

Non si ex capite sis meo
Natus, item ut aiunt Minervam esse ex Iove, ea causa magis
Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.

SOSTRATA

Di istaec prohibeant.

CHREMES

Deos nescio: ego quod potero sedulo.
Quaeris id quod habes, parentes: quod abest non quaeris, patri
Quomodo obsequare, et ut serves quod labore invenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos—? Pudet
Dicere hac praesente verbum turpe: at te id nullo modo
Puduit facere.

CLITIPHO

Eheu, quam ego nunc totus displiceo mihi,

Quam pudet! neque quod principium inveniam ad placandum scio.

Actus V, scaena 5

(MENEDEMUS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA.)

MENEDEMUS

Enimvero Chremes nimis graviter cruciat adolescentulum,
Nimisque inhumane. Exeo ergo ut pace conciliem. Optime
Ipsos video.

CHREMES

Ehem, Menedeme, cur non arcessi iubes
Filiam, et quod dotis dixi firmas?

SOSTRATA

Mi vir, te obsecro
Ne facias.

CLITIPHO

Pater, obsecro ut mihi ignoscas.

MENEDEMUS

Da veniam, Chreme:
Sine te exoret.

CHREMES

Egon mea bona ut dem Bacchidi dono sciens?
Non faciam.

MENEDEMUS

At id nos non sinemus.

CLITIPHO

Si me vivum vis, pater,
Ignosce.

SOSTRATA

Age, Chreme mi.

MENEDEMUS

Age quaeso ne tam offirma te, Chreme.

CHREMES

Quid istic? video non licere ut coeperam hoc pertendere.

MENEDEMUS

Facis ut te decet.

CHREMES

Ea lege hoc adeo faciam; si facit
Quod ego hunc aequum censeo.

CLITIPHO

Pater, omnia faciam: impera.

CHREMES

Uxorem ut ducas.

CLITIPHO

Pater!

CHREMES

Nihil audio.

MENEDEMUS

Ad me recipio:
Faciet.

CHREMES

Nihil etiam audio ipsum.

CLITIPHO

Perii!

SOSTRATA

An dubitas, Clitipho?

CHREMES

Immo utrum vult.

MENEDEMUS

Faciet omnia.

SOSTRATA

Haec dum incipias gravia sunt,
Dumque ignores: ubi cognoris, facilia.

CLITIPHO

Faciam, pater.

SOSTRATA

1060 Gnate mi, ego pol tibi dabo illam lepidam quam tu facile ames;
Filiam Phanocratae nostri.

CLITIPHO

Rufamne illam virginem,
Caesiam, sparso ore, adunco naso? non possum, pater.

CHREMES

Heia, ut elegans est! credas animum ibi esse.

SOSTRATA

Aliam dabo.

CLITIPHO

Quid istic? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodum
Quam volo.

SOSTRATA

Nunc laudo te, gnate.

CLITIPHO

Archonidi huius filiam.

SOSTRATA

Perplacet.

CLITIPHO

Pater, hoc nunc restat.

CHREMES

Quid?

CLITIPHO

Syro ignoscas volo
Quae mea causa fecit.

CHREMES

Fiat.

Ω

Vos valete, et plaudite!

Eunuchus

Actus front

subject 1 INTRODUCTION. PAMPHILA and Chremes were the children of an Athenian citizen. Pamphila, while an infant, was carried off from her home at Sunium by robbers, and by them sold to a merchant of Rhodes. He presented her to a courtesan of that place, who had her brought up with her own daughter Thais as her younger sister. When Thais grew up she removed to Athens with a lover of hers, who at his death left her all his property. She then kept company with a soldier named Thraso, who went to Caria after living with her a short time. Meanwhile her mother had died, and her uncle wishing to realize money by Pamphila, who was beautiful and accomplished, sold her to Thraso, who happened to be at Rhodes on his return to Athens, and carried her with him intending to make a present of her to Thais. During his absence, however, Thais had found a new lover, one Phaedria, son of Laches. This Thraso discovers on his return, and in order to secure his footing with her, makes his present conditional upon Phaedria's dismissal. This causes Thais great perplexity, for she is really attached to Phaedria, and yet much wishes to get possession of Pamphila, whose history she has learnt in part, and whom she hopes to restore to her Athenian family, intending by so doing to make herself friends in Athens. Accordingly she shuts her door against Phaedria.

He is at first highly incensed at her conduct; but after an interview with her, consents to absent himself from Athens for a day or two, that she may have time to obtain Pamphila from Thraso. Before he goes he gives orders that an Ethiopian slave, and an eunuch whom he has bought for Thais, shall be taken to her house. At this moment Thraso sends Pamphila under the escort of Gnatho his follower. On her way to Thais' house she is seen in the street by Chaerea, Phaedria's brother, who at first sight falls desperately in love with her, and hurries after her, but being detained on his way by an old friend of his father's, arrives just too late to see her taken into the house. Here he falls in with Parmeno, his father's slave, and between them they concoct the scheme on which the plot of the play turns. Chaerea is dressed up in the eunuch's clothes and conducted to Thais' house, where he soon has an opportunity of carrying out his intended scheme, during the absence of Thais at Thraso's house; after which he makes his escape. This event causes the greatest consternation in the household; and is no less distressing to Thais, who finds her plan for restoring Pamphila to her relations thus awkwardly frustrated. For in the meantime she has obtained some interviews with Chremes, the brother of Pamphila, and has nearly identified Pamphila when the catastrophe comes to her knowledge. Phaedria, too, is much disconcerted at discovering that his present has worked so much mischief. All parties, in fact, are at their wit's end, with the exception of Chaerea, who, upon discovering Pamphila's history, makes the best amends he can by undertaking to marry her. Pythias meanwhile, Thais' maid, pays off old scores by driving Parmeno to divulge the whole matter to Laches, father of Chaerea and Phaedria.

The result is of course a happy explanation on all sides. Thais is taken under Laches' protection, and continues her intimacy with Phaedria. Chaerea and Pamphila marry. Parmeno is forgiven by his grateful young master: and the only person who suffers is the unfortunate Thraso, who is beaten clean off the field, and is only too glad to submit to be the perpetual butt of these young sparks, on condition that he shall be allowed to be one in their parties, and thus still enjoy the society of Thais. This is the outline of the play, which gives a very lively and amusing action. But the most admirable feature is the manner in which some of the subordinate parts are worked out. The bye-play between Pythias and Parmeno is admirable. The character of the Parasite as drawn in Act II. scene ii. is admirable, and striking from its novelty after the hackneyed ideal which is presented to us in all the plays of Plautus. No less admirable is the Braggadocio of Act III. scene i., the features of the character being the same as those of the Miles Gloriosus of Plautus, except that Terence with greater humour makes Thraso prouder of his wit than of his military exploits. The scene in which Thraso is represented as attacking Thais in her house (Act IV. scene vii.) is highly ridiculous, and reminds one more strongly than any passage of Terence of the free humour of Aristophanes. We cannot wonder that the Eunuchus should have been the most popular of all Terence's plays: for here there is the nearest approach to the Plautini sales, which were the true Roman comedy. It is said to have been purchased by the Aediles for the sum of 8000 sesterces (above 64 £ 10 s. sterling), the largest sum which had been given for any play. The leading incident of the plot makes it unfit for the modern stage: but when we say this we say all that can be said against the play. The execution is highly delicate, even in the famous

scene which describes the successful issue of Chaerea's scheme. The play is said by the author of the Life of Terence to have been acted twice in one day: and no doubt it was acted on more than one occasion.

EUNUCHUS. ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. POSTUMIO ALBINO L. CORNELIO MERULA AEDILIBUS CURULIBUS. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO L. ATILIUS PRAENESTINUS TIBIIS DUABUS DEXTRIS. GRAECA MENANDRU. ACTA II. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, M. VALERIO C. FANNIO COSS.

Actus prologue, scaena pr

PROLOGUS

Si quisquam est qui placere se studeat bonis
Quam plurimis et minime multos laedere,
In his poeta hic nomen profitetur suum.
Tum si quis est qui dictum in se inclementius
Existimavit esse, sic existimet,
Responsum non dictum esse, quia laesit prior,
Qui bene vertendo, et easdem scribendo male, ex
Graecis bonis Latinas fecit non bonas.
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit;
Atque in Thesauro scripsit causamn dicere
Prius unde petitur aurum quare sit suumn
Quam ille qui petit unde is sit thesaurus sibi,
Aut unde in patrium monumentum pervenerit.
Dehinc ne frustretur ipse se, aut sic cogitet,
Defunctus iam sum, nihil est quod dicat mihi;
Is ne erret moneo et desinat lacessere.
Habeo alia multa quae nunc condonabitur;

Quae proferentur post, si perget laedere
Ita ut facere instituit. Quam nunc acturi sumus
Menandri Eunuchum postquam Aediles emerunt,
Perfecit sibi ut inspiciendi esset copia.
Magistratus cum ibi adessent occepta est agi.
Exclamat furem non poetam fabulam
Dedisse, et nihil dedisse verborum tamen;
Colacem esse Naevi et Plauti veterem fabulam;
Parasiti personam inde ablatam et militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentia est
Poetae; non qui furtum facere studuerit.
Id ita esse vos iam iudicare poteritis.
Colax Menandri est; in ea est parasitus Colax,
Et miles gloriosus; eas se non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam
Ex Graeca; sed eas fabulas factas prius
Latinas scisse sese id vero pernegat.
Quod si personis iisdem uti aliis non licet,
Qui magis licet currentes servos scribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, gloriosum militem,
Puerum supponi, falli per servum senem,
Amare, odisse, suspicari? Denique
Nullum est iam dictum, quod non dictum sit prius.
Quare aequum est vos cognoscere atque ignoscere
Quae veteres factitarunt si faciunt novi.
Date operam, et cum silentio animadvertite,
Ut pernoscatis quid sibi Eunuchus velit.

Actus I, scaena 1

(PHAEDRIA. PARMENO.)

PHAEDRIA

Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem
Cum arcessor ultro? an potius ita me comparem
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit: revocat. Redeam? non, si me obsecret.

PARMENO

Si quidem hercle possis, nihil prius neque fortius:
Verum si incipies, neque pertendes naviter,
Atque ubi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, ultro ad eam venies, indicans
Te amare et ferre non posse, actum est: ilicet:
Peristi. Eludet, ubi te victum senserit.
Proin tu dum est tempus etiam atque etiam cogita,
Here, quae res in se neque consilium neque modun
Habet ullum eam consilio regere non potes.
In amore haec omnia insunt vitia; iniuriae,
Suspiciones, inimicitiae, indutiae,
Bellum, pax rursum. Incerta haec si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas
Quam si des operam ut cum ratione insanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas,
Egone illam quae illum? quae me? quae non? sine modo:
Mori me malim: sentiet qui vir siem;
Haec verba una mehercle falsa lacrimula,
Quam oculos terendo misere vix vi expresserit,
Restinguet: et te ultro accusabit: et dabis
Ei ultro supplicium.

PHAEDRIA

O indignum facinus! nunc ego et

Illam scelestam esse et me miserum sentio;
Et taedet; et amore ardeo; et prudens sciens,
Vivus vidensque pereo; nec quid agam scio.

PARMENO

Quid agas nisi ut te redimas captum quam queas
Minimo? si nequeas paululo, at quanti queas:
Et ne te afflictes.

PHAEDRIA

Itane suades?

PARMENO

Si sapis:
Neque praeterquam quas ipse amor molestias
Habet addas, et illas quas habet recte feras.
Sed ecca ipsa egreditur nostri fundi calamitas;
Nam quod nos capere oportet haec intercipit.

Actus I, scaena 2

(THAIS. PHAEDRIA. PARMENO.)

THAIS

Miseram me! vereor ne illud gravius Phaedria
Tulerit, neve aliorsum atque ego feci acceperit,
Quod heri intromissus non est.

PHAEDRIA

Totus Parmeno
Tremo horreoque postquam aspexi hanc.

PARMENO

Bono animo es:
Accede ad ignem hunc; iam calesces plus satis.

THAIS

Quis hic loquitur? ehem, tune hic eras, mi Phaedria?
Quid hic stabas? cur non recta introibas?

PARMENO

Caeterum
De exclusione verbum nullum.

THAIS

Quid taces?

PHAEDRIA

Sane quia vero hae mihi patent semper fores,
Aut quia sum apud te primus.

THAIS

Missa istaec face.

PHAEDRIA

Quid missa? o Thais, Thais, utinam esset mihi
Pars aequa amoris tecum, ac pariter fieret,
Ut aut hoc tibi doleret itidem ut mihi dolet,
Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.

THAIS

Ne crucia te, obsecro, anime mi, mi Phaedria.
Non pol quo quemquam plus amem aut plus diligam
Eo feci: sed ita erat res; faciundum fuit.

PARMENO

Credo ut fit misera prae amore exclusti hunc foras.

THAIS

Sicine ais Parmeno? age: sed huc qua gratia
Te arcessi iussi ausculta.

PHAEDRIA

Fiat.

THAIS

Dic mihi
Hoc primum, potin est hic tacere?

PARMENO

Egone? optime.
Verum heus tu, hac lege tibi meam astringo fidem:
Quae vera audivi taceo et contineo optime;
Sin falsum aut vanum aut fictum est, continuo palam est;
Plenus rimaraum sum; hac atque illac perfluo.
Proin tu, taceri si vis, vera dicito.

THAIS

Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.

PARMENO

Potest taceri hoc.

THAIS

Ibi tum matri parvulam
Puellam dono quidam mercator dedit
Ex Attica hine abreptam.

PHAEDRIA

Civemne?

THAIS

Arbitror:
Certum non scimus: matris nomen et patris
Dicebat ipsa: patriam et signa caetera
Neque scibat, neque per aetatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, e praedonibus
Unde emerat se audisse abreptam e Sunio.
Mater ubi accepit, coepit studiose omnia
Docere, educare ita uti si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo quicum tum uno rem habebam hospite
Abii huc; qui mihi reliquit haec quae habeo omnia.

PARMENO

Utrumque hoc falsum est: effluet.

THAIS

Qui istuc?

PARMENO

Quia
Neque tu uno eras contenta, neque solus dedit;
Nam hic quoque bonam magnamque partem ad te attulit.

THAIS

Ita est: sed sine me pervenire quo volo.
Interea miles qui me amare occeperat
In Cariam est profectus: te interea loci
Cognovi: tute scis postilla quam intumum

Habeam te, et mea consilia ut tibi credam omnia.

PHAEDRIA

Ne hoc quidem tacebit Parmeno.

THAIS

Oh, dubiumne id est?
Hoc agite amabo. Mater mea illic mortua est
Nuper. Eius frater aliquantum ad rem est avidior.
Is hanc ubi forma videt honesta virginem,
Et fidibus scire, pretium sperans ilico
Producit, vendit. Forte fortuna affuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum ignarusque omnium.
Is venit: postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causas ne det sedulo.
Ait, si fidem habeat se iri praepositum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne ubi acceperim
Sese relinquam, velle se illam mihi dare;
Verum id vereri: sed, ego quantum suspicor,
Ad virginem animum adiecit.

PHAEDRIA

Etiamne amplius?

THAIS

Nihil; nam quaesivi. Nunc ego eam, mi Phaedria,
Multae sunt causae quamobrem cupiam abducere:
Primum quod soror est dicta; praeterea ut suis
Restituam ac reddam: sola sum: habeo hic neminem
Neque amicum, neque cognatum; quamobrem, Phaedria,
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.

Id amabo adiuta me, quo id fiat facilius.
Sine illum priores partes hosce aliquot dies
Apud me habere. Nihil respondes?

PHAEDRIA

Pessima,
Egon quicquam cum istis factis tibi respondeam?

PARMENO

Eu noster! laudo: tandem perdoluit: vir es.

PHAEDRIA

At ego nescibam quorsum tu ires: Parvula
Hinc est abrepta; eduxit mater pro sua:
Soror est dicta: cupio abducere, ut reddam suis.
Nempe omnia haec nunc verba huc redeunt denique;
Ego excludor; ille recipitur: qua gratia?
Nisi illum plus amas quam me, et istam nunc times
Quae advecta est, ne illum talem praeripiat tibi.

THAIS

Ego id timeo?

PHAEDRIA

Quid te ergo aliud sollicitat? cedo.
Num solus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier?
Nonne ubi mihi dixti cupere te ex Aethiopia
Ancillulam relictis rebus omnibus
Quaesivi? porro eunuchum dixti velle te,
Quia solae utuntur his reginae; repperi.
Heri minas viginti pro ambobus dedi:

Tamen contemptus abs te haec habui in memoria:
Ob haec facta abs te spernor.

THAIS

Quid istic Phaedria?
Quanquam illam cupio abducere, atque hac re arbitror
Id fieri posse maxime, verumtamen,
Potius quam te inimicum habeam, faciam ut iusseris.

PHAEDRIA

Utinam istuc verbum ex animo ac vere diceres,
Potius quam te inimicum habeam. Si istuc crederem
Sincere dici quidvis possem perpeti.

PARMENO

Labascit victus uno verbo quam cito!

THAIS

Ego non ex animo misera dico? quam ioco
Rem voluisti a me tandem quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem ut concedas solum?

PHAEDRIA

Siquidem biduum;
Verum ne fiant isti viginti dies.

THAIS

Profecto non plus biduum, aut —

PHAEDRIA

Aut nihil moror.

THAIS

Non fiet: hoc modo sine te exorem.

PHAEDRIA

Scilicet
Faciendum est quod vis.

THAIS

Merito amo te.

PHAEDRIA

Bene facis.
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum.
Ita facere certum est: mos gerendus est Thaidi.
Tu, Parmeno, huc fac illi adducantur.

PARMENO

Maxime.

PHAEDRIA

In hoc biduum Thais vale.

THAIS

Mi Phaedria
Et tu; numquid vis aliud?

PHAEDRIA

Egone quid velim?
Cum milite isto praesens absens ut sies;
Noctes diesque me ames; me desideres;
Me somnies; me expectes; de me cogites;
Me speres; me te oblectes; mecum tota sis:

Meus fac sis postremo animus, quando ego sum tuus.

THAIS

Me miseram! forsitan hic mihi parvam habeat fidem,
Atque ex aliarum ingeniis nunc me iudicet.
Ego pol quae mihi sum conscia hoc certo scio,
Neque me finxisse falsi quicquam, neque meo
Cordi esse quemquam cariorem hoc Phaedria:
Et quicquid huius feci causa virginis
Feci; nam me eius spero fratrem propemodum
Iam repperisse, adolescentem adeo nobilem:
Et is hodie venturum ad me constituit domum.
Concedam hinc intro atque expectabo dum venit.

Actus II, scaena 1

(PHAEDRIA. PARMENO.)

PHAEDRIA

Fac ita ut iussi deducantur isti.

PARMENO

Faciam.

PHAEDRIA

At diligenter.

PARMENO

Fiet.

PHAEDRIA

At mature.

PARMENO

Fiet.

PHAEDRIA

Satin hoc mandatum est tibi?

PARMENO

Ah!
Rogitare? quasi difficile sit.
Utinam tam aliquid invenire facile possis Phaedria
Quam hoc peribit.

PHAEDRIA

Ego quoque una pereo, quod mihi est carius:
Ne istuc tam iniquo patiare animo.

PARMENO

Minime; quin effectum dabo.
Sed numquid aliud imperas?

PHAEDRIA

Munus nostrum ornato verbis, quod poteris; et istum aemulum,
Quod poteris, ab ea pellito.

PARMENO

Memini, tametsi nullus moneas.

PHAEDRIA

Ego rus ibo, atque ibi manebo.

PARMENO

Censeo.

PHAEDRIA

Sed heus tu!

PARMENO

Quid vis?

PHAEDRIA

Censen posse me offirmare
Et perpeti ne redeam interea?

PARMENO

Tene? non hercle arbitror.
Nam aut iam revertere, aut mox noctu te adiget horsum
insomnia.

PHAEDRIA

220 Opus faciam ut defatiger usque ingratiis ut dormiam.

PARMENO

Vigilabis lassus; hoc plus facies.

PHAEDRIA

Ah nihil dicis Parmeno.
Eiicienda hercle haec est mollities animi: nimis me indulgeo.
Tandem non ego illa caream, si sit opus, vel totum triduum?

PARMENO

Hui!
Universum triduum? vide quid agas.

PHAEDRIA

Stat sententia.

PARMENO

Di boni, quid hoc morbi est? adeone homines immutarier
Ex amore ut non cognoscas eundem esse? Hoc nemo fuit
Minus ineptus magis severus quisquam, nec magis continues.
Sed quis hic est qui huc pergit? at at! hic quidem est parasitus Gnatho
Militis: ducit secum una virginem dono huic. Papae!
Facie honesta: mirum ni ego me turpiter hodie hic dabo
Cum meo decrepito hoc eunucho. Haec superat ipsam Thaidem.

Actus II, scaena 2

(GNATHO. PARMENO.)

GNATHO

Di immortales! homini homo quid praestat, stulto intelligens
Quid interest! hoc adeo ex hac re venit in mentem mihi.
Conveni hodie adveniens quendam mei loci hinc atque ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurierat bona.
Video sentum, squalidum, aegrum, pannis annisque obsitum.
Quid istuc, inquam, ornati est? Quoniam miser quod habui perdidi. Hem,
Quo redactus sum! omnes noti me atque amici deserunt.
Hic ego illum contempsi prae me. Quid homo, inquam, ignavissime?
Itan parasti te, ut spes nulla reliqua in te sit tibi?
Simul consilium cum re amisti? viden me ex eodem ortum loco,
Qui color, nitor, vestitus, quae habitudo est corporis?
Omnia habeo, neque quicquam habeo. Nihil cum est nihil defit tamen.
At ego infelix neque ridiculus esse neque plagas pati
Possum. Quid? tu his rebus credis fieri? tota erras via.

Olim isti fuit generi quondam quaestus apud saeclum prius.
Hoc novum est aucupium: ego adeo hanc primus inveni viam.
Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt,
Nec sunt: hos consector. Hisce ego non paro me ut rideant;
Sed his ultro arrideo, et eorum ingenia admiror simul.
Quicquid dicunt laudo: id rursum si negant, laudo id quoque.
Negat quis? nego: ait? aio. Postremo imperavi egomet mihi
Omnia assentari. Is quaestus nunc est multo uberrimus.

PARMENO

Scitum hercle hominem! hic homines prorsum ex stultis insanos facit.

GNATHO

Dum haec loquimur interea loci ad macellum ubi advenimus,
Concurrunt laeti mihi obviam cupediarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores;
Quibus et re salva et perdita profueram, et prosum saepe.
Salutant; ad coenam vocant; adventum gratulantur.
Ille ubi miser famelicus videt me esse in tanto honore,
Et tam facile victum quaerere, ibi homo coepit me obsecrare
Ut sibi liceret discere id de me: sectari iussi;
Si potis est, tanquam philosophorum habent disciplina ex ipsis
Vocabula, parasiti item ut Gnathonici vocentur.

PARMENO

Viden otium et cibus quid faciat alienus?

GNATHO

Sed ego cesso
Ad Thaidem hanc deducere, et rogitare ad coenam ut veniat?
Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video,

Rivalis servum. Salva res est: nimirum homines frigent.
Nebulonem hunc certum est ludere.

PARMENO

Hice hoc munere arbitrantur
Suam Thaidem esse.

GNATHO

Plurima salute Parmenonem
Summum suum impertit Gnatho. Quid agitur?

PARMENO

Statur.

GNATHO

Video.
Numquidnam quod nolis vides?

PARMENO

Te.

GNATHO

Credo; at numquid aliud?

PARMENO

Quidum?

GNATHO

Quia tristis es.

PARMENO

Nihil equidem.

GNATHO

Ne sis: sed quid videtur
Hoc tibi mancipium?

PARMENO

Non malum hercle.

GNATHO

Uro hominem.

PARMENO

Ut falsus animi est!

GNATHO

Quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse?

PARMENO

Hoc nunc dicis,
Eiectos hinc nos: omnium rerum, heus, vicissitudo est.

GNATHO

Sex ego te totos Parmeno hos menses quietum reddam,
Ne sursum deorsum cursites, neve usque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te?

PARMENO

Men? papae!

GNATHO

Sic soleo amicos.

PARMENO

Laudo.

GNATHO

Detineo te fortasse: tu profectus alio fueras.

PARMENO

Nusquam.

GNATHO

Tum tu igitur paululum da mihi operae: fac ut admittar
Ad illam.

PARMENO

Age modo; nunc tibi patent fores hae, quia istam ducis.

GNATHO

Numquam evocari hinc vis foras?

PARMENO

Sine biduum hoc praetereat:
Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus
Nae tu istas faxo calcibus saepe insultabis frustra.

GNATHO

Etiam nunc hic stas Parmeno? eho numnam hic relictus custos,
Ne quis forte internuntius clam a milite ad istam curset?

PARMENO

Facete dictum: mira vero militi quae placeant.
Sed video herilem filium minorem huc advenire.
Miror quid ex Piraeeo abierit; nam ibi custos publice est nunc.
Non temere est; et properans venit: nescio quid circumspectat.

Actus II, scaena 3

(CHAEREA. PARMENO.)

CHAEREA

Occidi.
Neque virgo est usquam; neque ego, qui illam e conspectu amisi meo.
Ubi quaeram? Ubi investigem? Quem perconter? Quam insistam viam?
Incertus sum: una haec spes est; ubi ubi est, diu celari non potest.
O faciem pulchramn! deleo omnes dehinc ex animo mulieros.
Taedet quotidianarum harum formarum.

PARMENO

Ecce autem alterum!
Nescio quid de more loquitur.

CHAEREA

O infortunatum senem!

PARMENO

Hic vero est qui si occeperit lucidum iocumque dices
Illum alterum fuisse praeut quae dabit huius rabies.

CHAEREA

Ut illum Di Deaeque senium perdant qui me hodie remoratus est,
Meque adeo qui restiterim; tum autem qui illum floccifecerim.
Sed eccum Parmenonem: salve.

PARMENO

Quid tu es tristis? quidve es alacris?

Unde is?

CHAEREA

Egone? nescio hercle, neque unde eam, neque quorsumn eam:
Ita prorsum oblitus sum mei.

PARMENO

Qui quaeso?

CHAEREA

Amo.

PARMENO

Hem!

CHAEREA

Nunc Parmeno te ostendes qui vir sies.
Scis te mihi saepe pollicitum esse; Chaerea aliquid inveni
Modo quod ames: in ea re utilitatem ego faciam ut cognoscas meam;
Cum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.

PARMENO

Age, inepte.

CHAEREA

Hoc hercle factum est: fac sis nunc promissa appareant;
Sive adeo digna res est ubi tu nervos intendas tuos.
Haud similis virgo est virginum nostrarum quas matres student
Demissis humeris esse, vincto pectore, ut gracilae sient.
Si qua est habitior paulo, pugilem esse aiunt, deducunt cibum.
Tametsi bona est natura, reddunt curatura iunceas:

Itaque ergo amantur.

PARMENO

Quid tua istaec?

CHAEREA

Nova figura oris.

PARMENO

Papae!

CHAEREA

Color verus, corpus solidum et succi plenum.

PARMENO

Anni?

CHAEREA

Anni? sedecim.

PARMENO

Flos ipse.

CHAEREA

Hanc tu mihi vel vi vel clam vel precario
Fac tradas: mea nihil refert, dum potiar modo.

PARMENO

320 Quid? virgo cuia est?

CHAEREA

Nescio hercle.

PARMENO

Unde est?

CHAEREA

Tantundem.

PARMENO

Ubi habitat?

CHAEREA

Ne id quidem.

PARMENO

Ubi vidisti?

CHAEREA

In via.

PARMENO

Qua ratione amisti?

CHAEREA

Id equidem adveniens mecum stomachabar modo;
Nec quenquam esse ego hominem arbitror cui magis bonae
Felicitates omnes adversae sient.

PARMENO

Quid hoc est sceleris?

CHAEREA

Perii.

PARMENO

Quid factum est?

CHAEREA

Rogas?
Patris cognatum atque aequalem Archidemidem,
Novistin?

PARMENO

Quidni?

CHAEREA

Is dum sequor hanc fit mihi obviam.

PARMENO

Incommode hercle.

CHAEREA

Immo enimvero infeliciter;
Nam incommoda alia sunt cicenda, Parmeno.
Illum liquet mihi deierare his mensibus
Sex septem prorsum non vidisse proximis,
Nisi nunc cum minime vellem minimeque opus fuit.
Eho nonne hoc monstri simile est? quid ais?

PARMENO

Maxime.

CHAEREA

Continuo accurrit ad me quam longe quidem,
Incurvus, tremulus, labiis demissis, gemens.
Heus! heus! tibi dico Chaerea, inquit. Restiti.

Scin quid ego te volebam? Dic. Cras est mihi
Iudicium. Quid tum? Ut diligenter nunties
Patri, advocatus mane mihi esse ut meminerit.
Dum haec dicit, abiit hora. Rogo numquid velit?
Recte, inquit. Abeo. Cum huc respicio ad virginem,
Illa sese interea commodum huc adverterat
In hanc nostram plateam.

PARMENO

Mirum ni hanc dicit modo
Huic quae data est dono.

CHAEREA

Huc cum advenio nulla erat.

PARMENO

Comites secuti scilicet sunt virginem.

CHAEREA

Verum: parasitus cum ancilla.

PARMENO

Ipsa est: ilicet:
Desine: iam conclamatum est.

CHAEREA

Alias res agis.

PARMENO

Istuc ago quidem.

CHAEREA

Nostin quae sit? die mihi:

Aut vidistin?

PARMENO

Vidi; novi; scio quo abducta sit.

CHAEREA

Eho Parmeno mi nostin?

PARMENO

Novi.

CHAEREA

Et scis ubi siet?

PARMENO

Huc deducta est ad meretricem Thaidem: ei dono data est.

CHAEREA

Quis is est tam potens cum tanto munere hoc?

PARMENO

Miles Thraso,
Phaedriae rivalis.

CHAEREA

Duras fratris partes praedicas.

PARMENO

Immo enim si scias quod donum huic dono contra comparet,
Tum id magis dicas.

CHAEREA

Quodnam quaeso hercle?

PARMENO

Eunuchum.

CHAEREA

Illumne obsecro
Inhonestum hominem quem mercatus est heri, senem,
mulierem?

PARMENO

Istune ipsum.

CHAEREA

Homo quatietur certe cum dono foras.
Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam.

PARMENO

Haud diu est.

CHAEREA

Perii! numquamne etiam me illam vidisse? ehodum dic mihi;
Estne ut fertur forma?

PARMENO

Sane.

CHAEREA

At nihil ad nostram hanc.

PARMENO

Alia res.

CHAEREA

Obsecro hercle Parmeno fac ut potiar.

PARMENO

Faciam sedulo ac
Dabo operam; adiuvabo: numquid me aliud vis?

CHAEREA

Quo nunc is?

PARMENO

Domum,
Ut mancipia haec, ita ut iussit frater, ducam ad Thaidem.

CHAEREA

O fortunatum istum eunuchum qui quidem in hanc detur
domum!

PARMENO

365 Quid ita?

CHAEREA

Rogitas? Summa forma semper conservam domi
Videbit; colloquetur; aderit una in unis aedibus;
Cibum nonnumquam capiet cum ea; interdum propter dormiet.

PARMENO

Quid si nunc tute fortunatus fias?

CHAEREA

Qua re Parmeno?
Responde.

PARMENO

Capias tu illius vestem.

CHAEREA

Vestem? quid tum postea?

PARMENO

Pro illo te ducam.

CHAEREA

Audio.

PARMENO

Te esse illum dicam.

CHAEREA

Intelligo.

PARMENO

Tu illis fruare commodis quibus tu illum dicebas modo;
Cibum una capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias;
Quandoquidem illarum neque te quisquam novit, neque scit qui sies.
Praeterea forma et aetas ipsa est facile ut pro eunucho probes.

CHAEREA

Dixti pulchre: numquam vidi melius consilium dari.
Age, eamus intro: nunc iam orna me; abduc, duc, quantum otes.

PARMENO

Quid agis? iocabar equidem.

CHAEREA

Garris.

PARMENO

Perii: quid ego egi miser?
Quo trudis? perculeris iam tu me: tibi equidem dico, mane.

CHAEREA

Eamus.

PARMENO

Pergin?

CHAEREA

Certum est.

PARMENO

Vide ne nimium calidum hoc sit modo.

CHAEREA

380 Non est profecto: sine.

PARMENO

At enim istaec in me cudetur faba.

CHAEREA

Ah!

PARMENO

Flagitium facimus.

CHAEREA

An id flagitium est, si in domum meretriciam
Deducar; et illis crucibus quae nos nostramque adolescentiam
Habent despicatam, et quae nos semper omnibus cruciant modis,

Nunc referam gratiam; atque eas itidem fallam ut ab illis
fallimur?
An potius haec patri aequum est fieri ut a me ludatur dolis:
Quod qui rescierint culpent: illud merito factum omnes putent.

PARMENO

Quid istic? si certum est facere facias: verum ne post conferas
Culpam in me.

CHAEREA

Non faciam.

PARMENO

Iubesne?

CHAEREA

Iubeo, cogo, atque impero.
Numquam defugiam auctoritatem: sequere.

PARMENO

Di vortant bene.

Actus III, scaena 1

(THRASO. GNATHO. PARMENO.)

THRASO

Magnas vero agere gratias Thais mihi?

GNATHO

Ingentes.

THRASO

Ain tu? laeta est?

GNATHO

Non tam ipso quidem
Dono quam abs te datum esse: id vero serio
Triumphat.

PARMENO

Huc proviso ut, ubi tempus siet,
Deducam: sed eccum militem.

THRASO

Est istuc datum
Profecto ut grata mihi sint quae facio omnia.

GNATHO

Adverti hercle animum.

THRASO

Vel rex semper maximas
Mihi agebat quidquid feceram; aliis non item.

GNATHO

Labore alieno magnam partam gloriam
Verbis saepe in se transmovet qui habet salem,
Quod in te est.

THRASO

Habes.

GNATHO

Rex te ergo in oculis—

THRASO

Scilicet.

GNATHO

Gestare.

THRASO

Vero: credere omnem exercitum,
Consilia.

GNATHO

Mirum.

THRASO

Tum sicubi eum satietas
Hominum, aut negoti si quando odium ceperat,
Requiescere ubi volebat, quasi—nostin?

GNATHO

Scio:
Quasi ubi illam exspueret iniseriam ex animo.

THRASO

Tenes.
Tum me convivam solum abducebat sibi.

GNATHO

Hui!
Regem elegantem narras.

THRASO

Immo sic homo est
Perpaucorum hominum.

GNATHO

Immo nullorum arbitror,
Si tecum vivit.

THRASO

Invidere omnes mihi;
Mordere clanculum: ego non flocci pendere.
Illi invidere misere: verum unus tamen
Impense, elephantis quem Indicis praefecerat.
Is ubi molestus magis est, Quaeso, inquam, Strato,
Eone es ferox quia habes imperium in belluas?

GNATHO

Pulchre mehercle dictum, et sapienter. Papae!
Iugularas hominem. Quid ille?

THRASO

Mutus ilico.

GNATHO

Quidni esset?

PARMENO

Di vestram fidem! hominem perditum
Miserumque, et illum sacrilegum.

THRASO

Quid illud Gnatho
Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio,
Numquam tibi dixi?

GNATHO

Numquamn: sed narra, obsecro.
Plus millies audivi.

THRASO

Una in convivio
Erat hic quem dico Rhodius adolescentulus.
Forte habui scortum: coepit ad id alludere,
Et me irridere. Quid agis, inquam, homo impudens?
Lepus es, et pulpamentum quaeris?

GNATHO

Ha, ha, he.

THRASO

Quid est?

GNATHO

Facete, lepide, laute; nihil supra.
Tuumne, obsecro te, hoc dictum erat? vetus credidi.

THRASO

Audieras?

GNATHO

Saepe; et fertur in primis.

THRASO

Meum est.

GNATHO

Dolet dictum imprudenti adolescenti et libero.

PARMENO

At te Di perdant.

GNATHO

Quid ille, quaeso?

THRASO

Perditus.
Risu omnes qui aderant emoriri: denique
Metuebant omnes iam me.

GNATHO

Non iniuria.

THRASO

Sed heus tu, purgone ego me de istac Thaidi,
Quod ear me amare suspicata est?

GNATHO

Nihil minus.
Immo auge magis suspicionem.

THRASO

Cur?

GNATHO

Rogas?
Scin? si quando illa mentionem Phaedriae
Facit, aut si laudat, te ut male urat.

THRASO

Sentio.

GNATHO

Id ut ne fiat haec res sola est remedio.
Ubi nominabit Phaedriam, tu Pamphilam
Continuo: si quando illa dicet, Phaedriam
Commissatum intromittamus: tu, Pamphilam
Cantatum provocemus. Si laudabit haec
Illius formam, tu huius contra. Denique
Par pro pari referto, quod eam mordeat.

THRASO

Siquidem me amaret, tum istuc prodesset, Gnatho.

GNATHO

Quando illud quod tu das exspectat atque amat,
Iam dudum te amat, iam dudum illi facile fit
Quod doleat; metuit semper quem ipsa nunc capit
Fructum ne quando iratus tu alio conferas.

THRASO

Bene dixti: at mihi istuc non in mentem venerat.

GNATHO

Ridiculum: non enim cogitaras: caeterum
Idem hoc tute melius quanto invenisses Thraso!

Actus III, scaena 2

(THAIS. THRASO. PARMENO. GNATHO. PYTHIAS.)

THAIS

Audire vocem visa sum modo militis.
Atque eccum. Salve mi Thraso.

THRASO

O Thais mea,
Meum suavium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina istac?

PARMENO

Quam venuste! quod dedit
Principium adveniens.

THAIS

Plurimum merito tuo.

GNATHO

Eamus ergo ad coenam: quid stas?

PARMENO

Hem alterum:
Abdomini hunc natum dicas.

THRASO

Ubi vis, non moror.

PARMENO

Adibo, atque adsimulabo quasi nunc exeam.
Ituran Thais quopiam es?

THAIS

Ehem! Parmeno,
Bene fecisti: hodie itura.

PARMENO

Quo?

THAIS

Quid? hunc non vides?

PARMENO

Video et me taedet: ubi vis dona adsunt tibi
A Phaedria.

THRASO

Quid stamus? cur non imus hinc?

PARMENO

Quaeso hercle ut liceat, pace quod fiat tua,
Dare huic quae volumus, convenire et colloqui.

THRASO

Perpulchra credo dona haud nostris similia.

PARMENO

Res indicabit. Heus, iubete istos foras
Exire quos iussi ocius: procede tu huc.
Ex Aethiopia est usque haec.

THRASO

Hic sunt tres minae.

GNATHO

Vix.

PARMENO

Ubi tu es Dore? accede huc. Hem eunuchum tibi,
Quam liberali facie, quam aetate integra!

THAIS

Ita me Di ament honestus est.

PARMENO

Quid tu ais, Gnatho?
Numquid habes quod contemnas? quid tu autem Thraso?
Tacent; satis laudant. Fac periclum in literis,
Fac in palaestra, in musicis: quae liberum
Scire aequum est adolescentem solertem dabo.

THRASO

Ego illum eunuchum, si opus siet, vel sobrius.

PARMENO

Atque haec qui misit non sibi soli postulat
Te vivere, et sua causa excludi caeteros;
Neque pugnas narrat; neque cicatrices suas
Ostentat; neque tibi obstat, quod quidam facit:
Verum ubi molestum non erit, ubi tu voles,
Ubi tempus tibi erit, sat habet si tun recipitur.

THRASO

Apparet servum hunc esse domini pauperis
Miserique.

GNATHO

Nam hercle nemo posset, sat scio,
Qui haberet qui pararet alium, hunc perpeti.

PARMENO

Tace tu, quem ego esse infra infimos omnes puto
Homines; nam qui huic animum assentari induxeris,

E flamma petere te cibum posse arbitror.

THRASO

Iamne imus?

THAIS

Hos prius introducam, et quae volo
Simul imperabo: post continuo exeo.

THRASO

Ego hine abeo; tu istam opperire.

PARMENO

Haud convenit
Una cum amica ire imperatorer in via.

THRASO

Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.

GNATHO

Ha, ha, he.

THRASO

Quid rides?

GNATHO

Istuc quod dixti modo;
Et illud de Rhodio dictum cum in mentem venit:
Sed Thais exit.

THRASO

Abi prae, curre, ut sint domi
Parata.

GNATHO

Fiat.

THAIS

Diligenter Pythias
Fac cures, si Chremes huc forte advenerit,
Ut ores primum ut maneat: si id non commodum est,
Ut redeat: si id non poterit, ad me adducito.

PYTHIAS

Ita faciam.

THAIS

Quid? quid aliud volui dicere?
Ehem, curate istam diligenter virginem.
Domi adsitis facite.

THRASO

Eamus.

THAIS

Vos me sequimini.

Actus III, scaena 3

(CHREMES. PYTHIAS.)

CHREMES

Profecto quanto magis magisque cogito,
Nimirum dabit haec Thais mihi magnum malum:
Ita me video ab ea astute labefactarier,
Iam tum cum primum iussit me ad se arcessier.
Roget quis Quid tibi cum illa? ne noram quidem;

Ubi veni, causam ut ibi manerem repperit.
Ait rem divinam fecisse, et rem seriam
Velle agere mecum. Iam tum erat suspicio
Dolo malo haec fieri omnia: ipsa accumbere
Mecum, mihi sese dare, sermonem quaerere.
Ubi friget, huc evasit; quam pridem pater
Mihi et mater mortui essent: dico, iam diu.
Rus Sunii ecquod haberem, et quam longe a mari?
Credo ei placere hoc: sperat se a me avellere.
Postremo, ecqua inde parva periisset soror?
Ecquis cum ea una? quid habuisset cum perit?
Ecquis eam posset noscere? Haec cur quaeritet?
Nisi si illa forte, quae olim periit parvula
Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.
Verum ea si vivit annos nata est sedecim,
Non maior. Thais quam ego sum maiuscula est.
Misit porro orare ut venirem serio.
Aut dicat quod volt; aut molesta ne siet:
Non hercle veniam tertio. Heus, heus. Ecquis hic?
Ego sum Chremes.

PYTHIAS

O capitulum lepidissimum!

CHREMES

Dico ego mihi insidias fieri.

PYTHIAS

Thais maximo
Te orabat opere ut eras redires.

CHREMES

Rus eo.

PYTHIAS

Fac amabo.

CHREMES

Non possum, inquam.

PYTHIAS

At tu apud nos hic mane,
Dum redeat ipsa.

CHREMES

Nihil minus.

PYTHIAS

Cur mi Chremes?

CHREMES

535 Malam rem hinc abis?

PYTHIAS

Si istuc ita certum est tibi,
Amabo ut illuc transeas ubi illa est.

CHREMES

Eo.

PYTHIAS

Abi Dorias cito hunc deduce ad militem.

Actus III, scaena 4

(ANTIPHO.)

ANTIPHO

Heri aliquot adolescentuli coimus in Piraeeo,
In hunc diem ut de symbolis essemus. Chaeream ei rei
Praefecimus; dati annuli; locus, tempus constitutum est.
Praeteriit tempus; quo in loco dictum est parati nihil est.
Homo ipse nusquam est; neque scio quid dicam aut quid coniectem.
Nunc mihi hoc negoti caeteri dedere ut illum quaeram;
Idque adeo visam, si domi est. Quisnam hic a Thaide exit?
Is est, an non est? ipsus est. Quid hoc hominis? qui hic ornatus est?
Quid illud mali est? nequeo satis mirari neque coniicere.
Nisi quicquid est, procul hinc libet prius quid sit sciscitari.

Actus III, scaena 5

(CHAEREA. ANTIPHO.)

CHAEREA

Numquis hic est? nemo est: numquis hinc me sequitur? nemo homo est.
Iamne erumpere hoc licet mihi gaudium? pro Iupiter!
Nunc est profecto interfici cum perpeti me possum,
Ne hoc gaudium contaminet vita aegritudine aliqua.
Sed neminemne curiosum intervenire nunc mihi,
Qui me sequatur, quoquo eam; rogitando obtundat, enecet;
Quid gestiam, aut quid laetus sim; quo pergam, unde emergam; ubi siem

Testitum hunc nactus; quid mihi quaeram; sanus sim, anne insaniam?

ANTIPHO

Adibo, atque ab eo gratiam hanc quam video velle inibo.
Chaerea, quid est quod sic gestis? quid sibi hic vestitus quaerit?
Quid est quod laetus sis? quid tibi vis? satin sanus? quid me adspectas?
Quid taces?

CHAEREA

O festus dies hominis! amice salve.
Nemo est hominum, quem ego nunc magis cuperem videre quam te.

ANTIPHO

Narra istuc quaeso quid siet.

CHAEREA

Immo ego te obsecro hercle ut audias.
Nostine hanc, quam amat frater?

ANTIPHO

Novi, nempe opinor Thaidem.

CHAEREA

Istam ipsam.

ANTIPHO

Sic commemineram.

CHAEREA

Quaedam hodie est ei dono data

Virgo. Quid ego eius tibi nunc faciem praedicem aut laudem
Antipho,
Cum ipsum me noris quam elegans formarum spectator siem?
In hac commotus sum.

ANTIPHO

Ain tu?

CHAEREA

Primam dices, scio, si videris.
Quid multa verba? amare coepi. Forte fortuna domi
Erat quidam eunuchus quem mercatus fuerat frater Thaidi,
Neque is deductus etiamdum ad eam. Summonuit me Parmeno
Ibi servus quod ego arripui.

ANTIPHO

Quid id est?

CHAEREA

Tacitus citius audies.
Ut vestem cum eo mutem, et pro illo iubeam me illuc deducier.

ANTIPHO

Pro eunuchon?

CHAEREA

Sic est.

ANTIPHO

Quid ex ea re tandem ut caperes commodi?

CHAEREA

Rogas? viderem, audirem, essem una quacum cupiebam Antipho.
Num parva causa aut parva ratio est? traditus sum mulieri.
Illa ilico ubi me accepit laeta vero ad se abducit domum:
Commendat virginem.

ANTIPHO

Cui? tibine?

CHAEREA

Mihi.

ANTIPHO

Satis tuto tamen.

CHAEREA

Edicit ne vir quisquam ad eam adeat; et mihi ne abscedam imperat,
In interiore parte ut maneam solus cum sola: annuo,
Terram intuens modeste.

ANTIPHO

Miser!

CHAEREA

Ego, inquit, ad coenam hine eo.
Abducit secum ancillas: paucae quae circum illam essent manent
Novitiae puellae: continuo haec adornant ut lavet.
Adhortor properent: dum apparatur, virgo in conclavi sedet,
Suspectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura haec:

Quo pacto Danaae misisse aiunt quondam in gremium imbirem aureum.
Egomet quoque id spectare coepi; et, quia consimilem luserat
Iam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi;
Deum sese in hominem convertisse, atque in alienas tegulas
Venisse clanculum per impluvium, fucum factum mulieri.
At quem Deum? qui templa coeli summa sonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego illud vero ita feci ac lubens.
Dum haec mecum reputo, arcessitur lavatum interea virgo:
It, lavit, rediit: deinde eam in lectum illae collocant.
Sto exspectans si quid mihi imperent. Venit una; Heus tu, inquit, Dore
Cape hoc flabellum et ventulum huic sic facito, dum lavamus:
Ubi nos laverimus si voles lavato. Accipio tristis.

ANTIPHO

Tum equidem istuc os tuum impudens videre nimium vellem;
Qui esset status, flabellum tenere te asinum tantum.

CHAEREA

Vix elocuta est hoc, foras simul omnes proruunt se:
Abeunt lavatum: perstrepunt, ita ut fit domini ubi absunt.
Interea somnus virginem opprimit; ego limis specto
Sic per flabellum clanculum; simul alia circumspecto
Satin explorata sint. Video esse; pessulum ostio obdo.

ANTIPHO

Quid tum?

CHAEREA

Quid? quid tum? fatue.

ANTIPHO

Fateor.

CHAEREA

An ego occasionem
Mihi ostentam tantam, tam brevem, tam optatam, tam insperatam.
Amitterem? tum pol ego is essem vere qui simulabar.

ANTIPHO

Sane hercle ut dicis: sed interim de symbolis quid actum est?

CHAEREA

Paratum est.

ANTIPHO

Frugi es. Ubi? domino?

CHAEREA

Immo apud libortum Discumn.

ANTIPHO

Perlonge est: sed tanto ocius properenus; muta vestem.

CHAEREA

Ubi mutem? perii; nam domo exulo nunc: metuo fratrem
Ne intus sit; porro autem pater ne rure redierit iam.

ANTIPHO

Eamus ad me: ibi proximum est ubi mutes.

CHAEREA

Recte dicis

Eamus; et de istac simul, quo pacto porro possim
Potiri, consilium volo capere una tecum.

ANTIPHO

Fiat.

Actus IV, scaena 1

(DORIAS.)

DORIAS

Ita me Di ament, quantum ego illum vidi, nonnihil timeo misera
Ne quam ille hodie insanus turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam postquam iste advenit Chremes adolescens, frater virginis,
Militem rogat ut illum admitti iubeat: ille continuo irasci,
Neque negare audere: Thais porro instare ut hominem invitet.
Id faciebat retinendi illius causa, quia illa quae cupiebat
De sorore eius indicare ad eam rem tempus non erat.
Invitat tristis; mansit: ibi illa cum illo sermonem occipit.
Miles vero sibi putare adductum ante oculos aemulum:
Voluit facere contra huic aegre. Heus! inquit, puer, Pamphilam
Arcesse, ut delectet hic nos. Illa exclamat, Minime gentium!
In convivium illam? Miles tendere: inde ad iurgium.
Interea aurum sibi clam mulier demit; dat mihi ut auferam.
Hoc est signi; ubi primum poterit se illinc subducet, scio.

Actus IV, scaena 2

(PHAEDRIA.)

PHAEDRIA

Dum rus eo coepi egomet mecum inter vias,
Ita ut fit ubi quid in animo est molestiae,

Aliam rem ex alia cogitare, et ea omnia in
Peiorem partem. Quid opus est verbis? dum haec puto
Praeterii imprudens villam: longe iam abieram
Cum sensi: redeo rursum, male vero me habens.
Ubi ad ipsum veni diverticulum, constiti.
Occepi mecum cogitare: Hem! biduum hic
Manendum est soli sine illa? quid tum postea?
Nihil est: quid? nihil? si non tangendi copia est,
Eho, ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit. Certe extrema linea
Amare haud nihil est. Villam praetereo sciens.
Sed quid hoc quod timida subito egreditur Pythias?

Actus IV, scaena 3

(PYTHIAS. PHAEDRIA. DORIAS.)

PYTHIAS

Ubi ego illum scelerosum misera atque impium inveniam? aut ubi quaeram?
Hocine tam audax facinus facere esse ausum?

PHAEDRIA

Perii! hoc quid sit vereor.

PYTHIAS

Quin etiam insuper scelus, postquam ludificatus est virginem,
Vestem omnem miserae discidit; tum ipsam capillo conscidit.

PHAEDRIA

Hem.

PYTHIAS

Qui nunc si detur mihi,
Ut ego unguibus facile illi in oculos involem venefico.

PHAEDRIA

Nescio, quid profecto absente nobis turbatum est domi.
Adibo. Quid istuc? quid festinas? aut quem quaeris, Pythias?

PYTHIAS

Ehem, Phaedria, ego quem quaeram? ine hinc quo dignus es cum donis tuis
Tam lepidis?

PHAEDRIA

Quid istuc est rei?

PYTHIAS

Rogas me? Eunuchum quem dedisti nobis quas turbas dedit!
Virginem, herae quam dono dederat miles, vitiavit.

PHAEDRIA

Quid ais?

PYTHIAS

Perii.

PHAEDRIA

Temulenta es.

PYTHIAS

Utinam sic sient qui mihi male volunt.

DORIAS

Au, obsecro, mea Pythias, quid istuc nam monstri fuit?

PHAEDRIA

Insanis: qui istuc facere eunuchus potuit?

PYTHIAS

Ego illum nescio
Qui fuerit: hoc quod fecit res ipsa indicat.
Virgo ipsa lacrimat, neque cum rogites quid sit, audet dicere.
Ille autem bonus vir nusquam apparet. Etiam hoc misera suspicor,
Aliquid domo abeuntem abstulisse.

PHAEDRIA

Nequeo mirari satis
Quo ille abire ignavus possit longius; nisi si domum
Forte ad nos rediit.

PYTHIAS

Vise amabo num sit.

PHAEDRIA

Iam faxo scies.

DORIAS

Perii! obsecro tam infandum facinus, mea tu, ne audivi quidem.

PYTHIAS

At pol ego amatores mulierum esse audieram eos maximos,
Sed nihil potesse; verum miserae non in mentem venerat;

Nam illum aliquo conclusissem, neque illi commisissem
virginem.

Actus IV, scaena 4

(PHAEDRIA. DORUS. PYTHIAS. DORIAS.)

PHAEDRIA

Exi foras, sceleste: at etiam restitas
Fugitive? prodi, male conciliate.

DORUS

Obsecro.

PHAEDRIA

Oh,
Illud vide, os ut sibi distorsit carnufex.
Quid huc tibi reditio est? vestis quid mutatio?
Quid narras? Paulum si cessassem, Pythias,
Domi non offendissem; ita iam ornarat fugam.

PYTHIAS

Habesne hominem amabo?

PHAEDRIA

Quidni habeam?

PYTHIAS

Factum bene!

DORIAS

Istuc pol vero bene.

PYTHIAS

Ubi est?

PHAEDRIA

Rogitas? non vides?

PYTHIAS

675 Videam? obsecro quem?

PHAEDRIA

Hunc scilicet.

PYTHIAS

Quis hic est homo?

PHAEDRIA

Qui ad vos deductus hodie est.

PYTHIAS

Hunc oculis suis
Nostrarum numquam quisquam vidit, Phaedria.

PHAEDRIA

Non vidit?

PYTHIAS

An tu hunc credidisti esse, obsecro,
Ad nos deductum?

PHAEDRIA

Namque alium habui neminem.

PYTHIAS

Au!
Ne comparandus hic quidem ad illum est: ille erat
Honesta facie et liberali.

PHAEDRIA

Ita visus est
Dudum, quia varia veste exornatus fuit:
Nunc eo tibi videtur foedus, quia illam non habet.

PYTHIAS

Tace, obsecro; quasi vero paulum intersiet.
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu videre vero velles, Phaedria.
Hic est vetus, victus, veternosus senex,
Colore mustelino.

PHAEDRIA

Hem, quae haec est fabula?
Eo redigis me ut quid egerim egomet nesciam.
Eho tu! emine ego te?

DORUS

Emisti.

PYTHIAS

Iube, mihi denuo
Respondeat.

PHAEDRIA

Roga.

PYTHIAS

Venistine hodie ad nos? negat.
At ille alter venit, annos natus sedecim,
Quem secum adduxit Parmeno.

PHAEDRIA

Age dum, hoc mihi expedi
Primum: istam quam habes unde habes vestem? taces?
695 Monstrum hominis! non dicturus es?

DORUS

Venit Chaerea.

PHAEDRIA

Fraterne?

DORUS

Ita.

PHAEDRIA

Quando?

DORUS

Hodie.

PHAEDRIA

Quam dudum?

DORUS

Modo.

PHAEDRIA

Quicum?

DORUS

Cum Parmenone.

PHAEDRIA

Norasne eum prius?

DORUS

Non; nec quis esset umquam audieram dicier.

PHAEDRIA

Unde igitur fratrem meum esse scibas?

DORUS

Parmeno
Dicebat eum esse: is dedit mihi hanc vestem.

PHAEDRIA

Occidi.

DORUS

Meam ipse induit: post una ambo abierunt foras.

PYTHIAS

Iam satis credis sobriam esse me, et nihil mentitam tibi?
Iam satis certum est virginem vitiatam esse?

PHAEDRIA

Age nunc bellua
Credis huic quod dicit?

PYTHIAS

Quid isti credam? res ipsa indicat.

PHAEDRIA

Concede istuc paululum: audin? etiam nunc paululum: sat est.
Dicdum hoc rursum: Chaerea tuam vestem detraxit tibi?

DORUS

Factum.

PHAEDRIA

Et ea est indutus?

DORUS

Factum.

PHAEDRIA

Et pro te huc deductus est?

DORUS

Ita.

PHAEDRIA

Iupiter magne, o scelestum atque audacem hominem!

PYTHIAS

Vae mihi!
Etiam nunc non credis indignis nos esse irrisas modis?

PHAEDRIA

Mirum ni tu credas quod iste dicit: quid agam nescio.
Heus, negato rursum. Possumne ego hodie ex te exsculpere
Verum? vidistin fratrem Chaeream?

DORUS

Non.

PHAEDRIA

Non potest sine
Malo fateri, video: sequere hac: modo ait, modo negat.
Ora me.

DORUS

Obsecro te vero, Phaedria.

PHAEDRIA

I intro nunc iam.

DORUS

Oi, ei.

PHAEDRIA

Alio pacto honeste quo modo hinc abeam nescio.
Actum est, siquidem tu me hic etiam, nebulo, ludificabere.

PYTHIAS

Parmenonis tam scio esse hanc technam quam me vivere.

DORIAS

Sic est.

PYTHIAS

Inveniam pol hodie parem ubi referam gratiam.
Sed nunc quid faciendum censes, Dorias?

DORIAS

De istac rogas
Virgine?

PYTHIAS

Ita: utrum taceamne an praedicem? Dor. Tu pol, si sapis,
Quod scis nescis, neque de eunucho, neque de vitio virginis:
Hac re et te omni turba evolves, et illi gratum feceris.
Id odio dic, abisse Dorum.

PYTHIAS

Ita faciam.

DORIAS

Sed videon Chremem?
Thais iam aderit.

PYTHIAS

Quid ita?

DORIAS

Quia cum inde abeo, iam tum inceperat
725 Turba inter eos.

PYTHIAS

Aufer aurum hoc: ego scibo ex hoc quid siet.

Actus IV, scaena 5

(CHREMES. PYTHIAS.)

CHREMES

At at! data hercle verba mihi sunt: vicit vinum quod bibi.
Ac, dum accubabam, quam videbar mihi esse pulchre sobrius!
Postquam surrexi, neque pes neque mens satis suum officium facit.

PYTHIAS

Chreme!

CHREMES

Quis est? ehem Pythias. Vah, quanto nunc formosior
Videre mihi quam dudum!

PYTHIAS

Certe tu quidem pol et multo hilarior.

CHREMES

Verbum hercle hoc verum est; sine Cerere et Libero friget Venus.
Sed Thais multo antevenit?

PYTHIAS

Anne abiit iam a milite?

CHREMES

Iamdudum; aetatem: lites sunt inter eos factae maximae.

PYTHIAS

Nihil dixit ut sequerere sese?

CHREMES

Nihil, nisi abiens mihi innuit.

PYTHIAS

Eho, nonne id sat erat?

CHREMES

At nescibam id dicere illam; nisi quia
Correxit miles quod intellexi minus: nam me extrusit foras.
Sed eccam ipsam: miror ubi ego huic anteverterim.

Actus IV, scaena 6

(THAIS. CHREMES. PYTHIAS.)

THAIS

Credo equidem illum iam adfuturum esse, ut illam a me eripiat.
Sine veniat.
Atqui si illam digito attigerit uno, oculi ilico effodientur.
Usque adeo ego illius ferre possum ineptias et magnifica verba,
Verba dum sint: verum enim si ad rem conferentur, vapulabit.

CHREMES

Thais, ego iam dudum hic adsum.

THAIS

O mi Chreme, te ipsum exspectabam.
Scin tu turbam hanc propter te esse factam, et adeo ad te attinere
hanc
Omnem rem?

CHREMES

Ad me? qui, quaeso, istuc?

THAIS

Quia, dum tibi sororem studeo
Reddere et restituere, haec atque huiusmodi sum multa passa.

CHREMES

Ubi ea est?

THAIS

Domi apud me.

CHREMES

Hem, quid est?

THAIS

Educta ita uti teque illaque dignum est.

CHREMES

Quid ais?

THAIS

Id quod res est.
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa quicquam abs te preti.

CHREMES

Et habetur et referetur, Thais, a me ita uti merita es gratia.

THAIS

At enim cave ne prius quam hanc a me accipias, amittas Chreme;
Nam haec ea est quam miles a me vi nunc ereptum venit.
Abi tu, cistellam, Pythias, domo effer cum monumentis.

CHREMES

Viden tu illum, Thais—

PYTHIAS

Ubi sita est?

THAIS

In risco. Odiosa cessas?—

CHREMES

Militem secum ad te quantas copias adducere?
Atat.

THAIS

Num formidolosus obsecro es, mi homo?

CHREMES

Apage sis:
Egon formidolosus? nemo est hominum qui vivat minus.

THAIS

Atque ita opus est.

CHREMES

Ah, metuo qualem tu me esse hominem existimes.

THAIS

Immo hoc cogitato; quicum res tibi est peregrinus est,
Minus potens quam tu, minus notus, minus amicorum hic habens.

CHREMES

760 Scio istuc. Sed tu quod cavere possis stultum admittere est.
Malo ego nos prospicere quam hunc ulcisci accepta iniuria.
Tu abi, atque obsera ostium intus, dum ego hinc transcurro ad forum.
Volo ego adesse hic advocatos nobis in turba hac.

THAIS

Mane.

CHREMES

Melius est.

THAIS

Mane.

CHREMES

Omitte; iam adero.

THAIS

Nihil opus est istis, Chreme:
Hoc modo die, sororem illam tuam esse, et te parvam virginem
Amisisse; nunc cognosse. Signa ostende.

PYTHIAS

Adsunt.

THAIS

Cape.
Si vim faciet, in ius ducito hominem: intellextin?

CHREMES

Probe.

THAIS

Fac animo haec praesenti dicas.

CHREMES

Faciam.

THAIS

Attolle pallium.
Perii! huic ipsi est opus patrono quem defensorem paro.

Actus IV, scaena 7

(THRASO. GNATHO. SANGA. CHREMES. THAIS.)

THRASO

Hancine ego ut contumeliam tam insignem in me accipiam, Gnatho?
Mori me satius est. Simalio, Donax, Syrisce, sequimini.
Primum aedes expugnabo.

GNATHO

Recte.

THRASO

Virginem eripiam.

GNATHO

Probe.

THRASO

Male mulcabo ipsam.

GNATHO

Pulchre.

THRASO

In medium huc agmen cum vecti Donax;
Tu, Simalio in sinistrum cornu; tu Syrisce in dexterum.
Cedo alios: ubi centurio est Sanga, et manipulus furum?

SANGA

Eccum adest.

THRASO

Quid ignave? peniculon pugnare, qui istuc huc portes, cogitas?

SANGA

Egone? Imperatoris virtutem noveram et vim militum;
Sine sanguine hoc fieri non posse; qui abstergerem vulnera.

THRASO

Ubi alii?

SANGA

Qui, malum, alii? solus Sannio servat domi.

THRASO

Tu hosce instrue: hic ego ero post principia: inde omnibus
signum dabo.

GNATHO

Illuc est sapere! ut hosce instruxit, ipsus sibi cavit loco.

THRASO

Idem hoc iam Pyrrhus factitavit.

CHREMES

Viden tu Thais quam hic rem agit?
Nimirum consilium illud rectum est de occludendis aedibus.

THAIS

Sane quod tibi nunc vir videatur esse hic nebulo magnus est.
Ne metuas.

THRASO

Quid videtur?

GNATHO

Fundam tibi nunc nimis vellem dari,

Ut tu illos procul hinc ex occulto caederes: facerent fugam.

THRASO

Sed eccam Thaidem ipsam video.

GNATHO

Quam mox irrimus?

THRASO

Mane.
Omnia prius experiri quam armis sapientem decet.
Qui scis an quae iubeam sine vi faciat?

GNATHO

Di vestram fidem!
Quanti est sapere! numquam accedo quin abs te abeam doctior.

THRASO

Thais, primum hoc mihi responde; cum tibi do istam virginem
Dixtine hos mihi dies soli dare te?

THAIS

Quid tum postea?

THRASO

Rogitas, quae mihi ante oculos coram amatorem adduxti tuum?

THAIS

Quid cum illo agas?

THRASO

Et cum eo clam te subduxti mihi?

THAIS

Libuit.

THRASO

Pamphilam ergo huc redde, nisi vi mavis eripi.

CHREMES

Tibi illam reddat? aut tu illam tangas omnium—?

GNATHO

Ah, quid agis? tace.

THRASO

Quid tu tibi vis? ego non tangam meam?

CHREMES

Tuam autem furcifer!

GNATHO

Cave sis; nescis cui nunc male dicas viro.

CHREMES

Non tu hinc abis?
Scin tu ut tibi res se habeat? Si quicquam hodie hic turbae coeperis,
Faciam ut huius loci, dieique, meique, semper memineris.

GNATHO

Miseret tui me qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.

CHREMES

Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis.

GNATHO

Ain vero, canis?
Sicine agis?

THRASO

Quis tu es homo? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi est?

CHREMES

Scibis: principio eam esse dico liberam.

THRASO

Tem!

CHREMES

Civem Atticam.

THRASO

Hui!

CHREMES

Meam sororem.

THRASO

Os durum!

CHREMES

Miles, nunc adeo edico tibi
Ne vim facias ullam in illam. Thais, ego eo ad Sophronam
Nutricem, ut ean adducam, et signa ostendam haec.

THRASO

Tun me prohibeas
Meam ne tangam?

CHREMES

Prohibeo, inquam.

GNATHO

Audin tu? hic furti se alligat.
Satis hoc tibi est.

THRASO

Idem hoc tu ais, Thais?

THAIS

Quaere qui respondeat.

THRASO

Quid nunc agimus?

GNATHO

Quin redimus? Iam haec tibi aderit supplicans
Ultro.

THRASO

Credin?

GNATHO

Immo certe. Novi ingenium mulierum:
Nolunt ubi velis; ubi nolis cupiunt ultro.

THRASO

Bene putas.

GNATHO

Iam dimitto exercitum?

THRASO

Ubi vis.

GNATHO

Sanga, ita uti fortes decet
Milites, domi focique fac vicissim ut memineris.

SANGRA

Iamdudum animus est in patinis.

GNATHO

Frugi es.

THRASO

Vos me hac sequimini.

Actus V, scaena 1

(THAIS. PYTHIAS.)

THAIS

Pergin scelesta mecum perplexe loqui?
Scio; nescio; abiit; audivi; ego non affui.
Non tu istuc mihi dictura aperte es quicquid est?
Virgo conscissa veste lacrimans obticet.
Eunuchus abiit; quamobrem? quid factum est? taces?

PYTHIAS

Quid tibi ego dicam misera? Illum eunuchum negant
Fuisse.

THAIS

Quis fuit igitur?

PYTHIAS

Iste Chaerea.

THAIS

Qui Chaerea?

PYTHIAS

Iste ephebus, frater Phaedriae.

THAIS

Quid ais venefica?

PYTHIAS

Atqui certo comperi.

THAIS

825 Quid is obsecro ad nos? quamobrem adductus est?

PYTHIAS

Nescio;
Nisi amasse credo Pamphilam.

THAIS

Hem, misera occidi;
Infelix, siquidem tu istaec vera praedicas.
Num id lacrimat virgo?

PYTHIAS

Id opinor.

THAIS

Quid ais sacrilega?
Istucine interminata sum hinc abiens tibi?

PYTHIAS

Quid facerem? ita ut tu iusti soli credita est.

THAIS

Scelesta lupo ovem commisisti. Dispudet
Sic mihi data esse verba. Quid illic hominis est?

PYTHIAS

Hera mea tace; tace obsecro; salvae sumus:
Habemus hominem ipsum.

THAIS

Ubi is est?

PYTHIAS

Hem ad sinistram:
Viden?

THAIS

Video.

PYTHIAS

Comprehendi iube quantum potest.

THAIS

Quid illo faciemus stulta?

PYTHIAS

Quid facias rogas?
Vide amabo si non, qutun adspicias, os impudens
Videtur: non est? tum quae eius confidentia est!

Actus V, scaena 2

(CHAEREA. THAIS. PYTHIAS.)

CHAEREA

Apud Antiphonem uterque, mater et pater,
Quasi dedita opera domi erant, ut nullo modo
Introire possem quin viderent me. Interim
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obviam
Venit. Ubi vidi, ego me in pedes quantum queo
In angiportum quoddam desertum; inde item
In aliud, inde in aliud: ita miserrimus
Fui fugitando ne quis me cognosceret.
Sed estne haec Thais quam video? Ipsa est. Haereo.
Quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?

THAIS

Adeamus. Bone vir Dore salve. Die mihi,
Aufugistine?

CHAEREA

Hera, factum.

THAIS

Satin id tibi placet?

CHAEREA

Non.

THAIS

Credin te impune habiturum?

CHAEREA

Unam hanc noxiam
Mitte: si aliam admisero umquam, occidito.

THAIS

Num meam saevitiam veritus es?

CHAEREA

Non.

THAIS

Quid igitur?

CHAEREA

Hanc metui ne me criminaretur tibi.

THAIS

855 Quid feceras?

CHAEREA

Paulum quiddam.

PYTHIAS

Eho, paulum, impudens?
An paulum hoc esse tibi videtur, virginem
Vitiare civem?

CHAEREA

Conservam esse credidi.

PYTHIAS

Conservam? Vix me contineo quin involem in
Capillum. Monstrum etiam ultro derisum advenit.

THAIS

Abin hinc, insana?

PYTHIAS

Quid ita vero? debeam,
Credo, isti quicquam furcifero, si id fecerim;
Praesertim cium se servum fateatur tuum.

THAIS

Missa haec faciamus. Non te lignum, Chaerea,
Fecisti; nam etsi ego digna hac contumelia
Sum maxime, at tu indignius qui faceres tamen.
Neque edepol quid nunc consili capiam scio
De virgine istac: ita conturbasti mihi
Rationes omnes, ut eam non possim suis,
Ita ut aequum fuerat atque ut studui, tradere,
Ut solidum parerem hoc mihi beneficium, Chaerea.

CHAEREA

At nunc dehinc spero aeternam inter nos gratiam
Fore, Thais. Saepe ex huiusmodi re quapiam et
Malo principio magna familiaritas
Conflata est. Quid si hoc quispiam voluit Deus?

THAIS

Equidem pol in eam partem accipioque et volo.

CHAEREA

Immo ita quaeso. Unum hoc scito; contumeliae
Non me fecisse causa sed amoris.

THAIS

Scio;
Et pol propterea magis nunc ignosco tibi.
Non adeo inhumano ingenio sum, Chaerea,
Neque ita imperita ut quid amor valeat nesciam.

CHAEREA

Te quoque iam, Thais, ita me Di bene ament, amo.

PYTHIAS

Tum pol tibi ab istoc, hera, cavendum intelligo.

CHAEREA

Non ausim.

PYTHIAS

Nihil tibi quicquam credo.

THAIS

Desinas.

CHAEREA

Nunc ego te in hac re mihi oro ut adiutrix sies:
Ego me tuae commendo et committo fidei;
Te mihi patronam capio, Thais; te obsecro.
Emoriar si non hanc uxorem duxero.

THAIS

Tamen si pater—.

CHAEREA

Quid? ah volet, certo scio;
Civis modo haec sit.

THAIS

Paululum opperirier
Si vis, iam frater ipse hic aderit virginis:
Nutricem arcessitum it quae illam aluit parvulam.
In cognoscendo tute ipse aderis, Chaerea.

CHAEREA

Ego vero maneo.

THAIS

Vin interea, dum is venit,
Domi opperiamur potius quam hic ante ostium?

CHAEREA

Immo percupio.

PYTHIAS

Quam tu rem actura obsecro es?

THAIS

Nam quid ita?

PYTHIAS

Rogitas? hunc tu in aedes cogitas
Recipere posthac?

THAIS

Cur non?

PYTHIAS

Crede hoc meae fidei;
Dabit hic aliquam pugnam denuo.

THAIS

Au tace obsecro.

PYTHIAS

Parum perspexisse eius videre audaciam.

CHAEREA

Non faciam, Pythias.

PYTHIAS

Non pol credo, Chaerea,
Nisi si commissum non erit.

CHAEREA

Quin Pythias,
Tu me servato.

PYTHIAS

Neque pol servandum tibi
Quicquam dare ausim, neque te servare: apage te.

THAIS

Adest optime ipse frater.

CHAEREA

Perii hercle: obsecro,
Abeamus intro Thais: nolo me in via
Cum hac veste videat.

THAIS

Quamobrem tandem? an quia pudet?

CHAEREA

Id ipsum.

PYTHIAS

Id ipsum? Virgo vero.

THAIS

I prae; sequor.
Tu istic mane, ut Chremem introducas, Pythias.

Actus V, scaena 3

(PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA.)

PYTHIAS

Quid? quid venire in mentem nunc possit mihi?
Quidnam qui referam illi sacrilego gratiam
Qui hunc supposuit nobis?

CHREMES

Move vero ocius
Te nutrix.

SOPHRONA

Moveo.

CHREMES

Video; sed nihil promoves.

PYTHIAS

Iamne ostendisti signa nutrici?

CHREMES

Omnia.

PYTHIAS

Amabo quid ait? cognoscitne?

CHREMES

Ac memoriter.

PYTHIAS

Bene edepol narras; nam illi faveo virgini.
Ite intro: iamdudum hera vos exspectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video. Vide ut otiosus it si Dis placet.
Spero me habere qui hunc meo excruciem modo.
Ibo intro de cognitione ut certum sciam:
Post exibo atque hunc perterrebo sacrilegum.

Actus V, scaena 4

(PARMENO. PYHIAS.)

PARMENO

Reviso quidnam Chaerea hic rerum gerat.
Quod si astu rem tractavit, Di vestram fidem,
Quantam et quam veram laudem capiet Parmeno!
Nam ut mittam, quod ei amorem difficillimum et
Carissimum, ab meretrice avara virginem
Quam amabat eam confeci sine molestia,
Sine surtu, sine dispendio; tum hoc alterum,
Id vero est quod ego mihi puto palmarium
Me repperisse, quo modo adolescentulus

Meretricum ingenia et mores posset noscere;
Mature ut quum cognorit perpetuo oderit.
Quae dum foris sunt, nihil videtur mundius;
Nec magis compositum quicquam, nec magis elegans:
Quae, cum amatore suo quum coenant, liguriunt.
Harum videre illuviem, sordes, inopiam;
Quam inhonestae solae sint domi, atque avidae cibi;
Quo pacto ex iure hesterno panem atrum vorent;
Nosse omnia haec salus est adolescentulis.

PYTHIAS

Ego pol te pro istis dictis et factis, scelus,
Ulciscar, ut ne impune in nos illuseris.
Proh Deum fidem, facinus foedum! O infelicem adolescentulum!
O scelestum Parmenonem qui istum huc adduxit!

PARMENO

Quid est?

PYTHIAS

Miseret me: itaque ut ne viderem misera huc effigi foras
Quae futura exempla dicunt in eum indigna.

PARMENO

O Iupiter,
Quae illaec turba est? numnam ego perii? Adibo. Quid istuc Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient?

PYTHIAS

Rogitas audacissime?
Perdidisti istum quem adduxti pro eunucho adolescentulum,

Dum studes dare verba nobis.

PARMENO

Quid ita? aut quid factum est? cedo.

PYTHIAS

Dicam. Virginem istam Thaidi quae hodie dono data est
Scis eam hinc civem esse, et fratrem eius esse apprime nobilem?

PARMENO

Nescio.

PYTHIAS

Atqui sic inventa est: eam iste vitiavit miser.
Ille ubi id rescivit factum, frater violentissimus —

PARMENO

Quidnam fecit?

PYTHIAS

colligavit primum eum miseris modis.

PARMENO

Colligavit?

PYTHIAS

Atque equidem orante ut ne id faceret Thaide.

PARMENO

Quid ais?

PYTHIAS

Nunc minatur porro sese id quod moechis solet;

Quod ego numquam vidi fieri, neque velim.

PARMENO

Qua audacia
Tantum facinus audet?

PYTHIAS

Quid ita tantum?

PARMENO

An non tibi hoc maximum est?
Quis homo pro moecho umquam vidit in domo meretricia
Prehendi quemquam?

PYTHIAS

Nescio.

PARMENO

At ne hoc nesciatis, Pythias,
Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium.

PYTHIAS

Hem
Obsecro, an is est?

PARMENO

Ne quam in illum Thais vim fieri sinat.
Atque adeo autem cur non egomet intro eo?

PYTHIAS

Vide, Parmeno,
Quid agas, ne neque illi prosis et tu pereas; nam hoc putant,
Quicquid factum est a te esse ortum.

PARMENO

Quid igitur faciam miser?
Quidve incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem.
Dicam huic, an non? dicam hercle, etsi mihi magnum malum
Scio paratum; sed necesse est huic ut subveniat.

PYTHIAS

Sapis.
Ego abeo intro: tu isti narra omnem rem ordine ut factum siet.

Actus V, scaena 5

(LACHES. PARMENO.)

LACHES

Ex meo propinquo rure hoc capio commodi,
Neque agri neque urbis odium me umquam percipit.
Ubi satias coepit fieri commuto locum.
Sed estne ille noster Parmeno? et certe ipsus est.
Quem praestolare, Parmeno, hic ante ostium?

PARMENO

Quis homo est? ehem, salvum te advenire, here, gaudeo.

LACHES

Quem praestolare?

PARMENO

Perii: lingua haeret metu.

LACHES

Hem, quid est? quid trepidas? satin salve? dic mihi.

PARMENO

Here, primum te arbitrari quod res est velim;
Quicquid huius factum est culpa non factum est mea.

LACHES

Quid?

PARMENO

Recte sane interrogasti: oportuit
Rem praenarrasse me. Emit quendam Phaedria
Eunuchum quem dono huic daret.

LACHES

Cui?

PARMENO

Thaidi.

LACHES

Emit? perii hercle: quanti?

PARMENO

Viginti minis.

LACHES

Actum est.

PARMENO

Tum quandam fidicinam amat hic Chaerea.

LACHES

Hem, quid? amat? an scit iam ille quid meretrix siet?
An in Astu venit? aliud ex alio malum.

PARMENO

Here, ne me spectes: me impulsore haec non facit.

LACHES

Omitte de te dicere: ego te, furcifer,
Si vivo—Sed istuc, quicquid est, primum expedi.

PARMENO

Is pro illo eunucho ad Thaidem deductus est.

LACHES

Pro eunuchon?

PARMENO

Sic est: hunc pro moecho postea
Comprehendere intus, et constrinxere.

LACHES

Occidi.

PARMENO

Audaciam meretricum specta.

LACHES

Numquid est
Aliud mali damnive quod non dixeris
Reliquum?

PARMENO

Tantum est.

LACHES

Cesso huc introrumpere?

PARMENO

Non dubium est quin mihi magnum ex hac re sit malum;
Nisi quia necessus fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hisce aliquid esse eventurum mali.
Nam iam diu aliquam causam quaerebat senex,
Quamobrem insigne aliquid faceret iis. Nunc repperit.

Actus V, scaena 6

(PYTHIAS. PARMENO.)

PYTHIAS

Numquam edepol quicquam iam diu quod magis vellem evenire
Mihi evenit quam quod modo senex intro ad nos venit errans.
Mihi solae ridiculo fuit, quae quid timeret scibam.

PARMENO

Quid hoc autem est?

PYTHIAS

Nunc id prodeo ut conveniam Parmenonem.
Sed ubi, obsecro, is est?

PARMENO

Me quaerit haec.

PYTHIAS

Atque eccum video: adibo.

PARMENO

Quid est inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin?

PYTHIAS

Perii.
Defessa iam sum misera te ridendo.

PARMENO

Quid ita?

PYTHIAS

Rogitas?
Numquam, pol, hominem stultiorem vidi nec videbo. Ah,
Non possum satis narrare quos ludos praebueris intus.
At etiam primo callidum et disertum credidi hominem.
Quid? ilicone credere ea quae dixi oportuit te?
An poenitebat flagitii te auctore quod fecisset
Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuisse ubi vestem vidit
Illam esse eum indutum pater? quid est? iam scis te perisse?

PARMENO

Hem. Quid dixti, pessima? an mentita es? etiam rides?
Itan lepidum tibi visum est, scelus, nos irridere?

PYTHIAS

Nimium.

PARMENO

Si quidem istuc impune habueris.

PYTHIAS

Verum.

PARMENO

Reddam hercle.

PYTHIAS

Credo.
Sed in diem istuc, Parmeno, est fortasse quod minare.
Tu iam pendebis, qui stultum adolescentulum nobilitas
Flagitiis, et eundem indicas: uterque exempla in te edent.

PARMENO

Nullus sum.

PYTHIAS

Hic pro illo munere tibi honos est habitus: abeo.

PARMENO

Egomet meo indicio miser quasi sorex hodie perii.

Actus V, scaena 7

(GNATHO. THRASO.)

GNATHO

Quid nunc? qua spe aut quo consilio huc imus? quid inceptas, Thraso?

THRASO

Egone? ut Thaidi me dedam, et faciam quod iubeat.

GNATHO

Quid est?

THRASO

Qui minus quam Hercules servivit Omphalae?

GNATHO

Exemplum placet.
Utinam tibi commitigari videam sandalio caput.
Sed fores crepuerunt ab ea.

THRASO

Perii. Quid hoc autem est mali?
Hunc ego numquam videram etiam: quidnam hic properans prosilit?

Actus V, scaena 8

(CHAEREA. PARMENO. PHAEDRIA. GNATHO. THRASO.)

CHAEREA

O populares, ecquis me hodie vivit fortunatior?
Nemo hercle quisquam; nam in me plane Di potestatem suam
Omnem ostendere, cui tam subito tot contigerint commoda.

PARMENO

Quid hic laetus est?

CHAEREA

O Parmeno mi, O mearum voluptatum omnium
Inventor, inceptor, perfector; scin me in quibus sim gaudiis?
Scis Pamphilam meam inventam civem?

PARMENO

Audivi.

CHAEREA

Scis sponsam mihi?

PARMENO

Bene, ita me Di ament, factum.

GNATHO

Audin tu hic quid ait?

CHAEREA

Tum autem Phaedriae
Meo fratri gaudeo esse amorem omnem in tranquillo: una est domus.
Thais patri se commendavit in clientelam et fidem;
Nobis dedit se.

PARMENO

Fratris igitur Thais tota est?

CHAEREA

Scilicet.

PARMENO

Iam hoc aliud est quod gaudeamus: miles pellitur foras.

CHAEREA

Tum tu frater, ubi ubi est, fac quam primum haec audiat.

PARMENO

Visam domum.

THRASO

Numquid, Gnatho, tu dubitas quin ego nunc perpetuo perierim?

GNATHO

Sine dubio opinor.

CHAEREA

Quid commemorem primum aut laudem maxime?
Illumne qui mihi dedit consilium ut facerem; an me qui ausus sim
Incipere? an fortunam collaudem quae gubernatrix fuit;
Quae tot res, tantas tam opportune in unum conclusit diem?
An mei patris festivitatem et facilitatem? O Iupiter,
Serva, obsecro, haec nobis bona.

PHAEDRIA

Di vestram fidem, incredibilia
Parmeno modo quae narravit: sed ubi est frater?

CHAEREA

Praesto adest.

PHAEDRIA

Gaudeo.

CHAEREA

Satis credo: nihil est Thaide hac, frater, tua
Dignius quod ametur; ita nostrae omni est fautrix familiae.

PHAEDRIA

Mihi illam laudas?

THRASO

Perii, quanto minus spei est, tanto magis amo.
Obsecro, Gnatho, in te spes est.

GNATHO

Quid vis faciam?

THRASO

Perfice hoc
Precibus, pretio, ut haeream in parte aliqua tandem apud
Thaidem.

GNATHO

Difficile est.

THRASO

Si quid conlibuit, novi te: hoc si effeceris,
Quodvis donum et praemium a me optato, id optatum feres.

GNATHO

Itane?

THRASO

Sic erit.

GNATHO

Si efficio hoc, postulo ut mihi tua domus
Te praesente absente pateat; invocato ut sit locus
Semper.

THRASO

Do fidem futurum.

GNATHO

Accingar.

PHAEDRIA

Quem hic ego audio?
O Thraso!

THRASO

Salvete.

PHAEDRIA

Tu fortasse quae facta hic sient
Nescis.

THRASO

Scio.

PHAEDRIA

Cur te ergo in his ego conspicor regionibus?

THRASO

Vobis fretus.

PHAEDRIA

Scin quam fretus? Miles, edico tibi,
Si te in platea offendero hac post umquam, quod dicas mihi,
Alium quaerebam, iter hac habui, periisti.

GNATHO

Heia, haud sic decet.

PHAEDRIA

Dictum est.

GNATHO

Non cognosco vestrum tam superbum.

PHAEDRIA

Sic erit.

GNATHO

Prius audite paucis; quod quum dixero, si placuerit,
Facitote.

PHAEDRIA

Audiamus.

GNATHO

Tu concede paullum istuc, Thraso.
Principio ego vos credere ambos hoc mihi vehementer velim,
Me, huius quicquid facio, id facere maxime causa mea:
Verum si idem vobis prodest, vos non facere inscitia est.

PHAEDRIA

Quid id est?

GNATHO

Militem ego rivalem recipiendum censeo.

PHAEDRIA

Hem,
Recipiendum?

GNATHO

Cogita modo. Tu hercle cum illa, Phaedria,
Et libenter vivis; etenim bene libenter victitas.
Quod des paulum est; et necesse est multum accipere Thaidem,
Ut tuo amori suppeditare possit sine sumtu tuo.
Ad omnia haec magis opportunus, nec magis ex usu tuo

Nemo est: principio et habet quod det, et dat nemo largius.
Fatuus est, insulsus, tardus: stertit noctesque et dies.
Neque istum metuas ne amet mulier: facile pellas, ubi velis.

PHAEDRIA

Quid agimus?

GNATHO

Praeterea hoc etiam, quod ego vel primum puto:
Accipit hominem nemo melius prorsus, neque prolixius.

PHAEDRIA

Mirum ni illoc homine quoquo pacto opus est.

CHAEREA

Idem ego arbitror.

GNATHIO

Riecte facitis. Unum etiam hoc vos oro, ut me in vestrum gregem
Recipiatis: satis diu hoc iam saxum volvo.

PHAEDRIA

Recipimus.

CHAEREA

Ac libenter.

GNATHO

At ego pro istoc, Phaedria, et tu, Chaerea,
Hunc comedendum et deridendum vobis propino.

CHAEREA

Placet.

PHAEDRIA

Dignus est.

GNATHO

Thraso, ubi vis accede.

THRASO

Obsecro te, quid agimus?

GNATHO

Quid? isti te ignorabant: postquam eis mores ostendi tuos,
Et collaudavi secundum facta et virtutes tuas,
Impetravi.

THRASO

Bene fecisti: gratiam habeo maximam.
Numquam etiam fui usquam quin me omlnes amarent plurimum.

GNATHO

Dixine ego in hoc inesse vobis Atticam elegantiam?

PHAEDRIA

Nihil praetermissum est: ite hac.

Ω

Vol valete, et plaudite.

Phormio

Actus front

subject—INTRODUCTION. In this play we have two brothers, Demipho and Chremes. Chremes had married a lady of property, named Nausistrata, whose estates lay in the island of Lemnos, and by whom he had a son called Phaedria. Once a year Chremes used to go to Lemnos to collect his rents, and used to stay there on each occasion rather longer than was necessary, while the rents which he brought home to his wife were less than in former times when the prices of farm produce was not so high as at this time (compare v. 8. 23, 24, and v. 3. 4—8), which appeared unaccountable to his wife, who did not however suspect him of any thing beyond carelessness and indolence in the management of her business. But it had happened that about fifteen years before the events of this play he had fallen in love with a Lemnian woman, by whom he had a daughter called Phanium. So for fifteen years he had two wives and two establishments, with perfect secrecy, for at Lemnos he went by the name of Stilpho; while he put off his wife's complaints about the short rents by excuses of bad times, ill health, and so on. His brother Demipho had a son named Antipho, and they had agreed that Chremes should now go to Lemnos, and bring over his wife and daughter, and that the cousins should be married at once, Phanium passing for the daughter of a friend. With this object Chremes now makes his yearly visit to Lemnos; and Demipho at the same time goes to Cilicia, where he expects to find a large fortune; while their two sons, Antipho and Phaedria, are left under the charge of Geta, an old family servant of Demipho's, who acted as their paedagogue. At first Geta endeavoured to discharge his duty to his master faithfully; but finding that this conduct got him nothing but abuse, he altered his line, and gave his two pupils every indulgence they

demanded. This soon produced the results which might have been anticipated.

Phaedria fell madly in love with a music girl, whom he diligently escorted every day to and from the school where she used to go for her finishing lessons; but his case was desperate, for he had not a farthing, and she could not be got from Dorio, the leno, without hard cash. Nor was it long before Antipho got into a similar scrape, which had a very different end, but one quite as embarrassing to him. For when Chremes reached Lemnos he found that his birds had flown. Phanium and her mother, tired of waiting for him, now that Phanium was grown up, had started for Athens in search of him, with their nurse Sophrona. They inquire every where for Stilpho, but no such person is to be heard of, and they are reduced to great distress, in consequence of which the mother dies soon after their arrival. By a singular chance Antipho happens at this moment to see Phanium, as she is lamenting the death of her mother, and falls desperately in love with her at first sight. He goes to Sophrona, who will not consent to allow any acquaintance but on condition of marriage; and Antipho will sacrifice himself to a girl without a penny rather than lose her altogether. But how is the marriage to be brought about without exposing Antipho to his father's most severe censure? It is managed in the following way. Phormio, a parasite, who seems to have been under considerable obligations to these young men in the way of good living (see ii. 2. 22), gives him this advice. There is an Athenian law, that orphans should be taken in marriage or portioned out by their nearest relation. He will pretend to be Phanium's guardian, and will bring an action against Antipho, as her nearest relation, and as Antipho has no money he will of course be obliged to marry her. So Demipho will not be able to say a word. The plan succeeds to admiration. Phormio gains his suit, and Antipho immediately marries Phanium. He is devoted to

his wife, but lives in continual dread of his father's return; and is quite as wretched in consequence of his success as Phaedria is because his case is hopeless.

At this point (Act i. Sc. 4) the action of the play commences. Demipho comes back from Cilicia, and immediately hears the unwelcome news that his son has married a pauper; and he at once attacks Geta, Antipho having made a hasty retreat, who defends himself as best he can, and begins the second plot which they have in hand for obtaining money for Phaedria, who is now driven to the last extremity; for Dorio has given him notice that if thirty minae are not forthcoming by the next day, Pamphila, the music girl, will be sold. Geta pretends therefore that Phormio will be very glad to take Phanium off their hands if they will make it worth his while to do so; for he has certain debts, and is already under an engagement to marry a lady who will bring him a sufficient portion to enable him to clear them off. He must therefore have thirty minae, and he will settle the matter for them. After some trouble the affair is arranged. Phormio receives the money, and at once carries it off to Phaedria, who purchases his Pamphila at once, and is made supremely happy; while poor Antipho is more wretched than ever, and accuses Geta of blundering stupidity in thus arranging to get rid of his wife for him. Chremes, meanwhile, has returned from Lemnos, and is in great perplexity about his wife and daughter. He is as anxious as Demipho can be to get rid of this wife of Antipho's, and does his best to persuade his brother to arrange matters with Phormio. After this affair is settled he goes to make inquiries for his family from Lemnos, when he falls in with Sophrona, and finds to his unbounded astonishment that this wife of Antipho, whom they have been so anxious to get rid of, is no other than his own daughter Phanium. This discovery is imparted to Demipho after an amusing scene of hints rendered necessary by the presence of Nausistrata (Act v. Sc. 3); and the two old men are now as anxious to be off their bargain

with Phormio as they were to make it, and above all to get back the thirty minae which the parasite had taken as Phanium's portion. But they do not find it very easy to manage their scheme. Phormio is ready enough to give up Phanium, but has no intention of parting with the money; and when the old men attempt by fair means or foul to get it back, Chremes discovers to his horror that Phormio has discovered the secret of Phanium's parentage, which Geta had overheard when Chremes first recognized his daughter in Demipho's house. The result of all is that Phormio tells the whole story to Nausistrata. Chremes is utterly confounded, and is quite unable to blame his son for his amour with the music girl, when Phaedria describes to Nausistrata the purpose for which the thirty minae were obtained. The play ends with a conditional forgiveness of Chremes, and an invitation to supper for Phormio. In the character of Phormio Terence copied from an original, in which the standing idea of the parasite was strictly observed. See notes on Act ii. Scene 2. We have seen a very different idea, though with the same fondness for good living, worked out in the Eunuchus. See the Introduction to that play. Phormio is, however, a very capital specimen of his class, and shows far more readiness and amiability than most of the tribe. It is not unworthy of remark that this play is said by some to have been acted four times in one year. At all events, this and the Eunuchus, the two most spirited of Terence's plays, came on the stage within six months.

PHORMIO. ACTA LUDIS ROMANIS, L. POSTUMIO ALBINO, L. CORNELIO MERULA, AEDILIBUS CURULIBUS. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATILIUS PRAENEST1NUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS IMPARIBUS. TOTA GRAECA APOLLODORU EPIDICAZOMENOS. FACTA EST IV. C. FANNIO, M. VALERIO, COSS.

Actus prologue, scaena pr

PROLOGUS

POSTQUAM poeta vetus poetam non potest
Retrahere ab studio, et transdere hominem in otium,
Maledictis deterrere ne scribat parat;
Qui ita dictitat, quas antehae fecit fabulas
Tenui esse oratione et scriptura levi;
Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum
Cervam videre fugere, et sectari canes,
Et eam plorare, orare ut subveniat sibi.
Quod si intelligeret, olim quum stetit nova,
Actoris opera magis stetisse quam sua,
Minus multo audacter quam nunc laedit laederet.
Nunc si quis est qui hoc dicat, aut sic cogitet;
Vetus si poeta non lacessisset prior,
Nullum invenire prologum potuisset novus
Quem diceret, nisi haberet cui malediceret;
Is sibi responsum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam esse positam qui artem tractant musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit reicere:
Hic respondere voluit, non lacessere.
Benedictis si certasset, audisset bene.
Quod ab ipso allatum est, sibi esse id rellatum putet.

De illo iam finem faciam dicendi mihi,
Peccandi quum ipse de se finem non facit:
Nunc quid velim animum attendite. Apporto novam
Epidicazomenon qnam vocant comoediam
Graeci, Latini Phormionem nominant;
Quia, primas partes qui aget, is erit Phormio
Parasitus, per quem res agetur maxime,
Voluntas vestra si ad poetam accesserit.
Date operam: adeste aequo animo per silentiumr;
Ne simili utamur fortuna atque usi sumus
Quum per tumultum noster grex motus loco est;
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitasque vestra adiutans atque aequanimitas.

Actus I, scaena 1

(DAVUS.)

DAVUS

Amicus summus meus et popularis Geta
Heri ad me venit. Erat ei de ratiuncula
Iampridem apud me reliquum pauxillulum
Nummorum; id ut conficerem. Confeci: affero.
Nam herilem filium eius duxisse audio
Uxorem: ei, credo, munus hoc corraditur.
Quam inique comparatum est hi qui minus habent
Ut semiper aliquid addant divitioribus.
Quod ille unciatim vix de demenso suo,
Suum defrudans genium, comparsit miser,
Id illa universum abripiet, haud existimans
Quanto labore partum. Porro autem Geta
Ferietur alio munere, ubi hera pepererit;

Porro autem alio, ubi erit puero natalis dies;
Ubi initiabunt. Omne hoc mater auferet:
Puer causa erit mittendi. Sed videon Getam?

Actus I, scaena 2

(GETA. DAVUS.)

GETA

Si quis me quaeret rufus—

DAVUS

Praesto est; desine.

GETA

Oh!
At ego obviam conabar tibi, Dave.

DAVUS

Accipe, hem,
Lectum est: conveniet numerus quantum debui.

GETA

Amo te, et non neglexisse habeo gratiam.

DAVUS

Praesertim ut nunc sunt mores. Adeo res redit;
Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis?

GETA

Egone? neseis quo in metu et
Quanto in periclo simus?

DAVUS

Quid istuc est?

GETA

Scies,
Modo ut tacere possis.

DAVUS

Abi sis, insciens.
Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere verba ei credere? ubi quid mihi lucri est
Te fallere?

GETA

Ergo ausculta.

DAVUS

Hanc operam tibi dico.

GETA

Senis nostri, Dave, fratrem maiorem Chremem
Nostine?

DAVUS

Quidni?

GETA

Quid? eius gnatum Phaedriam?

DAVUS

Tamquam te.

GETA

Evenit senibus ainbobus simul,
Iter illi in Lelmnum ut esset, nostro in Ciliciam
Ad hospitem antiquum: is senem per epistolas
Pellexit, modo non montes auri pollicens.

DAVUS

Cui tanta erat res, et supererat?

GETA

Desinas:
Sic est ingeniun.

DAVUS

Oh, regem me esse oportuit.

GETA

Abeuntes ambo hic tum senes, me filiis
Relinquunt quasi magistrum.

DAVUS

O Geta, provinciam
Cepisti duram.

GETA

Mihi usus venit, hoc scio:
Memini relinqui me Deo irato meo.
Coepi adversari primo. Quid verbis opus est?
Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.

DAVUS

Venere in mentem mili istaec; Namque inscitia est,

Adversum stimulum calces?

GETA

Coepi iis omnia
Facere, obsequi quae vellent.

DAVUS

Scisti uti foro.

GETA

Noster mali nihil quicquam primo. Hic Phaedria
Continuo quandam nactus est puellulam
Citharistriam: hanc amare coepit perdite.
Ea serviebat lenoni impurissimo;
Neque quod daretur quicquam: id curarant patres.
Restabat aliud nihil nisi oculos pascere,
Sectari, in ludum ducere, et reducere.
Nos otiosi operam dabamus Phaedriae.
In quo haec discebat ludo, exadversum ei loco
Tonstrina erat quaedam. Hic solebamus fere
Plerumque eam opperiri dum inde iret domum.
Interea, dum sedemus illi, intervenit
Adolescens quidam lacrimans. Nos mirarier.
Rogamus quid sit? Nunquam aeque, inquit, ac modo
Paupertas mihi onus visum est et miserum et grave.
Modo quandam vidi virginem hic viciniae
Miseram suam matrem lamentari mortuam.
Ea sita erat exadversum: neque illi benevolens
Neque notus neque cognatus extra unam aniculam
Quisquam aderat qui aciutaret funus. Miseritum est.
Virgo ipsa facie egregia. Quid verbis opus est?
Commorat omnes nos. Ibi continuo Antipho,

Vultisne eamus visere? alius, Censco;
Eamus: due nos, sodes. Imus; venimus;
Videmus. Virgo pulchra; et quo imagis diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem.
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida,
Lacrimae, vestitus turpis; ut, ni vis boni
In ipsa inesset forma, haec formam extinguerent.
Ille qui illam amabat fidicinam tantummodo,
Satis, inquit, scita est: noster vero—

DAVUS

Iam scio:
Amare coepit.

GETA

Scin quam? Quo evadat vide.
Postridie ad anum recta pergit: obsecrat
Sibi ut eius faciat copiam. Illa enim se negat;
Neque eum aequum facere ait: illam civem esse Atticam,
Bonam, bonis prognatam: si uxorem velit,
Lege id licere facere; sin aliter, negat.
Noster quid ageret nescire; et illam ducere
Cupiebat, et metuebat absentem patrem.

DAVUS

Non, si redisset, ei pater veniam daret?

GETA

Ille indotatam virginem atque ignobilem
Daret illi? Nunquam faceret.

DAVUS

Quid fit denique?

GETA

Quid fiat? Est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens; qui illum Di omnes perduint.

DAVUS

Quid is fecit?

GETA

Hoc consilium quod dicam dedit.
Lex est, ut orbae qui sunt genere proximi
Eis nubant; et illos ducere eadem haec lex iubet.
Ego te cognatum dicam, et tibi scribam dicam:
Paternum amicum me assimulabo virginis:
Ad iudices veniemus. Qui fuerit pater,
Quae mater, qui cognata tibi sit, omnia haec
Confingam, quod erit mihi bonum atque commodum.
Quum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
Pater aderit: mihi paratae lites: quid mea?
Illa quidem nostra erit.

DAVUS

Iocularem audaciam!

GETA

Persuasum est homini; factum est; ventum est; vincimur:
Duxit.

DAVUS

Quid narras?

GETA

Hoc quod audis.

DAVUS

O Geta,
Quid te futurum est?

GETA

Nescio hercle: unum hoc scio;
Quod fors feret feremus aequo animo.

DAVUS

Placet.
Hem, istuc viri est officium.

GETA

In me omnis spes mihi est.

DAVUS

Laudo.

GETA

Ad precatorem adeam credo, qui mihi
Sic oret; Nunc amitte, quaeso, hunc: caeterum
Posthac, si quicquam, nihil precor; tantummodo
Non addat: Ubi ego hinc abiero, vel occidito.

DAVUS

Quid paedagogus ille, qui citharistriam?
Quid rei gerit?

GETA

Sic tenuiter.

DAVUS

Non multum habet
Quod det fortasse.

GETA

Immo nihil nisi spem meram.

DAVUS

Pater eius rediit an non.?

GETA

Nondum.

DAVUS

Quid? senem
Quoad exspectatis vestrum?

GETA

Non certum scio;
Sed epistolam ab eo allatam esse audivi modo,
Et ad portitores esse delatam: hanc petam.

DAVUS

Numnquid, Geta, aliud me vis?

GETA

Ut bene sit tibi.
Puer, hens. Nemone huc prodit? Cape, da hoc Dorcio.

Actus I, scaena 3

(ANTIPHO. PHAEDRIA.)

ANTIPHO

Adeon rem redisse ut qui mihi consultum optime velit esse,
Phaedria, patrem ut extimescam, ubi in mentem eius adventi venit?
Quod ni fuissem incogitans, ita eum exspectarem ut par fuit.

PHAEDRIA

Quid istuc est?

ANTIPHO

Rogitas, qui tam audacis facinoris mihi conscius sis?
Quod utinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,
Neu me cupidum eo impulisset, quod mihi principium est mali.
Non potitus essem: fuisset tum illos mihi aegre aliquot dies:
At non quotidiana cura haec angeret animum.

PHAEDRIA

Audio.

ANTIPHO

Dum exspecto quam mox veniat qui adimat hanc mihi consuetudinem.

PHAEDRIA

Aliis quia defit quod amant aegre est: tibi quia superest dolet.
Amore abundas, Antipho.
Nam tua quidem hercle certo vita haec expetenda optandaque est.
Ita me Di bene ament ut mihi liceat tam diu quod amo frui;
Iam depecisci morte cupio: tu coniicito caetera;
Quid ego ex hac inopia nunc capiam, et quid tu ex hac copia;
Ut ne addam quod sine sumtu ingenuam liberalem nactus es;

Quod habes, ita ut voluisti, uxorem sine mala fama palam;
Beatus ni unum hoc desit, animus qui modeste istaec ferat.
Et si tibi res sit cum eo lenone quocum mihi est, tum sentias.
Ita plerique ingenio sumus omnes: nostri nosmet poenitet.

ANTIPHO

At tu mihi contra nunc videre fortunatus, Phaedria,
Cui de integro est potestas etiam consulendi quid velis;
Retinere, amare, amittere. Ego in eumn incidi infelix locum
Ut neque mihi eius sit amittendi nec retinendi copia.
Sed quid hoc est? videone ego Getam currentem huc advenire?
Is est ipsus: hei timeo miser quam hic nunc mihi nuntiet rem.

Actus I, scaena 4

(GETA. ANTIPHO. PHAEDRIA.)

GETA

Nullus es, Geta, nisi iam aliquod tibi consilium celere repperis:
Ita nunc imparatum subito tanta te impendent mala,
Quae neque uti devitem scio, neque quo modo me inde extraham:
Nam non potest celari nostra diutius iam audacia.

ANTIPHO

Quidnam ille commotus venit?

GETA

Tum temporis mihi punctum ad hanc rem est. Herus adest.

ANTIPHO

Quid istuc mali est?

GETA

Quod quum audierit, quod eius remedium inveniann iracundiae?
Loquarne? incendam: taceam? instigem: purgem me? laterem lavem.
Eheu me miserum: quum mihi paveo, tum Antipho me excruciat animi:
Eius me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet; nam absque eo esset,
Recte ego mihi vidissem, et senis essem ultus iracundiam:
Aliquid convasassem, atque hinc me protinam coniicerm in pedes.

ANTIPHO

Quam hic fugam aut furtum parat?

GETA

Sed ubi Antiphonem reperiam? aut qua quaerere insistam via?

PHAEDRIA

Te nominat.

ANTIPHO

Nescio quod magnum hoc nuntio exspecto malum.

PHAEDRIA

Ah, sanusne es?

GETA

Domum ire pergam: ibi plurimum est.

PHAEDRIA

Revocemus hominem.

ANTIPHO

Sta ilico.

GETA

Hem,
Satis pro imperio, quisquis es.

ANTIPHO

Geta.

GETA

Ipse est quem volui obviam.

ANTIPHO

Cedo quid portas, obsecro? atque id, si potes, verbo expedi.

GETA

Faciam.

ANTIPHO

Eloquere.

GETA

Modo apud portum—

ANTIPHO

Meumne?—

GETA

Intellexti.

ANTIPHO

Occidi.

GETA

Hem.

ANTIPHO

Quid agam?

PHAEDRIA

Quid ais?

GETA

Huius patrem vidisse me, patruum tuum.

ANTIPHO

Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inveniam miser?
Quod si eo meae fortunae redeunt, Phanium, abs te ut distrahar,
Nulla est mihi vita expetenda.

GETA

Ergo istaec quum ita sint, Antipho,
Tanto magis te advigilare aequum est. Fortes fortuna adiuvat.

ANTIPHO

Non sum apud me.

GETA

Atqui opus est nunc quummaxime ut sis, Antipho;
Nam si senserit te timidum pater esse, arbitrabitur
Commeruisse culpam.

PHAEDRIA

Hoc verum est.

ANTIPHO

Non possum immutarier.

GETA

Quid faceres, si gravius aliud tibi nunc faciendum foret?

ANTIPHO

Quum hoc non possum, illud minus possem.

GETA

Hoc nihil est, Phaedria: ilicet.
Quid hic conterimus operam frustra? Quin abeo?

PHAEDRIA

Et quidem ego.

ANTIPHO

Obsecro:
Quid si assimulo? satin est?

GETA

Garris.

ANTIPHO

Vultum contemplamini: hem,
Satin sic est?

GETA

Non.

ANTIPHO

Quid si sic?

GETA

Propemodum.

ANTIPHO

Quid si sic?

GETA

Sat est.
Hem, istuc serva; et verbum verbo, par pari ut respondeas,
Ne te iratus suis saevidicis dictis protelet.

ANTIPHO

Scio.

GETA

Vi coactum te esse invitum, lege, iudicio: tenes?
Sed quis hic est senex quem video in ultima platea?

ANTIPHO

Ipsus est:
Non possum adesse.

GETA

Ah, quid agis? quo abis, Antipho?
Mane, inquam.

ANTIPHO

Egomet me novi et peccatum meumr:
Vobis commendo Phanium et vitam meam.

PHAEDRIA

Geta, quid nunc fiet?

GETA

Tu iam lites audies:
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus
Id nosmet ipsos facere oportet, Phaedria.

PHAEDRIA

Aufer mihi oportet: quin tu quod faciam impera.

GETA

Meministine olim ut fuerit vestra oratio
In re incipienda ad defendendam noxiam;
Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optimam?

PHAEDRIA

Memini.

GETA

Hem, nunc ipsa est opus ea, aut, si quid potest,
Meliore et callidiore.

PHAEDRIA

Eiet sedulo.

GETA

Nunc prior adito tu: ego in subsidiis hic ero
Succenturiatus, si quid deficias.

PHAEDRIA

Age.

Actus II, scaena 1

(DEMIPHO. GETA. PHAEDRIA.)

DEMIPHO

Itane tandem uxorem duxit Antipho iniussu meo?
Nec meum imperium, ac mitto imperium, non simultatem meam
Revereri saltem? non pudere? O facinus audax! o Geta
Monitor!

GETA

Vix tandem.

DEMIPHO

Quid mihi dicent, aut quam causam reperient,
Demiror.

GETA

Atqui repperi iam: aliud cura.

DEMIPHO

Anne hoc dicet mihi,
Invitus feci: lex coegit? Audio. Fateor.

GETA

Places.

DEMIPHO

Verum scientem, tacitum, causam tradere adversariis;
Etiamne id lex coegit?

PHAEDRIA

Illud durum.

GETA

Ego expediam: sine.

DEMIPHO

Incertum est quid agam, quia praeter spem atque incredibile hoc mihi obtigit:
Ita sum irritatus animum ut nequeam ad cogitandum instituere:
Quamobrem omnes, quum secundae res sunt maxime, tum maxime
Meditari secum oportet quo pacto adversam aerumnam ferant;
Pericla, damna, exilia! Peregre rediens semper cogitet
Aut filii peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiae;
Communia esse haec; nequid horum unquam accidat animo novum:
Quicquid praeter spem eveniat omne id deputare esse in lucro.

GETA

Phaedria, incredibile est quantum herum anteco sapientia.
Meditata mihi sunt omnia mea incommoda, herus si redierit:
Molendum usque in pistrino; vapulandum; habendae compedes;
Opus ruri faciendum: horum nihil quicquam accidet animo novum.
Quicquid praeter spem eveniet, omne id deputabo esse in lucro.
Sed quid cessas hominem adire, et blande in principio alloqui?

DEMIPHO

Phaedriam mei fratris video filium mihi ire obviam.

PHAEDRIA

Mi patrue, salve.

DEMIPHO

Salve: sed ubi est Antipho?

PHAEDRIA

Salvum advenire—

DEMIPHO

Credo: hoc responde mihi.

PHAEDRIA

Valet: hic est: sed satin omnia ex sententia?

DEMIPHO

Vellem quidem.

PHAEDRIA

Quid istuc?

DEMIPHO

Rogitas, Phaedria?
Bonas, me absente, hic confecistis nuptias.

PHAEDRIA

Eho, an id succenses nunc illi?

GETA

O artificem probum.

DEMIPHO

Egone illi non succenseam? Ipsum gestio
Dari mihi in conspectum, nunc sua culpa ut sciat
Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.

PHAEDRIA

Atqui nihil fecit, patrue, quod succenseas.

DEMIPHO

Ecce autem similia omnia; omnes congruunt;
Unum cognoris, omnes noris.

PHAEDRIA

Haud ita est.

DEMIPHO

Hic in noxa est: ille ad defendendam causam adest.
Quum ille est, praesto hic est: tradunt operas mutuas.

GETA

Probe horum facta imprudens depinxit senex.

DEMIPHO

Nam ni haec ita essent, cum illo haud stares, Phaedria.

PHAEDRIA

Si est, patrue, culpam ut Antipho in se admiserit,
Ex qua re minus rei foret aut famae temperans;
Non causam dico quin quod meritus sit ferat.
Sed si quis forte, malitia fretus sua,
Insidias nostrae fecit adolescentiae,
Ac vicit; nostrane ea culpa est an iudicum,
Qui saepe propter invidiam adimunt diviti,
Aut propter misericordiam addunt pauperi?

GETA

Ni nossem causam, crederem vera hunc loqui.

DEMIPHO

An quisquam iudex est qui possit noscere
Tua iusta, ubi tute verbum non respondeas,
Ita ut ille fecit?

PHAEDRIA

Functus adolescentuli est
Officium liberalis. Postquam ad iudices
Ventura est, non potuit cogitata proloqui:
Ita eum tum timidum ibi obstupefecit pudor.

GETA

Laudo hunc; sed cesso adire quamprimum senem?
Here, salve: salvum te advenisse gaudeo.

DEMIPHO

Oh,
Bone custos, salve, columen vero familiar,
Cui commendavi filium hinc abiens meum.

GETA

Iam dudum te omnes nos accusare audio
Immerito, et me horunc omnium immeritissimo.
Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
Servum hominem causam orare leges non sinunt:
Neque testimoni dictio est.

DEMIPHO

Mitto omnia.
Addo istuc; imprudens timuit adolescens: sino.
Tu servus: verum, si cognata est maxime,
Non fuit necesse habere: sed, id quod lex iubet,

Dotem daretis; quæreret alium virum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?

GETA

Non ratio, verum argentum deerat.

DEMIPHO

Sumeret
Alicunde.

GETA

Alicunde? nihil est dictu facilius.

DEMIPHO

Postremo, si nullo alio pacto, foenore.

GETA

Hui, dixti pulchre: siquidem quisquam crederet
Te vivo.

DEMIPHO

Non, non sic futurum est: non potest.
Egone illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
Nihil suave meritum est. Hominem commonstrarier
Mihi istum volo, aut ubi habitet demonstrarier.

GETA

Nempe Phormionem?

DEMIPHO

Istum patronum mulieris.

GETA

Iam faxo hic aderit.

DEMIPHO

Antipho ubi nunc est?

PHAEDRIA

Foris.

DEMIPHO

Abi, Phaedria: eum require atque adduce huc.

PHAEDRIA

Eo
Recta via equidem illuc.

GETA

Nempe ad Pamphilam.

DEMIPHO

At ego Deos Penates hinc salutatum domum
Devertar; inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos advocabo ad hanc rem qui assient,
Ut ne imparatus sim, si adveniat Phormio.

Actus II, scaena 2

(PHORMIO. GETA.)

PHORMIO

ITANE patris ais conspectum veritum hinc abisse?

GETA

Admodum.

PHORMIO

Phanium relictam solam?

GETA

Sic.

PHORMIO

Et iratum senem?

GETA

Oppido.

PHORMIO

Ad te summa solum, Phormio, rerum redit.
Tute hoc intristi: tibi omne est exedendum. Accingere.

GETA

Obsecro te—

PHORMIO

Si rogabit?

GETA

In te spes est—

PHORMIO

Eccere.
Quid si reddet?

GETA

Tu impulisti—

PHORMIO

Sic opinor.

GETA

Subveni.

PHORMIO

Cedo senem: iam instructa sunt mihi in corde consilia omnia.

GETA

Quid ages?

PHORMIO

Quid vis nisi uti maneat Phanium, atque ex crimine hoc
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram derivem senis?

GETA

O vir fortis, atque amicus. Verum hoc saepe, Phormio,
Vereor, ne istaec fortitudo in nervum erumpat denique.

PHORMIO

Ah,
Non ita est: factum est periclum: iam pedum visa est via.
Quot me censes homines iam deverberasse usque ad necem,
Hospites, tun cives? quo magis novi, tanto saepius.
Cedodum, en unquam iniuriarum audisti mihi scriptam dicam?

GETA

Qui istuc?

PHORMIO

Quia non rete accipitri tenditur neque miluo,
Qui male faciunt nobis: illis qui nihil faciunt tenditur.
Quia enim in illis fructus est; in illis opera luditur.
Aliis aliunde est periclum unde aliquid abradi potest:
Mihi sciunt nihil esse. Dices, Ducent damnatum domum:
Alere nolunt hominem edacem; et sapiunt, mea quidem sententia,
Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.

GETA

Non potest satis pro merito ab illo tibi referri gratia.

PHORMIO

Immo enim nemo satis pro merito gratiam regi refert.
Tene asymbolum venire, unctum atque lautum e balneis,
Otiosum ab animo, quum ille et cura et sumtu absumitur
Dum tibi sit quod placeat; ille ringitur, tu rideas;
Prior bibas, prior decumbas; coena dubia apponitur.

GETA

Quid istuc verbi est?

PHORMIO

Ubi tu dubites quid sumas potissimum.
Haec cum rationem ineas quam sint suavia et quam cara sint,
Ea qui praebet non tu hunc habeas plane praesentem Deum?

GETA

Senex adest: vide quid agas: prima coitio est acerrima.
Si eam sustinueris, postilla iam, ut libet, ludas licet.

Actus II, scaena 3

(DEMIPHO. GETA. PHORMIO.)

DEMIPHO

En unquam cuiquam contumeliosius
Audistis factam iniuriam quam haec est mihi?
Adeste, quaeso.

GETA

Iratus est.

PHORMIO

Quin tu hoc age: st!
Iam ego hunc agitabo. Pro Deum immortalium!
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat esse cognatam?

GETA

Negat.

PHORMIO

Neque eius patrem se scire qui fuerit?

GETA

Negat.

DEMIPHO

Ipsum esse opinor de quo agebam. Sequimini.

PHORMIO

Nec Stilphonem ipsum scire qui fuerit?

GETA

Negat.

PHORMIO

Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,
Negligitur ipsa: vide avaritia quid facit.

GETA

Si herum insimulabis avaritiae, male audies.

DEMIPHO

O audaciam! etiam me ultro accusatum advenit?

PHORMIO

Nam iam adolescenti nihil est quod succenseam,
Si illum minus norat: quippe homo iam grandior,
Pauper, cui opera vita erat, ruri fere
Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat. Saepe interea mihi senex
Narrabat se hunc negligere cognatum suum:
At quem virum! quem ego viderim in vita optimum.

GETA

Videas te atque illum ut narras.

PHORMIO

I in malam crucem.
Nam nisi ita eum existimassem, nunquam tam graves
Ob hanc inimicitias caperem in vestram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.

GETA

Pergin hero absenti male loqui, impurissime?

PHORMIO

Dignum autem hoc illo est.

GETA

Ain tandem, career?

DEMIPHO

Geta.

GETA

Bonorum extortor, legum contortor.

DEMIPHO

Geta.

PHORMIO

375 Responde.

GETA

Quis homo est? ehem!

DEMIPHO

Tace.

GETA

Absenti tibi
Te indignas, seque dignas, contumelias
Nunquam cessavit dicere hodie.

DEMIPHO

Ohe, desine.
Adolescens, primum abs te hoc bona venia peto,
Si tibi placere potis est, mihi ut respondeas:
Quem amicum tuum ais fuisse istum? explana mihi:
Et qui cognatum me sibi esse diceret.

PHORMIO

Proinde expiscare, quasi non nosses.

DEMIPHO

Nossem?

PHORMIO

Ita.

DEMIPHO

Ego me nego: tu qui ais redige in memoriam.

PHORMIO

Eho, tu sobrinum tuum non noras?

DEMIPHO

Enicas:
Dic nomen.

PHORMIO

Nomen?

DEMIPHO

Maxime. Quid nunc taces?

PHORMIO

Perii hercle: nomen perdidi.

DEMIPHO

Hem, quid ais?

PHORMIO

Geta.
Si meministi id quod olim dictum est, subiice. Hem,
Non dico: quasi non noris, tentatum advenis.

DEMIPHO

Egone autem tento?

GETA

Stilpho.

PHORMIO

Atque adeo quid mea?
Stilpho est.

DEMIPHO

Quem dixti?

PHORMIO

Stilphonem, inquam, noveras?

DEMIPHO

Neque ego illum noram; neque mihi cognatus fuit
Quisquam istoc nomine.

PHORMIO

Itane? non te horum pudet?

At si talentum rem reliquisset decem—

DEMIPHO

Di tibi malefaciant.

PHORMIO

primus esses memoriter
Progeniem vestram usque ab avo atque atavo proferens.

DEMIPHO

Ita ut dicis: ego tum si advenissem, qui mihi
Cognata ea esset dicererm: itidem tu face.
Cedo qui est cognata?

GETA

Eu, noster, recte. Heus tu, cave.

PHORMIO

Dilucide expedivi quibus me oportuit
Iudicibus: tum, si id falsum fuerat, filius
Cur non refellit?

DEMIPHO

Filium narras mihi,
Cuius de stultitia dici ut dignum est non potest?

PHORMIO

At tu qui sapiens es magistratus adi;
Iudicium de eadem causa iterum ut reddant tibi;
Quandoquidem solus regnas, et soli licet
Hic de eadem causa bis iudicium adipiscier.

DEMIPHO

Etsi mihi facta iniuria est, verumtamen
Potius quam lites secter, aut quam te audiam,
Itidem ut cognata si sit, id quod lex iubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.

PHORMIO

Ha, ha, he! homo suavis.

DEMIPHO

Quid est? num iniquum postulo?
An ne hoc quidelm adipiscar ego, quod ius publicum est?

PHORMIO

Itane tandem quæso, item ut meretricem ubi abusus sis,
Mercedem dare lex iubet ei atque amittere? An,
Ut ne quid turpe civis in se admitteret
Propter egestatem, proximo iussa est dari,
Ut cum uno aetatem degeret? quod tu vetas.

DEMIPHO

Ita proximo quidem! At nos unde? aut quamobrem—

PHORMIO

Ohe,
Actum, aiunt, ne agas.

DEMIPHO

Non agam? immo haud desinam,
Donec perfecero hoc.

PHORMIO

Ineptis.

DEMIPHO

Sine modo.

PHORMIO

Postremo tecum nihil rei nobis, Demipho, est.
Tuus est damnatus gnatus, non tu; nam tua
Præterierat iam ad ducendum aetas.

DEMIPHO

Omnia haec
Illum putato quae ego nunc dico dicere;
Aut quidem cum uxore hac ipsum prohibebo domo.

GETA

Iratus est.

PHORMIO

Tute idem melius feceris.

DEMIPHO

Itane es paratus facere me adversum omnia,
Infelix?

PHORMIO

Metuit hic nos, tametsi sedulo
Dissimulat.

GETA

Bene habent tibi principia.

PHORMIO

Quin quod est
Ferendum fers? tuis dignum factis feceris,
Ut amici inter nos simus.

DEMIPHO

Egon tuam expetam
Amicitiam? aut te visum aut auditum velim?

PHORMIO

Si concordabis cum illa, habebis quae tuam
Senectutem oblectet; respice aetatem tuam.

DEMIPHO

Te oblectet; tibi habe.

PHORMIO

Minue vero iram.

DEMIPHO

Hoc age:
Satis iam verborum est: nisi tu properas mulierem
Abducere, ego illam eiiciam. Dixi, Phormio.

PHORMIO

Si tu illam attigeris secus quam dignum est liberam,
Dicam tibi impingam grandem: dixi, Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me.

GETA

Intelligo.

Actus II, scaena 4

(DEMIPHO. GETA. HEGIO. CRATINUS. CRITO.)

DEMIPHO

Quanta me cura et sollicitudine afficit
Gnatus, qui me et se hisce impedivit nuptiis;
Neque mihi in conspectum prodit, ut saltem sciam
Quid de hac re dicat, quidve sit sententiae.
Abi; vise redieritne iam an nondum domum.

GETA

Eo.

DEMIPHO

Videtis quo in loco res haec siet.
Quid ago? dic, Hegio.

HEGIO

Ego Cratinum censeo,
Si tibi videtur.

DEMIPHO

Dic, Cratine.

CRATINUS

Mene vis?

DEMIPHO

Te.

CRATINUS

Ego quae in rem tuam sint ea velim facias: mihi

Sic hoc videtur. Quod te absente hic filius
Egit restitui in integrum aequum est et bonum,
Et id impetrabis: dixi.

DEMIPHO

Dic nunc, Hegio.

HEGIO

Ego sedulo hunc dixisse credo: verum ita est,
Quot homines, tot sententiae; suus cuique mos.
Mihi non videtur quod sit factum legibus
Rescindi posse; et turpe inceptum est.

DEMIPHO

Dic, Crito.

CRITO

Ego amplius deliberandum censeo:
Res magna est.

HEGIO

Numquid nos vis?

DEMIPHO

Fecistis probe:
Incertior sum multo quam dudum.

GETA

Negant
Redisse.

DEMIPHO

Frater est exspectandus mihi:

Is quod mihi dederit de hac re consilium id sequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.

GETA

At ego Antiphonem quaeram, ut quae acta hic sint sciat.
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

Actus III, scaena 1

(ANTIPHO. GETA.)

ANTIPHO

Enimvero, Antipho, multimodis cum istoc animo es vituperandus.
Itane te hinc abisse et vitam tuam tutandam aliis dedisse?
Alios tuam rem credidisti magis quam tete animadversuros?
Nam, ut ut erant alia, illi certe quae nunc tibi domi est consuleres,
Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali,
Cuius nunc miserae spes opesque sunt in te uno omnes sitae.

GETA

Equidem, here, nos iam dudum hic te absentem incusamus qui abieris.

ANTIPHO

Te ipsum quaerebam.

GETA

Sed ea causa nihilo magis defecimus.

ANTIPHO

Loquere, obsecro; quonam in loco sunt res et fortunae meae?

Numquid patri subolet?

GETA

Nihil etiam.

ANTIPHO

Et quid spei porro est?

GETA

Nescio.

ANTIPHO

Ah.

GETA

475 Nisi Phaedria haud cessavit pro te eniti.

ANTIPHO

Nihil fecit novi.

GETA

Tur Phormio itidem in hac re, ut in aliis, strenuum hominem praebuit.

ANTIPHO

Quid is fecit?

GETA

Confutavit verbis admodum iratum patrem.

ANTIPHO

Eu, Phormio.

GETA

Ego quod potui porro.

ANTIPHO

Mi Geta, omnes vos amo.

GETA

Sic habent principia sese ut dico: adhuc tranquilla res est;
Mansurusque patruum pater est, dum huc adveniat.

ANTIPHO

Quid eum?

GETA

Ut aibat,
De eius consilio sese velle facere, quod ad hanc rem attinet.

ANTIPHO

Quantus metus est mihi venire huc salvum nunc patruum, Geta.
Nam per eius unam, ut audio, aut vivam aut moriar sententiam.

GETA

Phaedria tibi adest.

ANTIPHO

Ubinam?

GETA

Eccum ab sua palaestra exit foras.

Actus III, scaena 2

(PHAEDRIA. DORIO. ANTIPHO. GETA.)

PHAEDRIA

Dorio, audi,
Obsecro.

DORIO

Non audio.

PHAEDRIA

Parumper.

DORIO

Quin omitte me.

PHAEDRIA

Audi quod dicam.

DORIO

At enim taedet iam audire eadem millies.

PHAEDRIA

At nunc dicam quod libenter audias.

DORIO

Loquere, audio.

PHAEDRIA

Nequeo te exorare ut maneas triduum hoc? Quo nunc abis?

DORIO

Mirabar si tu mihi quicquam afferres novi.

ANTIPHO

Hei, metuo lenonem ne quid—suo suat capiti.

GETA

Idem ego metuo.

PHAEDRIA

Non mihi credis?

DORIO

Hariolare.

PHAEDRIA

Sin fidem do.

DORIO

Fabulae.

PHAEDRIA

Foeneratum istuc beneficium tibi pulchre dices.

DORIO

Logi.

PHAEDRIA

Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est.

DORIO

Somnia.

PHAEDRIA

495 Experire; non est longum.

DORIO

Cantilenam eandem canis.

PHAEDRIA

Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu—

DORIO

Garri modo.

PHAEDRIA

Adeone ingenio esse duro te atque inexorabili
Ut neque misericordia neque precibus molliri queas?

DORIO

Adeon te esse incogitantem atque impudentem, Phaedria,
Ut phaleratis dictis ducas me, et meam ductes gratiis?

ANTIPHO

Miseritum est.

PHAEDRIA

Hei veris vincor.

GETA

Quam uterque est similis sui.

PHAEDRIA

Neque, Antipho alia quum occupatus esset sollicitudine,
Tum hoc esse mihi obiectum malum!

ANTIPHO

Ah, quid istuc autem est, Phaedria?

PHAEDRIA

O fortunatissime Antipho.

ANTIPHO

Egone?

PHAEDRIA

Cui quod amas domi est;
Nec cum huiusmodi unquam usus venit ut conflictares malo.

ANTIPHO

Mihin domi est? immo, id quod aiunt, auribus teneo lupum.
Nam neque quomodo a me amittam invenio; neque uti retineam scio.

DORIO

Ipsum istuc mihi in hoc est.

ANTIPHO

Heia, ne parum leno sies.
Numquid hic confecit?

PHAEDRIA

Hicine? quod homo inhumanissimus:
Pamphilam meam vendidit.

GETA

Quid? vendidit?

ANTIPHO

Aine vendidit?

PHAEDRIA

Vendidit.

DORIO

Quam indignum facinus, ancillam aere emtam suo!

PHAEDRIA

Nequeo exorare ut me maneat, et cum illo ut mutet fidem,
Triduum hoc, dum id quod est promissum ab amicis argentum aufero.
Si tum non dedero, unam praeterea horam ne oppertus sies.

DORIO

Obtundis.

ANTIPHO

Haud longum est id quod orat, Dorio: exoret sine:
Idem hoc tibi quod bene promeritus fueris conduplicaverit.

DORIO

Verba istaec sunt.

ANTIPHO

Pamphilamne hac urbe privari sines?
Tum praeterea horunc amorem distrahi poterin pati?

DORIO

Neque ego, neque tu.

GETA

Di tibi omnes id quod es dignus duint.

DORIO

Ego te complures adversum ingenium meum menses tuli
Pollicitantem, nihil ferentem, flentem: nunc contra omnia haec,
Repperi qui det neque lacrimet; da locum melioribus.

ANTIPHO

Certe hercle, ego si satis commemini, tibi quidem est olim dies
Quam ad dares huic praestituta.

PHAEDRIA

Factum.

DORIO

Num ego istuc nego?

ANTIPHO

Iam ea praeteriit?

DORIO

Non; verum haec ei antecessit.

ANTIPHO

Non pudet
Vanitatis?

DORIO

Minime, dum ob rem.

GETA

Sterquilinium.

PHAEDRIA

Dorio,
Itane tandem facere oportet?

DORIO

Sic sum: si placeo, utere.

ANTIPHO

Sicine hunc decipis?

DORIO

Immo enimvero, Antipho, hic me decipit:
Nam hic me huiusmodi esse scibat; ego hunc esse aliter credidi.
Iste me fefellit; ego isti nihilo sum aliter ac fui.
Sed utut haec sunt, tamen hoc faciam: cras mane argentum mihi
Miles dare se dixit: si mihi prior tu attuleris, Phaedria,
Mea lege utar, ut potior sit qui prior ad dandum est. Vale.

Actus III, scaena 3

(PHAEDRIA. ANTIPHO. GETA.)

PHAEDRIA

Quid faciam? Unde ego nunc tam subito huic argentum inveniam miser,
Cui minus nihilo est? quod si hic potuisset nunc exorarier
Triduum hoc, promissum fuerat.

ANTIPHO

Itane hunc patiemur, Geta,
Fieri miserum, qui me dudum, ut dixti, adiurit comiter,
Quin, quum opus est, beneficium rursum ei experiamur reddere?

GETA

Scio quidem hoc esse aequum.

ANTIPHO

Age ergo, solus servare hunc potes.

GETA

Quid faciam?

ANTIPHO

Invenias argentum.

GETA

Cupio; sed id unde edoce.

ANTIPHO

Pater adest hic.

GETA

Scio; sed quid tum?

ANTIPHO

Ah, dictum sapienti sat est.

GETA

Itane?

ANTIPHO

Ita.

GETA

Sane hercle pulchre suades: etiam tu hinc abis?
Non triumpho ex nuptiis tuis si nihil nanciscor mali,
Ni etiam nunc me huius causa quaerere in maloiubeas crucem?

ANTIPHO

Verum hic dicit.

PHAEDRIA

Quid? ego vobis, Geta, alienus sum?

GETA

Haud puto.
Sed parumne est quod omnibus nunc nobis succenset senex,
Ni instigemus etiam ut nullus locus relinquatur preci?

PHAEDRIA

Alius ab oculis meis illam in ignotum hinc abducet locum? Hem!
Tum igitur dum licet dumque adsum loquimini mecum, Antipho;
Contemplamini me.

ANTIPHO

Quamobrem? aut quidnam facturus es cedo?

PHAEDRIA

Quoquo hinc asportabitur terrarum certum est persequi,
Aut perire.

GETA

Di bene vertant, quod agas; pedetentim tamen.

ANTIPHO

Vide si quid opis potes afferre huic.

GETA

Si quid? quid?

ANTIPHO

Quaere, obsecro,
Ne quid plus minusve faxit quod nos post pigeat, Geta.

GETA

Quaero. Salvus est, ut opinor; verum enim metuo malum.

ANTIPHO

Noli metuere: una tecum bona mala tolerabimus.

GETA

Quantum tibi opus est argenti? loquere.

PHAEDRIA

Solae triginta minae.

GETA

Triginta? hui percara est, Phaedria.

PHAEDRIA

Istaec vero vilis est.

GETA

Age, age; inventas reddam.

PHAEDRIA

O lepidum!

GETA

Aufer te hinc.

PHAEDRIA

Iam opus est.

GETA

Iam feres.
Sed opus est mihi Phormionem ad hanc rem adiutorem dari.

ANTIPHO

Praesto est: audacissime oneris quidvis impone, et feret.
Solus est homo amico amicus.

GETA

Eamus ergo ad eum ocius.

ANTIPHO

Numquid est quod opera mea vobis opus sit?

GETA

Nihil: verum abi domum;
Et illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,
Consolare: Cessas?

ANTIPHO

Nihil est aeque quod faciam libens.

PHAEDRIA

Qua via istuc facies?

GETA

Dicam in itinere: modo te hinc amove.

Actus IV, scaena 1

(DEMIPHO. CHREMES.)

DEMIPHO

Quid qua profectus causa hinc es Lemnum, Chreme,
Adduxtin tecum filiam?

CHREMES

Non.

DEMIPHO

Quid ita non?

CHREMES

Postquam videt me eius mater esse hic diutius,
Simul autem non manebat aetas virginis
Neam negligentiam, ipsam cum omni familia
Ad me profectam esse aibant.

DEMIPHO

Quid illic tam diu,
Quaeso, igitur commorabare, ubi id audiveras?

CHREMES

Pol me detinuit morbus.

DEMIPHO

Unlde? aut qui?

CHREMES

Rogas?
Senectus ipsa est morbus; sed venisse eas
Salvas audivi ex nauta qui illas vexerat.

DEMIPHO

Quid gnato obtigerit me absente audistin, Chreme?

CHREMES

Quod quidem me factum consili incertum facit;
Nam hanc conditionem si cui tulero extrario,

Quo pacto aut unde mihi sit dicendum ordine est.
Te mihi fidelem ess aeque atque egomet sum mihi
Scibam: ille, si me alienus affinem volet,
Tacebit dum intercedet familiaritas;
Sin spreverit me, plus quam opus est scito sciet:
Vereorque ne uxor aliqua hoc resciscat mea;
Quod si fit, ut me excutiam atque egrediar domo
Id restat; nam ego meorum solus sum meus.

DEMIPHO

Scio ita esse; et istaec mihi res sollicitudini est:
Neque defetiscar usque adeo experirier,
Donec tibi id quod pollicitus sum effecero.

Actus IV, scaena 2

(GETA.)

GETA

Ego hominem callidiorem vidi neminem
Quam Phormionem: venio ad hominem ut dicerem
Argentum opus esse, et id quo pacto fieret:
Vixdum dimidium dixeram, intellexerat;
Gaudebat; me laudabat; quaerebat senem;
Dis gratias agebat, tempus sibi dari
Ubi Phaedriae esse ostenderet nihilo minus
Amicum sese quam Antiphoni: hominem ad forum
Iussi operiri; eo me esse adducturum senem.
Sed eccum ipsum: quis est ulterior? atat, Phaedriae
Pater venit: sed quid pertimui autem, bellua?
An quia quos fallam pro uno duo sunt mihi dati?
Commodius esse opinor duplici spe utier.

Petam hinc unde a primo institui: is si dat, sat est:
Si ab eo nihil fiet, tum hunc adoriar hospitem.

Actus IV, scaena 3

(ANTIPHO. GETA. CHREMES. DEMIPHO.)

ANTIPHO

Exspecto quam mox recipiat huc sese Geta:
Sed patruum video cum patre adstantem. Hei mihi,
Quam timeo adventus huius quo impellat patrem.

GETA

Adibo hosce, O noster Chreme.

CHREMES

Salve, Geta.

GETA

Venire salvum volupe est.

CHREMES

Credo.

GETA

Quid agitur?

CHREMES

Multa advenienti, ut fit, nova hic compluria.

GETA

Ita: de Antiphone audistin quae facta?

CHREMES

Omnia.

GETA

Tun dixeras huic? facinus indignum, Chreme,
Sic circumiri.

DEMIPHO

Id cum hoc agebam commodum.

GETA

Nalm hercle ego quoque id quidem agitans mecum sedulo
Inveni, opinor, remedium huic rei.

CHREMES

Quid, Geta?

DEMIPHO

Quod remedium?

GETA

Ut abii abs te, fit forte obviam
Mihi Phormio.

CHREMES

Qui Phormio?

GETA

Is qui istam.

CHREMES

Scio.

GETA

Visum est mihi ut eius tentarem sententiam.
Prendo hominem solum: Cur non, inquam, Phormio,
Vides inter nos sic haec potius cum bona
Ut componantur gratia quam cum mala?
Herus liberalis est, et fugitans litium:
Nam caeteri quidem hercle amici omnes modo
Uno ore auctores fuere ut praecipitem hanc daret.

ANTIPHO

Quid hic coeptat? aut quo evadet hodie?

GETA

An legibus
Daturum poenas dices, si illam eiecerit?
Iam id exploratum est. Heia, sudabis satis,
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.
Verum pone esse victum eum: at tandem tamen
Non capitis eius res agitur, sed pecuniae.
Postquam hominem his verbis sentio mollirier,
Soli sumus nunc hic, inquam; eho dic, quid velis dari
Tibi in manum, ut herus his desistat litibus;
Haec hinc facessat; tu molestus ne sies.

ANTIPHO

Satin illi Di sunt propitii?

GETA

Nam sat scio,
Si tu aliquam partem aequi bonique dixeris,
Ut est ille bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos.

DEMIPHO

Quis te istaec iussit loqui?

CHREMES

Immo non potuit melius pervenirier
Eo quo nos volumus.

ANTIPHO

Occidi.

CHREMES

Perge eloqui.

GETA

A primo homo insanibat.

CHREMES

Cedo, quid postulat?

GETA

Quid? nimium quantum libuit.

CHREMES

Die.

GETA

Si quis daret
Talentum magnum.

CHREMES

Immo malum hercle: ut nihil pudet.

GETA

Quod dixi adeo ei. Quaeso quid si filiam
Suam unicam locaret? parvi retulit
Non suscepisse: inventa est quae dotem petat.
Ad pauca ut redeam, ac mittam illius ineptias;
Haec denique eius fuit postrema oratio:
Ego, inquit, iam a principio amici filiam,
Ita ut acquum fuerat, volui uxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem eius incommodum,
In servitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus crat, ut aperte tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quae afferret qui dissolverem
Quae debeo; et etiam nunc, si vult Demipho
Dare quantum ab hac accipio quae sponsa est mihi,
Nullam mihi malim quam istanc, uxorem dari.

ANTIPHO

Utrum stultitia facere ego hunc an malitia
Dicam, scientem an imprudentem, incertus sum.

DEMIPHO

Quid si animam debet?

GETA

Ager oppositus est pignori,
Ob decem minas, inquit.

DEMIPHO

Age, age; iam ducat: dabo.

GETA

Aediculae item sunt ob decem alias.

DEMIPHO

Oi! hui!
Nimium est.

CHREMES

Ne clama: petito hasce a me decem.

GETA

Uxori emenda ancillula est: tum pluscula
Supellectile opus est: opus est sumtu ad nuptias:
His rebus sane pone, inquit, decem minas.

DEMIPHO

Sexcentas proinde scribito iam mihi dicas.
Nihil do: impuratus me ille ut etiam irrideat?

CHREMES

Quaeso, ego dabo, quiesce: tu modo filius
Fac ut illam ducat nos quam volumus.

ANTIPHO

Hei mihi,
Geta, occidisti me tuis fallaciis.

CHREMES

Mea causa eiicitur: me hoc est aequum amittere.

GETA

Quantum potest me certiorem, inquit, face;
Si illam dant, hanc ut mittam; ne incertus siem;
Nam illi mihi dotem iam constituerunt dare.

CHREMES

Iam accipiat; illis repudium renuntiet;
Hanc ducat.

DEMIPHO

Quae quidem illi res vertat male.

CHREMES

Opportune adeo argentum nunc mecum attuli,
Fructum quem Lemni uxoris reddunt praedia:
Id sumam: uxori tibi opus esse dixero.

Actus IV, scaena 4

(ANTIPHO. GETA.)

ANTIPHO

Geta.

GETA

Hem.

ANTIPHO

Quid egisti?

GETA

Emunxi argento senes.

ANTIPHO

Satin est id?

GETA

Nescio hercle: tantum iussus sum.

ANTIPHO

Eho, verbero, aliud mihi respondes ac rogo?

GETA

Quid ergo narras?

ANTIPHO

Quid ego narrem? opera tua
Ad restim mihi quidem res rediit planissime.
Ut te quidem omnes Di, Deaeque, Superi, Inferi,
Malis exemplis perdant. Hem, si quid velis,
Huic mandes, qui te ad scopulum e tranquillo auferat.
Quid minus utibile fuit quam hoc ulcus tangere,
Aut nominare uxorem? iniecta est spes patri
Posse illam extrudi. Cedo nunc porro, Phormio
Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum:
Quid fiet?

GETA

Non enim ducet.

ANTIPHO

Novi: caeterum,
Quum argentum repetent, nostra causa scilicet
In nervum potius ibit.

GETA

Nihil est, Antipho,
Quin male narrando possit depravarier.
Tu id quod boni est excerpis; dicis quod mali est.
Audi nunc contra iam: si argentum acceperit,
Ducenda est uxor, ut ais: concedo tibi.

Spatium quidem tandem apparandis nuptiis,
Vocandi, sacrificandi dabitur paululum.
Interea amici quod polliciti sunt dabunt:
Inde istis reddet.

ANTIPHO

Quamobrem? aut quid dicet?

GETA

Rogas?
Quot res postilla monstra evenerunt mihi!
Introiit in aedes ater alienus canis;
Anguis per impluvium decidit de tegulis;
Gallina cecinit; interdixit hariolus;
Haruspex vetuit ante brumam aliquid novi
Negoti incipere; quae causa est iustissima.
Haec fient.

ANTIPHO

Ut modo fiant.

GETA

Fient: me vide.
Pater exit: abi, die, esse argentum, Phaedriae.

Actus IV, scaena 5

(DEMIPHO. GETA. CHREMES.)

DEMIPHO

Quietus esto, inquam: ego curabo ne quid verborum duit.
Hoc temere nunquam amittam ego a me quin mihi testes adhibeam:

Cui dem, et quamobrem dem, commemorabo.

GETA

Ut cautus est, ubi nihil opus est!

CHREMES

Atqui ita opus facto est; at matura, dum libido eadem haec manet;
Nam, si altera illaec magis instabit, forsitan nos reiciat.

GETA

Rem ipsam putasti.

DEMIPHO

Duc me ad eum ergo.

GETA

Non moror.

CHREMES

Ubi hoc egeris,
Transito ad uxorem meam, ut conveniat hanc prius quam hinc abeat:
Dicat nos dare eam Phormioni nuptum, ne succenseat;
Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior;
Nos nostro officio nihil digresses esse; quantum is voluerit
Datum esse dotis.

DEMIPHO

Quid tua, malum, id refert?

CHREMES

Magni, Demipho.

DEMIPHO

Non satis est tuum te officium facere, si non id fama approbat.

CHREMES

Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se eiectam praedicet.

DEMIPHO

Idem ego istuc facere possum.

CHREMES

Mulier mulieri magis congruit.

DEMIPHO

Rogabo.

CHREMES

Ubi illas ego nunc reperire possim cogito.

Actus V, scaena 1

(SOPHRONA. CHREMES.)

SOPHRONA

Quid agam? quem mihi amicum inveniam misera? aut quo consilia haec referam? aut
Unde mihi auxilium petam?
Nam vereor hera ne ob meum suasum indigne iniuria afficiatur:
Ita patrem adolescents facta haec tolerare audio violenter.

CHREMES

Nam quae haec anus est exanimata, a fratre quae egressa est meo?

SOPHRONA

Quod ut facerem egestas me impulit; quum scirem infirmas nuptias
Hasce esse; ut id consulerem, interea vita ut in tuto foret.

CHREMES

735 Certe edepol, nisi me animus fallit, aut parum prospiciunt oculi,
Meae nutricem gnatae video.

SOPHRONA

Neque ille investigatur—

CHREMES

Quid ago?

SOPHRONA

Qui est eius pater.

CHREMES

Adeo? an maneo, dum ea quake loquitur magis cognosco?

SOPHRONA

Quod si eum nunc reperire possim, nihil est quod verear.

CHREMES

Ea est ipsa:
Colloquar.

SOPHRONA

Quis hic loquitur?

CHREMES

Sophrona.

SOPHRONA

Et meum nomen nominat?

CHREMES

Respice ad me.

SOPHRONA

Di, obsecro vos, estne hic Stilpho?

CHREMES

Non.

SOPHRONA

Negas?

CHREMES

Concede hinc a foribus paululum istorsum, sodes, Sophrona.
Ne me istoc posthac nomine appellassis.

SOPHRONA

Quid? non, obsecro, es
Quem semper te esse dictitasti?

CHREMES

St!

SOPHRONA

Quid has metuis fores?

CHREMES

Conclusam hic habeo uxorem saevam: verum istoc de nomine
Eo perperam olim dixi ne vos forte imprudentes foris
Effutiretis, atque id porro aliqua uxor mea rescisceret.

SOPHRONA

Istoc pol nos te hic invenire miserae nunquam potuimus.

CHREMES

Eho, die mihi, quid rei tibi est cum familia hac unde exis?
Ubi illae sunt?

SOPHRONA

Miseram me!

CHREMES

Hem, quid est? vivuntne?

SOPHRONA

Vivit gnata:
Matrem ipsam ex aegritudine miseram mors consecuta est.

CHREMES

Male factum.

SOPHRONA

Ego autem quae essem anus deserta, egens, ignota,
Ut potui nuptum virginem locavi huic adolescenti
Harum qui est dominus aedium.

CHREMES

Antiphonine?

SOPHRONA

Hem! illi ipsi.

CHREMES

Quid? duasne is uxores habet?

SOPHRONA

Au, obsecro: unam ille quidem hanc solam.

CHREMES

Quid illam alteram quae dicitur cognata?

SOPHRONA

Haec ergo est.

CHREMES

Quid ais?

SOPHRONA

Composito factum est quomodo hanc amans habere posset
Sine dote.

CHREMES

Di vestram fidem, quam saepe forte temere
Eveniunt quae non audeas optare! Offendi adveniens
Quicum volebam, atque ut volebam, collocatam filiam.
Quod nos ambo opere maximo dabamus operam ut fieret,
Sine nostra cura, maxima sua cura, haec sola fecit.

SOPHRONA

Nunc quid opus facto sit vide. Pater adolescentis venit;
Eumque animo iniquo hoc oppido ferre aiunt.

CHREMES

Nihil pericli est.
Sed per Deos atque homines, meam esse hanc cave resciscat
quisquam.

SOPHRONA

Nemo ex me scibit.

CHREMES

Sequere me: intus caetera audies.

Actus V, scaena 2

(DEMIPHO. GETA.)

DEMIPHO

Nostrapte culpa facimus ut malis expediat esse,
Dum nimium dici nos bonos studemus et benignos.
Ita fugias ne praeter casam, quod aiunt. Nonne id sat erat,
Accipere ab illo iniuriam? etiam argentum est ultro obiectum,
Ut sit qui vivat dum aliud aliquid flagiti conficiat.

GETA

Planissime.

DEMIPHO

His nunc praemium est qui recta prava faciunt.

GETA

Verissime.

DEMIPHO

Ut stultissime quidem illi rem gesserimus.

GETA

Modo ut hoc consilio possiet discedi ut istam ducat.

DEMIPHO

Etiamne id dubium est?

GETA

Haud scio hercle, ut homo est, an mutet animum.

DEMIPHO

Hem, mutet autem?

GETA

Nescio: verum si forte dico.

DEMIPHO

Ita faciam, ut frater censuit, ut uxorem huc eius adducam,
Cum ista ut loquatur: tu, Geta, abi prae; nuntia hanc venturam.

GETA

Argentum inventum est Phaedriae: de iurgio siletur.
Provisum est ne in praesentia haec hinc abeat: quid nunc porro?
Quid fict? in eodem luto haesitas: versura solves,
Geta. Praesens quod fuerat malum in diem abiit: plagae crescunt,
Nisi prospicis. Nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo
Ne quid vereatur Phormionem aut eius orationem.

Actus V, scaena 3

(DEMIPHO. NAUSISTRATA. CHREMES.)

DEMIPHO

Agedum, ut soles, Nausistrata, fac illa ut placetur nobis;
Ut sua voluntate id quod est faciendum faciat.

NAUSISTRATA

Faciam.

DEMIPHO

Pariter nunc opera me adiuvas ac re dudum opitulata es.

NAUSISTRATA

Factum volo; at pol minus queo viri culpa quam me dignum est.

DEMIPHO

Quid autem?

NAUSISTRATA

Quia pol mei patris bene parta indiligenter
Tutatur; nam ex his praediis talenta argenti bina
790 Statim capiebat. Vir viro quid praestat!

DEMIPHO

Binan quaeso?

NAUSISTRATA

Ac rebus vilioribus multo, tamen talenta bina.

DEMIPHO

Hui.

NAUSISTRATA

Quid haec videntur?

DEMIPHO

Scilicet.

NAUSISTRATA

Virmn me natum vellem:
Ego ostenderem—

DEMIPHO

Certo scio.

NAUSISTRATA

quo pacto—

DEMIPHO

Parce, sodes,
Ut possis cum illa; ne te adolescens mulier defatiget.

NAUSISTRATA

795 Faciam ut iubes: sed meum virum abs te exire video.

CHREMES

Hem, Demipho,
Iam illi datum est argentum?

DEMIPHO

Curavi ilico.

CHREMES

Nollem datum.
Hei, video uxorem, paene plus quam sat erat.

DEMIPHO

Cur nolles, Chreme?

CHREMES

Iam recte.

DEMIPHO

Quid tu? ecquid locutus cum ista es quamobrem hanc ducimus?

CHREMES

Transegi.

DEMIPHO

Quid ait tandem?

CHREMES

Abduci non potest.

DEMIPHO

Qui non potest?

CHREMES

Quia uterque utrique est cordi.

DEMIPHO

Quid istuc nostra?

CHREMES

Magni: praeter haec,
Cognatam comperi esse nobis.

DEMIPHO

Quid? deliras?

CHREMES

Sic erit.
Non temere dico: redii mecum in memoriam.

DEMIPHO

Satin sanus es?

NAUSISTRATA

Au, obsecro, cave ne in cognatam pecces.

DEMIPHO

Non est.

CHREMES

Ne nega.
Patris nomen aliud dictum est: hoc tu errasti.

DEMIPHO

Non norat patrem?

CHREMES

805 Norat.

DEMIPHO

Cur aliud dixit?

CHREMES

Nunquamne hodie concedes mihi,
Neque intelliges?

DEMIPHO

Si tu nihil narras—

CHREMES

Pergis?

NAUSISTRATA

Miror quid hoc siet.

DEMIPHO

Equidem hercle nescio.

CHREMES

Vin scire? At ita me servet Iupiter
Ut propior illi quam ego sum ac tu nemo est.

DEMIPHO

Di vestram fidem!
Eamus ad ipsam: una omnes nos aut scire aut nescire hoc volo.

CHREMES

Ah.

DEMIPHO

Quid est?

CHREMES

Itan parvam mihi fidem esse apud te?

DEMIPHO

Vin me credere?
Vin satis quaesitum mihi istuc esse? Age, fiat: quid? illa filia
Amici nostri quid futurum est?

CHREMES

Recte.

DEMIPHO

Hanc igitur mittimus?

CHREMES

Quidni?

DEMIPHO

Illa maneat?

CHREMES

Sic.

DEMIPHO

Ire igitur tibi licet, Nausistrata.

NAUSISTRATA

Sic pol commodius esse in omnes arbitror quam ut coeperas,
Mancre hanc; nam perliberalis visa est quum vidi mihi.

DEMIPHO

Quid istuc negoti est?

CHREMES

Iamne operuit ostium?

DEMIPHO

Iam.

CHREMES

O Iupiter,
Di nos respiciunt: gnatam inveni nuptam cum tuo tilio.

DEMIPHO

Hem,
Quo pacto id potuit?

CHREMES

Non satis tutus est ad narrandum hic locus.

DEMIPHO

At tu abi intro.

CHREMES

Heus, ne filii quidem nostri hoc resciscant volo.

Actus V, scaena 4

(ANTIPHO.)

ANTIPHO

Laetus sum, ut meae res sese habent, fratri obtigisse quod vult.
Quam scitum est eiusmodi parare in animo cupiditates
Quas, quum res adversae sient, paulo mederi possis!
Hic simul argentum repperit cura sese expedivit.
Ego nullo possum remedio me evolvere ex his turbis
Quin, si hoc celetur, in metu, sin patefit, ill probro sim.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes ostenta
Huiusce habendae. Sed ubinam Getam invenire possum,
Ut rogem quod tempus conveniendi patris me capere iubeat?

Actus V, scaena 5

(PHORMIO. ANTIPHO.)

PHORMIO

Argentum accepi; tradidi lenoni; abduxi mulierem;
Curavi propria ea Phaedria ut poteretur; nam emissa est manu.
Nunc una mihi res etiam restat quae est conficienda, otium

Ab senibus ad potandum ut habeam; nam aliquot hos sumam dies.

ANTIPHO

Sed Phormio est. Quid ais?

PHORMIO

Quid?

ANTIPHO

Quidnam nunc facturus Phaedria?
Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere?

PHORMIO

Vicissim partes tuas acturus est.

ANTIPHO

Quas?

PHORMIO

Ut fugitet patrem.
Te suam rogavit rursum ut ageres, causam ut pro se diceres;
Nam potaturus est apud me. Ego me ire senibus Sunium
Dicam ad mercatum, ancillulam emtum quam dudum dixit Geta;
Ne quum hic non videant me conficere credant argentum suum.
Sed ostium concrepuit abs te.

ANTIPHO

Vide quis egrediatur.

PHORMIO

Geta est.

Actus V, scaena 6

(GETA. ANTIPHO. PHORMIO.)

GETA

O Fortuna, O Fors fortuna, quantis commoditatibus
Quam subito hero meo Antiphoni ope vestra hunc onerastis diem;

ANTIPHO

Quidnam hic sibi vult?

GETA

nosque amicos eius exonerastis metu!
Sed ego nunc mihi cesso qui non humerum hunc onero pallio,
Atque hominem propero invenire, ut haec quae contigerint sciat.

ANTIPHO

Num tu intelligis hic quid narret?

PHORMIO

Num tu?

ANTIPHO

Nihil.

PHORMIO

Tantundem ego.

GETA

Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt.

ANTIPHO

Heus Geta.

GETA

Hem tibi.
Num mirum aut novum est revocari, cursum quum institueris?

ANTIPHO

Geta.

GETA

Pergit hercle. Nunquam tu odio tuo me vines.

ANTIPHO

Non manes?

GETA

Vapula.

ANTIPHO

Id quidem tibi iam fiet, nisi resistis, verbero.

GETA

Familiariorem oportet esse hunc: minitatur malum.
Sed isne es quem quaero an non? ipsus est.

PHORMIO

Congredere actutum.

ANTIPHO

Quid est?

GETA

O omnium quantum est qui vivunt hominum homo ornatissime!
Nam sine controversia ab Dis solus diligere, Antipho.

ANTIPHO

Ita velim: sed qui istuc credam ita esse mihi diei velim.

GETA

Satin est si te delibutum gaudio reddo?

ANTIPHO

Enicas.

PHORMIO

Quin tu hinc pollicitationes aufer, et quod fers cedo.

GETA

Oh,
Tu quoque hic aderas, Phormio?

PHORMIO

Aderam: sed cessas?

GETA

Accipe, hem,
Ut modo argentum tibi dedimus apud forum, recta domum
Sumus profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam.

ANTIPHO

Quamobrem?

GETA

Omitto proloqui; nam nihil ad hanc rem est, Antipho.
Ubi in gynaeceum ire occipio, puer ad me adcurrit Mida;
Pone apprehendit pallio; resupinat: respicio; rogo
Quamobrem retineat me: ait esse vetitum intro ad heram accedere.

Sophrona modo fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem,
Eumque nunc esse intus cum illis. Hoc ubi ego audivi, ad fores
Suspenso gradu placide ire perrexi; accessi; adstiti;
Animam compressi; aurem admovi: ita animum coepi attendere,
Hoc modo sermonem captans.

ANTIPHO

Eu Geta.

GETA

Hic pulcherrimum
Facinus audivi: itaque paene hercle exclamavi gaudio.

ANTIPHO

Quod?

GETA

Quodnam arbitrare?

ANTIPHO

Nescio.

GETA

Atqui mirificissimum:
Patruus tuus pater est inventus Phanio uxori tuae.

ANTIPHO

Hem.
Quid ais?

GETA

Cum eius consuevit olim matre in Lemno clanculum.

PHORMIO

Somnium. Utine haec ignoraret suum patrem?

GETA

Aliquid credito,
Phormio, esse causae: sed me censen potuisse omnia
Intelligere extra ostium intus quae inter sese ipsi egerint?

ANTIPHO

Atque hercle ego quoque illam audivi fabulam.

GETA

Immo etiam dabo
Quo magis credas. Patruus interea inde huc egreditur foras:
Haud multo post cum patre idem recipit se intro denuo:
Ait uterque tibi potestatem eius habendae se dare.
Denique ego missus sum te ut requirerem atque adducerem.

ANTIPHO

Quin ergo rape me: quid cessas?

GETA

Fecero.

ANTIPHO

O mi Phormio,
Vale.

PHORMIO

Vale, Antipho: bene, ita me Di ament, factum: gaudeo
Tantam fortunam de improviso esse his datam.
Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,

Et Phaedriae curam adimere argentariam,
Ne cuiquam suorum aequalium supplex siet:
Nam idem hoc argentum, ita ut datum est, ingratiis
Ei datum erit: hoc qui cogam re ipsa repperi.
Nunc gestus mihi vultusque est capiendus novus.
Sed hince concedam in angiportum hoc proximum:
Inde hisce ostendam me, ubi erunt egressi foras.
Quo me assimularam ire ad mercatum non eo.

Actus V, scaena 7

(DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES.)

DEMIPHO

Dis magnas merito gratias habeo atque ago,
Quando evenere haec nobis, frater, prospere.
Quantum potest nunc conveniendus Phormio est,
Priusquam dilapidet nostras triginta minas
Ut auferamus.

PHORMIO

Demiphonem, si domi est,
Visam: ut, quod—

DEMIPHO

At nos ad te ibamus, Phormio.

PHORMIO

De eadem hac fortasse causa.

DEMIPHO

Ita hercle.

PHORMIO

Credidi.
Quid ad me ibatis? Ridiculum. Verebamini
Ne non id facerem quod recepissem semel?
Heus, quanta quanta haec mea paupertas est, tamen
Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mihi esset fides.

CHREMES

Estne ea, ita ut dixi, liberalis?

DEMIPHO

Oppido.

PHORMIO

Itaque ad vos venio nuntiatum, Demipho,
Paratum me esse: ubi vultis, uxorem date;
Nam omnes posthabui mihi res, ita uti par fuit,
Postquam tantopere id vos velle animadverteram.

DEMIPHO

At hic dehortatus est me ne illam tibi darem;
Nam qui erit rumor populi, inquit, si id feceris?
Olim quum honeste potuit tum non est data:
Nunc viduam extrudi turpe est: ferme eadem omnia
Quae tute dudum coram me incusaveras.

PHORMIO

Satis superbe illuditis me.

DEMIPHO

Qui?

PHORMIO

Rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere:
Nam quo redibo ore ad eam quam contemserim?

CHREMES

Tum autem Antiphonem video ab sese amittere
Invitum eam; inque.

DEMIPHO

Tum autem video filium
Invitum sane mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi
Argentum rursum iube rescribi, Phormio.

PHORMIO

Quodne ego discripsi porro illis quibus debui

DEMIPHO

Quid igitur fiet?

PHORMIO

Si vis mihi uxorem dare,
Quam despondisti, ducam: sin est ut velis
Mancre illam apud te, dos hic maneat, Demipho.
Nam non est aequum me propter vos decipi,
Quum ego vestri honoris causa repudium alterae
Remiserim quae dotis tantundem dabat.

DEMIPHO

I hinc in malam rein cum istac magnificentia,
Fugitive: etiam nunc credis te ignorarier,

Aut tua facta adeo?

PHORMIO

Irritor.

DEMIPHO

Tune hanc duceres,
Si tibi data esset?

PHORMIO

Fac periclum.

DEMIPHO

Ut filius
Cum illa habitet apud te; hoc vestrum consilium fuit.

PHORMIO

935 Quaeso, quid narras?

DEMIPHO

Quin tu mihi argentum cedo.

PHORMIO

Immo vero uxorem tu cedo.

DEMIPHO

In ius ambula.

PHORMIO

In ius? enimvero si porro esse odiosi pergitis—

DEMIPHO

Quid facies?

PHORMIO

Egone? Vos me indotatis modo
Patrocinari fortasse arbitramini:
Etiam dotatis soleo.

CHREMES

Quid id nostra?

PHORMIO

Nihil.
Hic quandam noram cuius vir uxorem —

CHREMES

Hem.

DEMIPHO

Quid est?

PHORMIO

Lemni habuit aliam:—

CHREMES

Nullus sum.

PHORMIO

ex qua filiam
Suscepit; et eam clam educat.

CHREMES

Sepultus sum.

PHORMIO

Haec adeo ego illi iam denarrabo.

CHREMES

Obsecro,
Ne facias.

PHORMIO

Oh, tune is eras? Ut ludos facit.

CHREMES

Missum te facimus.

PHORMIO

Fabulae.

CHREMES

Quid vis tibi?
Argentum quod habes condonamus te.

PHORMIO

Audio.
Quid vos, malum, ergo me sic ludificamini,
Inepti, vestra puerili sententia?
Nolo, volo: volo, nolo rursum: cedo, cape.
Quod dictum, indictum est: quod modo erat ratum, irritum est.

CHREMES

Quo pacto aut unde haec hic rescivit?

DEMIPHO

Nescio;
Nisi me dixisse nemini id certo scio.

CHREMES

Monstri, ita me Di ament, simile.

PHORMIO

Inieci scrupulum.

DEMIPHO

Hem.
Hicine ut a nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam aperte irridens? Emori hercle satius est.
Animo virili praesentique ut sis para:
Vides tuum peccatum esse clatum foras;
Neque iam id celare posse te uxorem tuam.
Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit, Chreme,
Id nosmet ipsos indicare placabilius est.
Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
Ulcisci.

PHORMIO

Atat, nisi inihi prospicio, haereo.
Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.

CHREMES

At vereor ut placari possit.

DEMIPHO

Bono animo es.
Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus, Chreme,
Quum e medio excessit unde haec suscepta est tibi.

PHORMIO

Itane agitis mecum? Satis astute aggredimini.
Non hercle ex re istius me instigasti, Demipho.
Ain tu? Ubi quae libitum fuerit peregre feceris,
Neque huius sis veritus feminae primariae,

Quin novo modo ei faceres contumeliam,
Venias mihi precibus lautum peccatum tuum?
Hisce ego illlam dictis ita tibi incensam dabo
Ut ne restinguas lacrimis si exstillaveris.

DEMIPHO

Malum quod isti Di Deaeque omnes duiut.
Tantane affectum quenquam esse hominem audacia?
Non hoc publicitus scelus hinc deportarier
In solas terras?

CHREMES

In id redactus sum loci
Ut quid agam cum illo nesciam prorsum.

DEMIPHO

Ego scio:
In ius eamus.

PHORMIO

In ius? huc, si quid libet.

DEMIPHO

Assequere ac retine, dum ego huc servos evoco.

CHREMES

Enim solus nequeo: accurre huc.

PHORMIO

Una iniuria est
Tecum.

CHREMES

Lege agito ergo.

PHORMIO

Altera est tecum, Chreme.

DEMIPHO

985 Rape hunc.

PHORMIO

Itane agitis? enimvero voce est opus.
Nausistrata, exi.

CHREMES

Os opprime.

DEMIPHO

Impurum vide,
Quantum valet.

PHORMIO

Nausistrata, inquam.

CHREMES

Non taces?

PHORMIO

Taceam?

DEMIPHO

Nisi sequitur, pugnos in ventrem ingere.

PHORMIO

Vel oculum exclude: est ubi vos ulciscar probe.

Actus V, scaena 8

(NAUSISTRATA. CHREMES. PHORMIO. DEMIPHO.)

NAUSISTRATA

990 Quis nominat me?

CHREMES

Hem.

NAUSISTRATA

Quid istuc turbae est, obsecro,
Mi vir?

PHORMIO

Ehem, quid nunc obstipuisti?

NAUSISTRATA

Quis hic homo est?
Non mihi respondes?

PHORMIO

Hicine ut tibi respondeat,
Qui hercle ubi sit nescit?

CHREMES

Cave isti quicquam creduas.

PHORMIO

Abi, tange: si non totus friget, me enica.

CHREMES

Nihil est.

NAUSISTRATA

Quid ergo est? quid istic narrat?

PHORMIO

Iam scies:
Ausculta.

CHREMES

Pergin credere?

NAUSISTRATA

Quid ego, obsecro,
Huic credam qui nihil dixit?

PHORMIO

Delirat miser
Timore.

NAUSISTRATA

Non pol temere est quod tu tam times.

CHREMES

Ego timeo?

PHORMIO

Recte sane: quando nihil times,
Et hoc nihil est quod ego dico, tu narra.

DEMIPHO

Scelus!

Tibi narret?

PHORMIO

Eho tu, factum est abs te sedulo
Pro fratre.

NAUSISTRATA

Mi vir, non mihi narras?

CHREMES

At—

NAUSISTRATA

Quid, at?

CHREMES

Non opus est dicto.

PHORMIO

Tibi quidem: at scito huic opus est.
In Lemno—

CHREMES

Hem, quid ais?

DEMIPHO

Non taces?

PHORMIO

clam te—

CHREMES

Hei mihi.

PHORMIO

Uxorem duxit.

NAUSISTRATA

Mi homo, Di melius duint.

PHORMIO

Sic factum est.

NAUSISTRATA

Perii misera.

PHORMIO

Et inde filiam
Suscepit iam unam, dum tu dormis.

CHREMES

Quid agimus?

NAUSISTRATA

Pro Di immortales, facinus indignum, et malum.

PHORMIO

Hoc actum est.

NAUSISTRATA

An quicquam hodie est factum indignius?
Qui mihi ubi ad uxores ventum est tum fiunt senes.
Demipho, te appello; nam me cum hoc ipso distaedet loqui.
Haecine erant itiones crebrae, et mansiones diutinae
Lemni? haecine erat ea quae nostros fructus minuebat vilitas?

DEMIPHO

Ego, Nausistrata, esse in hac re culpam meritam non nego;
Sed ea quin sit ignoscenda.

PHORMIO

Verba fiunt mortuo.

DEMIPHO

Nam neque negligentia tua, neque odio id fecit tuo.
Vinolentus fere abhinc annos quindecim mulierculam
Eam compressit, unde haec nata est: neque postilla unquam attigit.
Ea mortem obiit, e medio abiit, qui fuit in re hac serupulus.
Quamobrem te oro, ut alia facta tua sunt, aequo animo hoc feras.

NAUSISTRATA

Quid ego aequo animo? Cupio misera in hac re iam defungier.
Sed quid sperem? aetate porro minus peccaturum putem?
Iam tum erat senex, senectus si verecundos facit.
An mea forma atque aetas nunc magis expetenda est, Demipho?
Quid mihi nunc affers quamobrem exspectem aut sperem porro non fore?

PHORMIO

Exsequias Chremeti quibus est commodum ire hem tempus est.
Sic dabo: age nunc, age, Phormionem qui volet lacessito.
Faxo tali eum mactatum atque hic est infortunio.
Redeat sane in gratiam: iam supplici satis est mihi:
Habet haec ei quod dum vivat usque ad aurem ogganniat.

NAUSISTRATA

At meo merito, credo: quid ego nunc commemorem, Demipho,

Singulatim qualis ego in hunc fuerim?

DEMIPHO

Novi aeque omnia
Tecum.

NAUSISTRATA

Meritone hoc meo videtur factum?

DEMIPHO

Minime gentium;
Verum, quando iam accusando fieri infectum non potest,
Ignosce: orat; confitetur; purgat: quid vis amplius?

PHORMIO

Enimvero prius quam haec dat veniam, mihi prospiciam et Phaedriae.
Heus, Nausistrata, prius quam huic respondes temere, audi.

NAUSISTRATA

Quid est?

PHORMIO

Ego minas triginta per fallaciam ab illo abstuli;
Eas dedi tuo gnato; is pro sua amica lenoni dedit.

CHREMES

Hem, quid ais?

NAUSISTRATA

Adeone hoc indignum tibi videtur, filius
Homo adolescens si habet unam amicam, tu uxores duas?
Nihil pudere! Quo ore illum obiurgabis? responde mihi.

DEMIPHO

Faciet ut voles.

NAUSISTRATA

Immo, ut meam iam scias sententiam,
Neque ego ignosco neque promitto quicquam; neque respondeo,
Prius quam gnatum video: eius iudicio permitto omnia;
Quod is iubebit, faciam.

PHORMIO

Mulier sapiens es, Nausistrata.

NAUSISTRATA

Satin tibi est [Chreme]?

CHREMES

Immo vero pulchre discedo et probe,
Et praeter spem.

NAUSISTRATA

Tu tuum nomen die quod est.

PHORMIO

Mihin? Phormio:
Vestrae familiae hercle amicus, et tuo summus Phaedriae.

NAUSISTRATA

Phormio, at ego ecastor posthac tibi quod potero et quae voles
Faciamque et dicam.

PHORMIO

Benigne dicis.

NAUSISTRATA

Pol meritum est tuum.

PHORMIO

Vin primum hodie facere quod ego gaudeam, Nausistrata,
Et quod tuo viro oculi doleant?

NAUSISTRATA

Cupio.

PHORMIO

Me ad coenam voca.

NAUSISTRATA

Pol vero voco.

DEMIPHO

Eamus intro hinc.

CHREMES

Fiat: sed ubi est Phaedria,
Iudex noster?

PHORMIO

Iam hic faxo aderit.

Ω

Vos valete et plaudite.

Hecyra

Actus front

subject INTRODUCTION. THE Hecyra takes its name from the fact that its plot turns upon the misunderstanding between a mother and daughter-in-law. Colman has translated the word step-mother; but ἑκυρά is etymologically, and in meaning, the same word as socrus, a mother-in-law; and there is the same close connexion between the correlative words νυός and nurus, a daughter-in-law. The story of the play is as follows: A young man named Pamphilus, son of Laches and Sostrata, used to keep company with one Bacchis. One night as he was going to her house, rather the worse for wine, he met Philumena, the daughter of Phidippus and Myrrhina, on the road, and offered her violence, both of them being ignorant who the other was. She could not get any thing from him which could serve as a clue to his recognition; but he in the struggle managed to tear from her finger a ring, which he carried to Bacchis and gave to her. A short time after this he was married; for his father was very anxious to break off his intimacy with Bacchis, and to see his son quietly settled down, that he might have some prospect of domestic comfort in his old age; and he never let his son have any peace till he consented to take to himself a wife. By a strange coincidence the wife selected for him was this very Philumena, whom he had met at night on his way to his mistress's house; and her mother was only too glad to have her married, hoping that she would be saved from public disgrace. But things did not turn out as smoothly as she expected; for Pamphilus did not at first shake off his old love, but continued to visit Bacchis every day, and totally avoided the company of his wife. Gradually, however, a change took place. Bacchis, being annoyed at the marriage of Pamphilus, behaved with great coldness and caprice towards him. Philumena, on the other hand, bore his neglect with the greatest patience and good

temper. And so it came about that Pamphilus abandoned Bacchis altogether, and became devotedly attached to his wife. At this moment a relation of his father's dies at Imbros, and Pamphilus is despatched to the spot to look after his property, his wife being left with her mother-in-law Sostrata. But this arrangement does not last long. Philumena, finding that she has no hope of concealing her situation from her mother-in-law, begins to avoid her, and to withdraw from her company as much as possible; till, at last, she goes to her own mother on the pretence of attending a family sacrifice, and stays with her, refusing to return to her mother-in-law. Sostrata sends for her, but in vain; and she goes to see her, but is refused admittance.

This brings us to the beginning of the Second Act of the play, where the action really commences; for all that we had hitherto is merely a kind of prologue. Laches, Pamphilus' father, has now heard of this estrangement between his wife and his daughter-in-law, and comes into town to look into the matter. Priding himself much upon his wonderful knowledge of every thing that is going on, he lays it down decidedly that Sostrata alone is to blame; that all mothers-in-law hate their daughters-in-law, and that she must have driven Philumena away by her unkindness; and he is more confirmed in his opinion by the statement of Phidippus that his daughter refuses to come back to Laches' house while her husband is away. Sostrata in vain endeavours to clear herself. At this moment Philumena's expected child is born; and Pamphilus returns home at the critical moment. Hearing that his wife is ill, he rushes into the house to see her, and there discovers the whole state of the case. Myrrhina entreats him to keep the matter quiet, and he so far retains his affection for his wife that he promises to do so, and is wretched at the thoughts of a separation from her, though he comes to the conclusion that after this child's birth, the son of he does not know whom, it is impossible for him ever to receive her back into his house. Meanwhile he sees the necessity of getting rid of his slave Parmeno, who will otherwise be sure to discover what is going on. So he sends him off on two errands, the last of which keeps him fully employed at a distance the rest of the day.

The body of the play is occupied by the indignant expostulations of the two fathers with Pamphilus, and with their wives. Now that Pamphilus has a son, Laches cannot conceive why he should not take his wife home again; and Phidippus is furious with him, with Laches, and with Myrrhina his wife. Sostrata comes to the determination of leaving town, and going to live with her husband in the country, hoping that her absence will remove the last obstacle to Philumena's return; but notwithstanding this, Pamnphilus still persists in his refusal to receive his wife, and at last the old men come to the conclusion that he must be still carrying on his old love affair with Bacchis, and determine to send for her, and to endeavour by fair means or foul to break off her intimacy with Pamphilus. Bacchis is accordingly sent for, and she completely clears herself and Pamphilus from the suspicion, and further undertakes to explain the real state of affairs to Myrrhina and Philumena. This brings out the true history of Philumena; and Bacchis is able to inform Pamphilus that his wife was the owner of the ring which she had received from him. This entirely changes Pamphilus' view of the case, and he is beside himself with delight. This play is not remarkable for any of the spirit which generally appears in Terence's plays. The event on which the plot of the play depends, and the circumstances of Philumena's illness, having necessarily to be kept in the background, gives an air of restraint to the whole piece. Indeed, within the whole action, properly so called, there is no incident except the discovery of the ring. The plot is much more simple, and the characters less interesting than those of any other play; and in the treatment of the character of the slave we notice a marked departure from the ordinary idea of that part. The Parmeno of the Hecyra is a very different personage from his namesake of the Eunuchus.

He is merely sententious and inquisitive; and the only amusement which we get out of him is that he is very anxious to discover his master's secret, and that his curiosity is not gratified.

HECYRA. ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, SEX. IUL. CAESARE CN. CORNELIO DOLABELLA AEDILIBUS CURULIBUS. NON EST PERACTA. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS PARIBUS. TOTA GRAECA APOLLODORU FACTA EST. ACTA PRIMO SINE PROLOGO. DATA SECUNDO CN. OCTAVIO T. MANLIO COSS. RELATA EST L. AEMILII PAULI LUDIS FUNEBRIBUS. NON EST PLACITA. TERTIO RELATA EST Q. FULVIO L. MARCIO AEDILIBUS CURULIBUS. EGIT L. AMBIVIUS TURPIO. PLACUIT.

Actus prologue, scaena pr1

PROLOGUS

Hecyra est huic nomen fabulae: haec cum data
Nova est novum intervenit vitium et calamitas,
Ut neque spectari neque cognosci potuerit.
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat. Nunc haec plane est pro nova;
Et is qui scripsit hanc ob eam rem noluit
Iterum referre ut iterum posset vendere.
Alias cognostis eius: quaeso hanc nunc noscite.

ALTER PROLOGUS.

PROLOGUS

Orator ad vos venio ornatu prologi:
Sinite exorator sim, eodem ut iure uti senem

Liceat quo iure sum usus adolescentior;
Novas qui exactas feci ut inveterascerent,
Ne cum poeta scriptura evanesceret.
In his quas primum Caecili didici novas
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia scibam dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incerta certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere coepi ut ab eodem alias discerem
Novas studiose, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci ut spectarentur. Ubi sunt cognitae,
Placitae sunt. Ita poetam restitui in locum
Prope iam remotum iniuria adversarium
Ab studio atque ab labore atque arte musica.
Quod si scripturam sprevissem in praesentia,
Et in deterrendo voluissem operam sumere,
Ut in otio esset potius quam in negotio,
Deterruissem facile ne alias scriberet.
Nunc quid petam mea causa aequo animo attendite.
Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
Numquam agere licitum est; ita eam oppressit calamitas.
Eam calamitatem vestra intelligentia
Sedabit, si erit adiutrix nostrae industriae.
Quum primum eam agere coepi, pugilum gloria,
Funambuli eodem accessit expectatio:
Comitum conventus, strepitus, clamor mulierum
Fecere ut ante tempus exirem foras.
Vetere in nova coepi uti consuetudine,
In experiendo ut essem: refero denuo
Primo actu placeo; quum interea rumor venit
Datum iri gladiatores; populus convolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:

Ego interea meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: otium et silentium est:
Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per vos artem musicam
Recidere ad paucos: facite ut vestra auctoritas
Meae auctoritati fautrix adiutrixque sit.
[Si numquam avare pretium statui arti meae,]
[Et eum esse quaestum in animum induxi maximum,]
[Quam maxime servire vestris commodis,]
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum et se in vestram commisit fidem,
Ne cun circumventum inique iniqui irrideant.
Mea causa causam hanc accipite, et date silentium,
Ut libeat scribere aliis, mihique ut discere
Novas expediat posthac pretio emtas meo.

Actus I, scaena 1

(PHILOTIS. SYRA.)

PHILOTIS

Per pol quam paucos reperias meretricibus
Fideles evenire amatores, Syra.
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quam sancte ut quivis facile posset credere,
Nunquam illa viva lucturum uxorem domum.
Hem duxit.

SYRA

Ergo propterea te sedulo
Et moueo, et hortor, ne cuiusquam misereat,

Quin spolies, mutiles, laceres, quemque nacta sis.

PHILOTIS

Utine eximium neminem habeam?

SYRA

Neminen;
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit
Quin ita paret sese abs te ut blanditiis suis
Quam minimo pretio suam voluptatem expleat.
Iliscine tu, amabo, non contra insidiabere?

PHILOTIS

Tamen pol eandem iniurium est esse omnibus.

SYRA

Iniurium autem est ulcisci adversarios,
Aut qua via te captent eadem ipsos capi?
Eheu me miseram, cur non aut istaec mihi
Aetas et forma est, aut tibi haec sententia?

Actus I, scaena 2

(PARMENO. PHILOTIS. SYRA.)

PARMENO

Senex si quaeret me, modo isse dicito
Ad portum, percontatum adventum Pamphili.
Audin quid dicam Scirte? si quaeret me, uti
Tum dicas: si non quaeret, nullus dixeris;
Alias ut uti possim causa hac integra.
Sed videone ego Philotium? unde haec advenit?
Philotis salve multum.

PHILOTIS

O salve Parmeno.

SYRA

Salve mecastor Parmeno.

PARMENO

Et tu edepol Syra.
Dic mihi, Philotis, ubi te oblectasti tam diu?

PHILOTIS

Minime equidem me oblectavi, quae cum milite
Corinthum hinc simul profecta inhumanissimo:
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.

PARMENO

Edepol te desiderium Athenarum arbitror,
Philotium, cepisse saepe, et te tuum
Consilium contemsisse.

PHILOTIS

Non dici potest
Quam cupida eram huc redeundi, abeundi a milite,
Vosque hic videndi, antiqua ut consuetudine
Agitarem libere inter vos convivium;
Nam illi haud licebat nisi praefinito loqui
Quae illi placerent.

PARMENO

Haud opinor commode
Finem statuisse orationi militem.

PHILOTIS

Sed quid hoc negoti est modo quae narravit mihi
Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore ut hac ille viva posset animum inducere
Uxorem habere.

PARMENO

Iabere autem?

PHILOTIS

Eho tu, an non habet?

PARMENO

Habet: sed firmae lae vereor ut sint nuptiae.

PHILOTIS

Ita Di Deaeque faxint, si in rem est Bacchidis.
Sed qui istuc credam ita esse? die mihi, Parmeno.

PARMENO

Non est opus prolato: hoc percontarier
Desiste.

PHILOTIS

Nempe ea causa, ut ne id fiat palam.
Ita me Di amabunt, haud propterea te rogo
Ut hoc proferam, sed ut tacita mecum gaudeam.

PARMENO

Nunquam dices tam commode ut tergum meum
Tuam in fidem committam.

PHILOTIS

Ah noli, Parmeno;
Quasi tu non multo malis narrare hoc mihi
Quam ego quae percontor scire.

PARMENO

Vera haec praedicat;
Et illud mihi vitium est maximum. Si mihi fidem
Das te tacituram, dicam.

PHILOTIS

Ad ingenium redis.
Fidem do: loquere.

PARMENO

Ausculta.

PHILOTIS

Istic sum.

PARMENO

Hanc Bacchidem
Amabat ut quum maxime tum Pamphilus
Quum pater uxorem ut ducat orare occipit:
Et haec communia omnium quae sunt patrum,
Sese senem esse, dicere, illum autem unicum;
Praesidium velle se senectuti suae.
Ille primo se negare: sed postquam acrius
Pater instat, fecit animi ut incertus foret
Pudorine anne amori obsequeretur magis.
Tundendo atque odio denique effecit senex:
Despondit ei gnatam huius vicini proximi.

Usque illud visum est Pamphilo neutiquam grave,
Donec iam in ipsis nuptiis, postquam vicet
Paratas, nec moram ullam quin ducat dari,
Ibi demum ita aegre tulit ut ipsam Bacchidem,
Si adesset, credo ibi eius commiseresceret.
Ubicumque datum erat spatium solitudinis,
Ut colloqui mecum una posset; Parmeno,
Perii: quid ego egi? in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre, Parmeno: peril miser.

PHILOTIS

At te Di Deaeque perduint cum isto odio Lache.

PARMENO

Ut ad pauca redeam, uxorem deducit domum.
Nocte illa prima virginem non attigit;
Quae consecuta est nox eam, nihilo magis.

PHILOTIS

Quid ais? cum virgine una adolescens cubuerit
Plus potus, illa se abstinere ut potuerit?
Non verisimile dicis; nec verum arbitror.

PARMENO

Credo ita videri tibi; nan nemo ad te venit
Nisi cupiens tui: ille invitus illam duxerat.

PHILOTIS

Quid deinde fit?

PARMENO

Diebus sale pauculis

Post Pamphilus me solum seducit foras;
Narratque ut virgo ab se integra etiam tum siet;
Seque ante quam eam uxorem duxisset domum
Sperasse eas tolerare posse nuptias:
Sed quam decrerim me non posse diutius
Habere, cam ludibrio haberi, Parmeno,
Quin integram itidem reddam ut accepi ab suis,
Neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini est.

PHILOTIS

Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.

PARMENO

Hoc ego proferre incommodum mihi esse arbitror;
Reddi patri autem cui tu nihil dicas viti,
Superbum est. Sed illam spero ubi hoc cognoverit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.

PHILOTIS

Quid interea? ibatne ad Bacchidem?

PARMENO

Quotidie.
Sed, ut fit, postquam hunc alienum ab sese videt,
Maligna multo et magis procax facta ilico est.

PHILOTIS

Non edepol mirum.

PARMENO

Atqui ea res multo maxime
Disiunxit illium ab illa, postquam et ipse se,

Et illam, et hanc quae donli erat, cognovit satis,
Ad exemplum amrbarum mores earum existimans.
Haec, ita uti liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta; incommoda atque iniurias
Viri omnes ferre, et tegere contunielias.
Hic animus partim uxoris misericordia
Devinctus, partim victus huius iniuriis,
Paulatim elapsus est Bacchidi, atque huc transtulit
Amorem, postquami par ingenium nactus est.
Interea in Imbro moritur cognatus senex
Horunce: ea ad hos redibat lege hereditas.
Eo amantem invitum Pamphilum extrudit pater.
Relinquit cum matre hic uxorem; nam senex
Rus abdidit se; huc raro in urbem commeat.

PHILOTIS

Quid adhuc habent infirmitatis nuptiae?

PARMENO

Nunc audies. Primo dies compluscules
Bene conveniebat sane inter eas. Interim
Miris modis odisse coepit Sostratam:
Neque lites ullae inter eas, postulatio
Nunquam.

PHILOTIS

Quid igitur?

PARMENO

Si quando ad eam accesserat
Confabulatum, fugere e conspectu ilico;
Videre nolle: denique, ubi non quit pati,

Simulat se a matre arcessi ad rem divinam: abit.
Ubi illic est dies conplures, arcessi iubet:
Dixere causam tunc nescio quam: iterum iubet:
Nemo remisit. Postquam arcessunt saepius,
Aegram esse simulant mulierem. Nostra ilico
It visere ad eam: admisit nemo. Hoc ubi senex
Rescivit, heri ea causa rure huc advenit:
Patren continuo convenit Philumenae.
Quid egerint inter se nondum etiam scio;
Nisi sane curae est quorsum eventurum hoc siet.
Habes omnem rem: pergam quo coepi hoc iter.

PHILOTIS

Et quidem ego: nam constitui cum quodam hospite
Me esse illum conventuram.

PARMENO

Di vertant bene
Quod agas.

PHILOTIS

Vale.

PARMENO

Et tu bene vale, Philotium.

Actus II, scaena 1

(LACHES. SOSTRATA.)

LACHES

Pro Deum atque hominum fidem, quod hoc genus est, quae haec est coniuratio.

Utine omnes mulieres eadem aeque studeant, nolintque omnia;
Neque declinatam quicquam ab aliarum ingenio ullam reperias?
Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt nurus:
Viris esse adversas aeque studium est; similis pertinacia est;
In eodemque omnes mihi videntur ludo doctae ad malitiam.
Ei ludo, si ullus est, magistram hanc esse satis certo scio.

SOSTRATA

Me miseram, quae nunc quamobrem accuser nescio.

LACHES

Hem,
Tu nescis?

SOSTRATA

Non, ita me Di bene ament, mi Lache.
Itaque una inter nos agere aetatem liceat.

LACHES

Di mala prohibeant.

SOSTRATA

Meque abs te immerito esse accusatam postmodum rescisces.

LACHES

Scio.
Te immerito? an quicquam pro istis factis dignum te dici potest,
Quae me et te et familiam dedecoras, filio luctum paras?
Tum autem ex amicis inimici ut sint nobis affines facis;
Qui illum decrerunt dignum suos cui liberos committerent.
Tu sola exorere quae perturbes haec tua impudentia.

SOSTRATA

Egone?

LACHES

Tu, inquam, mulier, quae me omnino lapidem non hominem putas.
An, quia ruri crebro esse soleo, nescire arbitramini
Quo quisque pacto hic vitam vestrarum exigat?
Multo melius hic quae fiunt quam illic ubi sum assidue scio:
Ideo, quia, ut vos mihi domi eritis, proinde ego ero fama foris.
Iampridem equidem audivi cepisse odium tui Philumenam;
Minimeque adeo mirum; et ni id fecisset magis mirum foret.
Sed non credidi adeo ut etiam totam hanc odisset domum:
Quod si scissem, illa hic maneret potius, tu hinc isses foras.
At vide quam immerito aegritudo haec oritur mihi abs te, Sostrata.
Rus habitatum abii, concedens vobis et rei serviens;
Sumtus vestros otiumque ut nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens, praeter aequum atque aetatem meam.
Non te pro his curasse rebus ne quid aegre esset mihi?

SOSTRATA

Non mea opera neque pol culpa evenit.

LACHES

Immo maxime.
Sola hic fuisti; in te omnis haeret culpa sola Sostrata.
Quae hic erant curares, quum ego vos solvi curis caeteris.
Cum puella anum suscepisse inimicitias non pudet?
Illius dices culpa factum.

SOSTRATA

Haud equidem dico, mi Lache.

LACHES

Gaudeo, ita me Di ament, gnati causa; nam de te quidem
Satis scio peccando detrimenti nihil fieri potest.

SOSTRATA

Qui scis an ea causa, mi vir, me odisse assimulaverit
Ut cum matre plus una esset?

LACHES

Quid ais? non signi hoc sat est,
Quod heri nemo voluit visentem ad eam te intro admittere?

SOSTRATA

Enim lassam oppido tum esse aibant: eo ad eam non admissa sum.

LACHES

Tuos esse ego illi mores morbum magis quam ullam aliam rem arbitror;
Et merito adeo; nam vestrarum nulla est quin gnatum velit
Ducere uxorem; et quae vobis placita est conditio datur.
Ubi duxere impulsu vestro, vestro impulsu easdem exigunt.

Actus II, scaena 2

(PHIDIPPUS. LACHES. SOSTRATA.)

PHIDIPPUS

Etsi scio ego, Philumena, meum ius esse ut te cogam
Quae ego imperem facere; ego tamen patrio animo victus faciam

Ut tibi concedam; neque tuae libidini adversabor.

LACHES

Atque eccum Phidippum optime video: ex hoc iam scibo quid sit.
Phidippe, etsi ego meis me omnibus scio esse apprime obsequentem,
Sed non adeo ut mea facilitas corrumpat illorum animos:
Quod tu si idem faceres, magis in rem et nostram et vestram id esset.
Nunc video in illarum potestate esse te.

PHIDIPPUS

Heia vero!

LACHES

Adii te heri de filia: ut veni itidem incertum amisti.
Haud ita decet, si perpetuam vis esse affinitatem hanc,
Celare te iras. Si quid est peccatum a nobis, profer:
Aut ea refellendo aut purgando vobis corrigemus,
Te iudice ipso. Sin ea est causa retinendi apud vos
Quia aegra est, te mihi iniuriam facere arbitror, Phidippe,
Si metuis satis ut meae domi curetur diligenter.
At, ita me Di ament, haud tibi hoc concedo, etsi illi pater es,
Ut tu illam salvam magis velis quam ego: id adeo gnati causa,
Quem ego intellexi illam haud minus quam se ipsum magnificare.
Neque adeo clam me est quam esse eum graviter laturum credam,
Hoc si rescierit: eo domum studeo haec prius quam ille ut redeat.

PHIDIPPUS

Laches, et diligentiam vestram et benignitatem

Novi; et quae dicis omnia esse ut dicis animum induco:
Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire studeo,
Si facere possim ullo modo.

LACHES

Quae res te id facere prohibet?
Eho, numquidnam accusat virum?

PHIDIPPUS

Minime; nam postquam attendi
Magis, et vi coepi cogere ut rediret, sancte adiurat
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse alii viti est: ego sum animo leni natus:
Non possum adversari meis.

LACHES

Hem, Sostrata!

SOSTRATA

Heu me miseram!

LACHES

Certumne est istuc?

PHIDIPPUS

Nunc quidem ut videtur: sed numquid vis?
Nam est quod me transire ad forum iam oporteat.

LACHES

Eo tecum una.

Actus II, scaena 3

(SOSTRATA.)

SOSTRATA

Edepol ne nos sumus inique aeque omnes invisae viris,
Propter paucas, quae omnes faciunt dignae ut videamur malo.
Nam, ita me Di ament, quod me accusat nunc vir sum extra noxiam.
Sed non facile est expurgatu; ita animum induxerunt socrus
Omnes esse iniquas: haud pol me quidem; nam nunquam secus
Habui illam ac si ex me esset nata: nec qui hoc mihi eveniat scio;
Nisi pol filium multimodis iam exspecto ut redeat domum.

Actus III, scaena 1

(PAMPHILUS. PARMENO. MYRRHINA.)

PAMPHILUS

Nemini ego plura acerba credo esse ex amore homini unquam oblata
Quam mihi. Heu me infelicem, hancine ego vitam parsi perdere?
Hacine causa ego cram tantopere cupidus redeundi domum,
Cui quanto fuerat praestabilius ubivis gentium agere aetatem
Quam huc redire, atque haec ita esse miserum me resciscere.
Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis obiectus labos,
Omne quod est interea tempus prius quam id rescitum est lucro est.

PARMENO

At sic citius qui te expedias his aerumnis reperies.
Si non redisses, hae irae factae essent multo ampliores;
Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, scio reverituras.

Rem cognosces; iram expedies; rursum in gratiam restitues.
Levia sunt haec quae tu pergravia esse in animum induxti tuum.

PAMPHILUS

Quid consolare me? an quisquam usquam gentium est aeque miser?
Prius quam hanc uxorem duxi habebam alibi animum amori deditum:
Iam in hac re, ut taceam, cuivis facile scitu est quam fuerim miser:
Tamen nunquam ausus sum recusare eam quam mihi obtrudit pater.
Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in ea expedivi animum meum,
Vixque huc contuleram; hem, nova res orta est porro ab hac quae me abstrahat.
Tum matrem ex ea re me aut uxorem in culpa inventurum arbitror;
Quod ita quum esse invenero, quid restat nisi porro ut fiam miser?
Nam matris ferre iniurias me, Parmeno, pietas iubet.
Tum uxori obnoxius sum; ita olim suo me ingenio pertulit;
Tot meas iniurias quae nunquam in ullo patefecit loco.
Sed magnum nescio quid necesse est evenisse, Parmeno,
Unde ira inter eas intercessit quae tam permansit diu.

PARMENO

Haud quidem hercle parvum, si vis vero veram rationem exsequi.
Non maximas quae maximae sunt interdum irae iniurias
Faciunt; nam saepe est quibus in rebus alius ne iratus quidem est,
Quum de eadem causa est iracundus factus inimicissimus.

Pueri inter sese quam pro levibus noxiis iras gerunt!
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus infirmum gerunt.
Itidem illae mulieres sunt ferme ut pueri levi sententia.
Fortasse unum aliquod verbum inter eas iram hanc concivisse.

PAMPHILUS

Abi, Parmeno, intro ac me venisse nuntia.

PARMENO

Hem, quid hoc est?

PAMPHILUS

Tace.
Trepidari sentio et cursari rursum prorsum.

PARMENO

Agedum ad fores
Accede propius. Hem, sensistin?

PAMPHILUS

Noli fabularier.
Pro Iupiter! clamorem audivi.

PARMENO

Tute loqueris, me vetas.

MYRRHINA

Tace obsecro mea gnata.

PAMPHILUS

Matris vox visa est Philumenae.
Nullus sum.

PARMENO

Quidum?

PAMPHILUS

Perii!

PARMENO

Quamobrem?

PAMPHILUS

Nescio quod magnum malum
Profecto, Parmeno, me celas.

PARMENO

Uxorem Philumenam
Pavitare nescio quid dixerunt: id si forte est nescio.

PAMPHILUS

Interii. Cur mihi id non dixti?

PARMENO

Quia non poteram una omnia.

PAMPHILUS

Quid morbi est?

PARMENO

Nescio.

PAMPHILUS

Quid? nemon medicum adduxit?

PARMENO

Nescio.

PAMPHILUS

Cesso hinc ire intro, ut hoc quam primum quicquid est certum sciam?
Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam affectam?
Nam si periclum ullum in te inest, perisse me una haud dubium est.

PARMENO

Non usus facto est mihi nunc hunc intro sequi:
Nam invisos omnes nos esse illis sentio.
Heri nemo voluit Sostratam intro admittere.
Si forte morbus amplior factus siet,
Quod sane nolim, maxime heri causa mei,
Servum ilico introisse dicent Sostratae;
Aliquid tulisse comminiscentur mali
Capiti atque aetati illorum, morbus qui auctus siet.
Hera in crimen veniet, ego vero in magnum malum.

Actus III, scaena 2

(SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILUS.)

SOSTRATA

Nescio quid iamdudum audio hic tumultuari misera:
Male metuo ne Philumenae magis morbus aggravescat;
Quod te Aesculapi, et te Salus, ne quid sit huius oro.
Nunc ad eam visam.

PARMENO

Heus, Sostrata.

SOSTRATA

Ehem.

PARMENO

Iterum istinc excludere.

SOSTRATA

Ehem, Parmeno, tune hic eras? Perii, quid faciam misera?
Non visam uxorem Pamphili, cum in proximo hic sit aegra?

PARMENO

Non visas? ne mittas quidem visendi causa quemquam:
Nam qui amat cui odio ipsus est bis facere stulte duco:
Laborem inanem ipsus capit, et illi molestiam affert.
Tum autem filius introiit videre, ut venit, quid agat.

SOSTRATA

Quid ais? an venit Pamphilus?

PARMENO

Venit.

SOSTRATA

Dis gratiam habeo.
Hem, istoc verbo animus mihi rediit, et cura ex corde excessit.

PARMENO

Iam ea de causa maxime nunc huc introire nolo:
Nam si remittent quippiam Philumenae dolores,
Omnem rem narrabit, scio, continuo sola soli

Quae inter vos intervenit, unde ortum est initium irae.
Atque eccum video ipsum egredi: quam tristis est!

SOSTRATA

O mi gnate.

PAMPHILUS

Mea mater salve.

SOSTRATA

Gaudeo venisse salvum: salvan
Philumena est?

PAMPHILUS

Meliuscula est.

SOSTRATA

Utinam istuc ita Di faxint.
Quid tu igitur lacrimas? aut quid es tam tristis?

PAMPHILUS

Recte, mater.

SOSTRATA

Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente invasit?

PAMPHILUS

Ita factum est.

SOSTRATA

Quid morbi est?

PAMPHILUS

Febris.

SOSTRATA

Quotidiana?

PAMPHILUS

Ita aiunt.
I sodes intro; consequar iam te, mea mater.

SOSTRATA

Fiat.

PAMPHILUS

Tu pueris curre Parmeno obviam, atque eis onera adiuta.

PARMENO

Quid? non sciunt ipsi viam domum qua redeant?

PAMPHILUS

Cessas?

Actus III, scaena 3

(PAMPHILUS.)

PAMPHILIUS

Nequeo mearum rerum initium ullum invenire idoneum,
Unde exordiar narrare quae nec opinanti accidunt;
Partim quae perspexi his oculis, partim quae accepi auribus:
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modo me intro ut corripui timidus, alio suspicans
Morbo me visurum affectam ac sensi esse uxorem; hei mihi!

Postquam me aspexere ancillae advenisse, ilico omnes simul
Laetae exclamant, Venit; id quod me repente aspexerant.
Sed continuo vultum earum sensi immutari omnium,
Quia tam incommode illis fors obtulerat adventum meum.
Una illarum interea propere praecucurrit nuntians
Me venisse: ego eius videndi cupidus recta consequor.
Postquam introii extemplo eius morbum cognovi miser;
Nam neque ut celari posset tempus spatium ullum dabat,
Neque voce alia ac res monebat ipsa poterat conqueri.
Postquam aspexi, O facinus indignum! inquam; et corripui ilico
Me inde lacrimans, incredibili re atque atroci percitus.
Mater consequitur: iam ut limen exirem ad genua accidit
Lacrimans misera: miseritum est. Profecto hoc sic est, ut puto:
Omnibus nobis ut res dant sese ita magni atque humiles sumus.
Hanc habere orationem mecum a principio institit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem haec abierit causam vides;
Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo improbo:
Nunc huc confugit te atque alios partum ut celaret suum.
Sed cum orata eius reminiscor, nequeo quin lacrimem miser.
Quaeque fors fortuna est, inquit, nobis quae te hodie obtulit,
Per eam te obsecramus ambae, si ius, si fas est, uti
Adversa eius per te tecta tacitaque apud omnes sient.
Si unquam erga te animo esse amico sensti eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam te ut sibi des pro illa nunc rogat.
Caeterum de reducenda id facias quod in rein sit tuam,
Parturire eam neque gravidam esse ex te solus conscius.
Nam aiunt tecum post duobus concubuisse eam mensibus:
Tum postquam ad te venit mensis agitur hic iam septimus;
Quod te scire ipsa indicate res. Nunc si potis est, Pamphile,
Maxime volo doque operam ut clam eveniat partus patrem,
Atque adeo omnes: sed si fieri id non potest quin sentiant,

Dicam abortum esse: scio nemini aliter suspectum fore
Quin, quod verisimile est, ex te recte eum natum putent.
Continuo exponetur: hic tibi nihil est quicquam incommodi;
Et illi miserae indigne factam iniuriam contexeris.
Pollicitus sum; et servare in eo certum est quod dixi fidem;
Nam de reducenda, id vero neutiquam honestum esse arbitror;
Nec faciam; etsi amor me graviter consuetudoque eius tenet.
Lacrimo, quae posthac futura est vita quum in mentem venit,
Solitudoque. O fortuna, ut nunquam perpetuo es bona!
Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit,
Quem ego tum consilio missum feci: idem nunc huic operam dabo.
Adest Parmeno cum pueris: hunc minime est opus
In hac re adesse; nam olim soli credidi
Ea me abstinuisse in principio, cum data est.
Vereor, si clamorem eius hic crebro audiat,
Ne parturire intelligat: aliquo mihi est
Hinc ablegandus dum parit Philumena.

Actus III, scaena 4

(PARMENO. SOSIA. PAMPHILUS.)

PARMENO

Ain tu tibi hoc incommodum evenisse iter?

SOSIA

Non hercle verbis, Parmeno, dici potest
Tantum quam re ipsa navigare incommodum est.

PARMENO

Itane est?

SOSIA

O fortunate, nescis quid mali
Praeterieris qui nunquam es ingressus mare.
Nam alias ut omittam miserias, unam hanc vide:
Dies triginta aut plus eo in navi fui,
Cum interea semper mortem exspectabam miser;
Ita usque adversa tempestate usi sumus.

PARMENO

Odiosum.

SOSIA

Haud clam me est: denique hercle aufugerim
Potius quam redeam, si eo mihi redeundum siet.

PARMENO

Olim quidem te causae impellebant leves
Quod nunc minitare facere ut faceres, Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium.
Ite intro: ego hunc adibo si quid me velit.
Here, etiam tu hic stas?

PAMPHILUS

Et quidem te exspecto.

PARMENO

Quid est?

PAMPHILUS

In arcem transcurso opus est.

PARMENO

Cui homini?

PAMPHILUS

Tibi.

PARMENO

In arcem? quid eo?

PAMPHILUS

Callidemidem hospitem
Myconium, qui mecum una advectus est, conveni.

PARMENO

Perii! vovisse hunc dicam, si salvus domum
Redisset unquam, ut me ambulando rumperet.

PAMPHILUS

Quid cessas?

PARMENO

Quid vis dicam? an conveniam modo?

PAMPHILUS

Immo, quod constitui me hodie conventurum eum
Non posse; ne me frustra illic exspectet: vola.

PARMENO

At non novi hominis faciem.

PAMPHILUS

At faciam ut noveris.
Magnus, rubicundus, crispus, crassus, caesius,

Cadaverosa facie.

PARMENO

Di illum perduint.
Quid si non veniet? maneamne usque ad vesperum?

PAMPHILUS

Maneto: curre.

PARMENO

Non queo; ita defessus sum.

PAMPHILUS

Ille abiit: quid agam infelix? prorsus nescio
Quo pacto hoc celem quod me oravit Myrrhina,
Suae gnatae partum; nam me miseret mulieris.
Quod potero faciam, tamen ut pietatem colam;
Nam me parenti potius quam amori obsequi
Oportet. Atat eccum Phidippum et patrem
Video: horsum pergunt. Quid dicam hisce incertus sum.

Actus III, scaena 5

(LACHES. PHIDIPPUS. PAMIPHILUS.)

LACHES

Dixtin dudum illam dixisse se exspectare filium?

PHIDIPPUS

Factum.

LACHES

Venisse aiunt: redeat.

PAMPHILUS

Quam causam dicam patri
Quamobrem non reducam nescio.

LACHES

Quem ego hic audivi loqui?

PAMPHILUS

Certum offirmare est viam me quam decrevi persequi.

LACHES

455 Ipsus est de quo hic agebam tecum.

PAMPHILUS

Salve, mi pater.

LACHES

Gnate mi, salve.

PHIDIPPUS

Bene factum te advenisse, Pamphile;
Atque adeo, quod maximum est, salvum atque validum.

PA

Creditur.

LACHES

Advenis modo?

PAMPHILUS

Admodum.

LACHES

Cedo, quid reliquit Phania
Consobrinus noster?

PAMPHILUS

Sane hercle homo voluptati obsequens
Fuit dum vixit; et qui sic sunt haud multum heredem iuvant:
Sibi vero hanc laudem relinquunt: Vixit, dum vixit, bene.

LACHES

Tum tu igitur nihil attulisti huc plus una sententia?

PAMPHILUS

Quicquid est id quod reliquit profuit.

LACHES

Immo obfuit;
Nam illum vivum et salvum vellem.

PHIDIPPUS

Impune optare istuc licet:
Ille reviviscet iam nunquam; et tamen utrum malis scio.

LACHES

Heri Philumenam ad se arcessi hic iussit: die iussisse te.

PHIDIPPUS

Noli fodere: iussi.

LACHES

Sed eam iam remittet.

PHIDIPPUS

Scilicet.

PAMPHILUS

Omnem rem scio ut sit gesta: adveniens audivi omnia.

LACHES

At istos invidos Di perdant qui haec libenter nuntiant.

PAMPHILUS

Ego me scio cavisse ne ulla merito contumelia
Fieri a vobis posset: idque si nunc memorare hic velim,
Quam fideli animo et benigno in illam et clementi fui,
Vere possum; ni te ex ipsa haec magis velim resciscere;
Namque eo pacto maxime apud te meo erit ingenio fides,
Quum illa quae nunc in me iniqua est aequa de me dixerit:
Neque mea culpa hoc discidium evenisse, id testor Deos.
Sed quando sese esse indignam deputat matri meae
Quae concedat, cuiusque mores toleret sua modestia,
Neque alio pacto componi potest inter eas gratia,
Segreganda aut mater a me est, Phidippe, aut Philumena:
Nunc me pietas matris potius commodum suadet sequi.

LACHES

Pamphile, haud invito ad aures sermo mihi accessit tuus,
Quum te postputasse omnes res prae parente intelligo.
Verum vide ne impulsus ita prave insistas, Pamphile.

PAMPHILUS

Quibus iris impulsus nunc in illam iniquus siem?
Quae nunquam quicquam erga me commerita est, pater,
Quod nollem; et saepe quod vellem meritam scio.

Amoque et laudo et vehementer desidero;
Nam fuisse erga me miro ingenio expertus sum;
Illique exopto ut reliquam vitam exigat
Cum eo viro me qui sit fortunatior;
Quandoquidem illam a me distrahit necessitas.

PHIDIPPUS

Tibi id in manu est ne fiat.

LACHES

Si sanus sies,
Iube illam redire.

PAMPHILUS

Non est consilium, pater.
Matris servibo commodis.

LACHES

Quo abis? mane;
Mane, inquam: quo abis?

PHIDIPPUS

Quae haec est pertinacia?

LACHES

Dixin, Phidippe, hanc rem aegre laturum esse eum?
Quamobrem te orabam filiam ut remitteres.

PHIDIPPUS

Non credidi edepol adeo inhumanum fore.
Ita nunc is sibi me supplicaturum putat?
Si est ut velit reducere uxorem, licet;
Sin alio est animo, renumeret dotem huc; eat.

LACHES

Ecce autem tu quoque proterve iracundus es.

PHIDIPPUS

Percontumax redisti huc nobis, Pamphile.

LACHES

Decedet iam ira haec, etsi merito iratus est.

PHIDIPPUS

Quia paulum vobis accessit pecuniae,
Sublati animi sunt.

LACHES

Etiam mecum litigas?

PHIDIPPUS

Deliberet, renuntietque hodie mihi,
Velitne an non; ut alii, si huic non sit, siet.

LACHES

Phidippe, ades, audi paucis. Abiit. Quid mea?
Postremo inter se transigant ipsi, ut libet;
Quando nec natus neque hic mihi quicquam obtemperant;
Quae dico parvi pendunt. Porto hoc iurgium
Ad uxorem, cuius haec fiunt consilio omnia;
Atque in eam hoc omne quod mihi aegre est evomam.

Actus IV, scaena 1

(MYRRHINA. PHIDIPPUS.)

MYRRHINA

Perii: quid agam? quo me vertam? quid viro meo respondebo
Misera? nam audivisse vocem pueri visus est vagientis:
Ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam.
Quod si rescierit peperisse eam, id qua causa clam me habuisse
Dicam non edepol scio.
Sed ostium concrepuit. Credo ipsum exire ad me: nulla sum.

PHIDIPPUS

Uxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras;
Atque eccam video. Quid ais, Myrrhina? Heus, tibi dico.

MYRRHINA

Mihine, mi vir?

PHIDIPPUS

Vir ego tuus sim? tun virum me aut hominem deputas adeo esse?
Nam si utrumvis horum, mulier, unquam tibi visus forem,
Non sic ludibrio tuis factis habitus essem.

MYRRHINA

Quibus?

PHIDIPPUS

At rogitas?
Peperit filia. Hem, taces? ex quo?

MYRRHINA

Istuc patrem rogare est aequum?
Perii: ex quo censes nisi ex illo cui data est nuptum, obsecro?

PHIDIPPUS

Credo; neque adeo arbitrari patris est aliter: sed demiror
Quid sit quamobrem tantopere omnes nos celare volueris
Partum, praesertim quum et recte et tempore suo pepererit.
Adeon pervicaci esse animo ut puerum praeoptares perire,
Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam posthac scires,
Potius quam adversum animi tui libidinem esset cum illo nupta?
Ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quae te est penes.

MYRRHINA

Misera sum.

PHIDIPPUS

Utinam sciam ita esse istuc sed nunc mihi in mentem venit
De hac re quod locuta es olim, quum illum generum cepimus:
Nam negabas nuptam posse filiam tuam te pati
Cum eo qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris.

MYRRHINA

Quamvis causam hunc suspicari quam ipsam veram mavolo.

PHIDIPPUS

Multo prius scivi quam tu illum amicam habere, Myrrhina:
Verum id vitium nunquam decrevi esse ego adolescentiae:
Nam id est omnibus innatum: at pol iam aderit se quoque etiam quum oderit.
Sed ut olim te ostendisti eadem esse nihil cessavisti usque adhuc,
Ut filiam ab eo abduceres, neu quod ego egissem asset ratum.
Id nunc res indicium haec facit quo pacto factum volueris.

MYRRHINA

Adeon me esse pervicacem censes cui mater siem

Ut eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matrimonium?

PHIDIPPUS

Tun prospicere, aut iudicare nostram in rem quod sit potes?
Audisti ex aliquo fortasse qui vidisse eum diceret
Exeuntem aut introeuntem ad amicam. Quid tum postea,
Si modeste ac raro hoc fecit? nonne ea dissimulare nos
Magis humanum est quam dare operam id scire qui nos oderit?
Nam si is posset ab ea sese derepente avellere
Quacum tot consuesset annos, non eum hominem ducerem,
Nec virum satis firmum gnatae.

MYRRHINA

Mitte adolescentem, obsecro,
Et quae me peccasse ais. Abi: solum solus conveni.
Roga velitne an non uxorem: si est ut dicat velle se,
Redde; sin est autem ut nolit, recte ego consului meae.

PHIDIPPUS

Si quidem ille ipse non vult, et tu sensti esse in eo, Myrrhina,
Peccatum, aderam cuius consilio ea par fuerat prospici.
Quamobrem incendor ira esse ausam facere haec te iniussu meo.
Interdico ne extulisse extra aedes puerum usquam velis.
Sed ego stultior meis dictis parere hanc qui postulem.
Ibo intro, atque edicam servis ne quoquam efferri sinant.

MYRRHINA

Nullam pol credo mulierem me miseriorem vivere;
Nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem ut siet resciverit,
Non edepol clam me est, quum hoc quod levius est tam animo iracundo tulit:
Nec qua via sententia eius possit mutari scio.

Hoc mihi unum ex plurimis miseriis reliquum fuerat malum,
Si puerum ut tollam cogit, cuius nos qui sit nescimus pater.
Nam quum compressa est nata, forma in tenebris nosci non quita est;
Neque detractum ei est quicquam qui posset post nosci qui siet.
Ipse eripuit vi in digito quem habuit virgini abiens annulum.
Simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat diutius
Celare, quum sciet alienum puerum tolli pro suo.

Actus IV, scaena 2

(SOSTRATA. PAMPHILUS.)

SOSTRATA

Non clam me est, nate mi, tibi me esse suspectam uxorem tuam
Propter meos mores hinc abisse, etsi ea dissimulas sedulo.
Verum, ita me Di ament, itaque obtingant ex te quae exopto mihi,
Ut nunquam sciens commerui merito ut caperet odium illa mei;
Teque ante quam me amare rebar ei rei firmasti fidem.
Nam mihi intus tuus pater narravit modo quo pacto me habueris
Praepositam amori tuo: nunc tibi me certum est contra gratiam
Referre, ut apud me praemium esse positum pietati scias.
Mi Pamphile, hoc et vobis et meae commodum famae arbitror:
Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certo decrevi patre,
Ne mea praesentia obstet, neu causa ulla restet reliqua
Quin tua Philumema ad te redeat.

PAMPHILUS

Quaeso, quid istuc consili est?
Illius stultitia victa ex urbe tu rus habitatum migres?
Non facies: neque sinam ut qui nobis, mater, maledictum velit

Mea pertinacia esse dicat factum, haud tua modestia.
Tum tuas amicas te et cognatas deserere et festos dies
Mea causa nolo.

SOSTRATA

Nihil pol iam istaec res mihi voluptatis ferunt:
Dum aetatis tempus tulit perfuncta satis sum: satias iam tenet
Studiorum istorum. Haec mihi nunc cura est maxima ut ne cui meae
Longinquitas aetatis obstet, mortemve exspectet meam.
Hic video me esse invisam immerito: tempus est concedere.
Sic optime, ut ego opinor, omnes causas praecidam omnibus;
Et me hac suspicione exsolvam, et illis morem gessero.
Sine me obsecro hoc effugere vulgus quod male audit mulierum.

PAMPHILUS

Quam fortunatus caeteris sim rebus, absque una hac foret,
Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem.

SOSTRATA

Obsecro, mi Pamphile,
Non tute incommodam rem, ut quaeque est, in animum induces pati?
Si caetera sunt ita ut vis, itaque ut esse ego illam existimo,
Mi gnate, da veniam hanc mihi: reduce illam.

PAMPHILUS

Vae misero mihi!

SOSTRATA

Et mihi quidem! nam haec res non minus me male habet quam te, gnate mi.

Actus IV, scaena 3

(LACHES. SOSTRATA. PAMPHILUS.)

LACHES

Quem cum istoc sermonem habueris procul hinc stans accepi, uxor.
Istuc est sapere, qui ubicumque opus sit animum possis flectere;
Quod faciendum sit post fortasse idem hoc nunc si feceris.

SOSTRATA

610 Fors fuat pol.

LACHES

Abi rus ergo hinc: ibi ego te et tu me feres.

SOSTRATA

Spero ecastor.

LACHES

I ergo intro, et compone quae tecum simul
Ferantur: dixi.

SOSTRATA

Ita ut iubes faciam.

PAMPHILUS

Pater.

LACHES

Quid vis, Pamphile?

PAMPHILUS

Hinc abire matrem? minime.

LACHES

Quid ita istuc vis?

PAMPHILUS

Quia de uxore incertus sum etiam quid sim facturus.

LACHES

Quid est?
Quid vis facere nisi reducere?

PAMPHILUS

Equidem cupio; et vix contineor;
Sed non minuam meum consilium: ex usu quod est id persequar.
Credo ea gratia concordes magis, si non reducam, fore.

LACHES

Nescias. Verum id tua refert nihil utrum illae fecerint,
Quando haec abierit. Odiosa haec est aetas adolescentulis.
E medio aequum excedere est. Postremo iam nos fabula
Sumus, Pamphile, senex atque anus.
Sed video Phidippum egredi per tempus: accedamus.

Actus IV, scaena 4

(PHIDIPPUS. LACHES. PAMPHILUS.)

PHIDIPPUS

Tibi quoque edepol iratus sum, Philumena,
Graviter quidem; nam hercle abs te factum est turpiter;
Etsi tibi causa est de hac re: mater te impulit:
Huic vero nulla est.

LACHES

Opportune te mihi,
Phidippe, in ipso tempore ostendis.

PHIDIPPUS

Quid est?

PAMPHILUS

Quid respondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?

LACHES

Die filiae rus concessuram hinc Sostratam:
Ne revereatur minus iam quo redeat domum.

PHIDIPPUS

Ah,
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Myrrhina haec sunt mea uxore exorta omnia.
Mutatio fit: ea nos perturbat, Lache.

PAMPHILUS

Dum ne reducam, turbent porro quam velint.

PHIDIPPUS

Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,
Affinitatem hanc sane perpetuam volo:
Sin est ut aliter tua siet sententia,
Accipias puerum.

PAMPHILUS

Sensit peperisse; occidi.

LACHES

Puerum? quem puerum?

PHIDIPPUS

Natus est nobis nepos:
Nam abducta a vobis praegnas fuerat filia,
Neque fuisse praegnatem unquam ante hunc scivi diem.

LACHES

Bene, ita me Di ament, nuntias; et gaudeo
Natum illum, et tibi illam salvam: sed quid mulieris
Uxorem habes, aut quibus moratam moribus?
Nosne hoc celatos tam diu? nequeo satis
Quam hoc mihi videtur factum prave proloqui.

PHIDIPPUS

Non tibi illud factum minus placet quam mihi, Lache.

PAMPHILUS

Etiamsi dudum fuerat ambiguum hoc mihi,
Nunc non est quum eam consequitur alienus puer.

LACHES

Nulla tibi, Pamphile, hic iam consultatio est.

PAMPHILUS

Perii.

LACHES

Hunc videre saepe optabamus diem
Quum ex te esset aliquis qui te appellaret patrem.
Evenit: habeo gratiam Dis.

PAMPHILUS

Nullus sum.

LACHES

Reduc uxorem, ac noli adversari mihi.

PAMPHILUS

Pater, si ex me illa liberos vellet sibi,
Aut se esse mecum nuptam, satis certo scio
Non me clam haberet quod celasse intelligo.
Nunc quum eius alienum esse a me animum sentiam,
Nec conventurum inter nos posthac esse arbitror,
Quamobrem reducam?

LACHES

Mater quod suasit sua
Adolescens mulier fecit: mirandumne id est?
Censen te posse reperire ullam mulierem
Quae careat culpa? an quia non delinquunt viri?

PHIDIPPUS

Vosmet videte iam, Lache et tu Pamphile,
Remissane opus sit vobis redductan domum.
Uxor quid faciat in manu non est mea:
Neutra in re vobis difficultas a me erit.
Sed quid faciemus puero?

LACHES

Ridicule rogas:
Quicquid futurum est, huic suum reddas scilicet,
Ut alamus nostrum.

PAMPHILUS

Quem ipse neglexit pater
Ego alam?

LACHES

Quid dixti? Eho, an non alemus, Pamphile?
Prodemus quaeso potius? Quae haec amentia est?
Enimvero prorsus iam tacere non queo;
Nam cogis ea quae nolo ut praesente hoc loquar.
Ignarum censes tuarum lacrimarum esse me?
Aut quid sit id quod sollicitere ad hunc modum?
Primum hanc ubi dixti causam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc uxorem domi,
Pollicita est ea se concessuram ex aedibus.
Nunc postquam ademtam hanc quoque tibi causam vides;
Puer quia clam te est natus nactus alteram es.
Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum ut adiungas tuum,
Quam longum spatium amandi amicam tibi dedi!
Sumtus quos fecisti in eam quam animo aequo tuli!
Egi atque oravi tecum uxorem ut duceres.
Tempus dixi esse; impulsu duxisti meo:
Quae tum obsecutus mihi fecisti ut decuerat;
Nunc animum rursum ad meretricem induxti tuum:
Cui tu obsecutus facis huic adeo iniuriam:
Nam in eandem vitam te revolutum denuo
Video esse.

PAMPHILUS

Mene?

LACHES

Te ipsum. Et facis iniuriam,
Quum fingis falsas causas ad discordiam,
Ut cum illa vivas, testem hanc quum abs te amoveris;
Sensitque adeo uxor; nam ei causa alia quae fuit
Quamobrem abs te abiret?

PHIDIPPUS

Plane hic divinat; nam id est.

PAMPHILUS

Dabo iusiurandum nihil esse istorum tibi.

LACHES

Ah,
Reduc uxorem: aut quamobrem non opus sit cedo.

PAMPHILUS

Non est nunc tempus.

LACHES

Puerum accipias; nam is quidem
In culpa non est: post de matre videro.

PAMPHILUS

Omnibus modis miser sum; nec quid agam scio;
Tot me nunc rebus miserum concludit pater.
Abibo hinc, praesens quando promoveo parum;
Nam puerum iniussu, credo, non tollent meo;
Praesertim in ea re quum sit mihi adiutrix socrus.

LACHES

Fugis? hem, nec quicquam certi respondes mihi?
Num tibi videtur esse apud sese? Sine.
Puerum, Phidippe, mihi cedo; ego alam.

PHIDIPPUS

Maxime.
Non mirum fecit uxor si hoc aegre tulit.
Amarae mulieres sunt: non facile haec ferunt.
Propterea haec ira est: nam ipsa narravit mihi.
Id ego hoc praesente tibi nolebam dicere,
Neque ei credebam primo; nunc vero palam est.
Nam omnino abhorrere animum huic video a nuptiis.

LACHES

Quid ergo agam, Phidippe? quid das consili?

PHIDIPPUS

Quid agas? Meretricem hanc primum adeundam censeo.
Oremus; accusemus; gravius denique
Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.

LACHES

Faciam ut mones. Eho, puer, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam nostram: huc evoca verbis meis;
Et te oro porro in hac re adiutor sis mihi.

PHIDIPPUS

Ah,
Iamdudum dixi, idemque nunc dico, Lache;
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si ullo modo est ut possit, quod spero fore.

Sed visne adesse me una, dum istam convenis?

LACHES

Immo vero abi: aliquam puero nutricem para.

Actus V, scaena 1

(BACCHIS. LACHES.)

BACCHIS

Non hoc de nihilo est quod Laches me nunc conventam esse expetit;
Nec pol me multum fallit quin quod suspicor sit quod velit.

LACHES

Videndum est ne minus propter iram hanc impetrem quam possiem;
Aut ne quid faciam plus quod post me minus fecisse satius sit.
Aggrediar. Bacchis, salve.

BACCHIS

Salve, Lache.

LACHES

Edepol credo te nonnihil mirari, Bacchis,
Quid sit quapropter te huc foras puerum evocare iussi.

BACCHIS

Ego pol quoque etiam timida sum, quum venit mihi in mentem quae sim,
Ne nomen mihi quaesti obsiet; nam mores facile tutor.

LACHES

Si vera dicis, nihil tibi est a me pericli, mulier;
Nam aetate iam ea sum ut non siet peccato mihi ignosci aequum:
Quo magis omnes res cautius ne temere faciam accuro:
Nam si id facis facturave es bonas quod par est facere,
Inscitum offerre iniuriam tibi immerenti iniquum est.

BACCHIS

Est magna ecastor gratia de istac re quam tibi habeam:
Nam qui post factam iniuriam se expurget, parum mihi prosit.
Sed quid istuc est?

LACHES

Meum receptas filium ad te Pamphilum.

BACCHIS

Ah!

LACHES

Sine dicam. Uxorem hanc prius quam duxit, vestrum amorem pertuli.
Mane: nondum etiam dixi id quod volui. Hic nunc uxorem habet:
Quaere alium tibi firmiorem, dum tibi tempus consulendi est;
Nam neque ille hoc animo erit aetatem, neque pol tu eadem istac aetate.

BACCHIS

Quis id ait?

LACHES

Socrus.

BACCHIS

Mene?

LACHES

Te ipsam; et filiam abduxit suam;
Puerumque ob eam rem clam voluit natus qui est extinguere.

BACCHIS

Aliud si scirem qui firmare meam apud vos possem fidem
Sanctius quam iusiurandum, id pollicerer tibi, Lache,
[Me] segregatum habuisse, uxorem ut duxit, a me Pamphilum.

LACHES

Lepida es; sed scin quid volo potius sodes facias?

BACCHIS

Quid [vis]? cedo.

LACHES

Eas ad mulieres huc intro, atque istuc iusiurandum idem
Polliceare illis: exple animum iis, teque hoc crimine expedi.

BACCHIS

Faciam; quod pol, si esset alia ex hoc quaestu, haud faceret scio,
Ut de tali causa nuptae mulieri se ostenderet.
Sed nolo falsa fama esse gnatum suspectum tuum,
Nec leviorem vobis, quibus est minime aequum, viderier
Immerito; nam meritus de me est quod queam illi ut commodem.

LACHES

Facilem benevolumque lingua tua iam tibi me reddidit;

Nam non sunt solae arbitratae hae: ego quoque etiam credidi.
Nunc quum ego te esse praeter nostram opinionem comperi,
Fac eadem ut sis porro; nostra utere amicitia ut voles.
Aliter si facias — sed reprimam me, ne aegre quicquam ex me audias.
Verum te hoc moneo unum: amicus qualis sim aut quid possiem
Potius quam inimicus periclum facias.

Actus V, scaena 2

(PHIDIPPUS. LACHES. BACCHIS.)

PHIDIPPUS

Nihil apud me tibi
Defieri patiar quin quod opus sit benigne praebeatur.
Sed quum tu satura atque ebria eris, puer ut satur sit facito.

LACHES

Noster socer, video, venit: puero nutricem adduxit.
Phidippe, Bacchis deierat persancte.

PHIDIPPUS

Haecine ea est?

LACHES

Haec est.

PHIDIPPUS

Nec pol istae metuunt Deos; neque has respicere Deos opinor.

BACCHIS

Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire.
Haec res hic agitur: Pamphilo me facere ut redeat uxor

Oportet; quod si perficio, non poenitet me famae,
Solam fecisse id quod aliae meretrices facere fugitant.

LACHES

Phidippe, nostras mulieres suspectas fuisse falso
Nobis in re ipsa invenimus: porro hanc nunc experiamur:
Nam si compererit crimini tua se uxor credidisse,
Missam iram faciet: sin autem est ob eam rem iratus gnatus,
Quod peperit uxor clam, id leve est; cito ab eo haec ira abscedet.
Profecto in hac re nihil mali est quod sit discidio dignum.

PHIDIPPUS

Velim quidem hercle.

LACHES

Exquire: adest: quod satis sit faciet ipsa.

PHIDIPPUS

Quid mihi istaec narras? an quia non tute ipse dudum audisti
De hac re animus meus ut sit, Laches? illis modo explete animum.

LACHES

Quaeso edepol, Bacchis, mihi quod es pollicita tute ut serves.

BACCHIS

Ob eam rem vis ergo intro eam?

LACHES

I atque exple animum iis, ut credant.

BACCHIS

Eo; etsi scio pol iis fore meum conspectum invisum hodie;

Nam nupta meretrici hostis est, a viro ubi segregate est.

LACHES

At haec amicae erunt, ubi quamobrem adveneris resciscent.

PHIDIPPUS

At easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognoverint.
Nam illas errore et te simul suspicione exsolves.

BACCHIS

Perii: pudet Philumenae. Sequimini me huc intro ambae.

LACHES

Quid est quod mihi malim quam quod huic intelligo evenire,
Ut gratiam neat sine suo dispendio, et mihi prosit?
Nam si est ut haec nunc Pamphilum vere ab se segregarit,
Scit sibi nobilitatem ex eo et rem natam et gloriam esse,
Referetque gratiam ei, unaque nos sibi opera amicos iunget.

Actus V, scaena 3

(PARMENO. BACCHIS.)

PARMENO

Edepol nae meam herus esse operam deputat parvi preti,
Qui ob rem nullam misit, frustra ubi totum desedi diem,
Myconium hospitem dum exspecto in arce Callidemidem.
Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisque venerat,
Accedebam. Adolescens, dic dum, quaeso, es tu Myconius?
Non sum. At Callidemides? Non. Hospitem ecquem Pamphilum
Hic habes? Omnes negabant: neque eum quenquam esse arbitror.
Denique hercle iam pudebat: abii. Sed quid Bacchidem

Ab nostro affine exeuntem video? Quid huic hic est rei?

BACCHIS

Parmeno, opportune te offers: propere curre ad Pamphilum.

PARMENO

Quid eo?

BACCHIS

Dic me orare ut veniat.

PARMENO

Ad te?

BACCHIS

Immo ad Philumenam.

PARMENO

Quid rei est?

BACCHIS

Tua quod nihil refert percontari desinas.

PARMENO

Nihil aliud dicam?

BACCHIS

Etiam; cognosse annulum illum Myrrhinam
Gnatae suae fuisse quem ipsus olim mihi dederat.

PARMENO

Scio.
Tantumne est?

BACCHIS

Tantum: aderit continuo, hoc ubi ex te audierit.
Sed cessas?

PARMENO

Minime equidem; nam hodie mihi potestas haud data est;
Ita cursando atque ambulando totum hunc contrivi diem.

BACCHIS

Quantam obtuli adventu meo laetitiam Pamphilo hodie!
Quot commodas res attuli! quot autem ademi curas!
Gnatum ei restituo, paene qui harum ipsiusque opera periit:
Uxorem, quam nunquam est ratus posthac se habiturum, reddo;
Qua re suspectus suo patri et Phidippo fuit, exsolvi
Hic adeo his rebus annulus fuit initium inveniendis:
Nam memini abhinc menses decem fere ad me note prima
Confugere anhelantem domum, sine comite, vini plenum,
Cum hoc annulo: extimui ilico. Mi Pamphile, inquam, amabo,
Quid exanimatus es, obsecro? aut unde annulum istum nactus es?
Dic mihi. Ille alias res agere se simulare: postquam video,
Nescio quid suspicarier; magis coepi instare ut dicat.
Homo se fatetur vi in via nescio quam compressisse;
Dicitque sese illi annulum, dum luctat, detraxisse.
Eum haec cognovit Myrrhina in digito modo me habente.
Rogat unde sit? narro omnia haec: inde est cognitio facta
Philumenam compressam esse ab eo, et filium inde hunc natum.
Haec tot propter me gaudia illi contigisse laetor;
Etsi hoc meretrices aliae nolunt; neque enim est in rem nostram
Ut quisquam amator nuptiis laetetur: verum ecastor
Nunquam animum quaesti gratia ad malas adducam partes.

Ego dum illo licitum est usa sum benigno et lepido et comi.
Incommode mihi nuptiis evenit: factum fateor.
At pol me fecisse arbitror ne id merito mihi eveniret.
840 Multa ex quo fuerint commoda, eius incommoda aequum est ferre.

Actus V, scaena 4

(PAMIPHILUS. PARMENO. BACCHIS.)

PAMPHILUS

Vide, mi Parmeno, etiam sodes ut mihi haec certa et clara attuleris,
Ne me in breve coniicias tempus gaudio hoc falso frui.

PARMENO

Visum est.

PAMPHILUS

Certen?

PARMENO

Certe.

PAMPHILUS

Deus sum, si hoc ita est.

PARMENO

Verum reperies.

PAMPHILUS

Manedum sodes: timeo ne aliud credam, atque aliud nunties.

PARMENO

Maneo.

PAMPHILUS

Sic te dixisse opinor, invenisse Myrrhinam
Bacchidem annulum suum habere.

PARMENO

Factum.

PAMPHILUS

Eum quem olim ei dedi;
Eaque hoc te mihi nuntiare iussit: itane est factum?

PARMENO

Ita, inquam.

PAMPHILUS

Quis me est fortunatior, venustatisque adeo plenior?
Egone te pro hoc nuntio quid donem? Quid? quid? Nescio.

PARMENO

At ego scio.

PAMPHILUS

Quid?

PARMENO

Nihil enim.
Nam neque in nuntio neque in me ipso tibi boni quid sit scio.

PAMPHILUS

Egon, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,

Sinam sine munere a me abire? Ah, nimium me ingratum putas.
Sed Bacchidem eccam video stare ante ostium.
Me exspectat, credo: adibo.

BACCHIS

Salve, Pamphile.

PAMPHILUS

O Bacchis, O mea Bacchis, servatrix mea.

BACCHIS

Bene factum, et volup est.

PAMPHILUS

Factis ut credam facis;
Antiquamque adeo tuam venustatem obtines,
Ut voluptati obitus, sermo, adventus tuus, quocunque adveneris,
Semper siet.

BACCHIS

Ac tu ecastor morem antiquum atque ingenium obtines,
Ut unus omnium homo te vivat nusquam quisquam blandior.

PAMPHILUS

Ha! ha! hae! tun mihi istuc?

BACCHIS

Recte amasti, Pamphile, uxorem tuam;
Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nossem, videram.
Perliberalis visa est.

PAMPHILUS

Dic verum.

BACCHIS

Ita me Di ament, Pamphile.

PAMPHILUS

Dic mihi, harum rerum numquid dixti iam patri?

BACCHIS

Nihil.

PAMPHILUS

Neque opus est
Adeo muttito: placet non fieri hoc itidem ut in comoediis,
Omnia omnes ubi resciscunt: hic quos par fuerat resciscere
Sciunt; quos non autem aequum est scire neque resciscent neque scient.

BACCHIS

Immo etiam hoc qui occultari facilius credas dabo.
Myrrhina ita Phidippo dixit, iuriiurando meo
Se fidem habuisse, et propterea te sibi purgatum.

PAMPHILUS

Optime est;
Speroque hanc rem esse eventuram nobis ex sententia.

PARMENO

Here, licetne scire ex te hodie quid sit quod feci boni;
Aut quid istuc est quod vos agitis?

PAMPHILUS

Non licet.

PARMENO

Tamen suspicor.
Egone hunc ab Orco mortuum? quo pacto?

PAMPHILUS

Nescis, Parmeno,
Quantum hodie profueris mihi, et me ex quanta aerumna extraxeris.

PARMENO

Immo vero scio; neque hoc imprudens feci.

PAMPHILUS

Ego istuc satis scio.

BACCHIS

An temere quicquam Parmenonem praetereat quod facto usus sit?

PAMPHILUS

Sequere me intro, Parmeno.

PARMENO

Sequor. Equidem plus hodie boni
Feci imprudens quam sciens ante hunc diem unquam.

Ω

Plaudite.

Adelphoe

Actus front

subject INTRODUCTION. This play derives its name from the two pairs of brothers who are introduced. Demea and Micio, the elders, had always been very dissimilar in character and manner of life. Micio was a pleasant old bachelor, and had always lived in town, and was very lenient and indulgent towards his young relations. Demea on the contrary had kept up the thrifty habits of his early years, residing on his farm and taking a severe view of the conduct of his sons. Ctesipho, the younger of his sons, lived with his father at this farm; but Aeschinus, the elder, had been adopted by his uncle. They had accordingly been very differently brought up. Ctesipho had been kept very strictly at home, and was, to the best of his father's belief, a model of propriety. Aeschinus had been indulged by his uncle in every way, till he was notorious for his dissipation. He went so far at last as to offer violence to a young lady named Pamphila, whom he met one night when he was intoxicated. This was the last of his excesses. He promised to make all amends in his power by marrying Pamphila, and on this condition the matter was kept quiet by Sostrata her mother. Ctesipho in one of his visits to the town had fallen in love with a music girl belonging to a slave-merchant, and was carrying on an intercourse with her under the cover of his brother's name; for Aeschinus had taken the credit of the affair to himself that his father might not hear of Ctesipho's doings. After a time the slave-merchant gave notice to Ctesipho that unless he bought the music girl at his price she should be immediately sold. Ctesipho was in the greatest despair at this announcement, and was half inclined to run away from his troubles and leave the country, when Aeschinus, hearing the state of the case, cut matters short by breaking into the house of Sannio the slave-merchant, maltreating him, and

carrying off the girl to his own house, where she was received by Ctesipho.

Here the action of the play commences. Demea coming into town hears of this new outrage of Aeschinus', and accuses his brother Micio of being the cause of all this excess. It was his indulgence that had made Aeschinus so dissolute. How different was the conduct of his brother Ctesipho who had been brought up strictly at home in the country! Micio in return justifies his mode of education. Meanwhile Aeschinus is busied, with the assistance of his slave Parmeno, in arranging matters with Sannio, who blusters loudly at first, but finds at last that the best plan is to pocket his affront and trust to the young men to pay him, for he will lose more by waiting to prosecute the affair, as he is on the eve of a voyage to Cyprus, than if he abandons the slave altogether. The news of Aeschinus' prank had spread over the city, and it was now carried to Sostrata his destined mother-in-law by Geta her slave, who had witnessed the whole affair. Sostrata sends her trusty Geta to Hegio, an old friend of her late husband Simulus, who will stand by her, and see that her daughter has justice done her. Demea in the mean time is in consternation, for he has heard that Ctesipho was with Aeschinus when this music girl was carried off; but Syrus, one of Micio's slaves, contrives, with great skill, to make the fact increase his good opinion of his son; for he represents Ctesipho to have taken part in the affair only to blame his brother's dissolute conduct, and says that as soon as the matter was over he had returned to the country to his usual work. Demea is greatly affected to find that he has one son who is a credit to his family, and sets off for his farm. On his way he meets Hegio, from whom he learns the circumstances of Aeschinus' connexion with Pamphila; and at the same time he finds from one of his farm servants that Ctesipho has never been to the farm at all, as Syrus had pretended. These news send him back

to Micio in a rage; but he is again met with a new fiction by Syrus, who revenges himself on him by sending him on a fool's errand over the whole town to look for his brother. Micio meanwhile has been with Hegio to Sostrata and Pamphila, and has comforted them by giving his consent to the marriage of the young lady and Aeschinus. Demea now returns from his fruitless search after his brother, and there is a general disturbance, particularly when one of the slaves accidentally betrays the fact of Ctesipho's being in Micio's house, where his father finds him with the music girl. After some more discussions between Demea and Micio, the former suddenly determines to change his demeanour; and to the surprise of every one whom he meets, and not a little to his own, he acts the courteous and complaisant man. He falls in with all their humours, and promotes the happiness of all parties. Pamphila is married to Aeschinus; Sannio is paid; Micio is made to marry Sostrata; Hegio is provided for; and Syrus and his wife are freed in consideration of the great services which the cunning slave had rendered to morality. The play concludes with a speech in which Demea explains the meaning of his late conduct, and gives his hearers a little wholesome advice for the future.

ADELPHI. ACTA LUDIS FUNEBRIBUS AEMILII PAULLI QUOS FECERE Q. FABIUS MAXIMUS, P. CORNELIUS AFRICANUS. EGERE L. ATTILIUS PRAENESTINUS, MINUTIUS PROTHIMUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS SARRANIS. FACTA GRAECA MENANDRU L. ANICIO M. CORNELIO COSS.

Actus I, scaena prologue

PROLOGUS

POSTQUAM Poëta sensit scripturam suam
Ab iniquis observari, et adversarios
Rapere in peiorem partem quam acturi sumus,
Indicio de se ipse erit; vos eritis iudices
Laudine an vitio duci id factum oporteat.
Synapothnescontes Diphili comoedia est.
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In Graeca adolescens est qui lenoni eripuit
Meretricem in prima fabula. Eum Plautus locum
Reliquit integrum: eum hic locum sumpsit sibi
In Adelphos; verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus novam: pernoscite
Furtumne factum existimetis, an locum
Reprehensum qui praeteritus negligentia est.
Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles
Eum adiutare, assidueque una scribere;
Quod illi maledictum vehemens esse existimant
Eam laudem hic ducit maximam, quum illis placet
Qui vobis universis et populo placent;
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usus est sine superbia.
Dehinc ne exspectetis argumentum fabulae:
Senes qui primi venient ii partem aperient;
In agendo partem ostendent. Facite, aequanimitas
Poëtae ad scribendum augeat industriam.

Actus I, scaena 1

(MICIO.)

MICIO.

Storax—Non rediit hac nocte a coena Aeschinus,
Neque servulorum quisquam qui adversum ierant.
Profecto hoc vere dicunt: si absis uspiam,
Aut ubi si cesses, evenire ea satius est
Quae in te uxor dicit et quae in animo cogitat
Irata quam illa quae parentes propitii.
Uxor si cesses aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi;
Et tibi bene esse soli quum sibi sit male.
Ego quia non rediit filius quae cogito, et
Quibus nunc sollicitor rebus! ne aut ille alserit,
Aut uspiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid. Vah, quemquamne hominem in animum instituere aut
Parare quod sit carius quam ipse est sibi?
Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre. Is adeo
Dissimili studio est iam inde ab adolescentia.
Ego hanc clementem vitam urbanam atque otium
Secutus sum; et, quod fortunatum isti putant,
Uxorem numquam habui. Ille contra haec omnia:
Ruri agere vitam; semper parce ac duriter
Se habere: uxorem duxit; nati filii
Duo: inde ego hunc maiorem adoptavi mihi;
Eduxi a parvulo; habui, amavi pro meo;
In eo me oblecto; solum id est carum mihi.
Ille ut item contra me habeat facio sedulo:
Do, praetermitto: non necesse habeo omnia
Pro meo iure agere. Postremo alii clanculum
Patres quae faciunt, quae fert adolescentia,
Ea ne me celet consuefeci filium;
Nam qui mentiri aut fallere insuerit patrem, aut

Audebit, tanto magis audebit caeteros.
Pudore et liberalitate liberos
Retinere satius esse credo quam metu.
Haec fratri mecum non convenient neque placent.
Venit ad me saepe clamitans, Quid agis, Micio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumtum suggeris?
Vestitu nimio indulges; nimium ineptus es.
Nimium ipse est durus praeter aequumque et bonum:
Et errat longe mea quidem sententia
Qui imperium credat gravius esse aut stabilius
Vi quod fit quam illud quod amicitia adiungitur.
Mea sic est ratio, et sic animum induco meum:
Malo coactus qui suum officium facit
Dum id rescitum iri credit tantisper cavet:
Si sperat fore clam rursum ad ingenium redit.
Ille quem beneficio adiungas ex animo facit;
Studet par referre: praesens absensque idem erit.
Hoc patrium est, potius consuefacere filium
Sua sponte recte facere quam alieno metu.
Hoc pater ac dominus interest: hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.
Sed estne hic ipsus de quo agebam? et certe is est.
Nescio quid tristem video: credo iam ut solet
Iurgabit. Salvum te advenire, Demea,
Gaudemus.

Actus I, scaena 2

(DEMEA. MICIO.)

DEMEA

Ehem, opportune: te ipsum quaerito.

MICIO

Quid tristis es?

DEMEA

Rogas me, ubi nobis Aeschinus
Siet, quid tristis ego sim?

MICIO

Dixine hoc fore?
Quid fecit?

DEMEA

Quid ille fecerit? quem neque pudet
Quicquam; nec metuit quemquam; neque legem putat
Tenere se ullam: nam illa quae antehac facta sunt
Omitto: modo quid designavit!

MICIO

Quidnam id est?

DEMEA

Fores effregit atque in aedes irruit
Alienas: ipsum dominum atque omnem familiam
Mulcavit usque ad mortem: eripuit mulierem
Quam amabat. Clamant omnes indignissime
Factum esse. Hoc advenienti quot mihi, Micio,
Dixere! in ore est omni populo. Denique,
Si conferendum exemplum est, non fratrem videt
Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?

Nullum huius simile factum. Haec quum illi, Micio,
Dico tibi dico: tu illum corrumpi sinis.

MICIO

Homine imperito nunquam quicquam iniustius,
Qui nisi quod ipse fecit nihil rectum putat.

DEMEA

Quorsum istuc?

MICIO

Quia tu Demea haec male iudicas.
Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
Scortari neque potare; non est; neque fores
Effringere. Haec si neque ego neque tu fecimus,
Non siit egestas facere nos. Tu nunc tibi
Id laudi ducis quod tum fecisti inopia?
Iniurium est; nam si esset unde id fieret,
Faceremus: et tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per aetatem licet,
Potius quam, ubi te exspectatum eiecisset foras,
Alieniore aetate post faceret tamen.

DEMEA

Pro Iupiter! tu homo adigis me ad insaniam.
Non est flagitium, facere haec adolescentulum?

MICIO

Ah,
Ausculta: ne me obtundas de hac re saepius.
Tuum filium dedisti adoptandum mihi:
Is meus est factus: si quid peccat Demea,

Mihi peccat: ego illi maximam partem feram.
Obsonat, potat, olet unguenta; de meo.
Amat; a me argentum dabitur dum erit commodum:
Ubi non erit fortasse excludetur foras.
Fores effregit; restituentur: discidit
Vestem; resarcietur. Est, Dis gratia,
Et unde haec flant, et adhuc non molesta sunt.
Postremo aut desine, aut cedo quemvis arbitrum:
Te plura in hac re peccare ostendam.

DEMEA

Hei mihi!
Pater esse disce ab illis qui vere sciunt.

MICIO

Natura tu illi pater es, consiliis ego.

DEMEA

Tun consulis quicquam?

MICIO

Ah, si pergis abiero.

DEMEA

Sicine agis?

MICIO

An ego toties de eadem re audiam?

DEMEA

Curae est mihi.

MICIO

Et mihi curae est: verum Demea
Curemus aequam uterque partem: tu alterum,
Ego item alterum; nam ambos curare propemodum
Reposcere illum est quem dedisti.

DEMEA

Ah, Micio.

MICIO

Mihi sic videtur.

DEMEA

Quid istic? tibi si istic placet,
Profundat, perdat, pereat: nihil ad me attinet.
Iam si verbum unum posthac—

MICIO

Rursum, Demea,
Irascere?

DEMEA

An non credis? repeto quem dedi?
Aegre est: alienus non sum: si obsto, hem, desino.
Unum vis curem; curo; et est Dis gratia
Quum ita ut volo est. Iste tuus ipse sentiet
Posterius—nolo in illum gravius dicere.

MICIO

Nec nihil neque omnia haec sunt quae dicit; tamen
Nonnihil molesta sunt haec mihi: sed ostendere
Me aegre pati illi nolui: nam ita est homo;

Quum placo adversor sedulo et deterreo.
Tamen vix humane patitur: verum si augeam,
Aut etiam adiutor sim eius iracundiae,
Insaniam profecto cum illo; etsi Aeschinus
Nonnullam in hac re nobis facit iniuriam.
Quam hic non amavit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? postremo, nuper (credo iam omnium
Taedebat) dixit velle uxorem ducere.
Sperabam iam defervisse adolescentiam:
Gaudebam. Ecce autem de integro. Nisi quicquid est
Volo scire, atque hominem convenire si apud forum est.

Actus II, scaena 1

(SANNIO. AESCHINUS. PARMENO.)

SANNIO

Obsecro, populares, ferte misero atque innocenti auxilium:
Subvenite inopi.

AESCHINUS

Otiose nunc iam ilico hic consiste.
Quid respectas? nihil pericli est: nunquam dum ego adero hic te tanget.

SANNIO

Ego istam invitis omnibus—

AESCHINUS

Quamquam est scelestus non committet hodie unquam iterum ut vapulet.

SANNIO

Aeschine audi: ne te ignarum fuisse dicas meorum morum;
Leno ego sum.

AESCHINUS

Scio.

SANNIO

At ita ut usquam fuit fide quisquam optima.
Tu quod te posterius purges hanc iniuriam mihi nolle
Factam esse huius non faciam: crede hoc; ego meum ius persequar;
Neque tu verbis solves unquam quod mihi re male feceris.
Novi ego vestra haec: Nollem factum; iusiurandum dabitur te esse
Indignum iniuria hac; indignis quum egomet sim acceptus modis.

AESCHINUS

Abi prae strenue ac fores aperi.

SANNIO

Ceterum hoc nihil facis.

AESCHINUS

I intro iam nunc.

SANNIO

At enim non sinam.

AESCHINUS

Accede illuc Parmeno;

Nimium istoc abisti: hic propter hunc adsiste. Hem, sic volo.
Cave nunc iam oculos a meis oculis quoquam demoveas tuos:
Ne mora sit si innuerim quin pugnus continuo in mala haereat.

SANNIO

Istuc volo ergo ipsum experiri.

AESCHINUS

Hem, serva: omitte mulierem.

SANNIO

O facinus indignum!

AESCHINUS

Geminabit nisi caves.

SANNIO

Hei misero mihi!

AESCHINUS

Non innueram: verum in istam partem potius peccato tamen.
I nunc iam.

SANNIO

Quid hoc rei est! regnumne Aeschine hic tu possides?

AESCHINUS

Si possiderem ornatus esses ex tuis virtutibus.

SANNIO

Quid tibi rei mecum est?

AESCHINUS

Nihil.

SANNIO

Quid? nostin qui sim?

AESCHINUS

Non desidero.

SANNIO

Tetigin tui quicquam?

AESCHINUS

Si attigisses ferres infortunium.

SANNIO

Qui tibi magis licet meam habere pro qua ego argentum dedi?
180 Responde.

AESCHINUS

Ante aedes non fecisse erit melius hic convicium;
Nam si molestus pergis esse iam intro abripiere atque ibi
Usque ad necem operiere loris.

SANNIO

Loris liber?

AESCHINUS

Sic erit.

SANNIO

O hominem impurum! hicine libertatem aiunt aequam esse omnibus?

AESCHINUS

Si satis iam debacchatus es leno audi si vis nunc iam.

SANNIO

185 Egon debacchatus sum autem, an tu in me?

AESCHINUS

Mitte ista, atque ad rem redi.

SANNIO

Quam rem? quo redeam?

AESCHINUS

Iamne me vis dicere id quod ad te attinet?

SANNIO

Cupio; aequi modo aliquid.

AESCHINUS

Vah! leno iniqua me non vult loqui.

SANNIO

Leno sum, fateor, pernicies communis adolescentium;
Periurus, pestis; tamen tibi a me nulla orta est iniuria.

AESCHINUS

190 Nam hercle etiam hoc restat.

SANNIO

Illuc quaeso redi quo coepisti, Aeschine.

AESCHINUS

Minis viginti tu illam emisti; quae res tibi vertat male.

Argenti tantum dabitur.

SANNIO

Quid si ego tibi illam nolo vendere,
Coges me?

AESCHINUS

Minime.

SANNIO

Namque id metui.

AESCHINUS

Neque vendendam censeo,
Quae libera est; nam ego liberali illam assero causa manu.
Nunc vide utrum vis; argentum accipere, an causam meditari tari tuam?
Delibera hoc dum ego redeo leno.

SANNIO

Pro supreme Iupiter!
Minime miror qui insanire occipiunt ex iniuria.
Domo me eripuit; verberavit; me invito abduxit meam:
Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta haec tantidem emtam postulat sibi tradier.
Verum enim, quando bene promeruit, fiat: suum ius postulat.
Age iam cupio, si modo argentum reddat. Sed ego hoc hariolor;
Ubi me dixero dare tanti, testes faciet ilico
Vendidisse me: de argento somnium: mox; Cras redi.
Id quoque possum ferre si modo reddat; quanquam iniurium est.
Verum cogito id quod res est: quando eum quaestum occeperis,
Accipienda et mussitanda iniuria adolescentium est.

Sed nemo dabit: frustra has egomet mecum rationes puto.

Actus II, scaena 2

(SYRUS. SANNIO.)

SYRUS

Tace, egomet conveniam iam ipsum: cupide accipiat faxo; atque etiam
Bene dicat secum esse actum. Quid istuc, Sannio, est quod te audio
Nescio quid concertasse cum hero?

SANNIO

Nunquam vidi iniquius
Certationem comparatam quam haec hodie inter nos fuit:
Ego vapulando, ille verberando, usque ambo defessi sumus.

SYRUS

Tua culpa.

SANNIO

Quid agerem?

SYRUS

Adolescenti morem gestum oportuit.

SANNIO

Qui potui melius qui hodie usque os praebui?

SYRUS

Age, scis quid loquar?
Pecuniam in loco negligere maximum interdum est lucrum.

SANNIO

Hui!

SYRUS

Metuisti; si nunc de tuo iure concessisses paululum, atque
Adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime,
Ne non tibi istuc foeneraret?

SANNIO

Ego spem pretio non emo.

SYRUS

Nunquam rem facies: abi: nescis inescare homines, Sannio.

SANNIO

Credo istuc melius esse: verum ego nunquam adeo astutus fui
Quin quicquid possem mallem auferre potius in praesentia.

SYRUS

Age; novi tuum animum; quasi iam usquam tibi sint viginti minae,
Dum huic obsequare. Praeterea autem te aiunt proficisci Cyprum.

SANNIO

Hem!

SYRUS

Coëmisse hinc quae illuc veheres multa; navem conductam; hoc, scio,
Animus tibi pendet. Ubi illinc, spero, redieris tamen hoc ages.

SANNIO

Nusquam pedem. Perii hercle; hac illi spe hoc inceperunt.

SYRUS

Timet:
Inieci scrupulum homini.

SANNIO

O scelera! illud vide
Ut in ipso articulo oppressit. Emtae mulieres
Complures; et item hine alia quae porto Cyprum.
Nisi eo ad mercatum venio, damnum maximum est.
Nunc si hoc omitto actum agam; ubi illinc rediero
Nihil est; refrixerit res. Nunc demum venis?
Cur passus? ubi eras? Ut sit satius perdere
Quam aut hic nunc manere tam diu, aut tum persequi.

SYRUS

Iamne enumerasti id quod ad te rediturum putes?

SANNIO

Hocine illo dignum est? hocine incipere Aeschinum?
Per oppressionem ut hanc mihi eripere postulet?

SYRUS

Labascit. Unum hoc habeo: vide si satis placet:
Potius quam venias in periculum, Sannio,
Servesne an perdas totum, dividuum face:
Minas decem conradet alicunde.

SANNIO

Hei mihi,

Etiam de sorte nunc venio in dubium miser?
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi:
Praeterea colaphis tuber est totum caput.
Etiam insuper defrudat? nusquam abeo.

SYRUS

Ut lubet.
Numquid vis quin abeam?

SANNIO

Immo hercle hoc quaeso, Syre;
Ut ut haec sunt acta, potius quam lites sequar,
Meum mihi reddatur; saltem quanti emta est, Syre.
Scio te non usum antehac amicitia mea:
Memorem me dices esse et gratum.

SYRUS

Sedulo
Faciam: sed Ctesiphonem video: laetus est
De amica.

SANNIO

Quid quod te oro?

SYRUS

Paulisper mane.

Actus II, scaena 3

(CTESIPHO. SYRUS.)

CTESIPHO

Abs quivis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas:

Verum enimvero id demum iuvat, si, quem aequum est facere, is bene facit.
O frater frater, quid ego nunc te laudem? Satis certo scio;
Nunquam ita magnifice quicquam dicam id virtus quin superet tua.
Itaque unam hanc rem me habere praeter alios praecipuam arbitror,
Fratrem homini nemini esse primarum artium magis principem.

SYRUS

O Ctesipho.

CTESIPHO

O Syre, Aeschinus ubi est?

SYRUS

Ellum, te exspectat domi.

CTESIPHO

Hem.

SYRUS

Quid est?

CTESIPHO

Quid sit? illius opera, Syre, nunc vivo: festivum caput,
Qui omnia sibi post putavit esse prae meo commodo;
Maledicta, famam, meum amorem, et peccatum in se transtulit:
Nihil pote supra. Quidnam foris crepuit?

SYRUS

Mane, mane: ipse exit foras.

Actus II, scaena 4

(AESCHINUS. SANNIO. CTESIPHO. SYRUS.)

AESCHINUS

Ubi ille est sacrilegus?

SANNIO

Men quaerit? numquidnam effert? Occidi:
Nihil video.

AESCHINUS

Ehem, opportune; te ipsum quaero. Quid fit, Ctesipho?
In tuto est omnis res: omitte vero tristitiam tuam.

CTESIPHO

Ego illam hercle vero omitto qui quidem te habeam fratrem. O mi Aeschine,
O mi germane; ah, vereor coram in os te laudare amplius,
Ne id assentandi magis quam quo habeam gratum facere existimes.

AESCHINUS

Age inepte; quasi nunc non norimus nos inter nos, Ctesipho.
Hoc mihi dolet, nos paene sero scisse, et paene in eum locum
Redisse ut si omnes cuperent nihil tibi possent auxiliarier.

CTESIPHO

Pudebat.

AESCHINUS

Ah, stultitia est istaec, non pudor. Tam ob parvulam

Rem paene ex patria!—Turpe dictu. Deos quaeso ut istaec prohibeant.

CTESIPHO

Peccavi.

AESCHINUS

Quid ait tandem nobis Sannio?

SYRUS

Iam mitis est.

AESCHINUS

Ego ad forum ibo ut hunc absolvam: tu intro ad illam, Ctesipho.

SANNIO

Syre, insta.

SYRUS

Eamus; namque hic properat in Cyprum.

SANNIO

Ne tam quidem;
Quamvis etiam maneo otiosus hic.

SYRUS

Reddetur; ne time.

SANNIO

At ut omne reddat.

SYRUS

Omne reddet: tace modo, ac sequere hac.

SANNIO

Sequor.

CTESIPHO

Heus, heus, Syre.

SYRUS

Hem, quid est?

CTESIPHO

Obsecro hercle, hominem istum impurissimum
Quamprimum absolvitote; ne, si magis irritatus siet,
Aliqua ad patrem hoc permanet, atque ego tum perpetuo perierim.

SYRUS

Non fiet; bono animo es: tu cum illa te intus oblecta interim;
Et lectulos iube sterni nobis, et parari caetera.
Ego iam transacta re convertam me domum cum obsonio.

CTESIPHO

Ita quaeso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.

Actus III, scaena 1

(SOSTRATA. CANTHARA.)

SOSTRATA

Obsecro, mea nutrix, quid nunc fiet?

CANTHARA

Quid fiat rogas?

Recte edepol spero.

SOSTRATA

Modo dolores, mea tu, occipiunt primulum.

CANTHARA

Iam nunc times, quasi nunquam affueris, nunquam tute pepereris.

SOSTRATA

Miseram me, neminem habeo; solae sumus: Geta autem hic non adest;
Nec quem ad obstetricem mittam; nec qui arcessat Aeschinum.

CANTHARA

Pol is quidem iam hic aderit; nam nunquam unum intermittit diem
Quin semper veniat.

SOSTRATA

Solus mearum miseriarum est remedium.

CANTHARA

E re nata melius fieri haud potuit quam factum est hera;
Quando vitium oblatum est; quod ad illum attinet potissimum
Talem, tali genere atque animo, natum ex tanta familia.

SOSTRATA

Ita pol est ut dicis: salvus nobis Deos quaeso ut siet.

Actus III, scaena 2

(GETA. SOSTRATA. CANTHARA.)

GETA

Nunc illud est quod si omnes omnia sua consilia conferant,
Atque huic malo salutem quaerant, auxili nihil afferant,
Quod mihique heraeque filiaeque herili est. Vae misero mihi!
Tot res repente circumvallant, unde emergi non potest,
Vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia.
Hocine saeclum? O scelera, O genera sacrilega, O hominem impium!

SOSTRATA

Me miseram! quidnam est quod sic video timidum et properantem Getam?

GETA

Quem neque fides neque iusiurandum neque illum misericordia
Repressit neque reflexit, neque quod partus instabat prope,
Cui miserae indigne per vim vitium obtulerat.

SOSTRATA

Non intelligo
Satis quae loquatur.

CANTHARA

Propius obsecro accedamus, Sostrata.

GETA

Ah,
Me miserum! vix sum compos animi; ita ardeo iracundia.
Nihil est quod malim quam illam totam familiam mihi dari obviam,
Ut ego iram hanc in eos evomam omnem dum aegritudo haec est recens:

Satis mihi id habeam supplici, dum illos ulciscar modo.
Seni animam primum extinguerem ipsi qui illud produxit scelus.
Tum autem Syrum impulsorem, vah, quibus illum lacerarem modis!
Sublimem medium arriperem, et capite pronum in terram statuerem,
Ut cerebro dispergat viam.
Adolescenti ipsi eriperem oculos; posthaec praecipitem darem;
Caeteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, et prosternerem.
Sed cesso heram hoc malo impertiri propere?

SOSTRATA

Revocemus. Geta.

GETA

Hem, quisquis es, sine me.

SOSTRATA

Ego sum Sostrata.

GETA

Ubi ea est? te ipsam quaerito,
Te expecto: oppido opportune te obtulisti mihi obviam,
Hera.

SOSTRATA

Quid est? quid trepidas?

GETA

Hei mihi!

SOSTRATA

Quid festinas, mi Geta?

Animam recipe.

GETA

Prorsus—

SOSTRATA

Quid istuc prorsus ergo est.

GETA

Periimus:
Actum est.

SOSTRATA

Eloquere ergo, obsecro te, quid sit.

GETA

Iam—

SOSTRATA

Quid iam, Geta?

GETA

Aeschinus—

SOSTRATA

Quid is ergo?

GETA

alienus est ab nostra familia.

SOSTRATA

Hem,
Perii: quare?

GETA

Amare occepit aliam.

SOSTRATA

Vae miserae mihi!

GETA

Neque id occulte fert: ab lenone ipsus eripuit palam.

SOSTRATA

Satin hoc certum est?

GETA

Certum: hisce oculis egomet vidi, Sostrata.

SOSTRATA

Ah,
Me miseram! quid credas iam? aut cui credas? Nostrumne Aeschinum;
Nostram vitam omnium, in quo nostrae spes omnesque opes sitae
Erant; qui sine hac iurabat se unum nunquam victurum diem;
Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat patris;
Ita obsecraturum ut liceret sibi hanc uxorem ducere?

GETA

Hera, lacrimas mitte, ac potius quod ad hanc rem opus est porro consule;
Patiamurne, an narremus cuipiam?

CANTHARA

Au, mi homo, sanusne es?

An hoc proferendum tibi videtur usquam esse?

GETA

Mihi quidem non placet.
Iam primum illum alieno animo a nobis esse res ipsa indicat.
Nunc si hoc palam proferimus ille infitias ibit, sat scio.
Tua fama et gnatae vita in dubium veniet. Tum si maxime
Fateatur, quum amet aliam, non est utile hanc illi dari:
Quapropter quoquo pacto tacito est opus.

SOSTRATA

Ah, minime gentium:
Non faciam.

GETA

Quid ages?

SOSTRATA

Proferam.

GETA

Hem, mea Sostrata, vide quam rem agas.

SOSTRATA

Peiore res loco non potest esse quam in quo nunc sita est.
Primum indotata est: tum praeterea quae secunda ei dos erat
Periit: pro virgine dari nuptum non potest. Hoc reliquum est:
Si infitias ibit, testis mecum est annulus quem amiserat.
Postremo, quando ego conscia mihi sum a me culpam esse hanc procul,
Neque pretium neque rem ullam intercessisse illa aut me indignam, Geta,

Experiar.

GETA

Quid ista? accedo, ut melius dicas.

SOSTRATA

Tu, quantum potes,
Abi, atque Hegioni cognato huius rem omnem narrato ordine;
Nam is nostro Simulo fuit summus, et nos coluit maxime.

GETA

Nam hercle alius nemo respicit nos.

SOSTRATA

Propera tu, mea Canthara,
Curre: obstetricem arcesse, ut cum opus sit ne in mora nobis siet.

Actus III, scaena 3

(DEMEA. SYRUS.)

DEMEA

Disperii! Ctesiphonem audivi filium
Una affuisse in raptione cum Aeschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest
Qui alicui rei est etiam eum ad nequitiam abducere.
Ubi ego illum quaeram? credo abductum in ganeum
Aliquo: persuasit ille impurus, sat scio.
Sed eccum Syrum ire video: hinc scibo iam ubi siet;
Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit
Eum quaeritare, nunquam dicet carnifex.
Non ostendam me id velle.

SYRUS

Omnem rem modo seni
Quo pacto se haberet enarramus ordine:
Nihil vidi quicquam laetius.

DEMEA

Pro Iupiter,
Hominis stultitiam!

SYRUS

Collaudavit filium:
Mihi qui id dedissem consilium egit gratias.

DEMEA

Disrumpor.

SYRUS

Argentum annumeravit ilico:
Dedit praeterea in sumtum dimidium minae:
Id distributum sane est ex sententia.

DEMEA

Hem!
Huic mandes, si quid recte curatum velis.

SYRUS

Hem, Demea, haud aspexeram te. Quid agitur?

DEMEA

Quid agatur? Vestram nequeo mirari satis
Rationem.

SYRUS

Est hercle inepta, ne dicam dolo,
Atque absurda. Pisces ceteros purga, Dromo:
Congrum istum maximum in aqua sinito ludere
Paulisper: ubi ego venero, exossabitur;
Prius nolo.

DEMEA

Haecine flagitia!

SYRUS

Mihi quidem non placent;
Et clamo saepe. Salsamenta haec, Stephanio,
Fac macerentur pulchre.

DEMEA

Di vestram fidem,
Utrum studione id sibi habet, an laudi putat
Fore si perdiderit gnatum? Vae misero mihi!
Videre videor iam diem illum quum hinc egens
Profugiet aliquo militatum.

SYRUS

O Demea,
Istuc est sapere, non quod ante pedes modo est
Videre, sed etiam illa quae futura sunt
Prospicere.

DEMEA

Quid? istaec iam penes vos psaltria est?

SYRUS

Ellam intus.

DEMEA

Eho an domi est habiturus?

SYRUS

Credo, ut est
Dementia.

DEMEA

Haecine fieri!

SYRUS

Inepta lenitas
Patris et facilitas prava.

DEMEA

Fratris me quidem
Pudet pigetque.

SYRUS

Nimium inter vos, Demea, ac
Non quia ades praesens dico hoc, pernimium interest.
Tu quantus quantus es nihil nisi sapientia es:
Ille somnium. Sineres vero tu illum tuum
Facere haec?

DEMEA

Sinerem illum? an non sex totis mensibus
Prius olfecissem quam ille quicquam coeperit?

SYRUS

Vigilantiam tuam tu mihi narras?

DEMEA

Sic siet
Modo ut nunc est quaeso.

SYRUS

Ut quisque suum vult esse, ita est.

DEMEA

Quid eum? vidistine hodie?

SYRUS

Tuumne filium?
Abigam hunc rus. Iamdudum aliquid ruri agere arbitror.

DEMEA

Satin scis ibi esse?

SYRUS

Oh, qui egomet produxi.

DEMEA

Optime est.
Metui ne haereret hic.

SYRUS

Atque iratum admodum.

DEMEA

Quid autem?

SYRUS

Adortus iurgio fratrem apud forum
De psaltria istac.

DEMEA

Ain vero?

SYRUS

Vah, nihil reticuit.
Nam ut numerabatur forte argentum intervenit
Homo de improviso: coepit clamare, O Aeschine!
Haecine flagitia facere te! haec te admittere
Indigna genere nostro!

DEMEA

Oh! lacrimo gaudio.

SYRUS

Non tu hoc argentum perdis sed vitam tuam.

DEMEA

Salvus sit, spero: est similis maiorum suum.

SYRUS

Hui.

DEMEA

Syre, praeceptorum plenus istorum ille.

SYRUS

Phy.
Domi habuit unde disceret.

DEMEA

Fit sedulo.
Nihil praetermitto: consuefacio: denique
Inspicere tanquam in speculum in vitas omnium
Iubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.
Hoc facito.

SYRUS

Recte sane.

DEMEA

Hoc fugito.

SYRUS

Callide.

DEMEA

Hoc laudi est.

SYRUS

Istaec res est.

DEMEA

Hoc vitio datur.

SYRUS

Probissime.

DEMEA

Porro autem—

SYRUS

Non hercle otium est

Nunc mihi auscultandi. Pisces ex sententia
Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur cautio est:
Nam id nobis tam flagitium est quam illa, Demea,
Non facere vobis quae modo dixti: et, quod queo,
Conservis ad eundem istunc praecipio modum:
Hoc salsum est; hoc adustum est; hoc lautum est parum,
Illud recte: iterum sic memento: sedulo
Moneo quae possum pro mea sapientia.
Postremo tanquam in speculum in patinas, Demea,
Inspicere iubeo, et moneo quid facto usus siet.
Inepta haec esse nos quae facimus sentio:
Verum quid facias? ut homo est, ita morem geras.
Numquid vis?

DEMEA

Mentem vobis meliorem dari.

SYRUS

Tu rus hinc abis?

DEMEA

Recta.

SYRUS

Nam quid tu hic agas,
Ubi si quid bene praecipias nemo obtemperet?

DEMEA

Ego vero hinc abeo, quando is quamobrem huc veneram
Rus abiit: illum curo unum: ille ad me attinet.
Quando ita vult frater, de istoc ipse viderit.
Sed quis illic est procul quem video? estne hic Hegio,

Tribulis noster? si satis cerno, is hercle est: vah,
Homo amicus nobis iam inde a puero. Di boni!
Nae illiusmodi iam nobis magna civium
Penuria est: homo antiqua virtute ac fide.
Haud cito mali quid ortum ex hoc sit publice.
Quam gaudeo ubi etiam huius generis reliquias
Restare video! Ah, vivere etiam nunc libet.
Opperiar hominem hic, ut salutem et conloquar.

Actus III, scaena 4

(HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.)

HEGIO

Pro Di immortales, facinus indignum, Geta.
Quid narras?

GETA

Sic est factum.

HEGIO

Ex illan familia
Tam illiberale facinus esse ortum? O Aeschine,
Pol haud paternum istuc dedisti.

DEMEA

Videlicet
De psaltria hac audivit: id illi nunc dolet
Alieno: pater is nihili pendit. Hei mihi!
Utinam hic prope adesset alicubi, atque audiret haec.

HEGIO

Nisi facient quae illos aequum est, haud sic auferent.

GETA

In te spes omnis, Hegio, nobis sita est.
Te solum habemus: tu es patronus, tu parens:
Ille tibi moriens nos commendavit senex.
Si deseris tu, periimus.

HEGIO

Cave dixeris.
Neque faciam, neque me satis pie posse arbitror.

DEMEA

Adibo. Salvere Hegionem plurimum
Iubeo.

HEGIO

Te quaerebam ipsum. Salve Demea.

DEMEA

Quid autem?

HEGIO

Maior filius tuus Aeschinus,
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni
Neque liberalis functus officium est viri.

DEMEA

Quid istuc est?

HEGIO

Nostrum amicum noras Simulum
Atque aequalem?

DEMEA

Quidni?

HEGIO

Filiam eius virginem
Vitiavit.

DEMEA

Hem!

HEGIO

Mane; nondum audisti, Demea,
Quod est gravissimum.

DEMEA

An quid est etiam amplius?

HEGIO

Vero amplius; nam hoc quidem ferendum aliquo modo est:
Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:
Humanum est. Ubi scit factum, ad matrem virginis
Venit ipsus ultro lacrimans, orans, obsecrans,
Fidem dans, iurans se illam ducturum domum.
Ignotum est; tacitum est; creditum est. Virgo ex eo
Compressu gravida facta est: mensis hic decimus est.
Ille bonus vir nobis psaltriam, si Dis placet,
Paravit quicum vivat, illam deserit.

DEMEA

Pro certon tu istaec dicis?

HEGIO

Mater virginis
In medio est; ipsa virgo; res ipsa: hic Geta
Praeterea, ut captus est servorum non malus
Neque iners, alit illas: solus omnem familiam
Sustentat: hunc abduce, vinci; quaere rem.

GETA

Immo hercle extorque, nisi ita factum est, Demea.
Postremo non negabit: coram ipsum cedo.

DEMEA

Pudet: nec quid agam neque quid huic respondeam
Scio.

PAMPHILA

Miseram me, differor doloribus.
Iuno Lucina, fer opem: serva me, obsecro.

HEGIO

Hem.
Numnam illa quaeso parturit?

GETA

Certe Hegio.

HEGIO

Hem.
Illaec fidem nunc vestram implorat, Demea:
Quod vos vis cogit, id voluntate impetret.
Haec primum ut fiant Deos quaeso ut vobis decet:
Sin aliter animus vester est, ego, Demea,

Summa vi defendam hanc atque illum mortuum.
Mihi cognatus erat: una a pueris parvulis
Sumus educti; una semper militiae et domi
Fuimus; paupertatem una pertulimus gravem.
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
Animam relinquam potius quam illas deseram.
Quid mihi respondes?

DEMEA

Fratrem conveniam, Hegio:
Is quod mihi de hac re dederit consilium id sequar.

HEGIO

Sed Demea hoc tu facito, cum animo cogites
Quam vos facillime agitis, quam estis maxime
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maxime vos aequo animo aequa noscere
Oportet, si vos vultis perhiberi probos.

DEMEA

Redito: fient quae fieri aequum est omnia.

HEGIO

Decet te facere. Geta duc me intro ad Sostratam.

DEMEA

Non me indicente haec fiunt. Utinam hic sit modo
Defunctum: verum nimia illaec licentia
Profecto evadet in aliquod magnum malum.
Ibo ac requiram fratrem, ut in eum haec evomam.

Actus III, scaena 5

(HEGIO.)

HEGIO.

Bono animo fac sis, Sostrata; et istam, quod potes,
Fac consolere. Ego Micionem, si apud forum est,
Conveniam; atque ut res gesta est narrabo ordine.
Si est facturus ut sit officium suum,
Faciat: sin aliter de hac re est eius sententia,
Respondeat mihi; ut quid agam quamprimum sciam.

Actus IV, scaena 1

(CTESIPHO. SYRUS.)

CTESIPHO

Ain patrem hinc abisse rus?

SYRUS

Iamdudum.

CTESIPHO

Dic sodes.

SYRUS

Apud villam est.
Nunc cum maxime operis aliquid facere credo.

CTESIPHO

Utinam quidem,
Quod cum salute eius fiat, ita se defatigarit velim,
Ut triduo hoc perpetuo prorsum e lecto nequeat surgere.

SYRUS

Ita fiat, et istoc si quid potis est rectius.

CTESIPHO

Ita: nam hunc diem
Misere nimis cupio, ut coepi, perpetuum in laetitia degere:
Et illud rus nulla alia causa tam male odi, nisi quia prope est:
Quod si abesset longius,
Prius nox oppressisset illic quam huc reverti posset iterum.
Nunc ubi me illic non videbit iam huc recurret, sat scio.
Rogitabit me ubi fuerim; quem ego hodie toto non vidi die.
Quid dicam?

SYRUS

Nihilne in mentem?

CTESIPHO

Nunquam quicquam.

SYRUS

Tanto nequior.
Cliens, amicus, hospes, nemo est vobis?

CTESIPHO

Sunt: quid postea?

SYRUS

Hisce opera ut data sit.

CTESIPHO

Quae non data sit? non potest fieri.

SYRUS

Potest.

CTESIPHO

Interdiu: sed si hic pernocto, causae quid dicam, Syre?

SYRUS

Vah, quam vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari.
Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulchre calleo.
Quum fervit maxime tam placidum quam ovem reddo.

CTESIPHO

Quo modo?

SYRUS

Laudarier te audit libenter: facio te apud illum Deum:
Virtutes narro.

CTESIPHO

Meas?

SYRUS

Tuas: homini ilico lacrimae cadunt
Quasi puero gaudio. Hem tibi autem.

CTESIPHO

Quidnam est?

SYRUS

Lupus in fabula.

CTESIPHO

Pater est?

SYRUS

Ipsus est.

CTESIPHO

Syre, quid agimus?

SYRUS

Fuge modo intro: ego videro.

CTESIPHO

Si quid rogabit, nusquam tu me: audistin?

SYRUS

Potin ut desinas?

Actus IV, scaena 2

(DEMEA. CTESIPHO. SYRUS.)

DEMEA

Nae ego homo sum infelix: primum fratrem nusquam invenio gentium:
Praeterea autem dum illum quaero a villa mercenarium
Vidi: is filium negat esse ruri: nec quid agam scio.

CTESIPHO

Syre.

SYRUS

Quid est?

CTESIPHO

Men quaerit?

SYRUS

Verum.

CTESIPHO

Perii!

SYRUS

Quin tu animo bono es.

DEMEA

Quid hoc, malum, infelicitatis? nequeo satis decernere;
Nisi me credo huic esse natum rei, ferendis miseriis.
Primus sentio mala nostra; primus rescisco omnia;
Primus porro obnuntio: aegre solus si quid fit fero.

SYRUS

Rideo hunc: primum ait se scire; is solus nescit omnia.

DEMEA

Nunc redeo: si forte frater redierit viso.

CTESIPHO

Syre,
Obsecro vide ne ille huc prorsus se irruat.

SYRUS

Etiam taces?
Ego cavebo.

CTESIPHO

Nunquam hercle hodie ego istuc committam tibi;
Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam: id tutissimum est.

SYRUS

Age, tamen ego hunc amovebo.

DEMEA

Sed eccum sceleratum Syrum.

SYRUS

Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest.
Scire equidem volo quot mihi sint domini: quae haec est miseria?

DEMEA

Quid ille gannit? quid vult? quid ais bone vir? est frater domi?

SYRUS

Quid, malum, Bone vir, mihi narras? Equidem perii.

DEMEA

Quid tibi est?

SYRUS

Rogitas? Ctesipho me pugnis miserum et istam psaltriam
Usque occidit.

DEMEA

Hem, quid narras?

SYRUS

Hem! vide, ut discidit labrum.

DEMEA

Quamobrem?

SYRUS

Me impulsore hanc emtam esse ait.

DEMEA

Non tu eum rus hinc modo
Produxe aibas?

SYRUS

Factum: verum venit post insaniens:
Nihil pepercit. Non puduisse verberare hominem senem,
Quem ego modo puerum tantillum in manibus gestavi meis?

DEMEA

Laudo, Ctesipho; patrissas: abi, virum te iudico.

SYRUS

565 Laudas? Nae ille continebit posthac si sapiet manus.

DEMEA

Fortiter.

SYRUS

Perquam! quia miseram mulierem, et me servulum
Qui referire non audebam, vicit: hui, perfortiter!

DEMEA

Non potuit melius: idem quod ego sensit te esse huic rei caput.
Sed estne frater intus?

SYRUS

Non est.

DEMEA

Ubi illum quaeram cogito.

SYRUS

Scio ubi sit; verum hodie nunquam monstrabo.

DEMEA

Hem, quid ais?

SYRUS

Ita.

DEMEA

Diminuetur tibi quidem iam cerebrum.

SYRUS

At nomen nescio
Illius hominis; sed locum novi ubi sit.

DEMEA

Dic ergo locum.

SYRUS

Nostin porticum apud macellum hanc deorsum?

DEMEA

Quidni noverim?

SYRUS

Praeterito hac recta platea sursum: ubi eo veneris,
Clivus deorsum versus est: hac te praecipitato: postea
Est ad hanc manum sacellum; ibi angiportum propter est.

DEMEA

Quonam?

SYRUS

Illic ubi etiam caprificus magna est: nostin?

DEMEA

Novi.

SYRUS

Hac pergito.

DEMEA

Id quidem angiportum non est pervium.

SYRUS

Verum hercle. Vah,
Censen hominem me esse? erravi. In porticum rursum redi:
Sane hac multo propius ibis, et minor est erratio.
Scin Cratini huius ditis aedes?

DEMEA

Scio.

SYRUS

Ubi eas praeterieris
Ad sinistram hac recta platea: ubi ad Dianae veneris
Ito ad dextram: priusquam ad portam venias apud ipsum lacum
Est pistrilla et exadversum fabrica: ibi est.

DEMEA

Quid ibi facit?

SYRUS

Lectulos in sole ilignis pedibus faciendos dedit.

DEMEA

Ubi potetis vos? Bene sane. Sed cesso ad eum pergere?

SYRUS

I sane. Ego te exercebo hodie ut dignus es, silicernium.
Aeschinus odiose cessat: prandium corrumpitur.
Ctesipho autem in amore est totus. Ego iam prospiciam mihi:
Nam iam adibo, atque unumquicquid quod quidem erit bellissimum
Carpam; et cyathos sorbilans paulatim hunc producam diem.

Actus IV, scaena 3

(MICIO. HEGIO.)

MICIO

Ego in hac re nihil reperio quamobrem lauder tantopere, Hegio:
Meum officium facio; quod peccatum a nobis ortum est corrigo:
Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero qui ita putant,
Sibi fieri iniuriam ultro si quam fecere ipsi expostules,
Et ultro accusant: id quia non est a me factum agis gratias?

HEGIO

Ah, minime: nunquam te aliter atque es in animum induxi meum.
Sed quaeso ut una mecum ad matrem virginis eas, Micio,
Atque istaec eadem quae mihi dixti tute dicas mulieri;
Suspicionem hanc propter fratrem eius esse et illam psaltriam.

MICIO

Si ita aequum censes, aut si ita opus est facto, camus.

HEGIO

Bene facis;
Nam et illi animum iam relevabis, quae dolore ac miseria
Tabescit; et tuo officio fueris functus: sed si aliter putas,
Egomet narrabo quae mihi dixti.

MICIO

Immo ego ibo.

HEGIO

Bene facis.
Omnes quibus res sunt minus secundae magis sunt nescio quomodo
Suspiciosi; ad contumeliam omnia accipiunt magis;
Propter suam impotentiam se semper credunt negligi;
Quapropter te ipsum purgare ipsis coram placabilius est.

MICIO

Et recte et verum dicis.

HEGIO

Sequere me ergo hac intro.

MICIO

Maxime.

Actus IV, scaena 4

(AESCHINUS.)

AESCHINUS.

Discrucior animi:
Hocine de improviso mali mihi obiici
Tantum, ut neque quid de me faciam neque quid agam certum siet!
Membra metu debilia sunt; animus timore
Obstipuit: pectore consistere nil consili
Quit. Vah! quomodo me ex hac expediam turba? Tanta nunc
Suspicio de me incidit;
Neque ea immerito: Sostrata credit mihi me psaltriam hanc emisse.
Id anus mihi indicium fecit.
Nam ut hinc forte ea ad obstetricem erat missa, ubi eam vidi ilico
Accedo, rogito Pamphila quid agat, iam partus adsiet;
Eone obstetricem arcessat. Illa exclamat, Abi, abi iam, Aeschine.
Satis diu dedisti verba; sat adhuc tua nos frustrata est fides.
Hem, quid istuc obsecro, inquam, est? Valeas; habeas illam quae placet.
Sensi ilico id illas suspicari: sed me reprehendi tamen
Ne quid de fratre garrulae illi dicerem, ac fieret palam.
Nunc quid faciam? Dicam fratris esse? Id quidem minime est opus
Usquam efferri. Ac mitto: fieri potis est ut ne qua exeat.
Ipsum id metuo ut credant; tot concurrunt verisimilia.
Egomet rapui; ipse egomet solvi argentum; ad me abducta est domum.
Haec adeo mea culpa fateor fieri. Non me hanc rem patri
Ut ut erat gesta indicasse? Exorassem ut eam ducerem.
Cessatum usque adhuc est: nunc porro, Aeschine, expergiscere!
Nunc hoc primum est: ad illas ibo ut purgem me; accedam ad fores.

Perii! horresco semper ubi pultare hasce occipio miser.
Heus, heus: Aeschinus ego sum: aperite aliquis actutum ostium.
Prodit nescio quis: concedam huc.

Actus IV, scaena 5

(MICIO. AESCHINUS.)

MICIO

Ita uti dixi, Sostrata,
Facite: ego Aeschinum conveniam, ut quomodo acta haec sint sciat.
Sed quis ostium hoc pultavit?

AESCHINUS

Pater hercle est: perii.

MICIO

Aeschine.

AESCHINUS

Quid huic hic negoti est?

MICIO

Tune has pepulisti fores?
Tacet. Cur non ludo hunc aliquantisper? Melius est,
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere.
Nihil mihi respondes?

AESCHINUS

Non equidem istas quod sciam.

MICIO

Ita? nam mirabar quid hic negoti esset tibi.
Erubuit: salva res est.

AESCHINUS

Dic sodes, pater,
Tibi vero quid istic est rei?

MICIO

Nihil mihi quidem:
Amicus quidam me a foro abduxit modo
Huc advocatum sibi.

AESCHINUS

Quid?

MICIO

Ego dicam tibi:
Habitant hic quaedam mulieres pauperculae,
Ut opinor; has non nosse te et certo scio;
Neque enim diu huc commigrarunt.

AESCHINUS

Quid tum postea?

MICIO

Virgo est cum matre.

AESCHINUS

Perge.

MICIO

Haec virgo orba est patre:

Hic meus amicus illi genere est proximus:
Huic leges cogunt nubere hanc.

AESCHINUS

Perii.

MICIO

Quid est?

AESCHINUS

Nihil: recte: perge.

MICIO

Is venit ut secum avehat;
Nam habitat Mileti.

AESCHINUS

Hem, virginem ut secum avehat?

MICIO

Sic est.

AESCHINUS

Miletum usque obsecro?

MICIO

Ita.

AESCHINUS

Animo male est.
Quid ipsae? quid aiunt?

MICIO

Quid illas censes? nihil enim.
Commenta mater est esse ex alio viro
Nescio quo puerum natum; neque eum nominat;
Priorem esse illum; non oportere huic dari.

AESCHINUS

Eho, nonne haec iusta tibi videntur postea?

MICIO

Non.

AESCHINUS

Obsecro, non? an illam hinc abducet, pater?

MICIO

Quid illam ni abducat?

AESCHINUS

Factum a vobis duriter
Immisericorditerque; atque etiam, si est, pater,
Dicendum magis aperte, illiberaliter.

MICIO

Quamobrem?

AESCHINUS

Rogas me? quid illi tandem creditis
Fore animi misero quicum illa consuevit prius,
Qui infelix haud scio an illam misere nunc amat,
Quum hanc sibi videbit praesens praesenti eripi,
Abduci ab oculis? Facinus indignum, pater.

MICIO

Qua ratione istuc? quis despondit? quis dedit?
Cui, quando nupsit? auctor his rebus quis est?
Cur duxit alienam?

AESCHINUS

An sedere oportuit
Domi virginem tam grandem, dum cognatus hinc
Illinc veniret exspectantem? Haec, mi pater,
Te dicere aequum fuit, et id defendere.

MICIO

Ridiculum: adversumne illum causam dicerem
Cui veneram advocatus? sed, quid ista, Aeschine,
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus. Quid est?
Quid lacrimas?

AESCHINUS

Pater obsecro ausculta.

MICIO

Aeschine, audivi omnia
Et scio; nam te amo; quo magis quae agis curae sunt mihi.

AESCHINUS

Ita velim me promerentem ames dum vivas mi pater,
Ut me hoc delictum admisisse in me id mihi vehementer dolet,
Et me tui pudet.

MICIO

Credo hercle; nam ingenium novi tuum
Liberale: sed vereor ne indiligens nimium sies.

In qua civitate tandem te arbitrare vivere?
Virginem vitiasti quam te ius non fuerat tangere.
Iam id peccatum primum magnum; magnum, at humanum tamen.
Fecere alii saepe item boni: at postquam id evenit, cedo
Numquid circumspexti? aut numquid tute prospexti tibi,
Quid fieret, qua fieret? si te ipsum mihi puduit dicere,
Qua resciscerem? Haec dum dubitas menses abierunt decem.
Prodidisti et te, et illam miseram, et gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas dormienti haec tibi confecturos Deos,
Et illam sine tua opera in cubiculum iri deductum domum?
Nolim ceterarum rerum te socordem eodem modo.
Bono animo es: duces uxorem hanc.

AESCHINUS

Hem.

MICIO

Bono animo es, inquam.

AESCHINUS

Pater,
Obsecro, non ludis tu nunc me?

MICIO

Ego te? quamobrem?

AESCHINUS

Nescio;
Nisi quia tam misere hoc esse cupio verum eo vereor magis.

MICIO

Abi domum, ac Deos comprecare ut uxorem arcessas: abi.

AESCHINUS

Quid? iam uxorem?

MICIO

Iam.

AESCHINUS

Iam?

MICIO

Iam, quantum potest.

AESCHINUS

Di me, pater,
Omnes oderint ni magis te quam oculos nunc amo meos.

MICIO

Quid? quam illam?

AESCHINUS

Aeque.

MICIO

Perbenigne.

AESCHINUS

Quid? ille ubi est Milesius?

MICIO

Abiit; periit; navem adscendit. Sed cur cessas?

AESCHINUS

Abi pater:
Tu potius Deos comprecare; nam tibi eos certo scio,
Quo vir melior multo es quam ego, obtemperaturos magis.

MICIO

Ego eo intro ut quae opus sunt parentur: tu fac ut dixi, si sapis.

AESCHINUS

Quid hoc est negoti! Hoc est patrem esse? aut hoc est filium esse?
Si frater aut sodalis esset, qui magis morem gereret?
Hic non amandus? hicine non gestandus in sinu est? hem!
Itaque adeo magnam mili iniecit sua commoditate curam
Ne forte imprudens faciam quod nolit: sciens cavebo.
Sed cesso ire intro ne morae meis nuptiis egomet siem?

Actus IV, scaena 6

(DEMEA.)

DEMEA.

Defessus sum ambulando. Ut, Syre, te cum tua
Monstratione magnus perdat Iupiter!
Perreptavi usque omne oppidum: ad portam, ad lacum:
Quo non? neque illic fabrica ulla erat, neque fratrem homo
Vidisse se aibat quisquam: nunc vero domi
Certum obsidere est usque donec redierit.

Actus IV, scaena 7

(MICIO. DEMEA.)

MICIO

Ibo, illis dicam nullam esse in nobis moram.

DEMEA

Sed eccum ipsum: te iamdudum quaero, Micio.

MICIO

Quidnam?

DEMEA

Fero alia flagitia ad te ingentia
Boni illius adolescentis.

MICIO

Ecce autem!

DEMEA

Nova;
Capitalia.

MICIO

Ohe, iam.

DEMEA

Nescis qui vir sit.

MICIO

Scio.

DEMEA

O stulte, tu de psaltria me somnias
Agere: hoc peccatum in virginem est civem.

MICIO

Scio.

DEMEA

Oho, scis et patere?

MICIO

Quidni patiar?

DEMEA

Dic mihi,
Non clamas? non insanis?

MICIO

Non. Malim quidem—

DEMEA

Puer natus est.

MICIO

Di bene vertant!

DEMEA

Virgo nihil habet.

MICIO

730 Audivi.

DEMEA

Et ducenda indotata est?

MICIO

Scilicet.

DEMEA

Quid nunc futurum est?

MICIO

Id enim quod res ipsa fert:
Illinc huc transferetur virgo.

DEMEA

O Iupiter!
Istocine pacto oportet?

MICIO

Quid faciam amplius?

DEMEA

Quid facias? Si non ipsa re istuc tibi dolet,
Simulare certe est hominis.

MICIO

Quin iam virginem
Despondi; res composita est; fiunt nuptiae:
Demsi metum omnem: haec magis sunt hominis.

DEMEA

Caeterum,
Placet tibi factum, Micio?

MICIO

Non, si queam
Mutare: nunc, quum non queo, aequo animo fero.
Ita vita est hominum quasi quum ludas tesseris:
Si illud quod maxime opus est iactu non cadit,

Illud quod cecidit forte id arte ut corrigas.

DEMEA

Corrector! Nempe tua arte viginti minae
Pro psaltria periere; quae, quantum potest,
Aliquo abiicienda est, si non pretio at gratiis.

MICIO

Neque est, neque illam sane studeo vendere.

DEMEA

Quid igitur facies?

MICIO

Domi erit.

DEMEA

Pro Divum fidem!
Meretrix et materfamilias una in domo?

MICIO

Cur non?

DEMEA

Sanum te credis esse?

MICIO

Equidem arbitror.

DEMEA

Ita me Di ament, ut video ego tuam ineptiam,
Facturum credo ut habeas quicum cantites.

MICIO

Cur non?

DEMEA

Et nova nupta eadem haece discet?

MICIO

Scilicet.

DEMEA

Tu inter eas restim ductans saltabis.

MICIO

Probe.

DEMEA

Probe?

MICIO

Et tu nobiscum una, si opus sit.

DEMEA

Hei mihi!
Non te haec pudent?

MICIO

Iam vero omitte, Demea,
Tuam istanc iracundiam; atque ita uti decet
Hilarum ac libentem fac te gnati in nuptiis.
Ego hos conveniam: post huc redeo.

DEMEA

O Iupiter!

Hancine vitam? hoscine mores? hanc dementiam?
Uxor sine dote veniet; intus psaltria est:
Domus sumtuosa; adolescens luxu perditus;
Senex delirans. Ipsa si cupiat Salus
Servare prorsus non potest hanc familiam.

Actus V, scaena 1

(SYRUS. DEMEA.)

SYRUS

Edepol, Syrisce, te curasti molliter,
Lauteque munus administrasti tuum.
Abi. Sed postquam intus sum omnium rerum satur,
Prodeambulare huc libitum est.

DEMEA

Illud sis vide
Exemplum disciplinae.

SYRUS

Ecce autem hic adest
Senex noster. Quid fit? quid tu es tristis?

DEMEA

Oh scelus.

SYRUS

Ohe, iam tu verba fundis hic, sapientia?

DEMEA

Tu si meus esses—

SYRUS

dis quidem esses, Demea,
Ac tuam rem constabilisses.

DEMEA

exemplum omnibus
Curarem ut esses.

SYRUS

Quamobrem? quid feci?

DEMEA

Rogas?
In ipsa turba, atque in peccato maximo,
Quod vix sedatum satis est, potasti scelus,
Quasi re bene gesta.

SYRUS

Sane nollem huc exitum.

Actus V, scaena 2

(DROMO. SYRUS. DEMEA.)

DROMO

Heus, Syre; rogat te Ctesipho ut redeas.

SYRUS

Abi.

DEMEA

Quid Ctesiphonem hic narrat?

SYRUS

Nihil.

DEMEA

Eho carnifex,
Est Ctesipho intus?

SYRUS

Non est.

DEMEA

Cur hic nominat?

SYRUS

Est alius quidam, parasitaster parvulus:
Nostin?

DEMEA

Iam scibo.

SYRUS

Quid agis? quo abis?

DEMEA

Mitte me.

SYRUS

Noli inquam.

DEMEA

Non manum abstines, mastigia?
An tibi iam mavis cerebrum dispergi hic?

SYRUS

Abit.
Edepol comissatorem haud sane commodum,
Praesertim Ctesiphoni. Quid ego nunc agam
Nisi, dum hae silescunt turbae, interea in angulum
Aliquo abeam, atque edormiscam hoc villi? Sic agam.

Actus V, scaena 3

(MICIO. DEMEA.)

MICIO

Parata a nobis sunt, ut dixi, Sostrata,
Ubi vis. Quisnam a me pepulit tam graviter fores?

DEMEA

Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem aut querar?
O coelum, O terra, O maria Neptuni!

MICIO

Em tibi:
Rescivit omnem rem; id nunc clamat scilicet:
Paratae lites; succurrendum est.

DEMEA

Eccum adest
Communis corruptela nostrum liberum.

MICIO

Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.

DEMEA

Repressi, redii: mitto maledicta omnia:

Rem ipsam putemus: dictum hoc inter nos fuit,
Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,
Neve ego tuum? responde.

MICIO

Factum est; non nego.

DEMEA

Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam Micio? Numqui minus
Mihi idem ius aequum est esse quod mecum est tibi?
Quando ego tuum non euro, ne cura meum.

MICIO

Non aequum dicis; non; nam vetus verbum hoc quidem est;
Communia esse amicorum inter se omnia.

DEMEA

Facete! nunc demum istaec nata oratio est.

MICIO

Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea.
Principio, si id te mordet, sumtum filii
Quem faciunt, quaeso facito haec tecum cogites:
Tu illos duos olim pro re tollebas tua,
Quod satis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum uxorem credidisti, scilicet,
Ducturum: eandem illam rationem antiquam obtine:
Conserva, quaere, parce: fac quam plurimum
Illis relinquas: gloriam tu istam obtine.
Mea, quae praeter spem evenere, utantur sine.
De summa nihil decedet: quod hinc accesserit,

Id de lucro putato esse omne. Haec si voles
In animo vere cogitare, Demea,
Et mihi, et tibi, et illis demseris molestiam.

DEMEA

Mitto rem: consuetudinem ipsorum.

MICIO

Mane:
Scio: istuc ibam. Multa in homine, Demea,
Signa insunt ex quibus coniectura facile fit,
Duo quum idem faciunt, saepe ut possis dicere,
Hoc licet impune facere huic, illi non licet;
Non quod dissimilis res sit, sed quod is qui facit:
Quae ego illis inesse video, ut confidam fore
Ita ut volumus: video sapere, intelligere, in loco
Vereri, inter se amare: scires liberum
Ingenium atque animum; quovis illos tu die
Reducas. At enim metuas ne ab re sint tamen
Omissiores paullo. O noster Demea,
Ad omnia alia aetate sapimus rectius:
Solum unum hoc vitium senectus affert hominibus;
Attentiores sumus ad rem omnes quam sat est:
Quod illos sat aetas acuet.

DEMEA

Ne nimium modo
Bonae tuae istae nos rationes, Micio,
Et tuus iste animus aequus, subvertant.

MICIO

Tace:

Non fiet: mitte iam istaec: da te hodie mihi:
Exporge frontem.

DEMEA

Scilicet, ita tempus fert;
Faciendum est: caeterum rus eras cum filio
Cum primo lucu [ibo hinc].

MICIO

Immo de note censeo;
Hodie modo hilarum fac te.

DEMEA

Et istam psaltriam
Una illuc mecum hinc abstraham.

MICIO

Pugnaveris.
Eo pacto prorsum illic alligaris filium:
Modo facito ut illam serves.

DEMEA

Ego istuc videro:
Atque illi favillae plena, funi, ac pollinis,
Coquendo sit faxo, et molendo: praeter haec
Meridie ipso faciam ut stipulam colligat:
Tam excoctam reddam atque atram quam carbo est.

MICIO

Placet:
Nunc mihi videre sapere; atque equidem filium
Tum etiam si nolit cogam ut cum illa una cubet.

DEMEA

Derides? fortunatus qui istoc animo sies.
Ego sentio—

MICIO

Ah, pergisne?

DEMEA

Iam iam desino.

MICIO

I ergo intro, et cui rei est ei rei hunc sumamus diem.

Actus V, scaena 4

(DEMEA.)

DEMEA.

Nunquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit
Quin res, aetas, usus semper aliquid apportet novi,
Aliquid moneat; ut illa quae te scire credas nescias,
Et quae tibi putaris prima in experiendo repudies:
Quod nunc mihi evenit; nam ego vitam duram quam vixi usque adhuc
Prope iam excurso spatio mitto. Id quamobrem? Re ipsa repperi
Facilitate nihil esse homini melius neque clementia.
Id esse verum ex me atque ex fratre cuivis facile est noscere.
Ille suam semper egit vitam in otio, in conviviis,
Clemens, placidus, nulli laedere os, arridere omnibus:
Sibi vixit; sibi sumtum fecit: omnes bene dicunt, amant.
Ego ille agrestis, saevus, tristis, parcus, truculentus, tenax,
Duxi uxorem: quam ibi miseriam vidi! Nati filii,

Alia cura. Porro autem illis dum studeo ut quam plurimum
Facerem, contrivi in quaerendo vitam atque aetatem meam.
Nunc exacta aetate hoc fructi pro labore ab his fero,
Odium. Ille alter sine labore patria potitur commoda:
Illum amant, me fugitant: illi credunt consilia omnia;
Illum diligunt; apud illum sunt ambo: ego desertus sum.
Illum ut vivat optant; meam autem mortem exspectant. Scilicet
Ita eos meo labore eductos maximo hic fecit suos
Paulo sumptu: miseriam omnem ego capio; hic potitur gaudia.
Age, age, nunc iam experiamur porro contra quid ego possiem
Blande dicere, aut benigne facere, quando eo provocat.
Ego quoque a meis me amari et magni pendi postulo:
Si id fit dando atque obsequendo, non posteriores feram.
Deerit. Id mea minime refert qui sum natu maximus.

Actus V, scaena 5

(SYRUS. DEMEA.)

SYRUS

Heus, Demea, rogat frater ne abeas longius.

DEMEA

Quis homo? O Syre noster salve: quid fit? quid agitur?

SYRUS

Recte.

DEMEA

Optime est. Iam nunc haec tria primum addidi
Praeter naturam: O noster! quid fit? quid agitur?
Servum haud illiberalem praebes te; et tibi

Libens bene faxim.

SYRUS

Gratiam habeo.

DEMEA

Atqui, Syre,
Hoc verum est; et ipsa re experiere propediem.

Actus V, scaena 6

(GETA. DEMEA.)

GETA

Hera, ego huc ad hos provisam quam mox virginem
Arcessant: sed eccum Demeam. Salvus sies.

DEMEA

O, qui vocare?

GETA

Geta.

DEMEA

Geta, hominem maximi
Preti te esse hodie animo iudicavi meo:
Nam is mihi profecto est servus spectatus satis
Cui dominus curae est, ita uti tibi sensi, Geta:
Et tibi ob eam rem, si quid usus venerit,
Libens bene faxim. Meditor esse affabilis;
Et bene procedit.

GETA

Bonus es quum hace existimas.

DEMEA

Paulatim plebem primulum facio meam.

Actus V, scaena 7

(AESCHINUS. DEMEA. SYRUS. GETA.)

AESCHINUS

Occidunt me quidem dum nimis sanctas nuptias
Student facere: in apparando consumunt diem.

DEMEA

Quid agitur, Aeschine?

AESCHINUS

Ehem, pater mi, tu hic eras?

DEMEA

Tuus hercle vero et animo et natura pater,
Qui te amat plus quam hosce oculos: sed cur non domum
Uxorem arcessis?

AESCHINUS

Cupio: verum hoc mihi morae est;
Tibicina, et Hymenaeum qui cantent.

DEMEA

Eho,
Vin tu huic seni auscultare?

AESCHINUS

Quid?

DEMEA

Missa haec face,
Hymenaeum, turbas, lampadas, tibicinas;
Atque hanc in horto maceriam iube dirui,
Quantum potest; hac transfer; unam fac domum;
Traduce et matrem et familiam omnem ad nos.

AESCHINUS

Placet,
Pater lepidissime.

DEMEA

Euge! iam lepidus vocor.
Fratri aedes fient perviae: turbam domum
Adducet; sumtum admittet; multa. Quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam. Iube nunc iam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.
Syre, cessas ire ac facere?

SYRUS

Quid ago?

DEMEA

Dirue.
Tu illas abi et traduce.

GETA

Di tibi, Demea,
Bene faciant quum te video nostrae familiae

Tam ex animo factum velle.

DEMEA

Dignos arbitror.
Quid ais tu?

AESCHINUS

Sic opinor.

DEMEA

Multo rectius est
Quam illam puerperam nunc duci huc per viam
Aegrotam.

AESCHINUS

Nihil enim vidi melius, mi pater.

DEMEA

Sic soleo: sed eccum Micio egreditur foras.

Actus V, scaena 8

(MICIO. DEMEA. AESCHINUS.)

MICIO

Iubet frater? ubi is est? Tun iubes hoc, Demea?

DEMEA

Ego vero iubeo et in hac re et aliis omnibus
Quam maxime unam facere nos hanc familiam,
Colere, adiuvare, adiungere.

AESCHINUS

Ita quaeso, pater.

MICIO

Haud aliter censeo.

DEMEA

Immo hercle ita nobis decet.
Primum huius uxoris est mater.

MICIO

Quid postea?

DEMEA

Proba et modesta.

MICIO

Ita aiunt.

DEMEA

Natu grandior.

MICIO

Scio.

DEMEA

Parere iam diu haec per annos non potest;
Nec qui eam respiciat quisquam est: sola est.

MICIO

Quam hic rem agit?

DEMEA

Hanc te aequum est ducere; et te operam ut fiat dare.

MICIO

935 Me ducere autem?

DEMEA

Te.

MICIO

Me?

DEMEA

Te inquam.

MICIO

Ineptis.

DEMEA

Si tu sis homo,
Hic faciat.

AESCHINUS

Mi pater.

MICIO

Quid? tu autem huic, asine, auscultas?

DEMEA

Nihil agis:
Fieri aliter non potest.

MICIO

Deliras.

AESCHINUS

Sine te exorem, mi pater.

MICIO

Insanis: aufer.

DEMEA

Age da veniam filio.

MICIO

Satin sanus es? ego
Novus maritus anno demum quinto et sexagesimo
940 Fiam, atque anum decrepitam ducam? Idne estis auctores mihi?

AESCHINUS

Fac: promisi ego illis.

MI

Promisti autem? de te largitor, puer.

DEMEA

Age; quid si quid te maius oret?

MICIO

Quasi non hoc sit maximum.

DEMEA

Da veniam.

AESCHINUS

Ne gravere.

DEMEA

Fac promitte.

MICIO

Non omittis?

AESCHINUS

Non, nisi te exorem.

MICIO

Vis est haec quidem.

DEMEA

Age prolixe, Micio.

MICIO

945 Etsi hoc mihi pravum, ineptum, absurdum, atque alienum a vita mea
Videtur, si vos tantopere istuc vultis, fiat.

AESCHINUS

Bene facis:

DEMEA

Merito te amo. Verum—

MICIO

Quid?

DEMEA

Ego dicam, hoc quum fit quod volo.

MICIO

Quid nunc quod restat? Hegio his est cognatus proximus,
Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.

MICIO

Quid facere?

DEMEA

Agelli est hic sub urbe paulum, quod locitas foras:
Huic demus qui fruatur.

MICIO

Paulum id autem?

DEMEA

Si multum est, tamen
Faciendum est: pro patre huic est; bonus est; noster est; recte datur.
Postremo nunc meum illud verbum facio quod tu, Micio,
Bene et sapienter dixti dudum: Vitium commune omnium est,
Quod nimium ad rem in senecta attenti sumus. Hanc maculam nos decet
Effugere: dictum est vere, et re ipsa fieri oportet [Micio].

MICIO

Quid istic? dabitur quandoquidem hic vult.

AESCHINUS

Mi pater.

DEMEA

Nunc tu mihi es germanus pariter corpore et animo.

MICIO

Gaudeo.

DEMEA

Suo sibi gladio hunc iugulo.

Actus V, scaena 9

(SYRUS. DEMEA. MICIO. AESCHINUS.)

SYRUS

Factum est quod iussisti, Demea.

DEMEA

960 Frugi homo es. Ego edepol hodie mea quidem sententia
Iudico Syrum fieri esse aequum liberum.

MICIO

Istunc liberum?
Quodnam ob factum?

DEMEA

Multa.

SYRUS

O noster Demea, edepol vir bonus es.
Ego istos vobis usque a pueris curavi ambos sedulo;
Docui, monui, bene praecepi semper quae potui omnia.

DEMEA

Res apparet. Et quidem porro haec; obsonare cuni fide,
Scortum adducere, apparare de die convivium;
Non mediocris hominis haec sunt officia.

SYRUS

O lepidum caput!

DEMEA

Postremo, hodie in psaltria hac emenda hic adiutor fuit,
Hic curavit: prodesse aequum est: alii meliores erunt:
Denique hic vult fieri.

MICIO

Vin tu hoc fieri?

AESCHINUS

Cupio.

MICIO

Si quidem
Tu vis, Syre, eho accede huc ad me: liber esto.

SYRUS

Bene facis.
Omnibus gratiam habeo, et seorsum tibi praeterea, Demea.

DEMEA

Gaudeo.

AESCHINUS

Et ego.

SYRUS

Credo: utinam hoc perpetuum fiat gaudium,
Phrygiam ut uxorem meam una mecum videam liberam.

DEMEA

Optimam quidem mulierem.

SYRUS

Et quidem tuo nepoti, huius filio,
Hodie primam mammam dedit haec.

DEMEA

Hercle vero serio,
Si quidem primam dedit, haud dubium quin emitti aequum siet.

MICIO

Ob eam rem?

DEMEA

Ob eam. Postremo a me argentum quanti est sumito.

SYRUS

Di tibi, Demea, omnes semper omnia optata offerant.

MICIO

Syre, processisti hodie pulchre.

DEMEA

Si quidem porro, Micio,
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paulum prae manu
Dederis unde utatur; reddet tibi cito.

MICIO

Istoc vilius.

AESCHINUS

Frugi homo est.

SYRUS

Reddam hercle; da modo.

AESCHINUS

Age pater.

MICIO

Post consulam.

DEMEA

Faciet.

SYRUS

O vir optime.

AESCHINUS

O mi pater festivissime.

MICIO

985 Quid istuc? quae res tam repente mores mutavit tuos?
Quod prolubium? quae istaec subita est largitas?

DEMEA

Dicam tibi;
Ut id ostenderem quod te isti facilem et festivum putant,
Id non fieri ex vera vita, neque adeo ex aequo et bono:
Sed ex assentando, indulgendo, et largiendo, Micio.

Nunc adeo si ob eam rem vobis vita mea invisa est, Aeschine,
Quia non iusta iniusta prorsus omnia omnino obsequor,
Missa facio: effundite, emite, facite, quod vobis libet:
Sed si id vultis potius, quae vos propter adolescentiam
Minus videtis, magis impense cupitis, consulitis parum,
Haec reprehendere et corrigere me, et obsecundare in loco;
Ecce me qui id faciam vobis.

AESCHINUS

Tibi, pater, permittimus:
Plus scis quid facto opus est. Sed de fratre quid fiet?

DEMEA

Sino;
Habeat; in istac finem faciat.

MICIO

Istuc recte.

Ω

Plaudite.